

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra archeologie

**Náhrobní kameny z raně středověkého pohřebiště
v Nesveticích**

Bakalářská práce

Autor:	Jan Podhorský
Studijní program:	B7109 Archeologie
Studijní obor:	7105R001 Archeologie
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Drnovský
Konzultant:	Mgr. Michal Soukup

Hradec Králové, 2015

Zadání bakalářské práce

Autor: Jan Podhorský

Studium: F12368

Studijní program: B7109 Archeologie

Studijní obor: Archeologie

Název bakalářské práce: **Náhrobní kameny z raně středověkého pohřebiště v Nesveticích**

Název bakalářské práce AJ: Gravestones from the Early Medieval Burial Site in Nesvětice

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Student zpracuje nálezy náhrobních desek z raně středověkého pohřebiště v Nesveticích (okr. Most). Jedná se o sezóny z let 1984-1988 a 2011-2013. Součástí práce bude katalog náhrobníků a jejich dokumentace. Student dále vypracuje charakteristiku raně středověkého osídlení užšího Bílinska v raném středověku. Řešitel propojí výsledky vzniklé zpracováním nesveticického pohřebiště s jinými lokalitami na území České republiky.

Bubeník, J. 1988: Slovanské osídlení středního Poohří. Praha Klápště, J. 1994: Paměť krajiny středověké Mostecka. Most. Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha. Lutovský, M. 1996: Hroby předků. Praha. Lutovský, M. 2001: Encyklopedie Slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha. Mařík, J. 2009: Libická sídelní aglomerace a její zázemí v raném středověku. Dissertationes archaeologicae Brunenses. Pragensesque 7. Praha. Nechvátal, B. 1999: Radomyšl. Raně středověké pohřebiště. Praha. Profantová, N. 2010: Klecany raně středověká pohřebiště. Praha. Schejbalová, Z. 2011: Raně středověká řadová pohřebiště v Plzeňském kraji. Plzeň Tomková, K. 2005: Pohřbívání na pražském hradě a jeho předpolích. Castrum Pragense 7. Unger, J. 2006: Pohřební ritus 1. Až 20. Století v Evropě z antropologické perspektivy. Brno. Zápotocký, M. 1965: Slovanské osídlení na Litoměřicku. Památky archeologické roč. 47, 205-391.

Garantující pracoviště: Katedra archeologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Drnovský

Datum zadání závěrečné práce: 24.11.2014

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 28. 4. 2015

Jan Podhorský

Mé díky patří především Mgr. Pavlu Drnovskému za trpělivé vedení práce, cenné připomínky, rady a konzultace. Stejně tak děkuji Mgr. Michalu Soukupovi, jemuž vděčím nejen za zpřístupnění dokumentace v souvislosti s výzkumem v Nesvěticích a za množství rad a doporučení, ale také za všestrannou pomoc při vytváření této práce.

Děkuji také PhDr. Kateřině Tomkové za vstřícný přístup a ochotné poskytnutí věcných rad a připomínek.

V neposlední řadě bych na tomto místě chtěl poděkování vyjádřit své rodině a přátelům za podporu při studiu, pomoc nejen v průběhu vytváření této práce a trpělivost zejména při jejím vytváření.

Anotace

PODHORSKÝ, JAN. Náhrobní kameny z raně středověkého pohřebiště v Nesvěticích : Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 130 s. Bakalářská práce.

Tato práce shrnuje dosavadní poznatky o náhrobních kamenech z období raného středověku nalezených na území Čech. Neklade si za cíl zevrubně zpracovat všechny aspekty, které studium náhrobních kamenů nabízí. Nicméně je zde snaha učinit alespoň základní vhled do této problematiky předložením všech dostupných skutečností, a to včetně soupisu raně středověkých pohřebišť, kde byly náhrobní kameny nalezeny spolu s veškerými informacemi, které se k náhrobníkům vztahují. Podrobné zpracování fenoménu náhrobních kamenů jako součásti povrchové úpravy hrobu je zde uvedeno na příkladu lokality Nesvětice (k. ú. Libkovice), odkud již nyní pochází jeden z nejpočetnějších souborů náhrobníků, přestože na lokalitě bude výzkum probíhat ještě v několika následujících letech.

Klíčová slova: raný středověk; pohřebiště; náhrobní kámen; Nesvětice; Bílinsko; Čechy; 10. – 13. století

Annotation

PODHORSKÝ, JAN. Gravestones from the Early Medieval Burial Site in Nesvětice. Hradec Králové : Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, 130 p. Bachelor Degree Thesis.

The following Bachelor's Thesis summarizes contemporary knowledge about gravestones from the period of the early Middle Ages which have been found in the area of Bohemia. Given constraints of scope required in practice, the thesis will not treat all aspects concerning gravestones but endeavor to expose as broad a spectrum of accessible facts as possible to elucidate the phenomena of gravestone production and placement. A comprehensive list of known early Middle Ages burial places, where the gravestones have been found, along with the entire information related to the gravestones is provided. The detailed elaboration on the phenomenon of gravestones, as part of surface design of a grave, is presented on the example of archaeological site Nesvětice (cadastral area of Libkovice), from where one of the most numerous set of gravestones already comes, despite the fact that the research will proceed there in next several years.

Key words: early medieval period; burial site; gravestones; Nesvětice; Bílina region; Bohemia; 10th – 13th century

Seznam použitých zkratek

ArÚ – Archeologický Ústav

AV ČR – Akademie věd České republiky

č. – číslo

č. j. – číslo jednací

čp. – číslo popisné

ev. č. – evidenční číslo

kap. – kapitola

k. ú. – katastrální území

NM – Národní muzeum

OÚ – obecní úřad

ppč. – pozemková parcela číslo

ÚAPP – Ústav archeologické památkové péče

Obsah

1. Úvod	1
2. Metodika	2
3. Současný stav poznání Nesvětic a raněstředověkých náhrobních kamenů.....	5
3.1 Raněstředověké náhrobní kameny z Čech	6
3.1.1 Soupis lokalit s komentáři	6
3.1.2 Vyhodnocení náhrobních kamenů	67
3.1.2.1 Podoba náhrobních kamenů	67
3.1.2.2 Výskyt hrobů s náhrobníky	69
3.1.2.3 Otázka datování náhrobních kamenů	72
3.2 Náhrobní kameny v představách středověké společnosti	74
4. Osídlení Bílinska v raném a na počátku vrcholného středověku	76
4.1 Vymezení zájmového regionu	76
4.1.1 Soupis lokalit v rámci vymezené oblasti.....	76
4.1.2 Pohřebiště v mladší a pozdní době hradištní	97
5. Nesvětice	98
5.1 Přírodní podmínky.....	98
5.2 Historie ZSV Nesvětice	98
5.3 Archeologický výzkum na lokalitě Nesvětice	100
5.3.1 Výzkum z let 1968-1971	100
5.3.2 Výzkum z let 1982-1983	101
5.3.3 Výzkum z let 1984-1988	101
5.3.3.1 Sezóna 1984	101
5.3.3.2 Stav během roku 1985	103
5.3.3.3 Sezóna 1986	103
5.3.3.4 Sezóna 1987	104
5.3.3.5 Sezóna 1988	104
5.3.4 Výzkum v současné době (2011–dodnes).....	106
5.3.4.1 Sezóna 2013	106
5.3.4.2 Sezóna 2014	108
5.4 Hroby pod náhrobními kameny	109
5.4.1 Výzkum roku 1970.....	109
5.4.2 Výzkumné sezóny z let 1984–1988	109

5.4.3	Výzkumné sezóny v letech 2013 a 2014.....	111
5.4.4	Vyhodnocení náhrobních kamenů z Nesvetic	113
5.5	Doklady druhotného využití náhrobních kamenů.....	114
5.6	Výchozy zdrojů surovin	115
6.	Závěr.....	117
7.	Seznam zdrojů	120
7.1	Literatura.....	120
7.2	Internetové zdroje.....	126
7.3	Prameny	126
8.	Seznam obrázků v textu	130
9.	Tabulky	
10.	Katalog náhrobních kamenů z Nesvetic	
11.	Obrazová příloha	

1. Úvod

K vytvoření této práce jsem přistoupil během své účasti na dvou výzkumných sezónách na nesevickém pohřebišti. Především vzhledem k množství náhrobních kamenů nalezených zde v minulosti a postupně nově odkrývaných také v současné době se zpracování tohoto fenoménu přímo nabízelo. Do jisté míry k tomu přispěla také skutečnost, že toto téma stálo spíše na okraji zájmu archeologického bádání a chyběla zde dostatečně podrobná souhrnná práce ve vztahu k českému území.

2. Metodika

Hlavní náplní práce bude zpracování fenoménu náhrobních kamenů na raně středověkých pohřebištích Čech na příkladu dlouhodobého archeologického výzkumu v „Nesvěticích“ (k. ú. Libkovice u Mostu, okr. Most). Dosavadní výsledky výzkumů nasvědčují tomu, že se na lokalitě kontinuálně pohřbívalo až do vrcholného středověku, přestože se pohřební areály do určité míry prostorově vylučují. Ke zpracování využiji veškerých dostupných informací týkajících se výzkumů V. Brycha (1984–1988) a P. Čecha – M. Soukupa (2011–dodnes). Nepublikované záznamy k využití v rámci této práce jsem získal především od P. Čecha a M. Soukupa.

V letech 1984-88 bylo nalezeno v několika sondách celkem 28 náhrobních kamenů, z nichž 13 bylo během výzkumu odvaleno za účelem dokumentace hrobů pod nimi, část těchto náhrobníků je nyní uložena v areálu OÚ v Mariánských Radčicích. V současnosti¹ je pohřebiště postupně zkoumáno v celé své ploše.² Jde o předstihový záchranný archeologický výzkum v oblasti předpolí hnědouhelného lomu „Bílina“. Celá lokalita bude odtěžena v horizontu pěti let. Během výzkumu byly odkryty další náhrobní kameny (doposud neznámé) a také část již zachycených výzkumem V. Brycha. Celkový počet náhrobníků a jejich fragmentů zahrnutých do katalogového zpracování je 33.

Cíle práce jsou:

1. shromáždit a okomentovat dostupnou literaturu a prameny;
2. zpracovat náhrobníky z lokality Nesvětic;
  - a. pořídit katalog všech náhrobních desek,
  - b. propojit je s archeologickými nálezovými situacemi,
  - c. pokusit se o vymezení období, ve kterém se náhrobníky na lokalitě používaly,
3. využít výsledky dostupných petrografických analýz pro úvahy ohledně těžby kamenné suroviny a její distribuce;
4. sestavit soupis raně středověkých lokalit v rámci vymezené oblasti v povodí řeky Bíliny, který umožní vyčlenit stejně datovaná pohřebiště nebo jejich části;

---

¹ V letech 2011–2012 nedestruktivní průzkum a od roku 2013 plošný archeologický výzkum.

² P. Čech a M. Soukup společně s V. Brychem připravují zpracování výzkumných sezón 1984–1988. Mé poděkování náleží jim všem.

5. vytyčit směr dalšího bádání a sestavit seznam klíčových vědeckých otázek;

Ad 2.

K soupisu náhrobníků byl připojen také soupis hrobů k nim náležících, včetně jejich případného hrobového inventáře. Informace o hrobech byly získány s využitím deníků a antropologických posudků a to ze staršího i současného výzkumu. Soubor všech doposud nalezených náhrobních kamenů z obou výzkumů jsem zdokumentoval a podrobil několika analýzám. Cílem bylo zachytit především tvar, rozměry jednotlivých náhrobníků pro potřeby statistiky a způsob jejich povrchového opracování. Vzhledem k velikosti náhrobníků byla dokumentace provedena fotograficky a následně také kresebně, kdy fotografický materiál posloužil jako předloha k vytvoření kreseb, zachycujících tvar jednotlivých kamenů. Dokumentace tloušťky kamenů byla provedena jen jejím změřením. Přesnou hmotnost náhrobníků nebylo možné během vytváření této práce získat, a proto zůstalo jen u odhadu. S přihlédnutím k tomu, že náhrobní kameny z této lokality jsou vyhotoveny z pískovce a žnělce, jsem se zaměřil také na lokalizaci výchozů ložisek těchto hornin v nejbližším okolí, jejich dostupnost a na vyhodnocení poměru surovin zastoupených v celkovém souboru náhrobníků. K tomuto účelu využiji také odborné geologické posudky, které jsou k dispozici. Při stanovení počtu kusů náhrobních desek zahrnutých do katalogového zpracování jsem přihlédl k těmto kritériím:

- změřené náhrobní kameny celé či viditelně neporušené nalezené v průběhu výzkumných sezón z let 1984–1988 vedených V. Brychem;
- změřené náhrobní kameny celé a změřené fragmenty náhrobních kamenů zachycených výzkumnými sezónami v letech 2013–2014, které vedli P. Čech a M. Soukup.

Ad 3. - 4.

Vedle vytvoření katalogu jsem provedl také regionální srovnání problematiky náhrobních kamenů z dalších analogických pohřebišť a to jak v širším záběru zahrnujícím celé území Čech, tak v užším regionu, kde jsem se podrobněji zaměřil na oblast povodí řeky Bíliny. Vycházel jsem přitom ze zjištění raně středověkých náhrobních kamenů z řadových pohřebišť publikovaných v literatuře nebo informace o

nich získané zprostředkovaně od pracovníků zastupujících organizace oprávněné k archeologickému výzkumu. Nedílnou součástí tak bylo vytvoření soupisu lokalit s nálezy raně středověkých náhrobních kamenů na území Čech.

3. Současný stav poznání Nesvetic a raněstředověkých náhrobních kamenů

Lokalita Nesvětice byla soustavněji archeologicky zkoumaná Vladimírem Brychem v letech 1984–1988, jenž zjištěné závěry publikoval bohužel jen stručně (Brych 1989). Znovu zde archeologický výzkum navázal až roku 2013, kdy pokračuje dodnes pod vedením Petra Čecha a Michala Soukupa. K vytvoření souhrnu všech výzkumných sezón z let 1984 – 1988 a 2013 – 2014, včetně akcí, které jim předcházely, byla využita dochovaná originální dokumentace (fotografie, deníky) a závěrečné zprávy (viz kap. 5.3).

K poznání raně středověkého osídlení v rámci teplického okresu největší měrou přispěli ve svých souhrnných pracích zejména Josef Váňa (1977) a nejnověji také Peter Budinský (2012; *týž* 2013; *týž* 2014). Tyto práce se staly základem pro soupis raně středověkých lokalit uvedený dále v kapitole 4.1.1.

Problematika raně středověkých náhrobních kamenů z území Čech doposud stála spíše mimo zájem archeologů. Hluběji se jim věnoval pouze slovenský archeolog Milan Hanuliak (1978, *týž* 1979), který mimo jiné vytyčil v mapě pohřebiště s nálezy náhrobních kamenů na území Čech a Moravy. Výčet lokalit s náhrobními kameny raně středověkého stáří ve své práci o vývoji pohřebního ritu uvedla také Zdeňka Krumphanzlová s ohledem na výskyt zdobených náhrobníků a náhrobníků bez výzdoby (Krumphanzlová 1966). Ačkoli oba autoři ve svých pracích uvedli shodný počet lokalit z Čech (24), ne vždy panovala shoda ve výběru lokalit. Sjednocením obou zjištění tak bylo celkem 30 tehdy známých lokalit z území Čech. Stručný souhrn poznání podal ve své práci také Bořivoj Nechvátal (1999).

Níže uvedený soupis lokalit, ze kterých pochází nálezy náhrobních kamenů, byl sestaven na základě informací dostupných v publikované literatuře či přímo z nálezových zpráv, jejichž digitální kopie jsou uloženy v digitálním archivu Archeologického Ústavu AV ČR v Praze či zpráv z archivu ÚAPP v Mostě. Za nemalou část níže uvedených informací vděčím pracovníkům institucí s oprávněním provádět archeologické výzkumy či jejich spolupracovníkům, kteří mi vstřícně tyto informace poskytl, za což všem jmenovitě u příslušných lokalit děkuji. Mé díky patří také všem,

jež mi ve svém sdělení poskytli informaci ve formě negativního zjištění. Soupis, který předkládám, byl vytvořen s cílem podchytit co největší množství lokalit s náhrobními kameny raně středověkého stáří spolu s informacemi, které se k nim vztahují. Zahrnuto bylo i několik případů náhrobních kamenů mladších, jde zejména o ty, jejichž stáří bylo dříve určeno mylně, případně se jedná o kameny datované šířeji, většinou do celého 13. století. Záměrně jsem následně výběrově připojil i několik lokalit, jež jsou prokazatelně kladeny do druhé poloviny 13. století, případně na počátek 14. století, a to z důvodu vývojového srovnání s kameny raně středověkými. Konkrétně se jedná o tyto lokality: Čáslav (okr. Kutná Hora), Děčín, Havlíčkův Brod, Kolín - sv. Bartoloměj, Písek a Vysoký Újezd (okr. Hradec Králové). Kromě výše zmíněných lokalit z období vrcholného středověku, se podařilo zachytit 61 raně středověkých lokalit z 59 katastrů. U několika lokalit se můžeme domnívat s ohledem na torzovitost informací, že mohou také patřit do období raného středověku.

3.1 Raněstředověké náhrobní kameny z Čech

3.1.1 Soupis lokalit s komentáři

1. Bašť (okres Praha-východ, Středočeský kraj)

Výzkum na této lokalitě byl proveden Středočeským muzeem v Roztokách u Prahy roku 1976. Slovanské pohřebiště datované do 10. století se rozkládalo na ppč. 544/10. Zprávu o hrobech s náhrobními kameny podal roku 1980 Ludvík Skružný. Ukázalo se, že hroby zde tvoří osm až devět skupin, což mohlo značit příslušnost k jednotlivým rodinám. K takové domněnce vedlo nejen to, že jsou hroby seskupovány, ale také to, že jsou starší porušené pohřby zpravidla znovu pietně uloženy při straně mladší hrobové jámy. Pokud nedošlo přímo k porušení staršího pohřbu mladším, byla zde snaha v rámci skupin umisťovat hroby do bezprostřední blízkosti. Nejstarší hrob byl datován už do 1. poloviny 10. století. Při odkrývání hrobů byly nalezeny dvě náhrobní desky se symbolem kříže, obě však byly uloženy do hrobů až druhotně. První náhrobní kámen byl uložen v dětském hrobě 12/76, kdy fragment pískovcové stély s klínovým křížem (i. č. 81989) spočíval u pravé nohy kostry. Z kříže se zachovala jen jeho vrchní část s pravým ramenem. Rozměry fragmentu desky byly 17 × 30 × 5–8 cm. Kostra dítěte o délce 122 cm byla uložena ve směru Z-V (hlavou k západu) s rukama podél těla, v hrobové jámě s rozměry 160 × 52 cm a hloubce 61 cm. Kamenná úprava hrobu

sestávala z několika jednotlivých kamenů. Původně náhrobní kámen s klínovým křížem překrýval zřejmě hrob 6/76, ten byl ale narušen jiným, mladším hrobem. Druhým nalezeným náhrobním kamenem byl opukový kámen, v jehož horní polovině byl vyryt latinský křížkový kříž (i. č. 81988). V tomto případě byla opuková stéla druhotně uložena na jižní straně hrobu 27/76, v úrovni pravé pánevní kosti jedince. Rozměry stély jsou následující: délka 50 cm, šířka na vrcholu 29 cm, šířka u základny 18 cm, výška 10 cm, vyrytý kříž je 17 cm vysoký a 16 cm široký. Kostra o délce 160 cm ležela ve směru Z-V (hlavou na západ), s rukama podél těla v hloubce 50 cm. Hrobová jáma nebyla patrná a kamennou úpravu hrobu tvořilo několik kamenů. Pro úplnost zde zařazuji také dětský hrob 5/76, který byl celý překryt patrně opukovým kamenem. Také tento hrob byl orientován směrem Z-V (hlavou k západu), uložený v hrobové jámě, jejíž průběh nebyl zachycen, v hloubce 38 cm pod povrchem. Kostra dítěte byla 60 cm dlouhá, ruce uloženy podél těla (*Skružný 1980, 211–220*).

2. Benešov (okresní město, Středočeský kraj)

Pravděpodobný nález raně středověkých náhrobních kamenů pochází z areálu bývalého minoritského kláštera, zničeného roku 1420 husity. Archeologický výzkum, který zde proběhl roku 1941 pod vedením Josefa Růžičky, zachytil mimo jiné dva kostrové hroby se dvěma kamennými deskami. Tyto náhrobní desky byly tvořeny z velkých plochých neopracovaných kamenů. Nacházely se pod podlahou zaniklé sakristie v blízkosti severní zdi presbyteria z poloviny 13. století. Orientace hrobů s deskami v ose Z-V byla shodná s orientací kostela. U hrobů se patrně nenalezaly žádné milodary, zpráva z archivu ArÚ zde uvádí jen nálezy střepů s vlnicí z 12. – 13. století (*Vlček – Sommer – Foltýn 1997, 177*).³ Uvedené hroby mohou pocházet z předklášterního slovanského pohřebiště, které je doloženo nálezy kostrových hrobů se záušnicemi učiněnými již v 80. letech 19. století. Také na přelomu 80. a 90. let 20. století zde byly odkryty hroby pocházející pravděpodobně z tohoto pohřebiště (*Váňová 1993, 193–202*).⁴ Rámcově tak lze toto předklášterní pohřebiště datovat do období mladší a pozdní doby hradištní (*Krumphanzlová 1974, 50–54*).

3. Běstvina (okres Chrudim, Pardubický kraj)

---

³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2087/77.

⁴ Za laskavé poskytnutí dalších informací děkuji PhDr. L. Váňové z podblanického muzea.

Výzkum Jana Frolíka u kostela sv. Jana Křtitele roku 2005 zde v sondě č. 5 zachytil rozměrný hrubě opracovaný kámen, který by snad mohl být náhrobní deskou. Plocha pod ním zkoumána nebyla, měl by však souviset s románskou fází kostela, jelikož se mu stavba gotického základu vyhnula.⁵

4. Bílina (okres Teplice, Ústecký kraj)

Pohřebiště v prostoru bílinského hradiště leží zhruba uprostřed jeho vnitřního areálu. Výzkumem z 60. let 20. století byla odkryta asi čtvrtina celé rozlohy pohřebiště a zdokumentováno celkem 192 hrobů datovaných na základě nálezů bronzových esovitých záušnic do období asi poslední třetiny 11. a do 12. století (*Váňa 1976*, 427, 441, 447, 450–451).

První nález náhrobních kamenů z pohřebiště na bílinském hradišti učinil roku 1921 německý badatel Gustav Laube. Tehdy zde odkryl několik kostrových hrobů bez milodarů, z nichž jeden překrývala otesaná pískovcová deska obdélného tvaru o výšce 14 cm, jejíž jednu stranu, která byla příčně odlomena, se tehdy nalézt nepodařilo. Nedaleko od ní ležela druhá, hrubě otesaná deska o délce 150 cm a síle asi 70 cm. Zemřelí byli uloženi tváří k východu. V blízkosti odkrytých koster byla nalezena bronzová esovitá záušnice o průměru 22 mm (*Váňa 1976*, 395).⁶

K dalšímu soustavnějšímu průzkumu pohřebiště došlo v letech 1962–1964 a roku 1966 pod vedením Zdeňka Váni. V sondě I/63 z roku 1963 ležely vedle sebe mezi hroby 11/63 a 12/63 v úrovni současného terénu dvě kamenné náhrobní desky. S přihlédnutím k poloze obou desek se předpokládalo jejich sekundární uložení. Náhrobní deska s rozměry 150 × 54 cm uložená východněji, byla otesaná do obdélného tvaru a jeden její roh byl uražený. Druhá deska s rozměry 134 × 50 nebyla opracovaná, ležela blíže k západu a měla podlouhlý nepravidelný tvar (*Váňa 1976*, 396, 430, 444). Podle Z. Váni je možné, že jsou obě desky totožné s těmi, které na tomto pohřebišti zaregistroval už roku 1921 G. Laube, čemuž ale přímo neodpovídá popis, který nám G. Laube ve své zprávě zanechal. Poté co byly obě náhrobní desky vyzvednuty, byl pod nimi objeven hrob 79/63. Jednalo se o hrob dospělého muže ve věku 40–50 let,

---

⁵ Za vstřícné poskytnutí informací děkuji PhDr. J. Frolíkovi, Csc. z ArÚ v Praze a PhDr. J. Musilovi z regionálního muzea v Chrudimi.

⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4164/46.

uloženého v obdélné hrobové jámě s rozměry 170 × 55 cm v hloubce 28 cm. Kostra byla hlavou orientovaná k ZSZ, s rukama podél těla, přičemž u pravé ruky ležel jeden opukový kámen a další u levé stehenní kosti. V nohou ležely kosti dalších dvou jedinců, jednak kosti muže (?) starého 50–60 let a jednak kosti ženy ve věku 30–40 let. V hrobě nebylo nalezeno žádných milodarů (*Váňa 1976*, 435).

Další náhrobní kámen byl výzkumem zachycen následujícího roku v sondě I/64. Velký neopracovaný rulový náhrobní kámen překrýval hrob 12/64. Kámen s rozměry 200 × 150 cm byl orientovaný v ose Z-V a uložený vodorovně těsně pod úrovní současného povrchu. V závěru výzkumné sezóny došlo k jeho vyzdvižení, čímž byla ověřena přítomnost kostry uložené pod ním. Tento hrob již však blíže prozkoumán nebyl (*Váňa 1965*, 52; *tyž 1976*, 435, 444).

Možný náhrobní kámen byl částečně zachycen také roku 1966 v sondě I/66. Jednalo se o větší balvan vyčnívající ze západní stěny této sondy, v jižním sousedství hrobu 29/66, k jehož kompletnímu odkrytí již nedošlo (*Váňa 1976*, 439).

5. Bříza (okres Litoměřice, Ústecký kraj)

V lomu na východním konci obce byl roku 1912 prokopán zbytek pohřebiště. K jeho dataci do období 11. – 12. století napomohl nálezný mince Vratislava II. a esovitých záušnic, s průměry v rozmezí 12–22,5 mm. Byly zde zjištěny fragmenty dvou náhrobních desek pocházející z neznámých hrobových celků. Jedna z těchto desek s rozměry 34 × 40 × 15 cm na sobě nesla plastický symbol kříže, druhá s rozměry 55 × 31 × 12 cm naopak rytý symbol kříže. Výzkum provádělo Národní muzeum a nejsou k němu žádné další informace (*Zápotocký 1965*, 320; *Sláma 1977*, 25–27).⁷

6. Budeč (okres Kladno, Středočeský kraj)

První zaznamenaný náhrobní kámen byl na jižním svahu hradiště, asi 200 kroků od kostela sv. Petra a Pavla, odkryt roku 1893. Nechal ho vykopat tehdejší majitel pole, který na něj při orbě vícekrát narážel. Náhrobník s rozměry 176 × 57 × 28 cm byl vyhotoven z hrubozrnného pískovce a přitesaný ze všech stran. Pod náhrobním kamenem byla do kamenného podloží vyhloubena hrobová jáma čítající několik koster

---

⁷ Za upozornění na tuto lokalitu vřele děkuji PhDr. O. Kotyzovi z Oblastního muzea v Litoměřicích.

bez milodarů, z toho důvodu jim více nebyla věnována pozornost a hrob byl bez dalšího zkoumání rozkopán (*Schmidt 1893*, 365).

K objevu dalších náhrobních kamenů přispěl Jaroslav Böhm, který na Budči vedl výzkum v letech 1929 a 1931 zaměřený na průzkum kostela Panny Marie a část okolního pohřebiště. Výsledky publikoval Petr Sommer roku 1978. Čísla hrobů uvedená níže tuto situaci reflektují, první číslo je číslo nové, přiřazené P. Sommerem a číslo za lomítkem odpovídá původnímu číslování J. Böhma (*Sommer 1978*, 172, 174). Souhrnně tyto výzkumy publikoval Miloš Šolle roku 1991, přičemž původní poznatky obohatil o nová zjištění z výzkumu provedeného v letech 1975–1980 (*Šolle 1991*, 231–265).

Výzkumná sezóna roku 1929 zachytila 8 hrobů pod náhrobními kameny.

- I. Hrob 20/13 překrýval náhrobní kámen z pískovce o délce 200 cm. Jedinec mužského pohlaví, orientován hlavou k SZ, ležel v natažené poloze s rukama podél těla. U nohou mu ležela lebka jiného jedince (*Sommer 1978*, 175; *Šolle 1991*, 243).
- II. Hrob 29/21 s jedincem uloženým v dřevěné rakvi pod náhrobním kamenem s rozměry 179 × 69 cm. Kostra muže v natažené poloze s rukama podél, hlavou orientována k SZZ (*Sommer 1978*, 175; *Šolle 1991*, 243).
- III. Hrob 30/22 pod náhrobním kamenem s rozměry 233 × 63 × 11 cm. Kosti dospělého jedince byly značně zetlelé, ležel 100 cm pod povrchem v natažené poloze s rukama podél, hlavou směrem k SZ (*Sommer 1978*, 175; *Šolle 1991*, 243).
- IV. Hrob 66/55 uložený pod břidlicovým náhrobním kamenem s rozměry 180 × 57 cm. Kostra muže ležela 102 cm pod kamenem, v natažené poloze s rukama složenými na pánvi, hlavou směrem k SZZ (*Sommer 1978*, 177; *Šolle 1991*, 243).
- V. Hrob 68/57 překrytý pískovcovým náhrobním kamenem s rozměry 177 × 70 × 25 cm. Na povrchu kamene byly ryté čáry a mělké dolíky. Kostra ženy byla zetlelá, uložena v natažené poloze v hloubce 120 cm, hlavou orientovanou k JZZ a rukama podél těla. Pravou ruku zdobil bronzový prsten spletený z drátků o průměru 21 mm, vlevo u lebky byla nalezena

bronzová záušnice o průměru 17 mm (*Sommer 1978*, 177; *Šolle 1991*, 243). Prstýnek zřejmě náleží do období 11. – 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 62).

- VI. Hrob 69/58 uložen pod náhrobním kamenem s rozměry 132 × 72 × 21 cm. Kostra, zřejmě ženská, byla zetlelá, uložena v hloubce 135 cm pod kamenem, ležela v natažené poloze s rukama podél těla orientovaná hlavou snad k JZZ (*Sommer 1978*, 177; *Šolle 1991*, 243).
- VII. Hrob 70/62 uložen pod náhrobním kamenem s rozměry 111 × 55 × 22 cm. Kostí blíže neurčeného jedince byly zetlelé, ležely v natažené poloze s rukama podél těla, hlavou směrem snad k JZZ (*Sommer 1978*, 177; *Šolle 1991*, 243).
- VIII. Hrob 71/63 uložený pod náhrobním kamenem s rozměry 130 × 54 × 30 cm. Zetlelé kosti, zřejmě ženy, byly původně uloženy v rakvi v natažené poloze, hlava nakloněná vlevo směřující snad k JZZ, ruce měla složené na pánvi. V oblasti pánve byl nalezen růženec tvořený žlutými korálky a bronzovým křížkem. Na pohřebišti se pohřbívalo od 10., spíše však od 11. století až do 18. století, proto se v tomto případě může jednat o hrob mladší, pocházející nejdříve ze 13. století (*Sommer 1978*, 177, 181–182; *Šolle 1991*, 243, 255–256).

Výzkumem roku 1931 byl zachycen jeden hrob pod náhrobním kamenem.

- IX. Hrob 101/23 pod břidlicovou náhrobní deskou obsahoval dvě kostry dětí. Orientace koster byla snad ve směru Z-V (*Sommer 1978*, 180).

Souběžně s výzkumem J. Böhma se zde účastnila výzkumu také americká expedice V. J. Fewkese a R. W. Ehricha, která se podílela na průzkumu kostela P. Marie a části pohřebiště v jeho okolí (*Sommer 1978*, 172). Při odkryvu pohřebiště byl nalezen jediný hrob pod náhrobním kamenem, a to hrob A52.

- X. Hrob A52 obsahoval kostru ženy, která ležela pod náhrobním kamenem v natažené poloze s rukama složenými na pánvi. Hrobovou výbavu tvořila esovitá záušnice o průměru 50 mm (*Šolle 1991*, 241–245).

Užívání záušnic takového průměru je kladeno do 12. století, spíše však k jeho konci (*Krumphanzlová 1974, 53–54; Štefan 2010, 182–183*).

V letech 1976–1978 na Budči vedl výzkum M. Šolle zaměřený také na plochu kostela P. Marie a jeho okolí, přičemž zachytil další 4 hroby kryté náhrobními kameny (*Šolle 1991, 231–232*).

- XI. Hrob 204 blíže neurčeného jedince uložený pod náhrobní deskou, orientován ve směru JZZ-SVV, neobsahoval žádné milodary (*Šolle 1991, 242–243*).
- XII. Hrob 208 uložený pod náhrobním kamenem ve směru JZZ-SVV. Kostra ženy ležela v natažené poloze s rukama podél těla. V hrobě byly nalezeny celkem 3 bronzové esovité záušnice, z toho jedna o průměru 18 mm a další dvě postříbřené o průměru 39 mm (*Šolle 1991, 241–252*). Tento hrob pochází, s přihlédnutím k převaze postříbřených záušnic větších rozměrů, spíše z 12. století (*Krumphanzlová 1974, 52–53*).
- XIII. Hrob 217 uložený pod náhrobním kamenem ve směru JZZ-SVV. Kostra blíže neurčeného jedince ležela na zádech s rukama podél těla. Hrob neobsahoval žádné milodary (*Šolle 1991, 242–243*).
- XIV. Hrob 244 uložený pod náhrobním kamenem ve směru JZZ-SVV. Kostra blíže neurčeného jedince ležela na zádech s rukama podél těla a neměla při sobě žádné milodary (*Šolle 1991, 242–243*).

V souvislosti s náhrobními kameny je zajímavé zjištění, že analogické velké břidlicové desky byly použity také v základech kostela P. Marie, přičemž ty největší se nalézaly v západním základovém zdivu (*Šolle 1991, 233*). Vznik tohoto kostela po vyhodnocení archeologických výzkumů kladl M. Šolle do druhé poloviny 10. století (*Šolle 1991, 239–240*).

7. Bystřice (okres Jičín, Královéhradecký kraj)

Při stavbě silnice roku 1865 bylo za Bystřicí směrem ke Střevači prokopáno řadové kostrové pohřebiště. Asi desítka hrobů byla překryta velkými pískovcovými deskami, bližší informace se však vztahují jen k jedné. Na dvoře p. Šimka se nacházel náhrobní kámen pocházející také ze zmíněného pohřebiště, kámen byl velký, obdélného

tvaru s jedním koncem užším. Po jeho odvalení se ukázala jeho původně vrchní uhlazená strana, na níž byl rozeznán vyrytý kříž. Ramena kříže se postupně od středu rozšiřovala, svou podobou tak údajně připomínal tzv. dělový kříž. V hrobech, včetně těch krytých náhrobními kameny, byly nalezeny bronzové esovité záušnice, z nichž některé byly také potaženy stříbrem. Orientace hrobů byla Z-V (*V. J. Černý 1878*, 822–823; *týž 1879*, 129). Pro datování pohřebiště nalzáme jen dosti omezenou oporu v podobě čtyř změřených esovitých záušnic s průměry v rozmezí 13–17 mm (*Sklenář 1992*, 35), které mohou být kladeny do 11. století (*Krumphanzlová 1974*, 50–54; *Štefan 2010*, 182–183). Zřejmě jde však jen o malou část souboru nalezených záušnic, je proto nutné počítat s určitými přesahy v rámci nastíněné datace.

8. Bystřice u Kadaně (okres Chomutov, Ústecký kraj)

Tři kamenné desky byly nalezeny E. Hegerem mezi lety 1914–1916 na poli Zikmunda Körnera, kde se již dříve hlavně v jeho jižní části nalézaly lidské kosti. Pole se rozkládalo u jižního okraje Bystřic (dnes již zaniklých), na východní straně Bystřického kopce (dříve Kamenný kopec). Desky ležely v hloubce 30 cm pod povrchem. První deska z hnědouhelného křemence orientovaná ve směru Z-V měla rozměry 200 × 60–75 × 35 cm. Pod ní byly nalezeny jednotlivé lidské kosti či jejich zbytky, části ztrouchnivělého dřeva a bronzová esovitá záušnice o průměru 23–26 mm a síle drátu 3 mm. Prostor pod druhou deskou, vyhotovenou v tomto případě z ruly, s rozměry 90 × 55 × 15 cm zřejmě nebyl prozkoumán. Křemencová, v pořadí třetí, deska s uhlazenými plochami orientovaná v ose Z-V a s rozměry 162 × 62 × 38 cm ležela v blízkosti obou předchozích, taktéž v hloubce 30 cm pod povrchem. Pod ní byly nalezeny zbytky lidských kostí a dřeva. V kolejších cesty sousedící s polem se nalézaly další dvě podobné křemencové desky ve vzdálenosti asi 4 m od sebe, orientované shodně ve směru Z-V, k jejich odkrytí již nedošlo. Hnědouhelný křemenec, použitý k vyhotovení náhrobních desek, je místního původu, zatímco rula pochází z Krušnohoří.⁸ Pohřebiště je rámcově datováno do období mladší až pozdní doby hradištní (*Bubeník 1988*, 212). Záušnici nalezenou pod první deskou je možno klást do 11. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183).

9. Cítoliby (okres Louny, Ústecký kraj)

---

⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1197/69.

Roku 1902 bylo u cihelny, na pozemcích M. Jindřicha a A. Sochora (ppč. 667 a 618), objeveno kostrové pohřebiště, které se jihozápadním směrem táhlo k silnici do Zeměch. František Kučera zde prozkoumal 6 hrobů (označených a – f), orientovaných v ose Z-V, hroby byly údajně obložené velkými plochými kameny a měly v hloubce 80 cm pod povrchem obsahovat pozůstatky dřevěných rakví. V hrobě f byla uložená silná kostra statného muže, u ní ležel pískovcový kámen s rozměry 50 × 30 cm, na kterém měl být geometrický obrazec ve formě vrcholy spojených trojúhelníků. V ostatních hrobech mělo být nalezeno několik esovitých záušnic s průměry v rozmezí 14–19 mm (*Bubeník 1988*, 212). Hroby by tak na základě uvedených průměrů mohly náležet do 11. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183).

10. Čáslav (okres Kutná Hora, Středočeský kraj)

Dlouhou dobu známý náhrobník uložený v chrámu sv. Petra a Pavla v Čáslavi poprvé popsal roku 1859 František Beneš. Náhrobní deska ze zrnitého pískovce s rozměry zhruba 190 × 105 cm a s vyrytým vyobrazením postavy se jménem. Postava muže v dlouhém volném oděvu drží levou rukou štít s mečem, pravou má položenou na hrudi. Nad postavou je v půlkruhu nápis s patrně křestním jménem toho, jemuž byl náhrobník věnován. Ohledně správného výkladu jména panovaly neshody, zprvu F. Beneš usoudil, že se jedná o jméno *Zbislav* (SBIZSLAVS) přičemž ale do výkladu nezahrnul první literu, o které se domníval, že je zkratkou pro *Dominus* (D). Pro osobu Zbislava našel také určitou oporu v písemných pramenech, na základě čehož poté kladl tuto náhrobní desku už do první poloviny 13. století (*Beneš 1859*, 329–330). S jiným vysvětlením přišel roku 1868 August Sedláček. Ten se zahrnutím první litery určil jméno jako *Jistislav* (YSTHIZLAVS), pro něhož našel také oporu v písemných pramenech, nicméně již mladšího data než jak ho poprvé uvažoval F. Beneš. Na rozdíl od něj, ho tak A. Sedláček kladl až do závěru 13. či počátku 14. století (*Sedláček 1868*, 310–311).

11. Děčín (okresní město, Ústecký kraj)

Nálezy náhrobních desek pochází z prostoru dnešní Mariánské louky, jižně od skalnaté zámecké ostrožny. Původně se na této ploše rozkládalo městské jádro obklopené hradbami, jehož součástí byl také kostel s přilehlým pohřebištěm. Po opuštění této polohy zde byl v novověku vybudován zámecký park, z tohoto období je

znám první případ nálezů dvou velkých náhrobních kamenů, ke kterému došlo při terénních úpravách parku roku 1787. Na povrchu jednoho údajně byly vyobrazeny nůžky a na druhém kolo. Oba náhrobníky byly dopraveny na zámek, kde měly být zazděny (Velímský 1991, 11). Další zjištění přinesl až archeologický výzkum, který roku 1985 vedl Tomáš Velímský. Výzkumem se podařilo zachytit část kostela spolu s pohřebištěm, to sloužilo zhruba od poslední třetiny 13. století do poslední třetiny 14. století. Náhrobních pískovcových desek zde bylo objeveno celkem 7, všechny ležely orientované shodně v ose Z-V, jejich rozměry se pohybovaly v hodnotách 150–200 × 75–100 × 15–25 cm při váze od 400 do 800 kg. Všechny kameny byly obdélného tvaru, dva z nich navíc byly na povrchu zdobeny plastickou reliéfní výzdobou. Na prvním, menším, byl vyobrazen tzv. křížový kříž, který ve spodní části doplňovaly čtyři malé jednoduché kříže, na každé straně dva. Druhý, větší, náhrobní kámen má na povrchu motiv říšského jablka. V obou případech bylo na kamenech vyznačeno orámování podél všech čtyř stran. Dva nezdobené náhrobní kameny tvořily součást chodníku, po kterém se na hřbitov přicházelo. Z odkrytých hrobů nepochází žádné nálezy esovitých záušnic, náleží tak tedy vrcholně středověké tradici, čemuž odpovídá také naprostá většina nalezených zlomků keramických nádob (Velímský 1991, 39–43).

12. Dobroměřice (okres Louny, Ústecký kraj)

V letech 1929–1931 zde bylo v širším okolí rozrušeno rozsáhlé kostrové pohřebiště, konkrétně bylo zjištěné mezi silnicí z Dobroměřic do Lenešic a cestou v lounském parku, dále v pískovně pí. Hajšlové na okraji vsi blíže ke škole a také na pozemcích, které jižní stranou přiléhaly k domům p. Mezery (čp. 268) a p. Jelínka (čp. 269). Roku 1931 na těchto dvou posledně zmíněných pozemcích provedli výzkum Antonín Knor, Jiří Neústupný a Josef Schráníl z NM v Praze. Na pozemku p. Jelínka zjistili 6 hrobů, orientovaných hlavou k SZ a tvořící řadu v ose S-J. Z dalších rozrušených hrobů z tohoto pozemku pochází kromě nálezů tří bronzových esovitých záušnic (průměry 14, 17, 22 mm a síla drátu 2 mm) také plochá hrubě opracovaná opuková deska, jejíž maximální rozměry dosahovaly 45,5 × 37 × 9 cm. Na povrchu jedné strany desky se měl nalézat rytý jednoramenný kříž na podstavci a na druhé straně obdobný dvouramenný kříž (inv. č. 615 či H 1106 M Louny). U této desky nelze podle Josefa Bubeníka vyloučit recentní původ. Zpráva č. j. 617/36 však uvádí kámen

s dvojitým křížem na obou stranách, kde je také vyobrazena jedna jeho strana.⁹ Datování pohřebiště je kladeno do mladší fáze střední doby hradištní (?) a do období mladší doby hradištní (*Bubeník 1988*, 213–214).

13. Dolany u Poláků (okres Chomutov, Ústecký kraj)

Roku 1912 byly nalezeny na chmelnici K. Schuberta nalezeny dvě esovité záušnice, zřejmě se jednalo o dvě bronzové, vzájemně propojené záušnice s průměry 62 a 30 mm a síle drátu 3 a 2 mm.¹⁰ Není jisté, zda je jejich propojení původní. Na tomto pohřebišti se měly podle E. Hegera nalézat také hroby kryté kamennými deskami.¹¹ Pohřebiště je datované do mladší až pozdní doby hradištní (*Bubeník 1988*, 215).

14. Dřevíč u Kozojed (okres Rakovník, Středočeský kraj)

Zřejmě k prvním nálezům náhrobních kamenů došlo roku 1883 u kaple sv. Václava stojící v severní části hradiště Dřevíč. Údajně zde toho roku byly při stavbě sakristie nalezeny kostrové hroby s kamennými náhrobky, z nichž na jednom se měl nalézat vytesaný kříž. Z nalezených hrobů pocházely esovité záušnice, včetně dvou s průměry 15 mm a 16 mm náležící patrně do 1. poloviny 11. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183), dále zlomky keramických nádob a zlomky náramku ze dvou svinutých drátů (*Bubeník 1988*, 221).¹² Později zde výzkum pohřebiště provedl roku 1950 Antonín Knor, jehož výsledky převzaté z pozůstalosti zpracoval roku 1975 Josef Bubeník. Sonda vedená v pruhu napříč hradištěm zachytila 18 hrobů bez milodarů. Z tohoto výzkumu však nepochází žádný jednoznačný doklad o kamenném překrytí hrobů.¹³ V prosinci roku 1971 došlo k obhlídce lokality, při které byla mimo jiné zjištěna orbou zachycená pískovcová náhrobní deska obdélného tvaru s rozměry 160 × 60 × cca 20 cm. Ležela asi 15 m jihozápadně od vchodu do kaple sv. Václava, k jejímu bližšímu ohledání však tehdy vzhledem ke sněhové pokrývce nedošlo.¹⁴ Roku 1972 zde J. Bubeník vedl záchranný archeologický výzkum vyvolaný amatérským výkopem v prostoru středověkého pohřebiště. Amatérský výkop

⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 617/36.

¹⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5744/73.

¹¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1197/69 (Ve zprávě k Bystřici u Kadaně se E. Heger zmiňuje o kamenech v Dolanech).

¹² Za další poskytnuté informace vřele děkuji Mgr. K. Blažkové z archeologického oddělení Muzea T. G. M. v Rakovníku

¹³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2173/75.

¹⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6757/71.

nepravidelného tvaru byl v poli u cesty západně od kaple sv. Václava. V něm v hloubce asi 60 cm ležely odkryté dvě opukové náhrobní desky s rozměry 207 × 95 × 26–32 cm a 116 × 55 × 16 cm, které nemohly být pro svou značnou váhu vyzvednuty, takže se přistoupilo k jejich rozbití. Obě desky byly hrubě otesány a nenesly stopy žádného jemnějšího opracování či výzdoby. Větší z náhrobních desek, ležící severněji, se nacházela zřejmě v druhotné poloze, čemuž nasvědčovalo její naklonění a také to, že se pod ní nenalezaly žádné kosterní pozůstatky. Jižněji, pod menší deskou byl uložen pohřeb mladého jedince bez milodarů a částečně sem zasahovaly také dvě lebky z jiných pohřbů. V zásypu nad náhrobními kameny i pod nimi se nalézaly střepy z pravěkých, především však z hradištních a středověkých nádob. Výplň pod menší deskou byla vybrána do hloubky asi 1 m od povrchu, kde se objevovalo žlutohnědé podloží se zlomky opuky, u větší z desek se podloží jevílo dřívě. Rozdíl v konečném zahloubení tak činilo na jižní straně o asi 35 cm více než na pravé.¹⁵

15. Havlíčkův Brod (okresní město, kraj Vysočina)

Při výzkumu roku 2000 byla v dlažbě kostela sv. Vojtěcha nalezena kamenná náhrobní deska obdélného tvaru, s nápisovou páskou na jednom z delších okrajů. Datování desky je na základě použitého písma kladeno asi do druhé poloviny 13. století.¹⁶

16. Hradsko u Mšena (okres Mělník, Středočeský kraj)

Náhrobní kameny byly zhruba mezi lety 1850–1870 nalezeny u kostela sv. Jiří. Někdy okolo roku 1850 zde byla nalezena skrčená kostra přikrytá kamenem. Roku 1860 došlo k odkrytí dalších dvou koster uložených pod velkými pískovcovými kameny. Konečně roku 1870 byl odkryt zatím poslední známý hrob pod náhrobním kamenem. Kámen byl asi 60 cm široký, menšími kameny byly také obloženy obě delší strany hrobové jámy. Kostra zemřelého ležela v jílu, který se údajně jinde v okolí nenacházel. V hrobě nebyly žádné milodary, jen střípek z nádoby (*Pič 1873*, 456). Poblíž kostela měl menší průzkumy provádět také V. Špaček, který taktéž narazil na náhrobní kamenné desky (*Šolle 1977*, 331). Přestože v areálu hradiště i na jeho předhradí provedl Miloš Šolle v letech 1964–1974 poměrně rozsáhlý výzkum, žádné další hroby pod

---

¹⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 8083/75.

¹⁶ Za laskavé poskytnutí informací děkuji Mgr. A. Knápkovi z Muzea Vysočiny v Havlíčkově Brodě.

náhrobními kameny již zachyceny nebyly, za to bylo zjištěno poměrně časté částečné obložení hrobu menšími pískovcovými kameny (Šolle 1977, 323–393; týž 1978, 344–395).

17. Cheb (okresní město, Karlovarský kraj)

K nálezům náhrobních kamenů došlo už při prvním výzkumu v areálu chebského hradu roku 1911, který vedl berlínský architekt Julius Ernst Jonas. V druhé sondě položené ve směru Z-V, ve vzdálenosti 6,2 m jižně od románské kaple, byla v hloubce 2,25 m pod povrchem zjištěna souvislá tmavá humusovitá vrstva o síle 60 cm. V této tmavé vrstvě byly nalezeny kostrové hroby orientované ve směru Z-V (hlavou na západ), z nichž jeden překrývala hrubě otesaná deska z fylitu. Po tomto zjištění byla dodatečně prohloubena také první sonda, orientovaná shodně ve směru Z-V, ležící ale blíže ke kapli. Následně byly i v této sondě odkryty kostrové hroby a jedna žulová náhrobní deska. Další výzkum areálu jižněji od těchto sond byl proveden pomocí dvojice vykopaných štol, jedna ve směru S-J, druhá Z-V, přičemž se ve svých středech navzájem křížily. Znovu i zde byly ve tmavé humusovité hlíně zjištěny kostrové pohřby, některé překryté kamennými náhrobními deskami. Na jedné z vyzdvižených desek, původně kryjící hrob č. 52, byl v její horní třetině zřetelně vyrytý rovnoramenný tzv. řecký kříž, s rozměry asi 25 × 25 cm. Souhrnně bylo na ploše okolo kaple zjištěno 117 hrobů, uložených pravidelně, s rukama podél těla a kromě celkem devíti esovitých záušnic (8 stříbrných, 1 zlatá) u nich nebylo nalezeno žádných milodarů. Náhrobních hrubě opracovaných desek bylo tehdy nalezeno dohromady osm. Ze žuly jich bylo vyhotoveno pět, z fylitu dvě a z bazaltu jedna. Zatímco v případě fylitu jde o materiál místního původu, v případě žuly se jedná o materiál, jehož nejbližší výchozy jsou známé z blízkosti obce Hazlov, tedy ze vzdálenosti asi 10 km (Hejna 1967, 172–173). Datování pohřebiště na základě typologie nalezených esovitých záušnic je kladeno na konec 10. a do 11. století (Hejna 1967, 214).¹⁷ Částečný odkryv pohřebiště byl uskutečněn také později, v letech 1932–1933 při výzkumu Oskara Schürera a Antona Gnirse, jenž rozšířil celkový soubor nalezených esovitých záušnic, k novým nálezům náhrobních kamenů tehdy nedošlo (Hejna 1967, 177–183).

---

¹⁷ Za vstřícné poskytnutí dalších informací děkuji Mgr. M. Beránkovi z chebského muzea.

Nověji byly náhrobní desky zjištěny až při výzkumu Olgy Pospíchalové z let 1967–1968. Výzkum byl situovaný uvnitř kaple i v jejím vnějším okolí. V sondě E, položené kolmo k jižní stěně kaple, byly zachyceny dvě žulové náhrobní desky s křížem, vyrytým na jejich západním konci. První náhrobní kámen byl rozlomený a ležel v severní části sondy ve hloubce 158 cm. Druhý náhrobník s rozměry 180 × 60 × 24 cm byl uložen 80 cm jižněji od prvního ve hloubce 180 cm, na jeho povrchu byla v druhotné poloze nalezena stříbrná esovitá záušnice malého průměru (1–1,3 cm). Pod vyzvednutou západní částí první náhrobní desky (druhá část nebyla vyzvednuta), ve hloubce asi 20 cm, spočívala kostra jedince v natažené poloze orientovaná ve směru Z-V s obličejem směřujícím k jihu. Pod lebkou, v oblasti spánku byly nalezeny zlomky ze tří bronzových esovitých záušnic. Hrobová jáma zřejmě porušila starší hrob s nálezem zkorodovaného klíče s obdélníkovitou západkou, oválnou hlavicí o celkové délce 13 cm. Po vyzvednutí druhé náhrobní desky byla odkryta neporušená kostra uložená v natažené poloze. Prst její pravé ruky nesl stopy nazelenalé hlíny, snad tedy původně prsten. Ve hloubce asi 5–7 cm pod touto kostrou byla odkryta kostra dalšího jedince, orientovaná shodně ve směru Z-V. Výplň hrobů pod náhrobními deskami tvořily promísené části lidských kostí s pozůstatky dřev, uhlíků, střeptů a také úlomky malty či mazanice a strusky (*Stloukal – Szilvássy – Šebesta 1988*, 401). Hroby pod náhrobními kameny byly, obdobně jako porušené hroby okolní, datovány mezi ty pozdní.¹⁸ Z tohoto výzkumu pochází také dohromady pět celých esovitých záušnic, z nichž byly dvě stříbrné (o průměru 2,3 a 1–1,3 cm), jedna bronzová plátovaná stříbrem (průměr 1,8–2 cm), dvě bronzové (průměr 1,7 cm) a dále zlomky z dalších tří bronzových záušnic (*Hejna 1971*, 499). Výsledky výzkumu O. Pospíchalové naznačují, že nejstarší sakrální stavba, předcházející románské kapli, byla vybudována v pozdní fázi slovanského pohřebiště.¹⁹

Dosud k posledním zjištěním náhrobních kamenů z prostoru chebského hradu přispěl Pavel Šebesta svým výzkumem roku 1998. Mramorová náhrobní deska byla odkryta před vchodem do kaple, ta překrývala pohřeb dítěte. V základech této románské kaple byl zazděn další náhrobní kámen a ve vzdálenosti 2–4 metrů západně od ní ležely dva, tehdy nevyzvednuté náhrobníky (souhrnně *Šebesta 2000*).

---

¹⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4639/69.

¹⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4639/69.

Jelikož náhrobníky z chebského hradu představují již poměrně početný soubor, byla by pro další srovnání přínosná petrografická analýza k upřesnění druhu použitých hornin a zjištění jejich přirozených výchozů.

18. Chrudim (okresní město, Pardubický kraj)

Nález hrobů pod kameny zde byl učiněn již někdy ve 20. – 30. letech 19. století při stavbě silnice do Nového Města chrudimského. Tehdy bylo údajně vykopáno několik kostrových hrobů uložených pod velkými kameny, kdy podle některých výpovědí měly lebky zemřelých ležet uprostřed na jejich tělech. K dalšímu nálezu kosterních pozůstatků došlo roku 1863, kdy vedle již zmíněné silnice byla stavěna nová škola. Při kopání základů v jihovýchodním rohu školy byl nalezen kostrový hrob, s lebkou údajně uloženou vedle trupu zemřelého a o něco západněji ležely další tři lebky s kostmi, odtud pochází i nález poškozené pozlacené „sponky“. Spona měla mít jednu stranu esovitě zakončenou a druhou v podobě otevřené hadí tlamičky, kde oko bylo vyznačeno provrtanou dírkou. Z těchto mladších nálezů není zcela zřejmé, zda i u nich bylo nalezeno kamenné krytí (*Lüssner 1864*, 115). Nalezená pozlacená záušnice s jedním koncem esovitě zakončením a druhým koncem provrtaným je pokládána za poslední vývojový typ (*Krumphanzlová 1974*, 55–56), její užívání by tak mělo být omezeno na závěr 12. století a první polovinu 13. století.

19. Jablonec u Libčevsi (okres Louny, Ústecký kraj)

Roku 1928 byl při orbě na parcele H. Nestlera, která se nalézala u cesty z Kozel do Libčevsi, nalezen hrob překrytý křemencovou deskou. V hrobové jámě o rozměrech 220 × 130 × 40 cm ležela v ose JV-SZ (hlavou k JV) kostra jedince v natažené poloze na zádech, s nádobou položenou u nohou. Obložení hrobu kameny bylo také po obvodu hrobové jámy a další kameny zakrývaly nohy. Z milodarů byla zjištěna jen již zmíněná nádoba, jednalo se o hlubokou mísu, na podhrdlí zdobenou nepravidelnými vlnkami provedenými jednoduchou rytou rýhou.²⁰ Další hrob krytý kamennou deskou, pocházející také z místního křemence, byl odkryt za přítomnosti G. Laubeho roku 1930, zhruba v té samé poloze, na parcele F. Fritsche (ppč. 315). Pod deskou ležela v hrobové jámě s rozměry 200 × 80 × 50 cm kostra orientovaná v ose Z-V v natažené poloze na zádech, opět s kamenným obložením a nohama překrytými kamenem. U nohou měla

²⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2602/53.

být nalezena nádoba s výzdobou v podobě horizontálních rýh na podhrdlí. Hroby jsou v obou případech datované do mladší doby hradištní, 10. – 11. století (*Bubeník 1988*, 218–219; *Lutovský 2001*, 110).²¹

20. Ječovice (okres Litoměřice, Ústecký kraj)

V okolí kostela sv. Barbory bylo vykopáno větší množství kostrových hrobů, o čemž podal výpověď farář J. Hasler z Ostfeldu. Podle něj bylo již roku 1782 při odkopávání hlíny nalezeno „mnoho tisíc lidských mrtvol“. Hroby údajně svou polohou většinou respektovaly směr Z-V. Z hrobových milodarů zpráva pojednává o velkém množství bronzových záušnic, z nichž některé měly být pozlacené či postříbřené. Náhrobních kamenů, z blíže nespecifikovaného kamene, bylo severovýchodně od hřbitova, na ploše farské zahrady, nalezeno celkem pět (*Zápotocký 1965*, 328; *Píč 1909*, 336; *Petera 1860*, 94–95; *Sláma 1977*, 47; *Sklenář 1992*, 87).

21. Klavary (okres Kolín, Středočeský kraj)

Roku 1890 bylo Josefem Ladislavem Píčem a Janem Hellichem u Klavar (původně uváděno u Kravař) částečně prozkoumáno pohřebiště v blízkosti průkopu nového koryta řeky Labe. Podnětem k průzkumu jim byla vyslechnutá zpráva, hovořící o nálezech koster překrytých kamennými deskami. Při vlastním výzkumu našli z pohřebiště už jen porušené kostry. Další výkopy zde měly podle plánu proběhnout v následujícím roce, k tomu ale již nejsou uváděny žádné zprávy (*Píč 1891*, 713-714).

22. Kolín (okresní město, Středočeský kraj)

Hrob vykopaný nedaleko lomu p. Hvězdy, který se nalézal v poloze „Na Spravedlnosti“ (v blízkosti dnešní stejnojmenné ulice)²², překrývala mohutná žulová náhrobní deska. Z hrobového inventáře měl pocházet jakýsi masivní železný závěsek uložený v blízkosti pánve zemřelého (*Dvořák 1936*, 106).

Na různých místech v chrámu sv. Bartoloměje jsou přizděny tři náhrobní kameny zřejmě ze 13. a 14. století. Patrně ze 13. století pochází také čtvrtý rozbitý

---

²¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2603/53 a 5614/51.

²² Za upřesňující informace vřele děkuji PhDr. Z. Sedláčkovi z Regionálního muzea v Kolíně a Bc. D. Šťastnému z Ústavu archeologické památkové péče středních Čech.

náhrobník, z něhož jsou dochovány dva fragmenty uložené v lapidáriu chrámu (*Kamarýt 1981*, 158–161).

- I. Pískovcový náhrobník s motivem spleteného kříže s rozměry 147 × 56 cm. Po obvodu je ohraničen plastickým, dovnitř zkoseným, rámem. Prostor uvnitř rámu vyplňuje plastický symbol kříže, spleteného z oblého zdvojeného provazce, horní část kříže je propletena jednoduchým kruhem. Délka kříže je 132 cm, síla provazců 45 mm a průměr kruhu 53 cm. Tento náhrobní kámen byl druhotně vsazen do zdiva chrámu již někdy po roce 1260 a znovu zde objeven roku 1857 při odstraňování staré omítky (*Kamarýt 1981*, 158–159).
- II. Pískovcový náhrobník s jednoduchým křížem s rozměry 62 × 38 × 20 cm. Po obvodu je lemován plastickým rámem širokým 40 mm, plocha desky je vyplněna plastickým motivem jednoduchého kříže, obě ramena, postupně se mírně rozšiřující, jsou 10,5 cm dlouhá, břevno je délky 31 cm. Svrchní horní část je šikmo odseknuta, k tomuto zásahu došlo až při druhotném použití tohoto kamene v obkladu průchodu do Kokovské kaple (*Kamarýt 1981*, 160).
- III. Ruthardovský pískovcový náhrobník s rozměry 200 × 145 × 15 cm. Síla 15 cm byla docílena zřejmě až roku 1910, kdy byla zadní část desky kameníky dodatečně upravena. Do roku 1853 byl položen vně chrámu, poblíž jeho zdi. Po jeho vyzvednutí se pod ním měl nalézat jen malý čtverhranný na hlíně vyzděný prostor, v němž měla ležet mělce uložená lebka ženy, další kosti nalezeny nebyly. Horní okraj náhrobního kamene vyplňuje nápis „*RUTHARDUS DIMUT*“ psaný gotickou majuskulí, výška jednotlivých písmen je 110 mm. Pod textem jsou v životní velikosti vyryty obrysy dvou postav, muž na pravé straně a žena na levé. Muž je bezvousý, oděn v oděvu s dlouhými širokými rukávy, pravou ruku má položenou na prsou a levou přidržuje meč a štít srdcovitého tvaru. Na štítu je vyobrazen znak rukou, které drží suchý, trnitý keř. Žena je oděna v dlouhém rouchu, v pase přepásaném. Ruce má v loktech ohnuté s dlaněmi namířenými k muži. Vlasy zahaluje kápě. Stáří tohoto

náhrobníku je kladeno do první poloviny 14. století (*Kamarýt 1981*, 160–161).

- IV. Dva fragmenty pocházející zřejmě z jednoho náhrobního kamene byly nalezeny nezávisle na sobě, ve vzdálenosti asi 4 m od sebe. Původně náhrobník zdobil po obvodu nápis psaný majuskulí, vymezený jednoduchými rytými liniemi po obou stranách, plochu pak vyplňoval kříž s rozšiřujícími se rameny, který je celý obkroužen jednoduchým kruhem. První fragment s rozměry cca 50 × 50 × 15 cm byl nalezen v dlažbě nádvoří nedaleko staré školy. Druhý fragment s rozměry 38 × 50 × 15 cm byl roku 1965 nalezen ve výkopu, druhotně použitý v základech západní předsíně chrámu. Tato předsíň byla vybudována kolem roku 1280 (*Kamarýt 1981*, 159).

23. Kopisty (okres Most, Ústecký kraj)

Z interiéru kostela, stávajícího v současnosti již zaniklé obci Kopisty, jsou známy náhrobní kameny, které byly nalezeny druhotně uložené pod oltářní menzou. Rozpoznány byly nejméně tři kusy zhotovené z červeného pískovce a břidlice (*Klápště 1994*, 59–60).

24. Kouřim (okres Kolín, Středočeský kraj)

Na návrší v poloze U sv. Vojtěcha, kde stával kostel stejnojmenného zasvěcení založený po roce 1039 (*Šolle 1969*, 21), byly nalezeny hroby překryté kamennými deskami. Tyto hroby jsou patrně starší než kamenná stavba kostela sv. Vojtěcha, pod jehož základy byly objeveny některé kostry a také přímo v jeho základech byly rozpoznány fragmenty druhotně použitých náhrobních desek. Odkryto bylo osm hrobů, tvořící čtyři páry uložené v jedné řadě za sebou. Kamennou deskou z břidlice bylo překryto všech osm hrobů, přičemž v každém páru byla jedna deska větší než druhá, vždy tak vedle sebe ležely desky rozdílné velikosti. Kostry byly jak v natažené, tak i ve skrčené poloze, uložené běžně v hloubce asi 0,5 m pod náhrobním kamenem, někdy také ještě kameny obložené. Některé z koster byly porušené, zejména je zmiňována chybějící lebka (*Smolík 1883*, 233–234).

Při výzkumu J. L. Píče roku 1890 v okolí bývalého kostela sv. Vojtěcha byly prokopány tři hroby blízko sebe kryté kamennými náhrobními deskami. První hrob

překrývala mohutná pískovcová deska, v hloubce 40 cm pod ní ležela kostra v natažené poloze orientovaná ve směru Z-V, nebylo u ní nalezeno žádných milodarů. Druhý hrob byl dětský, obložený kameny a překrytý nepřilíš silnou břidlicovou deskou. Třetí hrob překrývala také břidlicová deska, spočíval v něm ale dospělý jedinec, kosti i náhrobní deska byly u tohoto posledního hrobu zčásti porušené mladším zásahem (*Piř 1891*, 713).

Další poznatky přinesl výzkum Miloše Šolleho z let 1961–1962 (*Šolle 1969*, 1). V sondě č. 5 položené v místech bývalého kostela sv. Vojtěcha, bylo 20–40 cm pod povrchem objeveno několik břidlicových náhrobních desek a kostra. Desky ležely ve vzdálenosti 1–1,5 m od sebe, v ose Z-V. Kostra nalezeného jedince ležela taktéž orientována ve směru Z-V, z jeho lebky byla nalezena jen polovina. Milodary nebyly v hrobě nalezeny žádné (*Šolle 1969*, 21). K nálezům náhrobních kamenů došlo také v poloze bývalého kostela sv. Jiří založeného nejdříve ve 12. století (*Šolle 1969*, 84–85). Při severní zdi kostela bylo nalezeno celkem 6 rulových náhrobních desek (*Šolle 1969*, 86, 94–96).

- I. Hrob č. 83 v sektoru 29 byl překryt kamennou sutí z kostela, ležel v blízkosti náhrobní desky, kterou byl původně zřejmě překryt. Rulová náhrobní deska měla obdélný tvar a na východní straně přitesána do špičky. Hrob při severní stěně kostela tvořil řadu společně s dalšími hroby překrytými náhrobními kameny. Lebka byla nezvykle vychýlena, což mohlo značit její druhotné uložení (*Šolle 1969*, 94).
- II. V sektoru 50 byly zjištěny dvě velké náhrobní desky orientované v ose Z-V (*Šolle 1969*, 95).
- III. Hrob č. 99 orientovaný v ose Z-V ležel v sektoru 30 těsně při stěně presbyteria. Náhrobní deska s rozměry 140 × 80 cm byla slabě zahrocená na východním konci (*Šolle 1969*, 95).
- IV. Hrob č. 100 orientovaný ve směru Z-V ležel v sektoru 29 pod kamennou a vápennou sutí. Hrobovou jámu kryl náhrobní kámen (*Šolle 1969*, 96).
- V. Hrob č. 101 ležel u severní stěny kostela v sektoru 20. Hrob orientovaný v ose Z-V překrývala velká rulová mírně sešikmená náhrobní deska (*Šolle 1969*, 96).

25. Kralovice (okres Plzeň-sever, Plzeňský kraj)

Během archeologické akce ZIP o.p.s. roku 2008 u kostela sv. Petra a Pavla bylo nalezeno několik náhrobních kamenů a jejich fragmentů. Náhrobky jsou uloženy v Muzeu a galerii severního Plzeňska, nebyly však blíže zkoumány.²³ Vyjádření od ZIP o.p.s. se mi v průběhu psaní této práce získat nepodařilo. Z fotografií, které mi laskavě poskytl Mgr. Daniel Stráník, je patrné, že zde bylo odkryto nejméně devět náhrobníků či jejich zlomků z různých druhů hornin. Kameny jsou hrubě opracované, zpravidla nepravidelného obdélného tvaru. Svým charakterem tak odpovídají analogickým náhrobním kamenům datovaných do mladší a pozdní doby hradištní.

26. Krasavce (okres Plzeň-jih, Plzeňský kraj)

Roku 1868 bylo nalezeno asi 20 kostrových hrobů na poli V. Berana, které leželo jihovýchodním směrem při silnici do Vodokrt. Hroby, včetně dětských, měly být obloženy či překryty kameny a orientovány v ose Z-V (tváří k východu). Hrobový inventář tvořily nádoby, bronzové záušnice a v jednom případě také tři železné obroučky z vědra (*Sklenář 1992*, 108).²⁴

27. Kystra (okres Louny, Ústecký kraj)

Na vysoké ostrožně nad řekou Ohří provedl roku 1958 povrchový průzkum Norbert Mašek. Zjistil zde větší množství rozrušených lidských kostí a našel několik slovanských střepů nádob, které datoval zhruba do období 11. století. K narušování lokality, při kterém byly také nalézány lidské kosti a střepy keramických nádob, docházelo již v minulosti.²⁵ Další terénní průzkum spolu s povrchovým sběrem na lokalitě roku 1991 provedla Alexandra Rusó. Výsledkem byl soubor pravěkých a hradištních střepů keramických nádob. V horní, erozí narušené, partii srázu obrácené k Ohří A. Rusó zaregistrovala drobnější kosti.²⁶ Výzkum v rozsahu tří sond zde roku 1993 uskutečnilo Okresní muzeum Louny spolu s Regionálním muzeem v Teplicích. Kromě sídlištních vrstev se podařilo zachytit část kostrového pohřebiště s hroby ve dvou až třech, vzácněji i čtyřech horizontech. Odkryté hroby byly bez milodarů, jediná

---

²³ Za poskytnuté informace a fotografie vřele děkuji Mgr. D. Stráníkovi z Muzea a galerie severního Plzeňska.

²⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5521/94.

²⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1897/58 a 1486/73.

²⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 103/92.

zjištěná esovitá záušnice velkého průměru pocházela z druhotné polohy.²⁷ Na základě ústního sdělení, které mi laskavě poskytl Petr Čech, se ještě v polovině 90. let 20. století v ploše pohřebiště či na úpatí pod srázem nalézaly kamenné náhrobní desky.²⁸ V současné době je část pohřebiště patrně zničená novostavbou a přílehlými terénními úpravami.

28. Libice nad Cidlinou (okres Nymburk, Středočeský kraj)

Pohřebiště v Libici bylo prokopáno Janem Hellichem v průběhu dvou sezón v letech 1891 a 1982. Prozkoumaná plocha se rozkládala podél silnice vedoucí k Opolanům, v blízkosti bývalého cukrovaru p. Ed. Haisla. Dohromady bylo na tomto místě odkryto 82 hrobů, jen u tří z nich bylo ve větší míře zaznamenáno použití kamenného obložení v úpravě hrobové jámy. Prvním případem byl hrob č. 27 orientovaný v ose S-J, s kostrou dítěte (asi 12 let) obloženou opukovým, šikmo postaveným kamenem. Druhým případem byl hrob č. 36 s kostrou dospělého jedince uloženým ve směru S-J, po obvodu obložený opukovými kameny a překrytý černým kamenem ve dvou vrstvách nad sebou. Třetím byl hrob č. 72 orientovaný v ose SZ-JV, ve kterém ležela skrčená kostra, obložená i překrytá opukovými kameny (*Píč 1893*, 175; *Mařík 2007*, 97–101). Výchozy opuky byly tehdy známé z lomů u Opočnice (cca 8 km) nebo u Vlкова (cca 4,5 km). Přímo v Libici, na pozemku p. Vindušky, byl současně zaznamenán nález řady koster uložených ve směru Z-V, milodary u nich nebyly zachyceny žádné. V souvislosti s tím tehdy p. Vinduška sdělil, že už před lety vykopal na svém pozemku dva hroby pod silnými kamennými deskami. U koster údajně našel železné a bronzové předměty, kterým ale blíže nevěnoval pozornost. Obě vyzvednuté desky použil p. Vinduška ve svém stavení, jedna mu posloužila jako stupeň do komory a druhá jako lávka (*Píč 1891*, 689–700). Později, roku 1895, bylo také při stavbě na sousedním pozemku p. Mikšovského (ulice Ke Hradišti) nalezeno asi 20 koster, z nichž některé překrývaly kamenné desky dlouhé až 150 cm při váze 100 kg (*Píč 1896*, 684; *Mařík 2007*, 110). Toto pohřebiště u bývalého libického cukrovaru datoval J. L. Píč do 10. – 11. století (*Píč 1893*, 176), čemuž by nasvědčovaly také nalezené esovité záušnice malých rozměrů, kdy ani ty největší nedosahovaly svým průměrem 2 cm (*Píč 1893*, 179).

---

²⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 621/94.

²⁸ Za uvedené informace vřele děkuji Mgr. P. Čechovi ze žateckého pracoviště ArÚ v Praze.

Později, během výzkumných sezón Rudolfa Turka z let 1949–1953 na akropoli libického hradiště došlo mimo jiné k objevu tří kamenných náhrobních desek. První z nich byla nalezena roku 1950, překrývala bohatý hrob LXXIII vzdálený asi 7 m severně od závěru apsidy kostela. Na velké svorové desce byl vyryt rovnoramenný procesionální řecký kříž. Po obvodu tohoto vyrytého symbolu byly patrné důlky, sloužící jako pomůcka rytci. Hrob obsahoval kosterní pozůstatky celkem tří jedinců uložených postupně na sebe do jedné hrobové jámy. Svrchní hrob, v němž byl pohřben velmi mladý jedinec spolu s dítětem, byl vykraden, zůstal jen zlomek masivního stříbrného kování ponechaný v rohu hrobové jámy. Pohřeb třetího, nejnižše uloženého dospělého jedince, byl neporušený a bez milodarů (*Turek 1951*, 201; *týž 1952*, 492, *týž 1963*, 215). Zbylé dvě pískovcové náhrobní desky byly nalezeny roku 1953 v kamenné sutí na jižní straně jihozápadního nároží příčné lodi kostela. Obě se nacházely na malém prostoru ve značně fragmentární podobě a není proto vyloučeno, že jich původně nebylo i více. V obou případech zůstaly zachované víceméně jen jejich okraje, u nichž byl patrný dvojitý způsob opracování spolu s rytými písmeny původních nápisů. Kvalita provedení písma je různá, místy je písmo vyryté pečlivě, jinde spíše ledabyly a to i přesto, že se nachází na tomtéž zlomku. Mezi nepravidelně vysokými řádky byly patrné zbytky trojic malovaných linek (*Turek 1954*, 799). K neúplnému rozluštění zachované části nápisu došlo až později, na jedné desce se podařilo rozeznat dvě zkratky antické titulatury, CP – Clarissima Puella („nejjasnější dívka“), na desce druhé to byla ST F – Stolata Femina („žena stolou oděná“), čímž se rozumělo, že šlo o ženu čestnou a vznešenou mající právo nosit čestný oděv – stolu. Svým charakterem snad tyto náhrobní stěly odráží vlivy otonské renesance v našem prostředí (*Turek 1963*, 215). Přestože je takový výklad v současnosti již zažitý, objevují se stále určité pochybnosti nejen o výkladu dochovaných partií nápisů ale také o samém původu desek (*Mařík – Roháček 2013*, 325–315). Po částečné rekonstrukci se podařilo určit přibližné rozměry jedné z desek, její šířka byla 46 cm a délka nejméně 117 cm. Uvažuje se, že původně byly zadrženy vedle sebe nebo nad sebou ve zdi příčné lodi kostela, čemuž nasvědčovalo to, že se tyto fragmenty se stopami po požáru našly na malém prostoru v sutinách kostela (*Turek 1954*, 799). Pokud je tento předpoklad správný, desky sem musely být umístěny v době fungování kostela, tedy asi někdy mezi obdobím první třetiny až poloviny 10. století, kdy byl kostel zbudován (*Mařík 2005*, 333), a rokem 995, kdy násilně zaniká

moc Slavníkovců a spolu s ní zřejmě také kostel s palácem na libickém hradišti. Pohřbívání v okolí, tehdy již pobořeného kostela, pokračuje až do období vlády Břetislava I. (*Turek 1952*, 496). Úplný zánik Libice, jako mocenského centra, je kladen do 12. století (*Turek 1954*, 804).

29. Litoměřice (okresní město, Ústecký kraj)

Roku 1921 byl v Eliášově (dříve Jahnově) ulici, na dominikánském pahorku, učiněn objev ženského kostrového hrobu překrytého kamennou deskou (snad křemencovou). U kostry bylo údajně nalezeno 8 šperků, z nichž se 7 dostalo do sbírky H. Ankerta a 1 byl ztracen. Charakter šperků se odlišoval od šperků doby hradištní a z toho důvodu byl uvažován jejich mladší původ (*Zápotocký 1965*, 346).²⁹

V období mezi listopadem 1943 a srpnem 1944 bylo při budování protitřepinového krytu na Dómském náměstí před kanovnickými domy objeveny dvě skupiny hrobů. Náhrobní desky byly zjištěny jen ve skupině A, kterou tvořilo celkem 9 až 10 shodně orientovaných hrobů (směr S-J) v řadách s kostrami v natažené poloze. Náhrobní kameny kryly trojici navzájem sousedících hrobů (hroby č. 1, 2 a 4). Zemřelý v hrobě č. 1 ležel pod kamennou deskou s rozměry 80 × 60 × 17 cm v hloubce 1,30 m, ruka, žebra a česka byla vyhozena při skrývce hrobu. Hrob č. 2 obsahoval špatně zachovalé kosterní pozůstatky mladšího jedince, pod kostrou byly zjištěny stopy dřeva, původně zřejmě desky. Nohy byly překryty plochou kamennou deskou o rozměrech 50 × 38 cm. Hrob č. 4 ležel 1,25 m pod povrchem, opět se jednalo o kostru mladšího jedince, jehož lebku kryla masivní kamenná deska s rozměry 50 × 45 × 18 cm (*Zápotocký 1965*, 336).³⁰

30. Lovosice (okres Litoměřice, Ústecký kraj)

V centru Lovosic, u kostela sv. Václava, bylo při stavbě plynovodu odkryto několik hrobů. Hroby byly uloženy ve značné hloubce a překryté velkými plochými kamennými deskami. U koster se nalézaly esovité záušnice většího průměru, z jednoho hrobu pocházely údajně tři takové záušnice (*Píč 1909*, 340–341; *Zápotocký 1965*, 350). Pokud u nalezených záušnic budeme větším průměrem rozumět průměr, který má více než 3 cm, lze je potom klást zhruba do 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 53–54).

²⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1892/45.

³⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4136/46.

Na poli u plynárny na jižním okraji města, vlevo při silnici do Siřejovic, kde se nacházelo sprašové návrší, bylo v letech 1890 a 1892 prokopáno Jindřichem Matiegkou celkem 20 hrobů. Všechny hroby údajně ležely ve třech pravidelných řadách, orientovány v ose Z-V, jen jeden hrob ležel vychýlen směrem SZ-JV. Hroby měly být obloženy a překryty velkými plochými vápencovými deskami, na kamenné obložení se narazilo ve hloubce v rozmezí zpravidla 50–75 cm. Dna hrobových jam tvořila upěchovaná hlína. Stopy dřeva byly zjištěny údajně u všech hrobů (*Zápotocký 1965, 352*).

31. Malé Březno (okres Most, Ústecký kraj)

Během let 1906, 1911 a 1913 (?) měly být v pískovně (ppč. 119) odkryty kostrové hroby, z nichž dva pokrývaly ploché neopracované kameny.³¹ Z tohoto pohřebiště zřejmě pochází také nálezy dvou nádob datovaných do střední a mladší doby hradištní (?). V případě té starší se mělo jednat o hrncovitou nádobu s nevýrazně odsazeným hrdlem a rozevřeným kuželovitě seříznutým okrajem. Výzdobu tvořily svazky slévajících se vlnovek na podhrdlí a pod ním pás vodorovných rýh. Mladší nádoba hrncovitého tvaru s nevýrazně žlábkovitě odsazeným hrdlem a vyhnutým zaobleným okrajem, zdobená mělkými vodorovnými žlábkami na výduti (*Bubeník 1988, 223*).

32. Malín (okres Kutná Hora, Středočeský kraj)

K prvním nálezům kamenných náhrobních desek došlo patrně již kolem poloviny 19. století v prostoru dnešní Kostelní ulice, která probíhá jižně od kostela sv. Jana Křtitele (*Velímský 2014, 175–178*). Ve zprávě František Beneš uvádí k roku 1853 nálezy kostrových hrobů v blízkosti školy (čp. 80, severně od ní probíhá zmíněná Kostelní ulice), obložených kameny a vybavených bronzovými náušnicemi (*Beneš 1865, 208; Sklenář 1992, 137*).

Nověji náhrobní desky s jistotou odhalil až výzkum Ivana Háška u kostela sv. Jana Křtitele v roce 1953. Nejprve byly v sondě č. I/53 vedené podél severní kostelní zdi odkryty dva náhrobní kameny. První (č. I/53) měl rozměry asi 140 × 70 × 15 cm, ležel orientovaný ve směru Z-V, jeho svrchní a jižní strana měla nerovný povrch, jen

---

³¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5390/73.

strana severní byla otesaná do roviny. Druhý náhrobník (č. 2/53) s rozměry 140 × 70 × 10 cm, orientován taktéž ve směru Z-V, měl povrch rovný. Pravděpodobně fragment dalšího náhrobního kamene (č. 3/53) byl částečně odkryt v severním profilu sondy č. I/53. Poslední náhrobník (č. 4/53) zachycený v sondě IV/53, vedené podél jižní zdi kostela, měl rozměry zhruba 230 × 70 cm. Ve všech případech se náhrobní desky nacházely patrně v druhotné poloze, pod žádnou nebyl nalezen hrob. Toto pohřebiště spolu s náhrobními kameny datoval původně R. Turek do 10. století, po revizi materiálu se však jako mnohem pravděpodobnější jeví datování kladené do 11. – 13. století (*Velímský 2014*, 178–187).

33. Mladá Boleslav (okresní město, Středočeský kraj)

Výzkum, při kterém byly zachyceny dva hroby (č. 11 a 12) kryté náhrobním kamenem, se uskutečnil roku 2010 na ploše Předhradí pod vedením Lucie Čiháčkové z Ústavu archeologické památkové péče středních Čech (*Beran-Cimbůrková 2011*, 59). Výsledky výzkumu nejsou publikované, jen částečně v dizertační práci Petry Beran-Cimbůrkové. Podrobnější údaje o náhrobních kamenech proto nemohu uvést, z toho důvodu zde předkládám jen popis příslušných hrobů. V hrobě 11 spočíval muž ve věku mezi 40–60 lety, ležel v natažené poloze s rukama podél těla. Hrob byl orientován ve směru JJZ-SSV a neobsahoval žádné milodary (*Beran-Cimbůrková 2011*, 121, 134). V hrobě 12 byla pohřbena žena ve věku 18–22 let. Uložená v natažené poloze s rukama podél těla. Také v tomto případě byl hrob orientován ve směru JJZ-SSV. V pánvi měla položenou část žebra koně či krávy se stopami po řezání, kromě této kosti se v hrobě nenašly žádné milodary (*Beran-Cimbůrková 2011*, 135–136). V obou případech byly hroby kladeny do mladší doby hradištní (*Beran-Cimbůrková 2011*, 201).³²

34. ZSV Nesvětica (okres Most, Ústecký kraj)

Podrobnější soupis náhrobníků, popis lokality a výzkumů, které zde proběhly, je umístěn v samostatné kapitole (viz kap. 5) na jiném místě této práce, z toho důvodu zde uvádím jen stručný výčet.

Roku 1970 zde byl prokopán první hrob krytý náhrobní deskou, kostra dospělého jedince orientovaná v ose Z-V byla bez milodarů.

---

³² Za další informace děkuji PhDr. M. Lutovskému z Ústavu archeologické památkové péče středních Čech a Mgr. F. Krásnému z Muzea Mladoboleslava.

V letech 1984–1988 bylo výzkumem V. Brycha zachyceno celkem 28 náhrobníků, z toho jen 13 se jich podařilo odkrýt. Z prozkoumaných hrobů pod náhrobníky tak pochází celkem 14 zjištěných jedinců orientovaných ve směru Z-V, ve všech případech bez milodarů.

Během výzkumné sezóny v roce 2013 zde bylo zdokumentováno 13 náhrobních kamenů ze žnělce a pískovce, zjištěných v druhotném uložení. Následující rok se tento počet rozšířil zhruba na 30, přičemž jsou zahrnuty i jednotlivé zlomky náhrobníků nalezené druhotně použité v základovém zdivu objektu č. 7 (kostel). Všechny zbylé kameny evidované roku 2014 pochází také z druhotných poloh.

35. Netolice - hradiště Na Jánu (okres Prachatice, Jihočeský kraj)

Výzkum uskutečněný roku 2000 pod vedením Jaromíra Beneše na akropoli hradiště zachytil v sondě S2 hrob HR 11/00 uložený pod náhrobním kamenem. Sonda S2 s rozměry cca 9 × 2,5 m byla položena v místě terénní hrany na západní straně centrální části hradiště. Hrob HR 11/00 orientovaný ve směru JJZ-SSV se nalézal ve vrstvě kompaktní ulehle písčité hlíny světle hnědošedé barvy. Překrýval ho mohutný kamenný náhrobník s rozměry 175 × 80 cm. Hrob byl dále po obvodu obložen deseti velkými kameny. Pod náhrobníkem byly nalezeny kompletní kosterní pozůstatky jedince ve věku asi 15–20 let spolu se souborem sedmi bronzových esovitých záušnic, jejichž výskyt spadá do období 10. – 12. století (*Beneš – Hrubý 2001*, 243 – 258). Dále zde byly dva náhrobní kameny zjištěny v rámci pokračujících výzkumných sezón uskutečněných mezi lety 2007–2009. Oba se nalézaly v sektoru *a* sondy 10 položené na svažité hraně na jihozápadní straně centrální části hradiště. Pod větším náhrobním kamenem se nalézal hrob HR 21/09 orientovaný ve směru Z-V. Hrobová jáma hluboká 50–70 cm byla po stranách částečně obložena kameny. Jedinec v natažené poloze na zádech byl pohřben bez milodarů, zachovány však zůstaly pozůstatky kožených bot, které byly zdobené tenkou měděnou (?) nití. V hrobu se taktéž zachovaly stopy po dřevěné úpravě, snad rakvi. Kostra nebyla kompletní, lebka se nenalezla, což mohlo být dáno jednak postmortálními depozicemi, jednak druhotným narušením hrobu při stavbě základové zdi, dnes již zaniklého, kostela sv. Jana. Zásyp hrobu obsahoval množství kostí pocházejících z rozrušených hrobů a několik keramických zlomků. Druhý hrob HR 22/09 orientovaný také v ose Z-V ležel pod menším náhrobním kamenem a

kamenným závalem. V hrobové jámě po obvodu obložené kameny a hluboké asi 50 cm byl uložen dospělý jedinec, který částečně zasahoval do sektoru *b*. Zemřelý měl k pravé ruce položeny pružinové nůžky, na kterých se vlivem koroze zachovala část textilie. V zásypu tohoto hrobu byla kromě kostí ze starších hrobů a zlomků keramiky nalezena železná čepel nože. Oba hroby (HR 21/09 a HR 22/09) náležejí do období mladší doby hradištní a jsou uloženy podél delší strany objeveného základového zdiva kostela sv. Jana, kolem kterého se pohřbívalo nejpozději od přelomu 12. a 13. století (*Beneš – Parkman – Pták – Šálková 2010*, 191 – 204).³³

36. Písek (okresní město, Jihočeský kraj)

Nálezy dvou náhrobních kamenů pocházejí z prostoru původního hřbitova přiléhajícího ke kostelu Narození Panny Marie, ten byl zbudován ve 13. století a záhy se okolo něj začalo pohřbívat. První náhrobní kámen kladený do konce 13. století byl už roku 1560, nedlouho po zrušení hřbitova, druhotně použit v základech sousední školy Na Bakalářích, kde byl objeven roku 1853 a následně přizděn do vnější zdi kostela. Znovu byl přemístěn roku 1992, kdy byl z důvodu lepší ochrany uložen v mezipatře Prácheňského muzea. Druhý náhrobní kámen se také nalézal druhotně použitý v základech budovy, která původně přiléhala k severní zdi fary. Roku 1994 na něj upozornil správce budov Farního úřadu J. Kodera, následně byl proveden výzkum vedený Jiřím Fröhlichem a Janem Adámkem, který byl vyvolán výkopem pro inženýrské sítě právě v místě severozápadního nároží budovy fary. Při bagrování byl náhrobní kámen vytržen ze zmíněných základů a vyzvednut. Jednalo se o 132 cm dlouhou hrubě opracovanou žulovou desku, na povrchu měla v horní části vedle sebe vytesané dva latinské kříže, níže pod nimi unciální majuskulní písmeno E a v dolní části symbol kladívka. Uvažuje se, že byl tento náhrobník vyhotoven někdy v prvních desetiletích po založení města, zhruba tedy v závěru 13. století (*Fröhlich 1997*, 132–133).

37. Počepice (okres Příbram, Středočeský kraj)

Roku 1957 byly při kopání vodovodu odkryty dva hroby kryté plochými náhrobními kameny. První hrob byl výkopem zničen před příjezdem archeologa a

---

³³ Za upozornění na tuto lokalitu vřele děkuji Mgr. Ing. M. Parkmanovi z Prachatického muzea a Mgr. M. Ptákovi z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

následující informace se tak týkají jen druhého případu. Náhrobní deska byla plochá asi 150 cm dlouhá z blíže neurčeného druhu kamene. Kostra v natažené poloze, ve směru Z-V ležela v hloubce 1 m. Z milodarů se v hrobě údajně nacházel jen zlomek mince, která ale nebyla blíže určena.³⁴ Podle informací uvedených Evou Soudskou se další hroby s podobným kamenným krytím nacházely také na současném hřbitovu u kostela Narození sv. Jana Křtitele a nalezené hroby tak zřejmě tvořily součást většího kostrového pohřebiště, datovaného pravděpodobně do pozdní doby hradištní.³⁵

38. Podlažice u Chrastu (okres Chrudim, Pardubický kraj)

Při výzkumu provedeného Janem Frolíkem roku 2002 na klášteřišti u kostela sv. Markéty byly v prostoru rajské zahrady zjištěny dva hroby (H03 a H04) kryté náhrobními deskami. Vzhledem však k tomu, že v obou případech kameny zasahovaly mimo sondou zkoumanou plochu, nedošlo k průzkumu terénu pod nimi. Odkryté části náhrobních desek byly hrubě opracované a nezdobené.³⁶ Jiný odkrytý a silně porušený hrob z tohoto místa obsahoval dvě bronzové záušnice (*Frolík 2005a*, 238-239).

39. Postoloprty (okres Louny, Ústecký kraj)

Roku 1890 se v jižní části hradiště Drahůš při výkopech J. Maschata podařilo odkrýt část, tehdy již zřejmě částečně porušeného, kostrového pohřebiště. Výkop do hloubky 2 m vedl středem parcely ppč. 389/1, k nálezům hrobů došlo v její severní části. Kostry, většinou orientované ve směru Z-V, byly v některých případech překryty kamennými deskami, či obložené kameny a kusy strusky. Z hrobů měly pocházet nálezy střepů nádob a v jednotlivých případech také bronzové předměty (*Bubeník 1988*, 224). Bronzové esovité záušnice, které pochází z těchto hrobů, měly průměry v rozsahu 24–56 mm, což by je řadilo do období 11. – 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183).

40. Praha 1 – Loretánské náměstí (okres Hlavní město Praha, Středočeský kraj)

Výzkum I. Borkovského v letech 1934–1936 zachytil 20 hrobů překrytých náhrobními deskami celými či jejich zlomky vyhotovenými z různých druhů pískovců,

---

³⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4362/57.

³⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1742/59.

³⁶ Za vstřícné poskytnutí informací děkuji PhDr. J. Frolíkovi, Csc. z ArÚ v Praze a PhDr. J. Musilovi z regionálního muzea v Chrudimi.

nejčastěji okrové, rezavé až žlutavé barvy, v jednom případě (H320) byla deska z bílého pískovce. Fragment opracovaného pískovce nalezený nad hrobem H218 nesl rytý petroglyf v podobě kříže v kruhu. Méně výrazný symbol kříže byl zjištěn také na zčásti (?) opracovaném kameni nad hrobem H323 (*Boháčová – Blažková 2011, 67-68*). Výchozy použitých pískovců lze s největší pravděpodobností hledat v nedalekých povrchových lomech na Petříně. Celkem 13 náhrobních kamenů a jejich fragmentů bylo po výzkumu osazeno v rampě před Černínským palácem (*Boháčová – Blažková 2011, 67-68*).

- I. H20, H1020, sektor, 4-131. Kostry dvou jedinců (dítě – Hn20A; dospělý – Hn20B = H1020). Kostra dítěte o délce 50 cm uložená bez rakve, pod níž v hloubce 8 cm ležely dolní končetiny dospělého jedince. Hrob překrýval pískovcový kámen dlouhý 65 cm a široký 75 cm. Horní část kamene byla poškozená hrobem H21. Orientace hrobu byla v ose Z-V (*Boháčová – Blažková 2011, 104*).
- II. H26, sektor 2-224. Kostra dospělého jedince byla položena na dřevěném prkně. U nohou ležel opukový kámen. Na kostech dolních končetin a na pánvi byla položena část prasklé náhrobní desky bez značek, vyhotovená z černého či červeného pískovce s rozměry 115 × 67 × 15 cm. Orientace hrobu byla v ose Z-V. Hrob H26 datovaný do raného středověku (?) byl patrně narušen mladším hrobem H22 (*Boháčová – Blažková 2011, 106*).
- III. H102, sektor 6-13. Kostra dítěte dlouhá 108 cm byla uložena v rakvi bez dna, hrobová jáma s rozměry 172 × 45 cm byla obložena opukovými kameny a překryta opukovými deskami o síle 15–17 cm. Soudě podle rozměrů hrobové jámy se uvažovalo, že je kamenné obložení starší než dětský hrob a původně snad bylo určeno dospělému jedinci. Orientace hrobu byla v ose Z-V. Na lebce dítěte byla nalezena jedna bronzová postříbřená záušnice o průměru 22–23 mm a síle drátu 5 mm (*Boháčová – Blažková 2011, 127*). Datace by tedy mohla ukazovat na 11. století (*Krumphanzlová 1974, 52–53; Štefan 2010, 182–183*).
- IV. H156, sektor 4-22. Kostra ženy o délce 138 cm ležela v rakvi se dnem s rozměry 173 × 54 cm. Ve vzdálenosti 31 cm nad kostrou byla hrobová jáma překryta pískovcovou náhrobní deskou světlehnědé barvy s rozměry

179 × 71 × 15 cm. U lebky a u kolen ležely opukové kameny. Orientace hrobu byla v ose Z-V. Na obratli pod hrdlem byla nalezena bronzová stříbrem plátovaná esovitá záušnice o průměru 25–27 mm a síle drátu 4,5 mm. Na záušnici se podařilo identifikovat zbytky textilu plátované vazby. Ze zásypu hrobu pochází nálezy hřebíků a keramických střepů ze střední až mladší doby hradištní (*Boháčová – Blažková 2011*, 145). Datování hrobu můžeme na základě nalezené záušnice klást zhruba do druhé poloviny 11. století či na počátek 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183).

- V. H162, sektor 4-24. Kostra dospělé ženy bez rakve. Hrob byl orientován v ose Z-V. Ve výšce 12–27 cm nad lebku ležel šikmo ve směru od S k J fragment pískovcové desky s dochovanými rozměry 103 × 66 × 22–24 cm. Přestože byla deska poškozena a vychýlena, pravděpodobně ji lze spojit s hrobem H162. Po obou stranách pánve ležely opukové kameny. Z výbavy byl zachycen drátkový háček z bronzu a očko (tzv. žengle). Hrob poškodil starší hřbitovní situace a je proto datován do období vrcholného středověku či raného novověku (*Boháčová – Blažková 2011*, 147).
- VI. H164, sektor 4-421. Kostra muže (?) o délce 178 cm byla uložena v hrobové jámě bez rakve. Z kamenného obložení byly zachyceny tři kameny u levé strany pánve a jeden napravo u lebky. Kostra ležela ve hloubce 62 cm pod velkým náhrobním kamenem z červeného pískovce se zahrocenými konci. Rozměry náhrobníku byly 209 × 90 × 3 cm (patrně myšleno 30 cm). Orientace hrobu byla v ose Z-V. Náhrobní deska byla původně zapuštěna v úrovni terénu. Deska bezprostředně ležela na vrstvě uhlíků a popela, zvláště v úrovni dolních končetin jedince. Ze zásypu pocházely keramické střepy z 10. – 13. století (*Boháčová – Blažková 2011*, 148–149).
- VII. H182, sektor 4-21. Kostra ženy (?) o délce 166 cm ležela v rakvi s klenutým víkem s rozměry asi 180 × 55 cm. Hrob překrývala náhrobní deska z bílého pískovce, kterou původně tvořily dva kameny. Jeden z kamenů ve své horní třetině (západní strana) praskl. Náhrobní deska původně zřejmě ležela v úrovni tehdejšího terénu. První část desky je dlouhá 53 cm, druhá 104 cm a třetí 23 cm. Skulina mezi druhou a třetí částí byla široká 7–9 cm. Kusy

bílého pískovce byly podloženy hrany desky při jejích okrajích. Povrch rakve byl ve hloubce 37 cm pod úrovní náhrobní desky, kostra pak ve hloubce 55 cm. Orientace hrobu byla v ose Z-V. V zásypu hrobu byla nalezena mince, bronzový prsten a jehla, kostěný a skleněný kroužek a železný plíšek (*Boháčová – Blažková 2011, 154*).

- VIII. H202, sektor 4-23. Kostra ženy o délce 148 či 160 cm ležela v natažené poloze v rakvi bez dna s rozměry 165 × 45 cm. Obložení opukovými kameny se nacházelo jak po obou stranách kostry, tak za lebkou. Nad rakví byl v druhotné poloze zjištěn kus náhrobního kamene z červeného pískovce. Milodary nebyly zjištěny žádné (*Boháčová – Blažková 2011, 160*).
- IX. H218, sektor 4-412, 234. Kostra muže v natažené poloze o délce 160 cm byla uložena bez rakve či prkna. Hrob překrýval náhrobní kámen z bílého pískovce se symbolem v podobě křížku uvnitř kruhu, který se nalézal na desce v úrovni lebky. Orientace hrobu byla ve směru Z-V. V blízkosti H218 ležel H202 (*Boháčová – Blažková 2011, 165*).
- X. H225, sektor 4-413. Kostra muže o délce 166 cm ležela v natažené poloze v rakvi z vydlabaného kmene stromu s rozměry 195 × 72 × 17 cm. Orientace hrobu byla ve směru Z-V. Na kostře byl zjištěn kus pískovcové desky, patrně část náhrobního kamene. Hrob byl bez milodarů (*Boháčová – Blažková 2011, 167–168*).
- XI. H236, sektor 4-32, 41. Porušená kostra ženy, z níž se dochovaly jen kosti pravé horní končetiny, pravé pánevní kosti a obou dolních končetin, ležela v hrobové jámě bez zjištěných dřevěných úprav a kamenného obložení. Nad hrobem byla zachycena část náhrobního kamene z bílého pískovce. Orientace hrobu byla ve směru S-Z (*Boháčová – Blažková 2011, 171*).
- XII. H237, sektor 4-324. Jižně od hrobu H236 ležela kostra dítěte (10 let) o délce 109 cm v natažené poloze s rukama podél těla. Kostra byla přikrytá prknem a obložená opukovými kameny. U levé ramenní kosti byl kámen z červeného pískovce s rozměry 12 × 3 × 5,5 cm. Na kostře ležel fragment náhrobního kamene světlehnědé barvy. Orientace hrobu byla v ose Z-V. Po obou stranách lebky bylo nalezeno 7 bronzových esovitých záušnic, z nichž tři byly postříbřené. Ze zásypu hrobu pocházejí keramické stěpy z počátku 11.

století. Průměry záušnic byly v rozpětí od 11 do 18 mm a síla drátu 1–3 mm (*Boháčová – Blažková 2011*, 171), datace by tak mohla být kladena asi do druhé poloviny 10. století až první poloviny 11. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183).

- XIII. H320, sektor 5-114. Kostra, jejíž lebka byla částečně ukopnuta při stavbě domu, ležela v rakvi s víkem. Ve vzdálenosti 25 cm nad rakví byl hrob překryt náhrobní deskou z bílého pískovce s rozměry 131 × 39–66 × 24–29 cm. U nohou byl větší opukový kámen. Orientace hrobu byla v ose Z-V. Náhrobní deska byla poškozena a její část druhotně použita v domě při stavbě schodiště. Na povrchu desky byly zjištěny stopy opracování, žádné značky však nalezeny nebyly. Tvarově připomínala náhrobní desku se zahrocenými konci zjištěnou nad hrobem H164 (*Boháčová – Blažková 2011*, 199).
- XIV. H323, sektor 5-111. Kostra ženy (?) byla uložena v rakvi bez dna. U lebky ležel opukový kámen. Ve výšce 31 cm nad rakví ležel poškozený pískovcový náhrobní kámen s nevýrazným symbolem křížku, v původní dokumentaci byl náhrobník vyobrazen nad horní částí kostry. Orientace hrobu byla v ose Z-V (*Boháčová – Blažková 2011*, 200).
- XV. H427, sektor 5-322. Z porušené kostry se dochovaly jen dolní končetiny a pánevní kosti, ležela v hrobové jámě bez rakve. Ve výšce 18 cm nad hrobem jej překrývala taktéž poškozená náhrobní deska z bílého pískovce, na jejímž povrchu nebyly zjištěny žádné značky. Orientace hrobu byla v ose Z-V (*Boháčová – Blažková 2011*, 229).
- XVI. H439, sektor 5-341. Kostra dítěte o délce 83 cm byla špatně dochovaná. Milodary u ní nebyly nalezeny žádné. Ve výšce 30 cm nad kostrou ležela náhrobní deska z červeného pískovce s rozměry 98 × 21–47 × 11 cm. Orientace hrobu byla v ose Z-V (*Boháčová – Blažková 2011*, 233).
- XVII. H440, sektor 5-341. Severně od hrobu H439 byl hrob s ostatky muže uloženého v natažené poloze s rukama položenýma v pánvi, bez rakve a bez kamenného obložení. Nad lebkou ležel fragment náhrobní desky z bílého pískovce s rozměry 50 × 64 × 18 cm, který pocházel patrně ze staršího hrobu porušeného při hloubení hrobu H440 (*Boháčová – Blažková 2011*, 233).

- XVIII. H460, sektor 5-411. Kostra ženy byla uložena v rakvi v natažené poloze s rukama podél těla. Kamenné obložení zjištěno nebylo. Orientace hrobu byla v ose Z-V. Hrob překrývala náhrobní deska bez značek z bílého pískovce s rozměry 118 × 71 × 26 cm (*Boháčová – Blažková 2011, 238*).
- XIX. H473, sektor 5-234. Kostra o délce 162 cm ležela v rakvi z vydlabaného kmene bez víka s rozměry 230 × 21–55 cm. Hrob byl překryt náhrobní deskou z bílého pískovce se dvěma dírkami na povrchu, vzdálenost kostry od povrchu náhrobníku byla 69 cm. Orientace hrobu byla ve směru Z-V. Ze zásypu hrobu patrně pochází keramické střepy z 10. – 12. století (*Boháčová – Blažková 2011, 242*).
- XX. H534, sektor 7-331. Kostra dítěte o délce 45 cm ležela v rakvi a byla poškozená hrobem H533. Orientace hrobu byla ve směru Z-V. U levé dolní končetiny byl nalezen fragment pískovcové desky široký 68 cm a 33 cm silný. Není vyloučené, že náhrobní deska původně patřila k tomuto hrobu (*Boháčová – Blažková 2011, 256*).

41. Praha 1 – Pražský hrad (okres Hlavní město Praha, Středočeský kraj)

Kamennou náhrobní deskou byla překryta hrobka v lodi kostela Panny Marie. Výjimečně upravená hrobka s vnější délkou 210 cm a vnitřní délkou 193 cm ukrývala ostatky muže a ženy, přičemž tělo ženy bylo do hrobky uloženo později. Stáří muže bylo určeno na asi 40–50 let, stáří ženy pak na více než 40 let. U lebky ženy byly nalezeny dvě stříbrné hrozníčkovité náušnice a jedna záušnice s očkem vyrobená ze stříbrného drátu. Tyto šperky byly tehdy datované do 9. století či do první poloviny 10. století. Vnitřek hrobky byl vymazán maltou a kostry obou jedinců spočívaly v dřevěných rakvích. Po pohřbu ženy byla hrobka překryta látkou s okraji přečnávajícími přes okraje hrobky. Poté byly uvnitř podél kratších stran hrobky umístěny dřevěné příčky, na kterých leželo dřevěné víko. Na okraje hrobky překryté látkou byla nanesena malta a následně byla celá hrobka překryta opukovou náhrobní deskou. Asi v 11. století byl kostel i s hrobkou poničen a náhrobní deska rozbita (*Borkovský 1950, 188–199; týž 1951, 3–6; týž 1953, 148–181*). Novější analýzy určily,

že hrobka byla vybudována před rokem 918. V souladu s tím, je hrob muže připisován knížeti Spytihněvovi I. a hrob ženy jeho manželce (*Frolík 2005b*, 29).

Při jižním konci starší apsidy kostela P. Marie byl náhrobní deskou z červeného pískovce překryt dětský hrob, který obsahoval dvě esovité záušnice o průměru 26 a 24 mm (*Borkovský 1950*, 197; *týž 1953*, 179). Obě záušnice lze datovat do průběhu 11. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183). Náhrobní deska o dochované délce 65 cm a s jedním koncem poškozeným měla na povrchu dva otvory. Její osud zpečetil dělník s pneumatickým kladivem, který ji rozbil (*Borkovský 1953*, 140).

K nálezům hrobek z opukových desek, u nichž není zřejmé, zda byly překryté náhrobními deskami, došlo při stavebních pracích mezi II. a IV. nádvořím ve 30. letech 20. století (*Borkovský 1953*, 130).

Na III. nádvoří u baziliky sv. Víta byla zachycena pískovcová náhrobní deska, poškozená mladším hrobem (*Tomková 2005*, 160).

V bazilice sv. Jiří byl nalezen při výzkumu I. Borkovského v letech 1959–1960 hrob JK-98 připisovaný knížeti Boleslavu II. či Boleslavu I. (*Frolík 2005b*, 38) datovaný do 10. století, který byl původně překryt náhrobní deskou tvořenou dvěma pískovcovými kameny (*Tomková 2005*, 160–161). Z pískovcových kamenů se dochoval jen jeden z hrubozrnného pískovce rezavé barvy s jedním koncem odlomeným, jehož rozměry byly 140 × 70 × 20 cm. Druhá deska je ztracená snad již od konce středověku. Společně překrývaly hrobovou jámu o délce 290 cm. Zetlelá kostra dospělého jedince byla uložena v ose Z-V v natažené poloze s rukama podél těla v rakvi z vydlabaného kmene stromu. Při jižní straně knížecí hrobky ležely v řadě od západu k východu dva dětské hroby, v obou případech překryté hrubě opracovanými kameny (*Borkovský 1961*, 532–543).

Severně od svatojiřské baziliky ležel hrob JK-102 překrytý velkou nezdobenou náhrobní deskou, nad níž byla postavena dřevěná stavba. V hrobě JK-102, jenž je datován do 10.?, 11. století, spočívala kostra ženy ve věku asi 16–18 let, uložena v natažené poloze bez rakve a s opukovými kameny po stranách lebky a u nohou.

Milodary se nedochovaly, ze zásypu hrobu pochází nálezy keramických střepů snad z druhé poloviny 10. století (*Bravermanová 2005*, 130; *Tomková 2005*, 160–161).

V prostoru jižně od jízdárny provedl I. Borkovský v letech 1951–1952 záchranný výzkum. V hrobě 93/1951 spočívala kostra dítěte po obvodu obložená opukovými kameny a překrytá třemi opukovými deskami s rozměry 50 × 15 cm, 40 × 45 cm a 30 × 20 cm. Orientace hrobu byla ve směru Z-V. Kostra o délce 110 cm ležela na dřevěném prkně. Z hrobu patrně nepochází žádné milodary (*Tomková 2006*, 24, 40–41, 72).

Hrobku JK-110 umístěnou v kapli P. Marie překrývaly dvě opukové desky (původně patrně tři), které byly na povrchu osekány a na spodní straně vyhlazeny. Na první desce byl z vnitřní strany v úrovni hlavy (západní strana) vyryt jednoduchý kříž. Stěny hrobky byly tvořeny opukovými kameny formou hlazených kvádrů či desek. Dno bylo v západní části upraveno vymezeným prostorem pro uložení hlavy. V hrobce spočívala kostra dospělé ženy s rukama položenými na prsou (*Tomková 2005*, 178).

42. Praha 2 – Vyšehrad (okres Hlavní město Praha, Středočeský kraj)

První nálezy dvou hrobů pod kamenným krytím pocházejí z let 1888–1910. Už tehdy se však jednalo o informace založené na ústním podání a podané s určitým časovým odstupem. Oba hroby postrádaly jakékoli milodary a nelze tak vyloučit ani potvrdit jejich příslušnost k mladší či pozdní době hradištní. První hrob byl odkryt během zemních prací na hřbitově za kostelem sv. Petra a Pavla. Ve vzdálenosti 24 m od východní zdi jižní lodě kostela a 4,30 m od jižní zdi hřbitova vykopali hrobníci kamennou rakev. Podle výpovědi hrobníku měl být na povrchu kamene vyrytý kříž či nějaké jiné, blíže nespecifikované, ozdoby. Kostra pod kamenem ležela orientovaná ve směru Z-V. Druhý hrob pod kamennou deskou byl nalezen v kanovnické zahradě. Náhrobní deska byla prostá, bez nápisu či nějakého symbolu. Kostra ležela v poloze na zádech v menší hrobové jámě obložené opukovými kameny. Rameny se na každé straně dotýkala obvodových kamenů, v kolenou pokrčená tak, že se jimi dotýkala jedné strany jámy a patami druhé strany. V hrobě nebyly zachyceny žádné stopy užití dřeva v úpravě hrobové jámy. V poznámce je uvedena zmínka také ještě o jedné kamenné rakvi, která se v té době nacházela pod mensou v první kapli severní lodě kostela sv. Petra a Pavla (*Vlačíha 1910*, 149–160). V tomto případě se jednalo o románský sarkofág sv. Longina,

o kterém podal již dříve zprávu Moric Lüssner. Pískovcový sarkofág s rozměry 212 × 73 × 60 cm poutal pozornost svou výzdobou, na každé ze stran byl plastický rovnoramenný řecký kříž, doplněný vždy v celé horní délce plastickými půlobloučky. Vnitřní prostor je 43 cm hluboký. Dno při kratší straně, zevnitř zakončené obloukem, je přitesáním prohloubeno pro uložení hlavy. Traduje se, že v sarkofágu byl původně pochován Vratislav II., až později byl využit jako schránka pro ostatky sv. Longina, které byly přivezeny do Čech roku 1409 (*Lüssner 1887*, 1–4, 166).

Výzkumem v letech 1971–1973 byly u baziliky sv. Vavřince zachyceny další dvě náhrobní desky. V prostoru kanovnické zahrady byla položena sonda S-131 s rozměry 10 × 3,5 m, vedoucí kolmo na hlavní apsidu baziliky. První náhrobní deska byla nalezena v dosti fragmentární podobě ve východním sousedství apsidy. Kámen, z něhož byla tato deska vyhotovena, byl červený krystalický pískovec s původními rozměry 240 × 87 × 12–15 cm. Tento mladohradištní hrob byl znovu otevřen zřejmě během druhé půlky 13. století či na počátku 14. století (na základě nálezů střepů nádoby s válečkovitými uchy a zelenou polevou) a náhrobní deska násilně rozbita na několik kusů. Největší celistvá část o délce 160 cm spočívala kolmo v místě lebky zemřelého, ostatní zlomky byly dále v ose hrobu ve výšce odpovídající zhruba polovině kolmo postavené části náhrobní desky. Druhý hrob s náhrobní deskou, ležel o něco severněji oproti prvnímu, blíže ose hlavní apsidy. Deska s rozměry 198 × 66 × 13–18 cm byla zhotovena ze žlutavého pískovce, na její horní polovině byl uvnitř malého nepravidelného obdélníku vytesán malý křížek. Datace se v této části pohřebiště pohybuje v rozmezí poslední třetiny 11. století do konce 14. století (*Nechvátal 1975*, 159–177, 234–237).

Později při výzkumu roku 1978 byla v sondě S-171 položené v ploše bývalého dětského hřbitova, na povrchu odkrytého románského mostu nalezena náhrobní deska v druhotné poloze. Náhrobník s rozměry 180 × 80 × cca 20 cm byl vytesán z jemně zrnitého žlutookrového pískovce. Nacházel se v posledním funkčním horizontu tohoto mostu a jeho stáří bylo Bořivojem Nechvátalem rámcově určeno jen jako středověké, avšak s přihlédnutím k tomu, že jde o desku nezdobenou, patrně jen hrubě otesanou do obdélného tvaru, nelze vyloučit, že náleží ještě do závěru doby hradištní (*Nechvátal 1982*, 100–101). Rovněž byl v tomto roce otevřen Odkolkův hrob, umístěný u jižní lodi

románské baziliky sv. Petra a Pavla a zde se v hloubce asi 2,50–2,60 m přišlo na kamenný sarkofág staršího stáří, který ležel v primární poloze orientován ve směru Z-V. Celý byl vytesán z měkkého jemně zrnitého krystalického pískovce červené barvy. Jeho nezdobená náhrobní deska původně spočívala vodorovně v úrovni podlahy baziliky. Na obou čelních stranách byl vyobrazen motiv tzv. řeckého kříže. Uvnitř, na své východní straně, měl vytesaný výklenek obdélného tvaru k uložení hlavy. Datace tohoto sarkofágu byla na základě celkové nálezové situace určena nejpozději do 12. století. Celkově měl být sarkofág tvarově i rozměrově blízký k tzv. sarkofágu sv. Longina, jenž je uložen ve vyšehradském kostele. Vyzvednutí bylo provedeno v následujícím roce 1979 (*Nechvátal 1982*, 101).

Možný případ nálezu náhrobní desky pochází z roku 1991, kdy byla ve výkopu nové hrobové jámy v prostoru východní části vyšehradského hřbitova zjištěna hladká kamenná deska z červeného pískovce. Z bezpečnostních důvodů nebyl výzkum rozšířen, nicméně bylo určeno, že se deska nalézala v úrovni 11. a 12. století a svou polohou odpovídala uložení v místě vítězného oblouku kapitulního kostela (*Nechvátal 1995*, 294–295).

43. Praha 5 – Motol (okres Hlavní město Praha, Středočeský kraj)

V severovýchodní části pohřebiště, která byla pravděpodobně zničena během stavby nemocnice, došlo roku 1942 k objevu dvou hrobů, jeden bez výbavy, druhý krytý kamennou stélou. Hrob se stélou byl podle sdělení R. Turka „normálně“ orientovaný (zřejmě tedy ve směru Z-V) a nenacházely se u něj žádné milodary. U kosterních pozůstatků byla ulna levé ruky uložena příčně ve výšce pasu a střední část pánve byla vytržena směrem k levému boku. Náhrobní kámen obdélného tvaru ležel zhruba 30 cm nad tělem zemřelého, vyhotoven byl z hrubě opracovaného pískovce, který byl ve své horní části zúžen a stesán do tvaru připomínající obrys hlavy, níže v místě krku se nacházelo několik vyvrtných otvorů válcového tvaru. Náhrobní kámen byl údajně natolik promočený a rozpadlý, že ho nebylo možné zachránit (*Turek 1950*, 80–81).

V letech 1975 a 1976 byl zde uskutečněn záchranný archeologický výzkum Muzea hlavního města Prahy pod vedením Jana Kovářika vyvolaný stavbou základů jedné z nemocničních budov na jižním okraji areálu nemocnice (*Kovářík 1991*, 11).

Přišlo se celkem na tři hroby kryté náhrobními kameny (hroby č. 35, 60 a 99) a v dalších dvou případech (hroby č. 79 a 100) se mohlo jednat o náhrobní desky silně poškozené nepříznivými přírodními vlivy (Kovářík 1991, 20–21). Po vyhodnocení všech nálezů z tohoto výzkumu bylo pohřebiště datováno do období konce 9. století až do poloviny 11. století, s těžištěm v 10. století (Kovářík 1991, 79–81).

- I. Hrob č. 35 orientovaný ve směru JZZ-SVV překrýval pískovcový náhrobní kámen s rozměry $90 \times 60 \times 17$ cm umístěný na středu hrobové jámy v úrovni jejího zahloubení do podloží. K pískovcové desce nasedal na jižní straně hrobu shluk opukových kamenů. Hrobová jáma s rozměry 210×95 – 103 cm měla oblé rohy a byla zasekána 50 cm hluboko do skalnatého podloží. V hrobě byl v natažené poloze s rukama podél těla uložen muž ve věku 50–60 let s lebkou skloněnou na levou stranu, za lebkou a v nohách měl položené jednotlivé opukové kameny. V hrobě se nenacházely žádné milodary ani stopy po dřevěné úpravě hrobové jámy (Kovářík 1991, 20, 35, 88).
- II. Hrob č. 60 orientovaný JZ-SV překrýval pískovcový kámen s rozměry $158 \times 75 \times 25$ – 33 cm složený ze tří částí, přičemž první byla z pískovce s rozměry 40×20 cm s dalšími dvěma menšími pískovcovými kameny po stranách, jeho střední část tvořenou blokem o rozměrech 60×70 cm pokrývaly svislé a šikmé mělké rýhy a konečně spodní část uzavíral pískovec s rozměry 65×73 cm, jehož šířka se na konci zúžila na 45 cm. Zajímavý byl náhrobník tím, že podobně jako náhrobní kámen odkrytý roku 1942, svým tvarem připomínal lidskou postavu a v tomto případě svou polohou a velikostí odpovídal pod ním uloženému dítěti ve věku 13–14 let. Původně byla náhrobní deska uložena na povrchu tehdejšího terénu. Hrob samotný byl nesouvisle obložen opukovými kameny, toto obložení na spodní straně vystupovalo až na úroveň náhrobní desky. V hrobě nebyly nalezeny žádné milodary, ani stopy po dřevěných úpravách. Kostra dítěte ležela v natažené poloze, s rukama složenýma v klíně a s lebkou nakloněnou vlevo, v hloubce 20 cm pod náhrobním kamenem. Tento dětský hrob byl uložen zřejmě ve stejné hrobové jámě nad hrobem č. 94 (Kovářík 1991, 20–21, 37, 94).

- III. Hrob č. 99 orientovaný ve směru JZZ-SVV byl ve spodní polovině překrytý pískovcovým náhrobíkem obdélníkovitého tvaru s rozměry 85 × 58 × 25 cm. Náhrobní kámen původně pravděpodobně ležel na úrovni tehdejšího terénu. Oválná hrobová jáma beze stop dřeva s rozměry 220 × 85 cm, vyhloubená do hloubky 42 cm pod náhrobním kamenem, byla po svém obvodu téměř souvisle obložena většími opukovými kameny, některé z těchto kamenů zakrývaly také kostru. V hrobě byla kostra muže ve věku 50–60 let, uložená v natažené poloze, levá ruka spočívala podél těla a pravá dlaní na kyčelním kloubu. U východní stěny hrobové jámy, asi 30 cm vpravo od chodidel, byl postavený kónický hrnec s vysoko položenou výdutí, datovaný do druhé poloviny 10. století. Přimo na kostře leželo dohromady šest kusů obdélníkovitých železných kování s hákovitě zahnutými konci vyrobené z plochého drátu. Vzhledem k minimálním rozdílům v rozměrech těchto kování, zde uvádím jen průměrné hodnoty, ty jsou cca 92 × 43 mm, šířka drátu 8 mm a výška drátu 4 mm (*Kovářík 1991*, 20, 29–30, 40, 70–71, 73, 75, 103).
- IV. Hrob č. 79 orientovaný ve směru JZ-SV byl uložený pod vrstvou silně rozmáčených pískovců, která respektovala polohu kostry. Ta ležela asi 40 cm pod touto vrstvou v obdélné hrobové jámě s rozměry 195 × 80 cm, celkové zahloubení hrobu činilo 90 cm. Další dva opukové kameny obkládaly hrobovou jámu u její levé stěny. V hrobové jámě se nenacházely žádné stopy po dřevěné úpravě hrobu. Kostra patřila patrně ženě ve věku 50–60 let, ležela v natažené poloze s lebkou v týlové poloze, kosti rukou se nedochovaly. Nalevo u pánve leželo pět fragmentů železného kování vědra, držadlo i fragmenty obruče byly zhotoveny z tordovaného drátu s kruhovým průřezem o průměru 6 mm. Datování vědra ukazuje na rozhraní 9. a 10. století (*Kovářík 1991*, 21, 30, 39, 69–70, 75, 98–99).
- V. Hrob č. 100 orientován ve směru JZ-SV. V hloubce 50 cm pod povrchem byl odkryt kamenný zával ze silně zvětralých pískovcových kamenů, ten byl ve spodní části tvořen téměř souvislým blokem s rozměry 65 × 30–45 cm. Hrobová jáma sahala do hloubky 90 cm. Kostra dítěte ve věku 4–5

let byla uložena v dřevěné truhle s rozměry 100 × 25 cm, prkna z ní silná 2 cm se zachovala až do výšky 23 cm. V truhle bylo dítě položeno na pravý bok s hlavou skloněnou vpravo, pravá ruka spočívala podél těla a levá na boku, nohy byly mírně pokrčené na pravou stranu. V hrobě se nenašly žádné milodary (*Kovářík 1991*, 21, 24, 40, 103).

Hroby č. 99 a 35 náležely do jihozápadní skupiny pohřbů rámcově datované do konce 10. století. Ležely v jedné řadě ve vzdálenosti méně než 10 m od sebe. Hroby č. 100, 79 a 60 se nacházely ve skupině zhruba uprostřed pohřebiště datované do celého průběhu 10. století. Také tyto tři hroby byly v jedné řadě vedle sebe, hroby č. 100 a 60 spolu přímo sousedily, přičemž hrob č. 79 ležel o něco dále, ne však více než 5 m daleko (*Kovářík 1991*, 14, 80–81).

Z lokality pochází také nálezy dvou pískovcových kamenů s reliéfním vyobrazením tzv. maltézského kříže. Jeden s rozměry 25 × 22 × 11 cm byl získán během povrchových sběrů a druhý se nalézal v pravém spodním rohu hrobu č. 182, reliéfem obráceným dovnitř hrobové jámy, s rozměry 25 × 22 × 12 cm a podložený plochým břidlicovým kamenem (*Kovářík 1991*, 21, 122). Stavebním výkopem porušený hrob č. 182 orientovaný ve směru JZZ-SVV se nalézal v jihozápadní skupině pohřbů, zhruba mezi hroby s náhrobníky č. 99 a 35. V hrobové jámě se zaoblenými rohy s rozměry 197 × 85 cm v hloubce 75 cm pod povrchem ležela v poloze na zádech kostra ženy ve věku 19–30 let. Z kosterních pozůstatků se lebka a levá paže nezachovala, pravá ruka položena podél těla, nohy natažené. Milodary se u kostry nenašly žádné. Z dodatečného obložení kameny byl za nohama u stěny hrobové jámy postaven opukový kámen (*Kovářík 1991*, 122).

Všechny pískovcové náhrobky byly silně zvětralé a rozmáčené. Pískovec použitý při úpravě hrobových jam je místního původu, jeho výchozy se nalézají v horních částech motolského údolí. Nejbližší pohřebišti je zarostlý výchoz vzdálený 400 m severovýchodním směrem. Ostatní kamenné úpravy hrobových jam sestávaly z opukových kamenů (*Kovářík 1991*, 21).

44. Praha 8 – Ďáblice (okres Hlavní město Praha, Středočeský kraj)

Roku 1932 bylo p. Hlavsou (zřejmě totožný s Františkem Stanislavem Hlavsou) nalezeno celkem 15 kostrových hrobů s keramikou a stříbrnými milodary. Jeden z hrobů byl obložený opukovými kameny a překryt pískovcovou deskou. Na desce byla údajně na jedné straně vyryta ryba a na druhé straně mitra (*Horáková-Jansová 1933*, 88). Tento nález vzbudil zájem širší veřejnosti a zůstal i nadále sledován tiskem. Roku 1933 tak bylo kostrové pohřebiště v Ďáblicích, narušené cihelnou p. Batisty, navštíveno novináři spolu s p. Hlavsou. Na hromadách vyházeného kamení byl údajně nalezen další otesaný pískovcový náhrobní kámen podobné velikosti jako první objevený. Tento byl však již rozbitý na několik kusů a nebyly na něm vyryté žádné ornamenty. Opodál se měl nacházet jiný menší pískovcový kámen otesaný do čtvercového tvaru s vyrytou jakousi rýhou. Zpráva dále zmiňuje jen obecnou informaci, že zde bylo vyházeno mnoho dalších pískovcových náhrobních kamenů spolu s opukovými kameny, kterými byly hroby obloženy.³⁷ Ve zprávě mladšího data, která obsahuje výčet skupiny nálezů pocházejících z cihelny p. Batisty s přidělenými inventárními čísly, je pod číslem 55746 uveden „náhrobní kámen s křížem“.³⁸ Přestože zde není uvedena lokace, jedná se také o nález z tohoto pohřebiště. Fragment náhrobníku s velkým vyrytým křížem byl z vápence s rozměry 24 × 27 × 6 cm (*Sláma 1977*, 94).

45. Přebozy (okres Kolín, Středočeský kraj)

Ve vsi Přebozy (někdy též Převozy, pův. Przewos) se při orbě u knížecího dvora Lichtenštejnského roku 1891 přišlo na čtyři kostrové hroby. Ty byly údajně překryté silnými kamennými deskami. Tři hroby ležely blízko u sebe, jen jeden byl o samotě opodál. Milodary se v hrobech nenašly žádné (*Pič 1891*, 715).

46. Putim (okres Písek, Jihočeský kraj)

Při výzkumu Pavla Břicháčka v letech 1996–1997 v blízkosti kostela sv. Vavřince v prostoru farské zahrady a jejím okolí byla zachycena část kostrového mladohradištního pohřebiště. Předchůdcem kostela sv. Vavřince byla kaple sv. Petra doložená již v 11. století (*Fröhlich 1997*, 179). Na východní, nezkoumané, části pohřebiště dodnes leží tři desky z místního lomového kamene, patrně náhrobníky. Dalších osm náhrobních desek bylo zjištěno výzkumem jižně a východně od budovy

---

³⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 167/33.

³⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6829/47.

fary. Hrubě opracované kamenné desky, také místního původu, překrývaly hrobovou jámu téměř v úplnosti nebo byly mírně posunuty, a neležely tak přímo nad pohřbenými jedinci. Na tomto pohřebišti byly zachyceny také další úpravy hrobových jam za pomoci kamenů ve formě kamenného obložení, kamenného závalu či překrytí hrobu dvěma většími deskami. Z hrobového inventáře pochází nálezy esovitých záušnic. Chronologie tohoto pohřebiště je shodná s pohřebišťem v Radomyšli (okr. Strakonice), náleží tak tedy také do průběhu 12. století.³⁹

47. Radomyšl (okres Strakonice, Jihočeský kraj)

Při záchranném výzkumu vyvolaného budováním základů nového pohostinství na místě kostrového pohřebiště byl získán jeden z největších souborů raně středověkých náhrobních kamenů z území Čech. Záchrannou akci zpočátku vedl Antonín Beneš z expozitury AÚ ČSAV v Plzni, poté vedení výzkumu převzal Bořivoj Nechvátal z AÚ ČSAV v Praze. Výzkum z let 1963 až 1968 byl zaměřen především na průzkum plochy bývalé farské zahrady ležící v severním a severovýchodním sousedství kostela sv. Martina, kterou bezprostředně ohrožovala výstavba základů nového pohostinství (*Nechvátal 1999*, 7). Celkový počet tehdy nalezených náhrobních kamenů dosáhl čísla 44, přičemž na sedmi z nich byly zjištěny vyryté značky v podobě luku a šípů, šipek a kříže (*Nechvátal 1999*, 135). Tento soubor náhrobníků se roku 1995 o jeden kus navýšil, kdy byla ve druhotné poloze za východním okrajem pohřebiště, jižně ve vzdálenosti 9,5 m od vnitřního jižního nároží stodoly děkanského dvora, nalezena při výkopových pracích pro telefonní kabel nezdobená náhrobní deska s rozměry 128 × 48 × 18 cm. Deska byla ještě patrně druhotně povrchově upravena, v podobě vyhloubeného pásu v podélné ose o šířce 28 cm a hloubce 3–4 cm, jehož odsazení od okrajů činilo po obou stranách 10–12 cm. Materiál petrograficky zkoumán nebyl, jednalo se však zřejmě o místní žulu – granodiorit (*Nechvátal 1996*, 225–227). K dalšímu nárůstu počtu náhrobních kamenů přispěly záchranné výzkumy z let 1999 a 2002 na pozemku tzv. „Tomanovny“. Roku 1999 to byl nález tří nezdobených žulových (granodioritových) náhrobních kamenů, ty ležely ve druhotné poloze severně od kostela sv. Martina. V roce 2002 byly v severozápadní části pozemku „Tomanovny“ nalezeny čtyři náhrobní nezdobené kameny druhotně použité v základovém zdivu. Také v případě těchto, zatím

---

³⁹ Za poskytnutí uvedených informací vřele děkuji PhDr. P. Břicháčkovi ze Západočeského muzea v Plzni, dále děkuji Mgr. M. Ptákoví z Univerzity v jižních Čechách za upozornění na tuto lokalitu.

posledních zde nalezených náhrobníků, byla k jejich vyhotovení použita místní žula (granodiorit). Tím se tedy prozatím konečný počet zastavil na čísle 52 (*Nechvátal 2010*, 121–134). Z tohoto počtu se jich, jak vyplývá z níže uvedeného soupisu, však jen 22 nalézalo v primární poloze či je bylo možno jednoznačně přiřadit k hrobovým celkům, z toho na třech z nich byly patrné vyryté značky (řecký kříž (hrob 224), luk a šíp (hrob 404), šipka (hrob 407)). Zbylé náhrobníky, včetně čtyř se značkami, pochází ze sekundárních poloh. Zjištěné náhrobní kameny byly rozmístěny v jižní, západní a severovýchodní části zkoumané plochy pohřebiště (*Nechvátal 1999*, 134–135). Značky v podobě šipky, luku a šípu jsou B. Nechvátalem považovány za nejstarší doklad užití šlechtické heraldiky v Čechách a to v souvislosti s rodem Bavorů ze Strakonice, kteří jsou v této oblasti doloženi k roku 1284 (*Nechvátal – Stránská – Světlík 2012*, 499). Materiál použitý k vyhotovení náhrobních kamenů byl místního původu, jednalo se převážně o žulu a krystalický vápenec. Nejvzdálenější výchoz se nacházel západně od Radomyšle ve vzdálenosti 3,6 km (*Blajerová – Nechvátal 1990*, 463). Petrografický rozbor 17 náhrobních kamenů, včetně čtyř s vyrytými značkami, ukázal, že v devíti případech byl použit granodiorit červenského typu (náhrobník se značkou luku a šípu), dva náhrobníky byly z mramoru (oba s vytesaným křížem), dva z jemnozrnné biotitické pararuly (jeden náhrobník se znakem střely) a dva z biotitické žilné žuly. Po jednom kusu z testovaného souboru byl využit muskovit-biolit žulorula a křemenný diorit droužetického typu (*Nechvátal 1999*, 249).

- I. V severovýchodní části sondy S-1/63 v místě torza hrobu č. 194 ležel druhotně posunutý náhrobní kámen s rozměry 130 × 70 cm. Z hrobu se na jeho jižní straně zachovalo jen několik kostí končetin, dle antropologického posudku se jednalo o kosti dospělého muže, ženy a jedince ve věku 15–20 let (*Nechvátal 1999*, 76).
- II. V sondě S-4/63 byl v její střední části jižní plochy východní oblasti hrob č. 197 orientovaný ve směru Z-V a s bohatým kamenným obložením. Jedinec uložený v hrobě byl muž ve věku 50–60 let s lebkou skloněnou na levou stranu a nohama překrytými částí náhrobníku, jehož horní polovina byla odstraněna recentním zásahem. Zachovaná část náhrobního kamene měla rozměry 88 × 69 cm, celý byl původně položen na kamenné obložení a prostor mezi kostrou a náhrobníkem byl vyplněn

hlínou. V zásypu hrobu u levé strany kostry byl nalezen zlomek zaobleného bronzového předmětu nepravidelného tvaru s rozměry 23 × 20 mm (ev. č. 88) zdobený rýhováním (*Nechvátal 1999, 76*).

- III. V jihovýchodní části sondy S-4/63 se nalézal náhrobní kámen, pod kterým bylo uloženo částečně či úplně pět hrobů (č. 210, 211, 212, 231 a 276). Hrob č. 210 orientovaný ve směru Z-V patřil muži ve věku 50–60 let, uloženému s rukama podél těla a lebku skloněnou na pravou stranu. Na levé straně měl dva lomové kameny s rozměry 22 × 8 a 20 × 10 cm a jeden kámen o velikosti 18 × 7 cm u pravého ramene. Celé dolní končetiny spočívaly pod velkým náhrobním kamenem. Hrob č. 211 obsahoval kostru dítěte ve věku 0,5–1 roku, uloženému ve směru Z-V pod náhrobní deskou. V hrobě č. 212 bylo pod náhrobním kamenem uloženo dítě ve věku kolem 2,5 roku orientované ve směru Z-V, s rukama podél těla. Horní polovina těla spočívala na dolních končetinách jedince uloženého v hrobě č. 210. Hrob č. 231 pod náhrobním kamenem orientovaný ve směru Z-V náležel dítěti ve věku 2,5 roku, s rukama uloženými podél těla. Hrob č. 276 pod náhrobní deskou byl zásypového charakteru, k jeho porušení došlo při ukládání hrobu č. 231. Také v tomto případě to byl hrob dítěte ve věku kolem 2 roků, uloženého ve směru Z-V (*Nechvátal 1999, 77, 79, 83*).
- IV. Při jižním okraji sondy S-4/63 byl u obvodové zdi objektu 0-1 odkryt hrob č. 213 orientovaný ve směru Z-V a krytý náhrobní deskou s rozměry 170 × 75 cm. V hrobě byl uložen muž ve věku 30–40 let obložený po obou stranách, za lebku i u dolních končetin lomovými kameny. Lebka byla výrazně natočena k levému rameni. Kostra měla v levé ruce uloženou esovitou záušnici o průměru 25,9/27,2 mm a síle drátu 2,7 mm (ev. č. 58), od níž byl kysličníkem mědi do zelena obarvený článek prstu. V zásypu hrobu byly kosti muže ve věku 40–50 let a dítěte starého 7–14 roků (*Nechvátal 1999, 78*). Datování tohoto hrobu na základě nálezů esovité záušnice může být kladeno do konce 11. až počátku 12. století (*Krumphanzlová 1974, 53–54, Štefan 2010, 182–183*).

- V. Při jihovýchodním okraji sondy S-4/63 byl odkryt hrob č. 224 překrytý velkou náhrobní deskou s rozměry $237 \times 95 \times 18\text{--}25$ cm. Uprostřed náhrobního kamene byl vytesán malý křížek řeckého typu s rozměry 13×14 cm. Deska ležela na zásypu hrobu, který byl bohatě obložen kameny. Hrob orientovaný ve směru Z-V náležel muži ve věku 20–21 let, ležel s rukama podél těla s prsty pravé ruky pod pánví, nohama vedle sebe a lebkou skloněnou k pravému rameni (*Nechvátal 1999, 78*).
- VI. V severní části sondy S-7/63 byl odkryt hrob č. 323 orientovaný ve směru Z-V a překrytý náhrobní deskou s rozměry $137 \times 74 \times 17$ cm, která hrob zakrývala od lebky až do úrovně kolen. Kostra ženy ve věku 50–60 let měla ruce uložené podél těla, přičemž prsty pravé ruky zasahovaly pod pánevní kost, lebku měla stočenou k pravé straně. Pravá strana hrobu byla obložena jedním lomovým kamenem s rozměry 21×5 cm. V zásypu hrobu byly identifikovány kosterní pozůstatky nejméně dalších tří jedinců (*Nechvátal 1999, 86*).
- VII. Sondou S-9/63 byl v její severozápadní části zjištěn hrob č. 339 uložený zčásti pod náhrobní deskou s rozměry 65×70 cm. Spodní odlomená polovina náhrobníku se nezachovala. Pod náhrobní deskou spočíval hrob dítěte ve věku 4–5 let, s rukama podél těla, lebkou rovně, u jejíž pravé strany ležel kámen z obložení hrobu o rozměrech 32×9 cm (*Nechvátal 1999, 88*).
- VIII. Ve střední části sektoru S-M se v orientaci Z-V nalézal hrob č. 367 patřící muži ve věku 30–40 let. Do hrobové jámy s rozměry 208×50 cm byl jedinec uložen s rukama patrně podél těla, lebkou stočenou k pravému rameni. Dolní končetiny překrývala menší plochá kamenná deska s rozměry 52×47 cm, na jejímž povrchu ležely kosterní pozůstatky ze staršího hrobu patřící muži ve věku 40–50 let (*Nechvátal 1999, 91*).
- IX. Hrob č. 401 zachycen ve východní části sektoru S-M byl uložen pod náhrobní deskou s rozměry $266 \times 48 \times 27\text{--}30$ cm, která překrývala hrobovou jámu s rozměry 199×66 cm. Hrob orientovaný ve směru Z-V náležel ženě ve věku 20–30 let byl uložen ve druhém horizontu. Kostra

s rukama podél těla, lebku mírně natočenou na pravou stranu a s páteří esovitě prohnutou v bederní oblasti, ležela cca 1 m pod povrchem náhrobní desky. Další známky kamenného obložení byly zachyceny u pravé paže, tam ležely dva kameny s rozměry 31 × 14 cm a 21 × 11 cm a také v místě levé horní končetiny, blíže k pánvi, kde byl kámen s rozměry 31 × 18 cm. Na pravé straně pánve se nacházely kosterní pozůstatky zásypového charakteru dvou jedinců, dospělého muže a ženy (Nechvátal 1999, 99).

- X. V severozápadní části sektoru S-M byl ve druhém horizontu odkryt hrob č. 404 orientovaný ve směru Z-V a uložený pod náhrobním kamenem s rozměry 146 × 84 × 35–40 cm. Na povrchu náhrobníku byla vytesaná značka znázorňující luk a šíp, střela mířila jižním směrem, délka základny luku činila 31 cm. Povrch kamene byl ve vzdálenosti 1 m od povrchu pohřbu pod ním. V hrobové jámě s rozměry 205 × 82 cm spočívala kostra muže ve věku 50–60 let, ruce natažené podél těla a přitisknuté ke kloubním hlavicím stehenních kostí, lebku nakloněnou k levému rameni, nohama položenýma rovně a patními kostmi u sebe, páteří v bederní oblasti esovitě vybočenou na pravou stranu. Hrob byl dále obložen čtyřmi kameny, z nichž dva s rozměry 28 × 11 a 13 × 10 cm ležely u ramen a lebky a zbylé dva s rozměry 21 × 6 a 22 × 14 cm u dolních končetin (Nechvátal 1999, 100).
- XI. Vedle zbytků základů barokní stodoly se ve druhém horizontu v sektoru S-M nalézal hrob č. 405 orientovaný ve směru Z-V a uložený pod náhrobním kamenem s rozměry 174 × 61 cm. Kostra dítěte ve věku okolo 11 let spočívala v hrobové jámě s rozměry 174 × 75 cm, cca 1 m pod úrovní povrchu kamenného náhrobníku. Lebka ležela rovně, ruce podél těla, nohy byly rozevřené tak, že téměř navozovaly dojem nerituálního rozhození. Zjištěny byly také další kamenné úpravy v podobě obložení třemi kameny, z nichž dva s rozměry 14 × 6 a 15 × 5 cm ležely za lebku a třetí s rozměry 14 × 7 cm v blízkosti pánve (Nechvátal 1999, 100).

- XII. Ve druhém horizontu v sektoru S-M byl zjištěn hrob č. 406 překrytý náhrobním kamenem s rozměry $165 \times 84 \times 35\text{--}40$ cm. V hrobové jámě s rozměry 184×79 cm spočívala v orientaci Z-V kostra muže starého více než 60 let s rukama podél těla a lebkou mírně nakloněnou k levému rameni. Hrob obložen čtyřmi kameny, na předloktí kámen s rozměry 29×12 cm, kámen u levého lýtka s rozměry 24×5 cm, třetí kámen s rozměry 34×21 cm ležel v druhotné poloze na holenní a lýtkové kosti, čtvrtý menší kámen s rozměry 16×4 cm ležel u pravého ramene (*Nechvátal 1999, 100*).
- XIII. V severozápadní části sektoru S-M byl ve druhém horizontu zachycen hrob č. 407 uložený pod náhrobním kamenem s rozměry 174×71 cm. Náhrobník, jehož povrch se nacházel cca 1 m nad úrovní kostry, byl zdoben jemně vytesanou šipkou mířící k východu o délce 12 cm. Hrob muže ve věku 20–30 let orientovaný ve směru Z-V byl uložen v hrobové jámě s rozměry 211×84 cm. Poloha kostí rukou byla rozrušená, původně se však prsty dotýkaly kloubních hlavic stehenních kostí. Lebka také rozrušena a posunuta k levému rameni. Na levé straně hrobu množství kosterních pozůstatků ze starších hrobů (*Nechvátal 1999, 100*).
- XIV. Hrob č. 408 uložený ve druhém horizontu v severozápadní části sektoru S-M pod náhrobním kamenem s rozměry $158 \times 72 \times 25\text{--}30$ cm. Povrch náhrobního kamene byl ve vzdálenosti cca 0,5 m od povrchu kostry. Kostra ženy ve věku 40–50 let ležela s rukama podél těla, lebkou natočenou k levému rameni a vybočenou páteří v bederní oblasti v hrobové jámě s rozměry 194×71 orientované ve směru Z-V. Na dolní končetině, na vrstvě zeminy o síle cca 10 cm, byl uložen hrob č. 360 dítěte starého více než 1 rok překrytý z velké části náhrobním kamenem hrobu č. 408 (*Nechvátal 1999, 100–101*). Kostra dítěte měla obě ruce uložené v klíně a na levé holeni kámen s rozměry 12×12 cm. Na článku pravé ruky dítěte byl navlečen skleněný prsten světle žluté až šedé barvy o průměru 14,6 mm a průřezu oblého těla 2 mm (ev. č. 178). Dále byl pod dolní čelistí téhož dítěte nalezen skleněný náhrdelník (ev. č. 179) vytvořený z 59 korálek, korálky měly vejčitý nepravidelný tvar a hladký

povrch a jejich barva byly žlutá, šedavá až tmavě černá (*Nechvátal 1999*, 90–91).

- XV. V sektoru S-M ve druhém horizontu byl zachycen hrob č. 409 pod náhrobním kamenem s rozměry 124 × 56 × 25 cm. Vzdálenost od povrchu náhrobního kamene k povrchu kostrového hrobu pod ním činila cca 60 cm. Kostra zřejmě ženy ve věku 50–60 let spočívala v hrobové jámě s rozměry 164 × 82 cm, která byla obložena třemi kameny, jedním s rozměry 29 × 8 cm v jejím východním okraji a dvěma s rozměry 19 × 8 a 14 × 11 cm v místě lýtkové kosti. Ruce měla položené podél těla, přičemž levá zasahovala pod pánevní kost, lebku posunutou k pravému rameni. Orientace hrobu byla ve směru Z-V. Na pravé ruce byl nalezen zdobený bronzový páskový prsten s nespojenými konci o průměru 21 mm, síle drátu 0,8–1,0 mm a šířce drátu 7–8 mm. Na levé straně hrobu byl v přímém dotyku porušen hrob starší, shodně orientovaný a s příměsí dalších dvou lebek a pánevní kosti (*Nechvátal 1999*, 101).
- XVI. Ve střední části sondy S-1/68 byl v první fázi odkryt hrob č. 12/68 orientovaný ve směru Z-V. Za lebkou kostry se nacházelo torzo náhrobního kamene, na jehož povrchu se nalézal hrob č. 4/68. Porušený hrob č. 12/68 náležel patrně muži ve věku 50–60 let jenž byl uložen v anatomické poloze, bez obou horních končetin (*Nechvátal 1999*, 102).
- XVII. V jižní části sondy S-1/68 se ve třetí fázi nalézal hrob č. 87/68 překrytý náhrobní deskou nepravidelného tvaru se špičatými konci a s rozměry 160 × 82 × 30–40 cm. Hrobová jáma orientovaná ve směru Z-V s rozměry 170 × 48 cm byla na západní straně obložena kameny s rozměry 32 × 12, 14 × 12, 17 × 6 a 14 × 4 cm, další vápencový kámen rozměrů 24 × 13 cm se nalézal u pravé strany pánve. Kostra ženy ve věku 40–50 let uložená s lebkou skloněnou a posunutou k pravému rameni, rukama podél těla, nohama rovně. Na pravé ruce byl nalezen prsten rozpadlý na 3 kusy, vytvořen ze slabého kruhu se spojenými konci o průměru 18 mm a síle drátu 1 mm, na prstenu byl připevněný zkorodovaný terčík o průměru cca 7 mm (ev. č. 213). Kostra ženy měla v oblasti hrudního koše kosterní pozůstatky dvou dětí, obě ve věku

kolem 1 roku (*Nechvátal 1999*, 108). Hrob č. 16/68 odkrytý v první fázi byl zčásti také zakryt náhrobní deskou nad hrobem č. 87/68. Kostra dochovaná v torzovitém stavu, orientovaná ve směru Z-V náležela muži ve věku 40–60 let (*Nechvátal 1999*, 103).

- XVIII. V severozápadní části sondy S-5/68 byl náhrobní deskou kryt hrob č. 81/68. Horní část náhrobní desky byla druhotně uražena, spodní dochovaná část měla rozměry 92 × 61 × 10–15 cm. V hrobové jámě s rozměry 212 × 55 cm orientované ve směru Z-V byla uložena kostra patrně ženy ve věku 40–50 let, pravou ruku měla podél těla, levá se nedochovala, nohy rovně natažené a lebka mírně vychýlená na levou stranu. Z kamenného obložení hrobu byl zjištěn kámen s rozměry 12 × 9 cm položený u pravé stehenní kosti. U lebky byly nalezeny dvě bronzové esovité záušnice s roztepanou kličkou, po jedné na každé straně. Na pravé straně záušnice s rozměry 45/41 mm, síla drátu 3 mm a šířka kličky 6 mm (ev. č. 208), na straně levé záušnice rozlomená na tři části s rozměry 47/42 mm, síla drátu 3 mm a šířka kličky 5 mm (ev. č. 209), (*Nechvátal 1999*, 107). Záušnice takových rozměrů pochází patrně z 12. století, či spíše z jeho závěru (*Krumphanzlová 1974*, 52–54; *Štefan 2010*, 182–183)
- XIX. V severozápadní části sondy S-5/68 se hrob č. 82/68 nalézal pod náhrobní deskou o rozměrech 162 × 54 × 10–15 cm. V hrobové jámě s rozměry 191 × 72 cm orientované ve směru Z-V byla uložena kostra muže ve věku 40–60 let. Lebka ležela rovně, mírně posunutá k levé straně, nohy natažené a ruce podél těla, přičemž články prstů zasahovaly pod pánevní kost. U prstů levé nohy byl položen kámen s rozměry 18 × 8 cm (*Nechvátal 1999*, 107).
- XX. V severní části sondy S-1/68 se ve třetí fázi nalézal hrob č. 83/68 původně překrytý náhrobní deskou s rozměry 122 × 45 × 20–25 cm, která byla druhotně odvalena na severní stranu tohoto hrobu. Kostra v hrobové jámě s rozměry 172 × 54 cm orientované ve směru Z-V náležela patrně ženě ve věku 20–30 let. Kostra byla uložena s lebkou rovně, rukama podél těla a nohama nataženýma. Větší vápencový kámen

s rozměry 31 × 18 cm byl umístěn u lebky a levého ramene. Po obou stranách lebky byly nalezeny celkem dvě stříbrné esovité záušnice válečkovitého tvaru, po jedné na každé straně. Na pravé skrání záušnice s rozměry 28/27 mm o síle drátu 4 mm (ev. č. 210), na levé skrání měla záušnice rozměry 31/28 mm o síle drátu 3–4 mm (ev. č. 211), (*Nechvátal 1999*, 107–108). Záušnice s těmito rozměry náleží do období 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183).

- XXI. Ve střední části sondy S-1/68 byl ve třetí fázi zjištěn hrob č. 85/68 překrytý náhrobním kamenem nepravidelného podélného tvaru s rozměry 178 × 82 × cca 35 cm, na východním konci se kámen zužoval. Hrobová jáma orientovaná ve směru Z-V s rozměry cca 210 × 54 cm byla vysekána do vápencového podloží, kostra v ní uložená náležela muži ve věku 40–50 let. Lebka byla obličejovou částí převrácena a mírně natočena k pravému rameni, pravá ruka spočívala podél těla, levá ruka uložená v oblasti klína, nohy rovně s koleny u sebe (*Nechvátal 1999*, 108).
- XXII. Ve střední části sondy S-1/68 byl ve třetí fázi odkryt hrob č. 86/68 orientovaný ve směru Z-V a překrytý náhrobním kamenem podélného tvaru a se zaoblenými hranami s rozměry 192 × 71 × 20–35 cm. V hrobové jámě s rozměry 200 × 62 cm byla uložena kostra muže ve věku 50–60 let. Jedinec měl lebku posunutou k pravému rameni, levou ruku podél těla a pravou uloženou v klíně, nohy rovně s koleny u sebe (*Nechvátal 1999*, 108).
- XXIII. V sondě S-1/68 se ve třetí fázi nalézal náhrobní kámen č. 1 (Ao 5987), pod kterým byly uloženy kosterní pozůstatky zásypového charakteru pocházející nejméně z 15 jedinců, z nichž bylo 6 nedospělých a 9 dospělých (*Nechvátal 1999*, 112).

Po vyhodnocení nálezů bylo pohřebiště v Radomyšli datováno do nejmladší fáze doby hradištní, pravděpodobně tedy do 12. století (*Nechvátal 1999*, 121). Nověji odkrytá část pohřebiště na pozemku tzv. „Tomanovny“, byla datovaná nálezy esovitých záušnic s průměry od 58 do 77 mm také do 12. století (*Nechvátal 2010*, 121–134). To nakonec potvrdilo také provedené radiouhlíkové datování na vzorcích odebraných ze

dvou hrobů (č. 5 a 18) situovaných na západním okraji pohřebiště výsledkem v intervalu 983–1187 n. l. (*Nechvátal – Stránská – Světlík 2012*, 499–500). Období vzniku nejstaršího románského kostela je kladeno do doby nejspíše kolem poloviny 12. století, kdy se mohlo jednat o stavbu s plochým stropem a dřevěnou tribunou, až později byl prostor lodi zaklenut a tribuna zbudována z kamene (*Nechvátal 1999*, 179).

48. Rožďalovice (okres Nymburk, Středočeský kraj)

Ve sdělení J. L. Piče z roku 1890 je uvedeno, že v Rožďalovicích směrem k Podlužanům byl nalezen hrob krytý pískovcovou deskou. Jedinec pod náhrobním kamenem u sebe měl mít uloženou blíže nespecifikovanou nádobku (*Pič 1891*, 716).

49. Skalsko – Zadní Hrádek (okres Mladá Boleslav, Středočeský kraj)

Nálezy náhrobních kamenů byly uskutečněny u skály, východně od hradiště Zadní Hrádek, kde kvůli strmému terénu a velkému množství kamenů již orba neprobíhala. Odtud údajně pocházelo 22 mohutných kamenných desek obdélného tvaru. Jejich rozměry podal František Beneš jen souhrnně, desky byly údajně 6 stop dlouhé, 2–3 stopy široké a 6–8 palců silné (v metrických jednotkách jsou rozměry cca 190 × 63–95 × 16–21 cm). Náhrobní desky tehdy měly překrývat prosté kostrové hroby či hroby vytesané do kamenného podloží. Původ hrobů byl připisován Slovanům na základě úpravy hrobových jam a hrobového inventáře (*Beneš 1865*, 175–179). Dva známé průměry nalezených esovitých záušnic – 21 a 32 mm (*Sklenář 1992*, 246), ukazují na druhou polovinu 11. a průběh 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183).

50. Stará Boleslav (okres Praha-východ, Středočeský kraj)

Hroby s pískovcovými náhrobními deskami pochází z výzkumů vedených Ivanou Boháčovou a Jaroslavem Špačkem v prostoru náměstí Sv. Václava. První byla nalezena roku 1992 v severovýchodním okraji náměstí při vyústění ulice Maxe Švabinského. V těchto místech došlo také k objevu základového zdiva kostela neznámého zasvěcení, ten byl vybudován na konci 11. či počátku 12. století a jeho zánik je kladen na konec 14. století. Pohřbívat se v jeho okolí začalo pravděpodobně brzy po založení kostela a ustalo během 13. či až na počátku 14. století. Z pohřebiště pochází kromě zmíněného náhrobního kamene také nálezy záušnic, jejichž průměr se

pohybuje v rozmezí 16–60 mm.⁴⁰ Další dva hroby překryté pískovcovými deskami zachytil výzkum roku 1995, z nichž jeden, překrytý hrubě opracovaným náhrobním kamenem, byl zachycen v liniovém řezu východně od kostela sv. Klimenta a patrně tak pochází z okrajové části pohřebiště, které se rozkládalo kolem tohoto kostela. Druhý náhrobní kámen se nalézal v sondě položené v severovýchodní části náměstí, východně od kostela neznámého zasvěcení. V tomto případě byla pískovcová deska zdobena dvojitou rytou linií po obvodu. Odkryté hroby neměly žádný hrobový inventář.⁴¹ Poslední čtvrtý náhrobní kámen, rozlomený na několik částí, byl nalezen také v prostoru náměstí sv. Václava mezi lety 1997 a 1998. Vzhledem k jeho fragmentárnímu stavu musel být po vyzvednutí částečně rekonstruován. Všechny čtyři uvedené náhrobní desky umožňovaly svou velikostí kompletní překrytí hrobové jámy. Kromě jediné výjimky nebyly na kamenech zjištěny žádné výzdobné motivy. Nejvýrazněji se stopy po pracovních nástrojích jeví na bocích a spodní straně náhrobních kamenů. K jejich vyhotovení bylo použito pískovců různého charakteru, konkrétní druhy byly zjištěny petrografickou analýzou (*Boháčová 2003, 223–224*). V případě náhrobníku I/92 se jednalo o bílý jemnozrnný křemitý pískovec, místy s rezavými skvrnami, II/95 byl z narezlého až rezavě hnědého křemitého stejnozrnného pískovce s ojedinělými většími křemennými valounky, náhrobník III/95 byl z červenohnědého hrubozrnného železitého pískovce až slepence, jenž měl ve své základní hmotě velké úlomky světlých i limonitizovaných ostrohranných jílovitých sedimentů, a konečně IV/98 byl ze světle šedého až nažloutlého křemitého pískovce s nevelkou příměsí šupinek slíd (*Boháčová 2003, 273*). Přirozené výchozy těchto surovin se nalézají na jižní straně údolí krátké bezejmenné vodoteče protékající brandýskou částí Hrušov, kde tvoří pravý přítok Vinořského potoka. Další, méně patrné výchozy se nacházely také v blízkosti jihovýchodního břehu hrušovského rybníka. V obou případech jde o lokality vzdálené cca 2,9 km od historického centra Staré Boleslavi (*Boháčová 2003, 381*). Uvedené náhrobní kameny se v současnosti nacházejí na obvodní zdi kostela sv. Václava.⁴²

51. Starý hrádek – Prachovské skály (okres Jičín, Královéhradecký kraj)

⁴⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3744/92.

⁴¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5247/95.

⁴² Za poskytnutí dalších informací vřele děkuji PhDr. K. Almassy z Městského muzea v Čelákovících.

Výkopové práce započal Antonín Vánkomil Maloch roku 1869 v pobze U kostelíčka ležící v prostoru hradiště. Toho roku zde v severovýchodním výběžku našel první náhrobní kámen. Soustavněji zde prováděl A. V. Maloch výzkum až na podzim roku 1877. Tehdy při výzkumu narazil na další mohutný pískovcový náhrobní kámen s rozměry 170 × 60 × 30 cm, byl obdélného tvaru s jednou z jeho kratších stran zahrocenou do tvaru trojúhelníku. Na vrchní straně náhrobníku bylo několik rýh, dvě rovnoběžné podélné, dále šikmá rýha přetínající jednu z podélných a tu samou podélnou rýhu pravoúhle přetínala níže ještě jedna kratší rýha. A. V. Maloch tehdy podle tvaru soudil, že náhrobní kámen původně stál. Pod náhrobní deskou v hloubce 66 cm byla nalezena kostra ve směru Z-V, na pravé straně lebky byly tři do sebe zavěšené bronzové esovité záušnice o průměru asi 5 cm a na levé straně obdobně další dvě takové záušnice (*Turek 1946*, 135–138). Tento hrob je tak možné datovat přibližně do 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 53–54; *Štefan 2010*, 182–183). Dalším, kdo na této lokalitě kopal, byl František Návesník, jenž vlastnil jičínskou knihtiskárnu. Roku 1882 odkryl hrob bez milodarů, obložený kameny a překrytý náhrobní deskou, na které měl být zřetelně vyrytý kříž. Kostra ležela asi 50 cm hluboko, orientovaná ve směru Z-V, s lebkou spočívající na kameni (*Turek 1946*, 136–137). Podle sdělení Morice Lüssnera měly i některé kamenné desky ležící na povrchu mít vytesaný symbol kříže (*Pič 1888*, 353). Hrob překrytý silným kamenem zde roku 1888 odkryl také J. L. Pič. U kostry orientované ve směru Z-V byla nalezena bronzová jehlice (*Pič 1889*, 605–606).

52. Starý Plzenec (okres Plzeň, Plzeňský kraj)

Na ploše Plzeneckého hradiště se rozkládaly dva hřbitovy, jeden na východ od kostela sv. Vavřince, druhý v předhradí kolem rotundy sv. Petra a Pavla. Na základě rozborů nalezené keramiky v prostoru hradiště a sledováním úprav hrobových jam (pravidelná orientace zemřelých ve směru Z-V) na pohřebištích se soudilo, že zde osídlení bylo nejvíce rozvinuto v průběhu 11. – 13. století. Nálezy náhrobních desek jsou známy z obou zmíněných pohřebišť. Z blízkosti kostela sv. Vavřince pochází pískovcová náhrobní deska s rozměry 160 × 58–53 × 18 cm, pod ní byly uloženy dvě kostry bez milodarů, položené na zádech, obličejí obrácenými k východu. Druhá pískovcová deska pocházela z pohřebiště u rotundy sv. Petra a Pavla, její rozměry byly 190 × 60–62 × 20 cm. Neobvyklým jevem u této desky byl nepravidelný otvor, umístěný zhruba uprostřed, který se směrem od shora dolů zužoval. Nejbližší

pískovcové lomy se podle tehdejšího sdělení p. prof. Purkyně nacházely na pravém břehu řeky Úslavy, severovýchodně od Lobeze, ve vzdálenosti asi 2,5–3 km od Hůrky (Horák 1907, 437–448).

V kostele sv. Vavřince a v jeho okolí proběhl v roce 1921 výzkum A. Friedla. Nalezeno bylo celkem 11 hrobů, z některých pochází nálezy esovitých záušnic spíše větších rozměrů. Hrob č. 8 s ostatky tří jedinců umístěný u severní chrámové zdi byl překryt velkým náhrobním kamenem, tento hrob byl však bez milodarů (Schejbalová 2011, 97–98).

53. Strakonice (okresní město, Jihočeský kraj)

Nálezy náhrobních kamenů raně středověkého stáří pochází z výzkumů uskutečněných v prostoru strakonického hradu na místě pohřebiště z mladší a pozdní doby hradištní. Roku 1976 při výzkumu Antonína Hejny byl v bývalé kapitulní síni johanitské komendy odkryt kostrový hrob bez milodarů uložený pod žulovou náhrobní deskou. Hrob datovaný do pozdní doby hradištní se nalézal při severním okraji vnitřní stěny kamenného románského objektu.⁴³ Tento objekt byl orientován ve směru Z-V a rozdělen příčkou na dva prostory. Jeho funkci se tehdy nepodařilo objasnit, nelze vyloučit jak sakrální funkce, podporovaná nálezy dvou hrobů ve východní části objektu, tak ani funkce obytná, jak nasvědčují četné nálezy keramiky pozdně hradištního charakteru.⁴⁴ K dalším nálezům hrobů s náhrobními kameny z prostoru hradu došlo během výzkumu Jana Michálka ve spolupráci se společností Archaia o. p. s. v roce 2006. Podle sdělení, jež mi laskavě poskytl Eduard Červenka, jsou ploché náhrobní kameny překrývající hroby 19/2006 a 23/2006 zmíněny jen v nálezové zprávě z výzkumu. Článek pojednávající o výzkumu hradu tyto informace nezmiňuje.⁴⁵

54. Teplice (okresní město, Ústecký kraj)

V roce 1954 byla při výzkumu A. Hejny v areálu bývalého teplického kláštera nalezen zdobený náhrobní kámen. K nálezu došlo v severní boční lodi baziliky, kde byl náhrobní deskou překryt ženský hrob. Výzdobu tvořila jednoduchá rytá linie po obvodu a rytý tzv. latinský kříž. Náhrobní kámen se nedochoval, předpokládá se však, že byl

⁴³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3428/76.

⁴⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 197/76.

⁴⁵ Za uvedené informace vřele děkuji Mgr. E. Červenkovi z Muzea středního Pootaví ve Strakonících.

ponechán na místě výzkumu a zasypán. Hrob ženy bývá připisován královně Juditě Durynské, což na základě v současnosti známých fakt nelze potvrdit ani vyvrátit. Stáří hrobu nebylo spolehlivě určeno, jisté však je, že to nebylo dříve než v první polovině či třetí čtvrtině 12. století, kdy byla bazilika vystavěna (*Soukup 2009*, 83–90).

55. Tetín (okres Beroun, Středočeský kraj)

Na počátku 20. století byla v okolí kostela sv. Jana Nepomuka zachycena výzkumem Jana Axamita část řadového kostrového pohřebiště, kdy několik hrobů bylo překryto kamennými deskami. Z hrobových nálezů pochází mimo jiné osm bronzových esovitých záušnic s průměrem v rozmezí 23–28 mm (*Sláma 1977*, 161). Odkryté hroby tak lze datovat zhruba do 2. poloviny 11. století a do 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 53; *Štefan 2010*, 182–183). Také v okolí kostela sv. Kateřiny bylo roku 1916 objeveno pohřebiště, kde většina hrobů měla být podle zprávy J. Axamita překryta kamennými deskami. Nalezené esovité záušnice dosahovaly průměrů od 28 do 56 mm (*Sláma 1977*, 161). Dataci tohoto pohřebiště by tak bylo možné klást do závěru 11., průběhu 12., až k počátku 13. století (*Krumphanzlová 1974*, 53; *Štefan 2010*, 182–183).

Náhrobní kámen pochází také z výzkumu, který vedl Michal Lutovský, a který v době psaní této práce nebyl publikovaný. Uvádím zde proto jen informace laskavě poskytnuté M. Lutovským. Zjištěný náhrobní kámen nebyl nijak viditelně opracovaný, překrýval jeden kostrový, snad mužský, hrob. Kámen byl po ukončení výzkumu přepraven do malého místního muzea, kde by měl být zřejmě dodnes.⁴⁶

56. Tursko (okres Praha-západ, Středočeský kraj)

V letech 1902 a 1903 bylo na poli při silnici vedoucí z Turska do Kozince vykopáno dohromady pět hrobů, orientovaných ve směru Z-V a obložených opukovými či pískovcovými kameny. Jeden z těchto hrobů byl obložen opracovanými pískovcovými kameny a celý překryt velkou pískovcovou opracovanou deskou s rozměry 155 × 57 × 23 cm. Hroby ležely v hloubce 130–80 cm pod povrchem. Zemřelí spočívali v poloze na zádech, s rukama podél těla a nohama mírně přes sebe. Dobře zachovalé kostry byly položeny zpravidla jen v prosté zemi, beze stop po dřevěné

---

⁴⁶ Za vstřícné poskytnutí uvedených informací děkuji PhDr. M. Lutovskému z Ústavu archeologické památkové péče středních Čech a Mgr. I. Benkové z Muzea Českého krasu v Berouně.

úpravě. Z uvedených hrobů náležely tři hroby dospělým osobám a dva hroby dětem. Milodary nebyly nalezeny v hrobech žádné (*Felcman 1904*, 135–136).

57. Týnec nad Sázavou (okres Benešov, Středočeský kraj)

Roku 1973 byla při výzkumu Antonína Hejny provedeného sondou s rozměry 7 × 12 m, položenou jižně od rotundy v areálu hradu, odhalena část kostrového řadového pohřebiště. Odkryté hroby ležely průměrně v hloubce 2 m, orientované v ose Z-V, z nichž některé byly překryty žulovými deskami. Také některé hrobové jámy byly vyloženy kameny. Hrobový inventář tvořily nálezy esovitých záušnic (malého průměru z masivního drátu i většího průměru ze slabšího drátu), náramek s dvojitým esovitým zakončením, skleněná perla a bronzová zápona. K pohřbívání zde docházelo v průběhu 11. a 12. století, než byla severní strana pohřebního areálu narušena kolem roku 1200 budováním příkopu (*Hejna 1975*, 171).⁴⁷

58. Volyně (okres Strakonice, Jihočeský kraj)

Nálezy náhrobních kamenů z Volyně pochází z výzkumů v prostoru tvrze či z jejího bezprostředního okolí. Jen asi 15 m jižně od tvrze stojí kostel Všetech Svatých, jehož vznik bývá kladen do konce 13. století.

První známý nález náhrobních desek raně středověkého stáří pochází z roku 1912. V červnu toho roku se při rozšiřování Zámecké (tehdy Starozámecké) ulice, v prostoru nádvoří tvrze přišlo na kostrové hroby překryté kamennými deskami. Všechny tehdy nalezené náhrobní kameny měly zřejmě podobu nepravidelného kvádrů. Bližší údaje však hovoří jen o jednom z nich, ten byl vylámaný ze slídnaté žuly s rozměry 150 × 80 cm. Z koster pod kamennými deskami se údajně mnoho nezachovalo, jelikož byly mnohé vahou kamenných desek poškozeny tak, že se při odkryvu rozpadly. Z hrobů mělo pocházet několik bronzových záušnic s průměrem v rozmezí 35–49 mm (*Želízko 1914*, 28–30), jež je možno datovat do průběhu 12. století (*Krumphanzlová 1974*, 53–54).

V letech 1922–1923 byl ve sklepení tvrze uskutečněn výzkum vedený Ing. arch. Jindřichem Kretším, z něhož jsou známy další tři kamenné náhrobní desky. První dvě desky oválného tvaru s hroby č. 11 a 12 byly nalezené při jižní stěně tvrze, obě zřejmě

---

⁴⁷ Za upozornění na tuto lokalitu vřele děkuji Mgr. T. Davidové z Muzea Podblanicka.

podobné velikosti s průměrnými rozměry 160 × 60 × 15 cm. Hroby byly orientované ve směru Z-V. Třetí náhrobní kámen ležel uprostřed sklepa, byl loďovitého tvaru s rozměry 140 × 55 × 15 cm a jeho špička směřovala k východu. Pod touto deskou byly do hloubky 150 cm uloženy ploché kameny v pěti vrstvách, které od sebe oddělovaly vrstvy temné hlíny. Nejnižší, ve vrstvě s černou hlínou, byla nalezena tlakem kamení rozdrčená tuhová nádobka a železný nůž s rukojetí. Nádobka byla původně 8 cm vysoká s horním průměrem 9 cm. Nůž měřil 15 cm na délku a na širším konci 1 cm a jeho rukojeť byla 5 cm dlouhá a 3 cm široká (*Kretší 1925*, 486–490).

Na výzkumy Jana Vratislava Žezka a Jindřicha Kretšího navázaly dva revizní výzkumy. První roku 1974 provedený Pavlem Břicháčkem pod vedením Antonína Beneše a druhý roku 1975 uskutečněný Antonínem Hejnou. K novým nálezům náhrobních desek došlo jen při výzkumu A. Hejny, kdy bylo v sondě, položené podél jižní strany tvrze, v hloubce asi 100 cm zachyceno několik hrobů uložených pod hrubě opracovanými žulovými náhrobními kameny.⁴⁸ Dále byly ověřeny dvě fáze kostrového pohřebiště a dva zachycené objekty. Z výsledků tedy vyplývá to, že starší fáze pohřebiště datovaná hroby se záušnicemi náleží do druhé poloviny 11. a 12. století a mladší fáze do období kolem roku 1300. Objekt A zanikl zřejmě během 13. století, je tak tedy starší než mladší fáze pohřebiště. Objekt B nebylo možné vzhledem k jeho narušení spolehlivě datovat, avšak vzhledem k tomu, že podle popisu J. Kretšího byla jeho severní část narušena náhrobním kamenem, pod kterým byla uložena nádobka s nožem (oba nálezy jsou ztracené), může tak pocházet z období mladší doby hradištní. Navzdory tomu A. Hejna tento objekt datuje do druhé poloviny 13. století (*Beneš – Břicháček 1977*, 245–248; *Hejna 1978*, 101).

Zatím k poslednímu nálezu kamenných desek došlo roku 1990 během záchranného archeologického výzkumu P. Břicháčka vyvolaného stavebními úpravami na nádvoří tvrze (sonda 1) a mezi tvrzí a kostelem (sonda 2). Ve druhé sondě o rozměrech 3 × 3 m založené mezi tvrzí a kostelem byly kromě několika hřbitovných vrstev odkryty v hloubce 2,5 m dvě velké kamenné desky nepravidelného tvaru náležící mladohradištní fázi pohřebiště. Vzhledem ke značnému narušení starších pohřbů

---

⁴⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 196/76 a 4500/75.

mladšími, bylo následkem toho P. Břicháčkem usouzeno, že se i tyto náhrobní desky nacházejí v sekundární poloze (*Břicháček 1995*, 386).⁴⁹

59. Vrbčany (okres Kolín, Středočeský kraj)

Roku 1935 byl nejprve pod vedením Vojtěcha Budaváryho a později i Rudolfa Turka proveden průzkum kostela sv. Vojtěcha a jeho okolí. Při výzkumu byly ve východní části kostela nalezeny kostry raně křesťanského stáří. Hroby uložené v pravidelných řadách původně tvořily část většího pohřebiště, které bylo sondážemi zachyceno také v okolí kostela. Jeden z objevených hrobů kryla mohutná kamenná deska (*Dvořák 1936*, 133–115). Podrobnosti o nalezeném náhrobním kameni ani o těle, které překrýval, však zpráva neuvádí.

60. Vrbno (okres Mělník, Středočeský kraj)

Výzkumem v roce 2005 vedeným Ivo Štefanem a Ladislavem Varadzinem byly v okolí románského kostela Povýšení sv. Kříže zachyceny mimo jiné dva hroby kryté náhrobními kameny. Výsledky z výzkumu nebyly v době psaní této práce zpracovány a následující předběžné informace mi byly laskavě poskytnuty L. Varadzinem. Oba nalezené náhrobní kameny postrádaly jakékoliv další označení, hroby pod nimi byly bez milodarů a náležely v obou případech patrně mužům. Datace těchto hrobů je kladena do 12. – 13. století.⁵⁰

61. Vysoký Újezd (okres Hradec Králové, Královéhradecký kraj)

Náhrobní kameny zasazené ve zdi románského kostela sv. Jakuba Většího jsou odlišné od těch, pocházejících z řadových pohřebišť. Nejvíce patrným rozdílem je jejich velikost a fakt, že většina jejich plochy je vyplněna nápisy. Délka u první z desek je asi 45 cm a zhruba 60 cm u druhé. Obě desky jsou vytvořeny z vápence a jejich plocha je, jak již bylo řečeno, z většiny zaplněna podélně vyrytými nápisy, podle kterých jsou desky datovány do období 12. – 13. století. Na prvním kameni je vyryto „† WOGZLAVA DOMICELLA“. Na druhém kameni stojí nápis „† BARTOLOMEUS † P(I)·PRES·B·T † HIC JACET“. O výklad obou nápisů se ve svém sdělení pokusil Hugo Toman, kdy v prvním případě v nápisu spatřuje ženské jméno náležící patrně místní

---

⁴⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2548/90 a 3527/90.

⁵⁰ Za vstřícné poskytnutí uvedených informací děkuji Mgr. L. Varadzinovi Ph.D. z ArÚ v Praze.

šlechtičně, která mohla být také zakladatelkou tohoto kostela. Po transkripci nápisu na druhé desce se podle H. Tomana text četl jako „BARTOLOMEUS P(I)us PRESByTER HIC JACET“, v překladu tedy „Bartoloměj, zbožný kněz zde spočívá“ (Toman 1857, 285–286).⁵¹

62. Zdechovice (okres Pardubice, Pardubický kraj)

V areálu zdechovického zámku bylo během záchranného výzkumu Radka Bláhy a Pavla Horníka v roce 2013 nalezeno celkem pět náhrobních kamenů. Výzkumem byly zjištěny hroby rámcově datované do 11. – 13. st. ve třech až čtyřech etážích nad sebou, přičemž ty kryté náhrobními kameny se nalézaly vždy až v té nejsvrchnější etáži. Vyzvednuty byly čtyři (včetně jednoho tvořeného dvěma kameny), pátý zůstal ponechán na místě z důvodu jen částečného odkrytí v profilu sondy. Nad hrobem č. 30 orientovaným ve směru Z-V ležel náhrobní kámen tvořený dvěma hrubě opracovanými částmi, jejichž rozměry byly 114 × 68 × 15 cm a 92 × 61 × 11 cm. Další hrubě opracovaný náhrobní kámen s rozměry 153 × 55 × 21 cm se nalézal patrně již v druhotné poloze, vzhledem k jeho uložení na boku a absenci kostry pod ním. Hrob č. 9 orientovaný ve směru Z-V byl překryt náhrobním kamenem s rozměry 175 × 68 × 13–40 cm. Kámen byl poměrně atypické podoby, z vrchu a také po obou stranách byl otesán, avšak jeho spodní strana byla zkosená a jeho průřez tak měl spíše klínovitý tvar. Hrob pod ním byl bez milodarů a náležel nadprůměrně svalově vyvinutému muži. Poslední vyzvednutý náhrobní kámen s rozměry 157 × 82 × 28 cm překrýval dva hroby č. 93 a 95. V tomto případě byl kámen také otesaný z vrchu a po stranách. Surovina využitá pro vyhotovení všech uvedených náhrobních kamenů je žula místního původu, nejbližším výchozem může být dodnes fungující kamenolom ve vzdálenosti asi 1,5 km od tohoto pohřebiště.⁵²

63. Žatec (okres Louny, Ústecký kraj)

---

⁵¹ Za upozornění na tento případ vřele děkuji PhDr. M. Bekové z Muzea a galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou.

⁵² Uvedené informace vycházejí ze sdělení, které mi laskavě poskytl Mgr. P. Horník z Muzea východních Čech v Hradci Králové a kterému tímto děkuji.

Výzkumem Petra Čecha bylo v prostoru Chelčického náměstí v letech 1997 a 1998 zjištěno 10 náhrobních kamenů.⁵³ Odkryté hroby, standardně orientované ve směru SZ-JV, se koncentrovaly především jihovýchodně od tehdy nově objeveného kostela. Z výzkumné sezóny v roce 1997 pochází sedm náhrobních kamenů a zbylé tři ze sezóny roku 1998. Kameny byly po vyzvednutí uloženy na zahradě muzea v Žatci, kde leží dodnes. Jejich zaměření jsem provedl ve spolupráci s Michalem Soukupem až nyní, vzhledem však k jejich stavu a způsobu uložení nebylo možné bezpečně rozlišit a změřit všechny náhrobníky. Surovina použitá k jejich vyhotovení je zpravidla zřejmě místního původu, větší vzdálenost (cca 20 km) se předpokládá u náhrobníků z červeného pískovce, který se nalézá v okolí Vrutku.

- I. Náhrobní kámen z jemného žlutého pískovce s oválnými prohlubněmi na povrchu překrýval v sektoru 7 (1997) hrob 4. Hrob byl v radiální pozici k oblouku apsidy kostela. Spodní část náhrobníku byla ještě v průběhu využívání pohřebiště odsekána za účelem uložení mladšího pohřbu. Mladšími zásahy byla narušena také kostra jedince, ze kterého zůstala zachována levá horní končetina, části obou dolních končetin a rozrušené kosti trupu a pravé horní končetiny. Hrob byl bez milodarů. Z náhrobníku jsou dodnes dochovány tři zlomky.
- II. Náhrobní kámen z červeného pískovce ležel v sektoru 6 (1997) bez příslušnosti k pohřbu. Rozměry kamene byly zřejmě 80 × 21 cm.
- III. Náhrobní kámen z jemného červeného pískovce s oválnými prohlubněmi a nepravidelného podlouhlého tvaru s rozměry 180 × 58–60 × 21–25 cm překrýval v sektoru 8 (1997) hrob 16. Náhrobník byl částečně podložen kameny, kde byla nalezena trojúhelníková výplňová dlaždice s polevou křemičitanu stříbrného barveného stříbrem. Špatně zachovaná kostra dospělého jedince byla uložena v hrobové jámě zahloubené do štěrkopískového podloží.
- IV. Opukový náhrobní kámen uloženy napravo od předchozího náhrobníku v sektoru 8 (1997) překrýval hrob 19. Špatně dochovaná kostra dítěte spočívala taktéž v hrobové jámě zahloubené do štěrkopískového podloží.

---

⁵³ Za upozornění na tento případ vřele děkuji PhDr. P. Holodňákovi z Regionálního muzea K. A. Polánka v Žatci.

Lebka byla z důvodu špatného stavu vyzvednuta i s hlínou, v níž byla později nalezena bronzová esovitá záušnice o průměru 15 mm přibližně datovaná do první poloviny 11. století.

- V. Náhrobník z jemného bílého pískovce s rozměry 130 × 56 × 30–32 cm překrýval v sektoru 9 (1997) hrob 15B. Skelet jedince i náhrobní kámen je poškozen novodobými výkopy.
- VI. Náhrobní kámen z hrubozrnného pískovce s rozměry 200–210 × 63–68 × 12–19 cm ležel v sektoru 19 (1998). Příslušnost k hrobu nálezová zpráva neuvádí, snad to mohl být hrob 12. Celý sektor byl výrazně poničen novodobými výkopy.
- VII. Náhrobní kámen z hrubozrnného šedého pískovce s rozměry 160–165 × 67–68 × 26–30 cm překrýval v sektoru 10 (1997) hrob 18. Náhrobník ležel téměř bezprostředně nad skeletem dospělého jedince, který spočíval v mělké hrobové jámě vyhloubené do štěrkopísku.
- VIII. Větší zlomek náhrobníku z hrubozrnného hnědočerveného pískovce překrýval v sektoru 9 (1997) hrob 1. Dodnes se z náhrobníku dochovaly zřejmě jen dva zlomky nepravidelných tvarů. V hrobě, v částečném kamenném obložení, ležela kompletní kostra dospělého jedince s levou dlaní na krku.
- IX. Opukový náhrobní kámen překrýval v sektoru 20 (1998) hrob 6. Z náhrobníku jsou dodnes dochované patrně jen tři neměřitelné zlomky. Bližší údaje o hrobu nálezová zpráva neuvádí.
- X. Náhrobní kámen z magmatické horniny, snad z basaltu z podkrušnohorské pánve, s rozměry 118 × 45 × 24 cm překrýval v sektoru 22 (1998) dětský hrob. Číslo hrobu v nálezové zprávě uvedeno není.

Výzkum na Chelčického náměstí přinesl mimo jiné poznatky o vývoji pohřbívání na této lokalitě a informace o, do té doby zcela neznámé, stavbě jednolodního kostela s půlkruhovitou apsidou a věží. Počátek pohřbívání je shledáván někdy v první polovině 11. století. Stavba kostela zde vzniká až v průběhu pohřbívání. Výrazný útlum pohřebních aktivit nastává ve třetí čtvrtině 12. století, do tohoto období byl také zpravidla kladen výskyt nalezených náhrobních kamenů. K zániku kostela

došlo v první polovině 13. století, přesto se však na pohřebišti v menší míře pohřbívalo i nadále.⁵⁴

64. Želenice (okres Most, Ústecký kraj)

Na základě ústního sdělení p. Richtera podává Gustav Laube k roku 1931 zprávu o nálezu kostrových hrobů překrytých kamennými deskami. K nálezu mělo dojít někdy v 80. letech 19. století na poli patřícímu zmíněnému p. Richterovi, kdy v hloubce 1 m nalezl kostrové hroby, nad nimiž ležely těžké znělcové desky. Způsob uložení pohřbů ani informace o milodarech známy nejsou.⁵⁵ V tomto případě není možné vyloučit, že hroby nepochází z období raného středověku.

3.1.2 Vyhodnocení náhrobních kamenů

3.1.2.1 Podoba náhrobních kamenů

Za náhrobní kámen je považován takový kámen, který je zpravidla tvořen jedním monolitickým blokem a překrývá zemřelého buď v celé délce či alespoň z větší části. Nejčastěji se objevuje samostatně, kdy původně na povrchu označoval místo hrobu. Méně častou variantou je náhrobní deska jako součást skříňkového hrobu či vyzděné hrobky, v takovém případě však již náhrobní deska nutně nemusela sloužit k povrchovému označení hrobu. V ostatních případech se již většinou jedná o odlišný druh úpravy hrobu. Podoba náhrobníků z morfologického hlediska úzce souvisí s výběrem horniny, ze které jsou vyhotoveny. V zásadě platí, že výběr vhodných hornin byl ovlivněn jejich výskytem v nedalekém okolí, jen vzácně se předpokládá transport z více vzdálených ložisek. Zastoupeny jsou všechny základní druhy hornin, tedy sedimentární, metamorfované a magmatické. Nejvíce zastoupené jsou různé druhy pískovců, a to zhruba v 81–85 případech z celkového počtu cca 203–226 kusů, kde byl druh horniny určen. Následují různé druhy granitů, čili žuly, z níž byly vyhotoveny odhadem tři desítky zjištěných náhrobníků. Další z hornin zastoupených ve větším počtu lze jmenovat znělec (cca 36), břidlici (14–18), opuku (14–17), rula a pararula (9), vápenec (cca 6) a křemenec (6). Ostatní druhy hornin jsou zjištěné spíše ojediněle

⁵⁴ Všechny uvedené informace pochází z nepublikované nálezové zprávy, která byla výsledkem programového projektu „Záchranný archeologický výzkum raně středověkého pohřebiště v městské památkové rezervaci Žatec“. Jejím řešitelem byl P. Čech, který tehdy působil v Ústavu archeologické památkové péče severozápadních Čech. Za poskytnutí informací i náhled do originální dokumentace vděčím Petru Čechovi.

⁵⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2259/50.

(mramor – 2, svor – 1, fylit – 1, basalt (?) – 1). Pískovcové náhrobníky byly většinou více či méně důkladně opracované do tvaru podlouhlého kvádrů s rovnými hranami. Naproti tomu u skupiny kamenů s dobrou deskovitou odlučností bylo využíváno této jejich přirozené vlastnosti bez nutnosti výraznějších povrchových úprav. Náhrobní kameny tak získaly podobu relativně tenkých desek s plochými stranami a více či méně olámanými hranami po obvodu. Pravidelné linie jsou u takových náhrobníků spíše výjimkou, nicméně i zde byla viditelná snaha získat obdélný tvar vhodný k překrytí hrobové jámy.

Velikost náhrobníků je značně variabilní, patrně také ovlivněná velikostí hrobové jámy v souvislosti s věkem uloženého jedince. Do níže uvedených průměrných rozměrů a mediánů jsou vždy v případě rozsahu zahrnuty jen maximální hodnoty. Délka náhrobních kamenů se pohybuje v rozmezí 45–266 cm, průměrně 147 cm s mediánem 153,5 cm. Šířka kamenů je v rozsahu 21–150 cm, avšak taková maximální hodnota je ojedinělá, průměrná šířka a zároveň její medián je 66 cm. Výška náhrobních desek, čili jejich tloušťka, se pohybuje od 10 do 70 cm, průměrně 23 cm s mediánem 21 cm. Uvedené rozměry opět ukazují na snahu překrývat hrob v úplnosti.

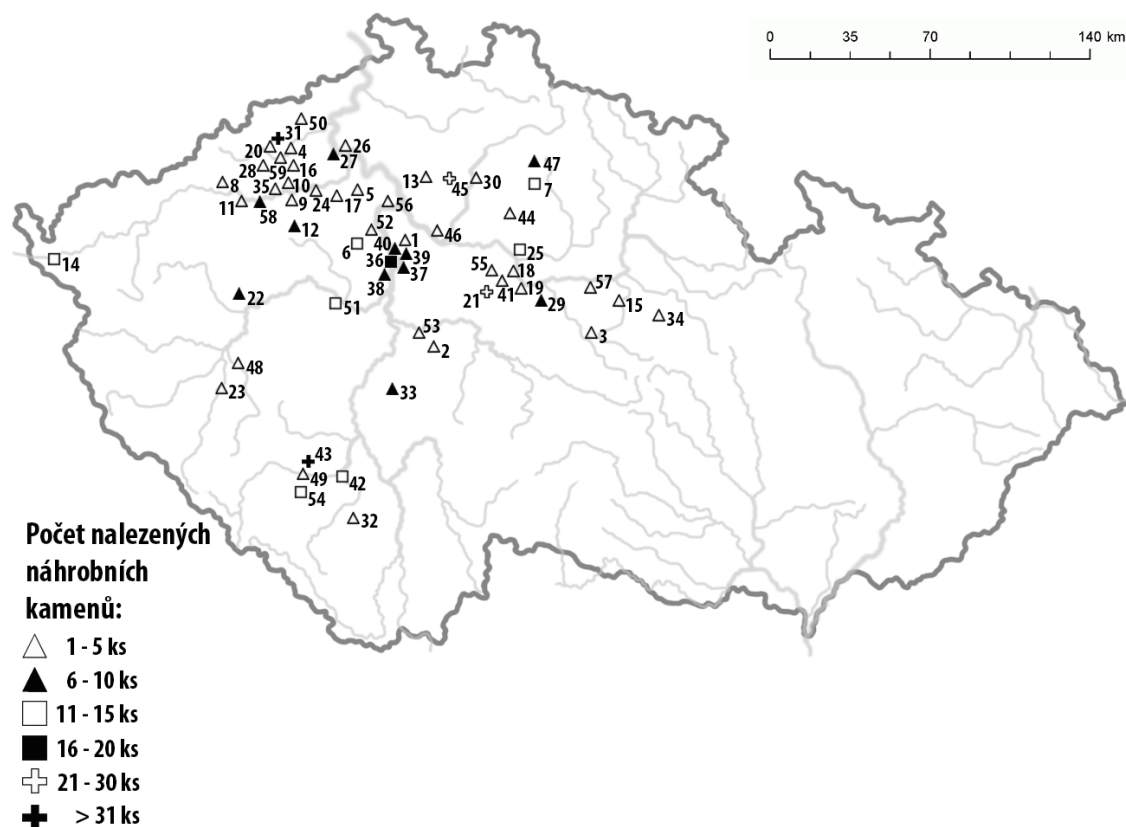
Petroglyfy byly zachyceny na 28 náhrobních kamenech a jednom románském sarkofágu z 13 lokalit (Budeč: 1, Bystřice: 1, Dřevíč: 1, Cheb: 3, Libice n. Cidlinou: 3, Praha – Loretánské nám.: 2, Praha-Vyšehrad: 4, Pražský hrad: 1, Praha-Ďáblice: 1, Radomyšl: 7, Stará Boleslav: 1, Starý hrádek: více než 3, Teplice: 1). Nejčastěji zobrazovaným motivem bývá jednoduchý rovnoramenný kříž, někdy s postupně více či méně rozšiřujícími se konci (tzv. řecký, dělový, či maltézský kříž). Spíše vzácněji jsou známé doklady o jiném způsobu výzdoby, formou rytých linií různého provedení. Zůstává otázkou, zda se skutečně ve všech takových případech jednalo o výzdobný prvek, či zda nebyly způsobeny druhotně. Ojedinělý výzdobný motiv je znám z Prahy-Ďáblic, kdy údajně jednu stranu náhrobníku zdobil symbol ryby a druhou stranu symbol v podobě mitry. Výjimečné jsou také zdobené náhrobníky z Radomyšle, kde se kromě symbolu kříže objevují značky v podobě šipek nebo luku a šípu. Velikost petroglyfů se v případě značek a symbolů vyznačuje malými rozměry, jejich umístění na kameni bývá nejčastěji v horní polovině, zhruba v jejím středu. Výjimku v tomto ohledu představuje náhrobní kámen z Teplic, kde tzv. latinský kříž vyplňoval většinu plochy kamene.

Specifický jev představují kameny, jejichž rozměry jsou nápadně menší oproti „typickým“ náhrobníkům a také fakt, že jsou všechny zdobené petroglyfem. Celkem devět takových kamenů pochází ze šesti lokalit (Bašť: 2, Bříza: 2, Cítoliby: 1, Dobroměřice: 1, Praha-Motol: 2, Praha-Ďáblice: 1). S výjimkou kamene z Cítolib pochází všechny z druhotných poloh. V některých případech nelze vyloučit, že jde o část rozbitého většího náhrobníku. Týkalo by se to zejména těch kusů, jejichž výška se pohybuje kolem 10–15 cm. Tři kameny mají výšku v rozmezí 5–9 cm, u pěti se pohybuje od 10 do 15 cm a u posledního zbývajícího není výška známá. Délka je v rozmezí 17–55 cm, průměrně 36 cm s mediánem 34 cm. Široké jsou od 18 do 40 cm, průměrně 30 cm s mediánem taktéž 30 cm. Průměrná výška je 10 cm s mediánem 10,5 cm. Petroglyf byl v osmi případech v podobě symbolu kříže, jen v jednom se jednalo o neurčitý geometrický obrazec v podobě vrcholy spojených trojúhelníků.

Petrografické analýzy pro určení původu náhrobních kamenů byly dle dostupných informací provedeny u souborů z Nesvetic (cca 3–6 km), Radomyšle (do 3,6 km) a Staré Boleslavi (2,9 km), kde je tedy pravděpodobnost správnosti určení surovinových výchozů vysoká. U dalších souborů pocházející ze sedmi lokalit (Cheb (do 10 km), Libice n. Cidlinou (4,5–8 km), Praha – Loretánské nám. (700 m), Praha-Motol (400 m), Starý Plzenec (2,5–3 km), Zdechovice (1,5 km) a Žatec (do 20 km)) byly výchozy určeny na základě odhadu. Obecně lze tvrdit, že byly vždy upřednostňovány horniny místního původu, jejichž přirozené výchozy ležely ve vzdálenosti menší než 5 km od nekropole. Větší přesahy se odhadují na chebském a žateckém pohřebišti, kde byla v prvním případě použita žula ze vzdálenosti asi 10 km, a v případě Žatce to byl červený pískovec, který by mohl pocházet z okolí Vroutku vzdáleného cca 20 km.

Váha neporušených náhrobních kamenů se v závislosti na velikosti a druhu použité horniny pohybuje nejčastěji v řádu stovek kilogramů. Největší kusy mohou vážit i více než jednu tunu. Se značnou váhou se pojí také určité logistické obtíže, kdy bylo třeba vynaložit značné úsilí nejen k vyhotovení náhrobníku ale také k jeho dopravení na pohřebišť a usazení nad hrobem určeného jedince.

3.1.2.2 Výskyt hrobů s náhrobníky

Obrázek 1: Raně středověká pohřebiště s hroby pod náhrobními kameny. 1 – Bašť, 2 – Benešov, 3 – Běstvína, 4 – Bílina, 5 – Břiza, 6 – Budeč, 7 – Bystřice, 8 – Bystřice u Kadaně, 9 – Cítoliby, 10 – Dobroměřice, 11 – Dolany u Poláků, 12 – Dřevíč, 13 – Hradsko u Mšena, 14 – Cheb, 15 – Chrudim, 16 – Jablonec u Libčevsi, 17 – Ječovice, 18 – Klavary, 19 – Kolín, 20 – Kopisty, 21 – Kouřim, 22 – Kralovice, 23 – Krasavce, 24 – Kystra u Loun, 25 – Libice nad Cidlinou, 26 – Litoměřice, 27 – Lovosice, 28 – Malé Březno, 29 – Malín, 30 – Mladá Boleslav, 31 – ZSV Nesvětice, 32 – Netolice, 33 – Počepice, 34 – Podlažice, 35 – Postoloprty, 36 – Praha – Loretské nám., 37 – Praha-Vyšehrad, 38 – Praha-Motol, 39 – Praha-Ďáblice, 40 – Pražský hrad, 41 – Přebozy, 42 – Putim, 43 – Radomyšl, 44 – Rožďalovice, 45 – Skalsko – Zadní Hrádek, 46 – Stará Boleslav, 47 – Starý hrádek – Prachovské skály, 48 – Starý Plzenec, 49 – Strakonice, 50 – Teplice, 51 – Tetín, 52 – Tursko, 53 – Týnec nad Sázavou, 54 – Volyně, 55 – Vrbčany, 56 – Vrbno u Mělníka, 57 – Zdechovice u Pardubic, 58 – Žatec, 59 – Želenice.

Východiskem pro níže uvedené poznatky byly informace obsažené v soupisu lokalit (viz kap. 3.1.1). V Čechách se raně středověká pohřebiště s náhrobníky nacházejí především ve starých sídelních oblastech, zejména ve středních Čechách podél toku řeky Labe a v dolním Povltaví a dále v severozápadních Čechách ve středním a dolním Pooohří. Počet zjištěných raně středověkých náhrobních kamenů z Čech se vyšplhal na 329 kusů, dalších odhadem 72–138 kusů pochází ze zpráv, kde byl počet uveden nejednoznačně či obecně jako „několik“. Pro dosažení konkrétnějšího odhadu jsem pro „několik“ považoval ekvivalentní rozsah 2–5 kusů. Výsledné množství tak odpovídá přibližně 400–466 náhrobním kamenům, přičemž nelze samozřejmě vyloučit ani vyšší počet.

Výskyt náhrobních kamenů byl podle M. Hanuliaka omezen na kostelní pohřebiště, či pohřebiště, na kterých bylo možné sakrální stavbu předpokládat. Dával tak výskyt hrobů s náhrobními kameny do přímé závislosti na přítomnosti nějakého svatostánku. Nálezy náhrobníků z nekostelních pohřebišť z 10. a 11. století tehdy neregistroval (*Hanuliak 1979*, 168; *týž 1990*, 327). Důležité poznatky ve vztahu k našemu území přinesl výzkum řadového pohřebiště v Praze 5 – Motole (*Kovářík 1991*), kde se soudě podle charakteru pohřebiště sakrální stavba nenalézala. Nelze ovšem vyloučit existenci nějakého kultovního objektu lehčí konstrukce, jehož pozůstatky výzkum nezachytil (*Frolíková-Kaliszová 2000*). Ze dvou hrobů překrytých náhrobními kameny pochází nálezy datované do 10. století. Doposud se tak v rámci Čech může jednat o nejstarší známý doklad použití náhrobního kamene na venkovském řadovém a patrně také nekostelním pohřebišti. Z celkově 61 zjištěných raně středověkých lokalit, jich 38 náleží do skupiny pohřebišť venkovského charakteru. Z toho počtu se na 17 lokalitách dodnes nalézá stojící stavba kostela raně středověkého původu, či je zde možné kostelní stavbu takového stáří alespoň předpokládat. Naproti tomu lze z opačného důvodu vnímat 21 pohřebišť spíše jako nekostelní. Druhou skupinu v počtu 22 tvoří pohřebiště založená v areálu hradišť, kde sakrální stavba dosud stojí, či je doložená přímo archeologickým výzkumem nebo ji lze předpokládat. Výjimku snad může představovat Zadní Hrádek u Skalska, kde je situace značně nejasná. Konečně třetí skupinu představují náhrobní kameny nalezené v klášterním prostředí. Do závěru raného středověku patrně náleží jeden náhrobní kámen nalezený v bývalém teplickém klášteře.

Hroby s náhrobními kameny bývají rozprostřeny po ploše pohřebiště zpravidla nahodile a neutvářejí výrazné koncentrace. Poměrně časté jsou dvojice či trojice hrobů s náhrobníky, kdy leží stejně orientované v jedné řadě vedle sebe. Vícečetná seskupení jsou spíše výjimečná. Vzdálenost mezi náhrobním kamenem a pod ním uloženým jedincem se v zaznamenaných případech pohybuje v rozmezí 20–135 cm. Převážně však byla snaha umísťovat náhrobní kámen zhruba 50 cm nad zemřelým, čemuž odpovídá průměr získaných hodnot. Náhrobní kámen byl zpravidla ukládán v úrovni povrchu tehdejšího terénu a zůstával tedy viditelný po delší dobu.

Jedinci uložení pod náhrobními kameny se orientací, pohřební výbavou ani polohou těla či další případnou úpravou hrobové jámy neodlišují od ostatních hrobů. To však značně ztěžuje možnosti rozpoznání takového hrobu, pokud došlo k druhotnému odsunutí náhrobníku. Určité odlišnosti lze sledovat u pohlaví zemřelých, které bylo rozlišeno u 76 jedinců. Vyplývá tak, že náhrobními kameny byly častěji překrývány hroby mužů než žen a v to celých 35 případech, což představuje 46%. Ženských hrobů bylo překryto náhrobníkem jen 25 (33%). Třetí skupinu představují případy, kdy byl náhrobník uložen nad hrobem několika jedinců, neznámá zastupujících obě pohlaví, což bylo zaznamenáno u 16 (21%) hrobů.

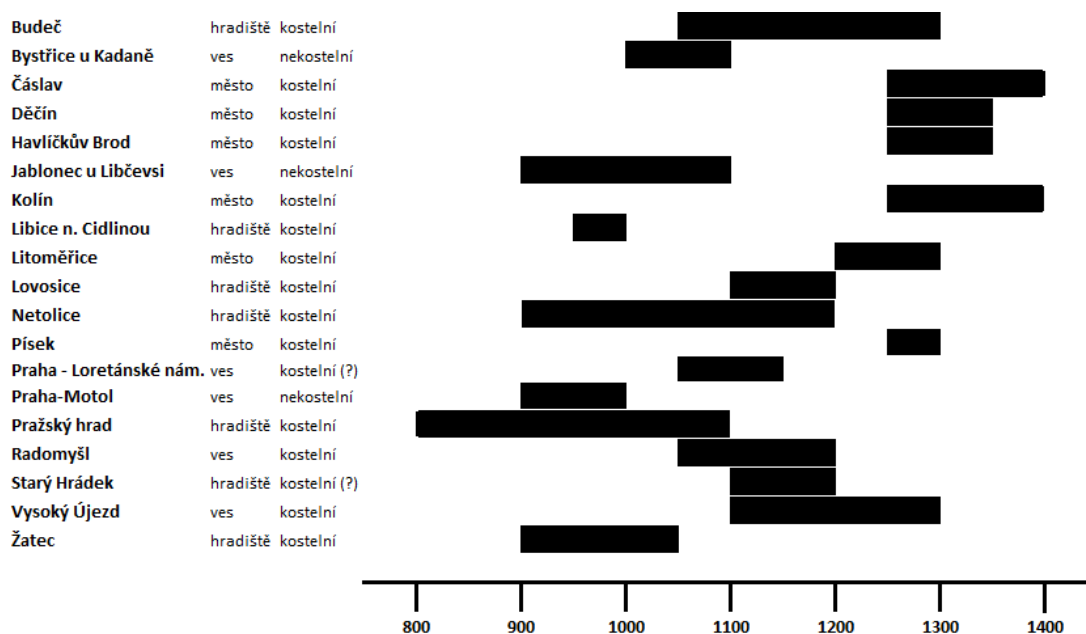
Věk byl určen u 121 jedinců pohřbených pod náhrobním kamenem. Nejvíce zastoupenou věkovou skupinou je Maturus (40–60 let) s 23 jedinci. Následuje věková skupina Adultus (20–40 let) s 11 jedinci a dále Infans (0–14 let) s 8 jedinci a Iuvenis (15–20 let) se 7 jedinci. Pouze jedenkrát je zaznamenán pohřeb jedince věkové skupiny Senilis (více než 60 let). U zbylých 50 jedinců byl věk určen obecně, dospělí jedinci převažují v počtu 47 nad nedospělými (popř. dětmi), kterých je 24. Pokud aplikujeme toto obecné dělení také na výše uvedené věkové kategorie, zjistíme, že 82 (67,8%) jedinců dosáhlo dospělosti a zbylých 39 (32,2%) jedinců tvoří děti a dospívající.

3.1.2.3 Otázka datování náhrobních kamenů

Chronologicky citlivý materiál umožňující přímé datování hrobu s náhrobním kamenem pochází celkem z 20 hrobových celků (4 - Budeč, 1 - Bystřice u Kadaně, 2 - Jablonec u Libčevsi, 1 - Litoměřice, 1 - Lovosice, 1 - Netolice, 1 - Praha – Loretánské nám., 2 – Praha-Motol, 2 - Pražský hrad, 3 - Radomyšl, 1 - Starý Hrádek, 1 - Žatec). Spodní hranici datování vymezují nálezy z Pražského hradu a Prahy 5 – Motola. V případě Pražského hradu se jednalo o náhrobní desku kryjící honosně upravenou hrobku datovanou nálezy šperků do 9. či první poloviny 10. století. Nálezy z Prahy-Motola tvoří železné fragmenty kování vědra z hrobu č. 79 datované na přelom 9. a 10. století a kónický hrnc s vysoko položenou výdutí z hrobu č. 99, jehož výskyt je kladen do druhé poloviny 10. století. Počátek kladení náhrobních desek nad hroby lze na řadových pohřebištích z území Čech spatřovat tedy již v průběhu 10. století a v případě výjimečného prostředí mocenských center snad již v 9. století. Tento zvyk je ale v 10. a 11. století spíše ojedinělým jevem. Patrně do 10. či první poloviny 11. století může být

kladen hrob 19 z Chelčického náměstí v Žatci. Do průběhu 11. století přísluší hrob krytý náhrobním kamenem z Bystřice u Kadaně a hrob za apsidou kostela P. Marie na Pražském hradě. Nejdříve do závěru 11. století náleží hroby č. 68/57, 208 z pohřebiště na Budči a hrob č. 213 z Radomyšle. Do celého 10. a 11. století jsou kladeny hroby s nádobami z Jablonce u Libčevsi. Druhou polovinu 11. či první polovinu 12. století zastupuje hrob H156 z Prahy – Loretánského nám. Většina hrobů s náhrobními kameny však bývá datována do průběhu 12. století (Budeč (A52), Radomyšl (81/68, 83/68), Starý Hrádek a zřejmě také Lovosice). Hrob 11/00 z hradiště Na Jánů u Netolic je kladen šířeji do 10. až 12. století. Ukládání zemřelých pod náhrobní kameny tedy přetrvávalo na řadových nekropolích a později na kostelních v průběhu 11. a 12. století. Těžiště jejich výskytu však, na základě známých nálezů z území Čech, připadá do samého závěru doby hradištní, do 12. století, jak je patrné z pohřebiště v Radomyšli, odkud pochází jeden z největších souborů náhrobních desek. Setkáváme se také s případy, kdy jsou hroby s náhrobními kameny datované ještě i do 13. století (Budeč (71/63), Litoměřice?), v tomto období je také patrný útlum výskytu monolitických náhrobních desek v prostředí vesnických pohřebišť a v areálech bývalých hradišť. V případě ostatních zjištěných lokalit se datování omezuje v rámci celých pohřebišť, jejichž užívání je většinou kladeno do období 11., 12. či ještě 13. století. Nelze však tvrdit, že je 13. století v Čechách obdobím, kdy se přestává využívat náhrobních kamenů v úpravě hrobových jam, tak jak tomu bylo zvykem v uplynulých staletích, spíše se zdá, že v souvislosti se vznikem měst se mění místo jejich výskytu. Také provedení náhrobních kamenů doznalo během 13. století několika změn, tou nejvýraznější je prosazování pravidelných tvarů, kdy jsou náhrobní desky pečlivě otesané do obdélného tvaru, dalším výrazným, avšak ne nezbytným, znakem je přítomnost zdobených rytých motivů a nápisů, jak je doloženo například z pohřebiště v Děčíně, datovaného nejdříve do poslední třetiny 13. století, kde se vedle zdobených náhrobních desek nalézaly obdobné neméně pečlivě otesané ale postrádající jakékoliv výzdobné motivy. Podobný typ zdobené náhrobní desky je znám také z Kolína (sv. Bartoloměj – náhrobník se symbolem spleteného kříže), naproti tomu náhrobník z Písku datovaný zhruba do konce 13. století připomíná svou hrubou podobou spíše ještě ty starší, hradištní náhrobní kameny, oproti nim je však i tento na povrchu bohatě zdoben symboly křížů, kladiva a písmenem. Zvláštní typ představují náhrobní kameny s nápisy,

pomineme-li výjimečný případ zlomků takových náhrobníků z Libice nad Cidlinou, které svou datací náleží již do 2. poloviny 10. století, spatřujeme jejich výskyt spíše také až ve 13. století. Nejdříve do 2. poloviny 13. století náleží nápisová stéla z Havlíčkova Brodu, širěji do období 12. a 13. století jsou kladeny také dva náhrobní kameny s nápisy z Vysokého Újezdu. V případě náhrobníků z obou posledně zmíněných lokalit se však datování opírá jen o epigrafické posudky, jelikož k nim hrobové celky nejsou známy. Nejinak tomu je také u náhrobních kamenů z Čáslavi či z Kolína (sv. Bartoloměj – Ruthardovský náhrobek), jejichž povrch z většiny vyplňuje rytý motiv zobrazující postavu či postavy, které jsou v obou případech v horní části náhrobníku doplněny o nápis. Takové náhrobní kameny však spadají do samého závěru 13. století či již do průběhu 14. století.

Obrázek 2: Grafické znázornění absolutního datování náhrobních kamenů.

3.2 Náhrobní kameny v představách středověké společnosti

Náhrobní kámen neměl jen praktickou funkci, kdy na povrchu jasně vymezoval místo uložení hrobu a přinejmenším také komplikoval případné mladší zásahy při dlouhodobějším využívání plochy pohřebiště. Měl také funkci symbolickou, kdy ještě dodatečně posvěcoval místo pohřbu v rámci už tak posvěceného pohřebního areálu. Zvlášť se tak soudí u náhrobníků s vyobrazeným křížem, jakožto symbolu dobra, požehnání, věčného života a všeobecného odvrácení se od všeho zlého (*Hanuliak 1978, 69–71; týž 1990, 326*). Posvátná symbolika kamenů v raně křesťanské společnosti

přetrvávala od nepaměti, podobně jako symbolika Slunce a vody měla vliv na výběr místa k pohřbívání (*Hanuliak 1990, 326*). Už samotný výběr horniny k vyhotovení náhrobního kamene mohl mít také hlubší význam, než jakým byla volba jakéhokoliv snadno opracovatelného kamene. Určitou roli mohl mít původ kamene ve vztahu k místu, odkud zemřelý pocházel, jak bylo doložené na slovenské lokalitě Krásno (*Hanuliak 1978, 71; též 1990, 327*). Z území Čech takový doklad prozatím chybí. Překrytí hrobu masivním náhrobním kamenem zřejmě mělo také zabránit zemřelému v návratu mezi živé, zde je to ale třeba vnímat jako prevenci, nikoli jako následek v případě protivampyrických opatření (souhrnně např. *Krumphanzlová 1961*). Pozůstalí, kteří vybavili hrob zemřelého náhrobním kamenem, mu tak projevovali svou úctu a náklonnost (*Hanuliak 1978, 72*). K položení náhrobního kamene nad hrob došlo patrně nedlouho po pohřbu, kdy měli pozůstalí stále v paměti přesné místo hrobu. Soudě dle etnografických analogií k tomu mohlo docházet v období prvního jara po pohřbu, kdy dochází ke konečnému oddělení mrtvého od živých a jeho duše měla v náhrobním kameni nalézt trvalé místo spočinutí a klidu. Jaké byly skutečné náklady na vyhotovení rozměrného náhrobního kamene v období raného středověku, se zřejmě již nedozvíme. Určitou představu poskytují až mnohem mladší etnografické prameny z poloviny 18. století. Tehdy práce na jednom náhrobním kameni trvala 7 až 10 dní a pozůstalí museli kameníkovi zaplatit 100 kg obilí a 1 litr pálenky. Další náklady pro pozůstalé představovala doprava náhrobního kamene na zpravidla několik kilometrů vzdálené pohřebiště, k čemuž bylo nutné využít koňského či volského záprahu. Posledním krokem bylo usazení náhrobního kamene nad hrobem, k tomu mohla taktéž posloužit síla hospodářských zvířat a případně i síla lidská. Z výše uvedeného vyplývá ekonomická náročnost celého procesu, z čehož se můžeme oprávněně domnívat, že náhrobním kamenem mohl být vybaven hrob majetnějšího jedince z vyšší společensko-sociální vrstvy obyvatelstva (*Hanuliak 1978, 73*).

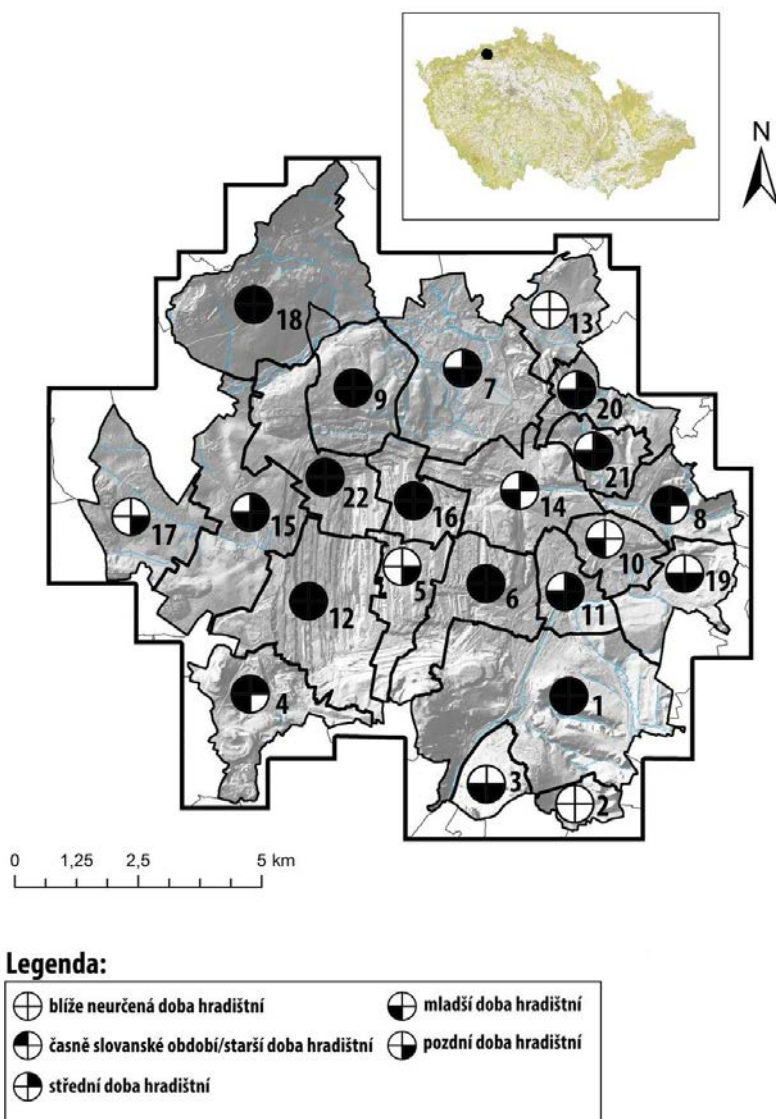

4. Osídlení Bílinska v raném a na počátku vrcholného středověku

4.1 Vymezení zájmového regionu

Vymezená oblast se rozprostírá na území čítající celkem 19 katastrů, které leží v Duchcovské pánvi či na jejím okraji v rámci okresů Most a Teplice. Většinu plochy v současnosti zaujímá spolu s výsypkami povrchový důl Bílina, který zároveň tvoří pomyslný středobod. Obvodem vybrané oblasti jsou jednak vybrané dodnes dochované sídelní jednotky, jednak terén s nadmořskou výškou nepřekračující v zásadě hranici 300 m. n. m.

4.1.1 Soupis lokalit v rámci vymezené oblasti

Obrázek 3: Mapa vymezeného regionu se schematicky vyznačeným raně středověkým osídlením. 1 – Bílina, 2 – Kučlín, 3 – Bílina-Újezd, 4 – Braňany, 5 – Břešťany, 6 – Břežánky, 7 – Duchcov, 8 – Hostomice, 9 – Hrdlovka, 10 –

1. Bílina (okr. Teplice)

a. Hradiště

Bílinské hradiště se rozkládá na ostrožně obtékané ze dvou stran potoky a z východu původně chráněné dřevohlinitým opevněním, z něhož jsou dodnes patrné valy. K hradišti se vztahuje několik Kosmových zpráv, které dokládají existenci kostela a velmožského dvorce v podhradí již v polovině 11. století (*Pudil 1876*, 435–450). Trvání hradiště je kladeno do 11. až první třetiny 13. století (*Váňa 1977*, 394). První výzkum zde provedl roku 1921 Gustav Laube, kdy kromě nálezů zlomků keramických nádob prozkoumal dva kostrové hroby. Již dříve zde však A. H. Fassel získal zlomky keramických nádob z mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 35). Stejně datovaný keramický materiál pochází také z let 1944 a 1945, kdy na hradišti prováděl sběry pan Smetana (*Budinský 2012*, 37). Systematicky bylo hradiště zkoumané až Zdeňkem Vánou roku 1952 z Krajského muzea v Teplicích. Západně od dochovaného středního valu v ploše vnitřního areálu odkryl půdorysy dvou chat srubové konstrukce a jedné obdélné polozemnice. Tyto a další nálezy předmětů sídlištního charakteru byly Z. Vánou datovány do mladší doby hradištní (*Váňa 1976*, 395). Po skončení první fáze výzkumu se v ploše hradiště opět uskutečnily v letech 1957 a 1959 povrchové sběry, v obou případech byly získány zlomky keramických nádob a další materiál sídlištního charakteru datovaný do mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 37). Výzkum Z. Váni, zaměřený tentokrát na těleso valu (sonda I/61) zde pokračoval v letech 1961 a 1962. Postupnými horizontálními skrývkami bylo dosaženo původního podloží, což umožnilo získat úplný průřez valem. Dále byla roku 1962 položena sonda (II/62) u západního okraje hradiště, která zachytila několik kúlových jamek, větších jam a severozápadní okraj pohřebiště. V jižní části hradiště se roku 1963 (sondy II–IV/63) podařilo zachytit půdorys srubové chaty, množství kúlových jamek a cestu s kolejemí vyrytými do skalnatého podloží. Na výzkum pohřebiště se soustředily především práce během sezón z let 1963 (sondy I, VIII, IX/63), 1964 (sondy I, II/64) a 1966 (sondy I–III/66), kdy se podařilo vymezit jeho kompletní rozsah. Stavba předpokládaného kostela nebyla nalezena, sondou III/66 však byla zjištěna starší sídlištní vrstva v podobě základů větší srubové stavby (*Váňa 1976*, 396).

Keramické zlomky z mladší až pozdní doby hradištní a další materiál sídlištního charakteru byl povrchovými sběry získán roku 1971 panem Brabcem, roku 1986 S. a G. Kowitzkem a roku 2008 M. Soukupem (*Budinský 2012*, 38).

Amatérským výkopem roku 1991 v jižní části vnitřní plochy hradiště mezi vnitřním a vnějším valem byly získány keramické střepy a další předměty spíše sídlištního charakteru datované od konce 9. do poloviny 13. století.⁵⁶

Na nádvoří zámku provedla roku 1981 výzkum A. Rusó, kde zachytila dva sídlištní objekty (1/81 a 2/81) datované nalezenými zlomky keramických nádob a dalším materiálem sídlištního charakteru do mladší až pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 39).

b. Chlum

Roku 1942 byly Gustavem Laubem na východní straně Chlumu v prostoru pískovny Adolfa Titzlera prozkoumány pozůstatky dvou kostrových hrobů. V úpravě hrobových jam byly použity větší kameny, ze samotných kosterních pozůstatků uložených jedinců se mnoho nezachovalo. Vyzvednuto bylo jen několik kostí a keramický střep okraje nádoby. Hroby datoval G. Laube do 11. století.⁵⁷ Z areálu této pískovny pochází také nálezy střepů nádob ze střední a mladší doby hradištní (*Váňa 1977*, 395). V areálu výše zmíněné pískovny byly již roku 1889 A. H. Fasslem získány zlomky keramických nádob ze střední až mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 13), dále zde v letech 1889, 1901 a 1906 získali obdobně datovaný keramický materiál také R. Weinzierl a A. Pobel (*Budinský 2012*, 14, 18).

Při stavebních pracích roku 1968 bylo v trati Za Chlumem narušeno kostrové pohřebiště, z něhož se podařilo bezprostředním průzkumem zjistit tři hroby. Jejich orientace byla v ose Z-V a ležely v těsné blízkosti, přičemž došlo i k částečnému překrytí. V úpravě hrobových jam bylo využito kamenného obložení. Z milodarů byly u lebky jedné z koster nalezeny dvě bronzové esovité záušnice o průměru asi 20 – 22 mm.⁵⁸ Takový průměr ukazuje nejspíše na druhou polovinu 11. století (*Krumphanzlová 1974*, 52–53; *Štefan 2010*, 182–183). V tomtéž roce zde byl Lubomírem Košnarem ještě

⁵⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 120/96.

⁵⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5274/51.

⁵⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2115/68 a 1229/76.

proveden systematický záchranný výzkum, během něhož se podařilo odkrýt 11 dalších kostrových hrobů. Opět bylo v úpravě hrobových jam často použito různých forem kamenného obložení. Orientace hrobů byla ve směru Z-V, jen v jednom případě v ose S-J. Z milodarů pochází 8 esovitých záušnic s průměry v rozmezí 14–19 mm datované od přelomu 10. a 11. století do druhé třetiny 11. století.⁵⁹

Povrchovými sběry byly nejprve v okolí Chlumu J. Klápštěm roku 1975 získány zlomky hradištních keramických nádob a později byl Z. Dvořákem roku 1979 v poloze na severovýchodním svahu získán materiál sídlištního charakteru z mladší až pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 9–10).

c. ulice Na Zámku

Sběrem z výkopu pro elektrické vedení získal J. Waldhauser roku 1973 střepy keramických nádob z mladší až pozdní doby hradištní. Později roku 1989 byly při stavebních úpravách cesty J. Muškou a F. Gabrielem nalezeny další střepy z mladší až pozdní doby hradištní a z období vrcholného středověku (*Budinský 2012*, 39).

d. Důl Rudiay I, severní část, poloha E (dnes důl Bílina)

V letech 1930 a 1944 na ppč. 1093 odkryl G. Laube tři kostrové hroby, v jednom případě jen kosti dolních končetin. V hrobě s jedincem orientovaným lebkou na východ a nohama na západ byla u nohou nalezena nádoba určená jen jako středověká.⁶⁰ Dále jsou z této polohy známé nálezy keramických střepů ze sídlištní vrstvy bez bližšího určení (*Váňa 1977*, 395). Nálezy pochází snad z mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 79).

e. Břežánská ul. (býv. Leninova třída)

Při stavebních úpravách Leninovy třídy byl roku 1960 dělníky v hloubce asi 75 cm pod povrchem nalezen a vyzvednut kostrový hrob se zachovalou keramickou nádobou. Bližší informace vztahující se k hrobu známy nejsou. Nádobku popsal Jiří Sláma, jenž jí také datoval do druhé poloviny 10. století.⁶¹

f. Kučlín

---

⁵⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3263/68 a 1229/76.

⁶⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5374/51 a 5375/51.

⁶¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2718/60.

Z povrchových sběrů uskutečněných J. Peterlíkem v letech 1977 až 1979 na levém břehu potoka Syčivky severně od obce Kučlín pochází mimo jiné soubor hradištních a středověkých keramických střepů nádob.⁶²

g. Seifertova ul. (býv. Zápotockého ul.)

Roku 1984 J. Muška získal sběrem z výkopu pro plynovou přípojku keramické střepy z mladší doby hradištní (*Budinský 2012, 57*).

V průběhu předstihového výzkumu ve dvoře domu čp. 1 (ppč. 6, 1/4), který v letech 1984 a 1985 provedla Alexandra Rusó, byla mimo jiné zjištěna raně středověké sídlištní vrstvy s objekty ze střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012, 57–59*).⁶³

h. Mírové nám.

Roku 1988 uskutečnila Alexandra Rusó předstihový výzkum ve dvorním traktu čp. 91. V sondách 1/88 a 2/88 byly nalezeny střepy keramických nádob z 9. – 13. století, tedy ze střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012, 50–51*). Dále roku 1990 v ploše dvorního traktu domu čp. 93 pokračoval předstihový výzkum, během něhož bylo vedle vrcholně středověkých objektů zjištěno 13 hrobů z mladohradištního pohřebiště (*Budinský 2012, 54–56*). Pohřebiště bylo dokumentováno již roku 1988 ve dvoře čp. 92, kdy byla jeho část odkryta v profilu (*Budinský 2012, 51–52*).⁶⁴ Roku 1993 byl uskutečněn výzkum v podloubí domu čp. 92. V úrovni odkrytého sklepa z 15. – 16. století byla zjištěna raně středověká sídlištní vrstva (*Budinský 2012, 52–54*).⁶⁵

Celkem pět sídlištních objektů a další materiál sídlištního charakteru datovaný do střední a mladší doby hradištní a počátku vrcholného středověku zachytil výzkum vedený A. Rusó v letech 1989–1990 ve dvoře čp. 87.⁶⁶ Na podloží se ještě podařilo zachytit porušené starší situace z časně slovanského období a střední doby hradištní (*Budinský 2012, 47*). Dvůr domu čp. 88 prozkoumala A. Rusó již roku 1988 kdy našla mimo jiné keramické střepy z mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012, 50*).

---

⁶² Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 398/88.

⁶³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 976/88 a 1500/89.

⁶⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3932/90.

⁶⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 618/94.

⁶⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3935/90.

Předstihový výzkum vyvolaný rekonstrukcí podloubí provedla v roce 1996 A. Rusó. Zjištěny byly mimo jiné situace ze starší, střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 48).

V letech 2011 až 2012 byly při záchranném výzkumu v trase tepelného napáječe Petrem Čechem a Michalem Soukupem zjištěny raně středověké sídlištní vrstvy a objekty pocházející z 9. -12. století. Významný byl zejména nález dochované části srubové stavby (*Čech – Soukup 2012*, 38–39).

i. Mostecké předměstí

Z vykopané hlíny v prostoru hotelu Koruna byl roku 1987 sběrem získán soubor keramických střepů z nádob, v naprosté většině pocházející z období mladší a pozdní doby hradištní. V této poloze byl raně středověký střepový materiál získán již dříve v letech 1924–1930.⁶⁷ Další nálezy vesměs mladohradištních keramických střepů pochází z prostoru bývalé mlékárny⁶⁸ a domu č. 11/327⁶⁹ (*Váňa 1977*, 397; *Klápště 1994*, 15).

j. Nové nádraží

V hlášení z roku 1974 uvádí J. Bubeník časně slovanské až starohradištní sídlištní nálezy v podobě pěti zásobních jam a jedné polozemnice (*Váňa 1977*, 395, 420). Zásobní jámy mohou pocházet z přelomu starší a střední doby hradištní (*Budinský 2012*, 42). Další výzkum zde roku 1981 provedla A. Rusó, kdy ze dvou prohlubní (1A/81 a 6/81) vyzvedla keramické střepy a další materiál sídlištního charakteru datovaný do časně slovanského období a starší doby hradištní (*Budinský 2012*, 41).

Při stavbě mostu u nádraží získal sběrem roku 1962 A. Merten keramické střepy z pozdní doby hradištní nalezené v kulturní vrstvě (*Budinský 2012*, 59).

k. Staré nádraží

V poloze Černého pískovny byly roku 1907 nalezeny A. H. Fasslem keramické střepy z doby hradištní, pocházející z rozrušených sídlištních objektů (*Budinský 2012*, 71–72).

---

⁶⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 901/91 a 5342/51.

⁶⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3796/46.

⁶⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5299/51.

l. Kostel sv. Petra a Pavla

Při výzkumu P. Čecha a M. Soukupa v letech 2011 až 2012 v trase tepelného napáječe bylo v okolí kostela odkryta část etážového pohřebiště. Ze dvou hrobů pochází nálezy bronzových záušnic, celkový počet vyzvednutých jedinců byl 350. Užívání pohřebiště je kladeno od 12. (11. ?) až do 18. století. Pod nejstarší hřbitovní vrstvou byly zjištěny reliкty raně středověkých sídlištních objektů (*Čech – Soukup 2012*, 38–39).

m. Pivovarská ul.

Roku 2001 A. Rusó získala z několika vrstev ve výkopu pro elektrický kabel zlomky keramických nádob mimo jiné také z mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 43).

n. Želivského ul.

Předstihový výzkum v přízemí domu čp. 52 určeného k demolici provedla v roce 1996 A. Rusó, kdy vedle novověkých a vrcholně středověkých nálezů získala také soubor keramických střepů z mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 43).

o. Komenského ul.

V roce 1991 při výzkumu A. Rusó v prostoru dvora tzv. Husitské bašty bylo zjištěno kulturní souvrství datované do konce 12. až počátku 13. století, tedy do pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 60–61).

p. Újezské předměstí

Roku 1976 získal J. Waldhauser sběrem v jihozápadní části újezského jádra 221 keramických střepů z mladší a pozdní doby hradištní. Později zde P. Holodňák odkryl dva sídlištní objekty z pozdně hradištního období. Severozápadně od této polohy byly již roku 1930 nalezeny střepy z přelomu mladší a pozdní doby hradištní (*Klápště 1994*, 15).

q. Pražské předměstí

Ze sběrů J. Petrlíka uskutečněných roku 1977 v poloze za poliklinikou pochází nálezy keramických střepů z mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 66).

r. Žižkovo údolí

Roku 1977 byl dělníky při stavbě plavecké haly získán soubor zlomků keramických nádob z mladší až pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 34). Z mladší doby hradištní pochází keramické střepy ze sběrů P. Knauera provedených v roce 1993 (*Budinský 2012*, 67).

s. Bořeň

V letech 1907 a 1935 byly na severozápadním svahu vrchu Bořeň nalézány střepy nádob středohradištního a mladohradištního charakteru a zvířecí kosti (*Váňa 1977*, 395).⁷⁰

2. Braňany (okr. Most)

- a. Z blíže neurčeného prostoru Braňan pochází nálezy keramických střepů z období starší a střední doby hradištní (*Váňa 1977*, 420).⁷¹ Dále byla v pískovně nalezena mladohradištní nádoba (*Váňa 1977*, 406, 420).⁷²

3. Břešťany (okr. Teplice)

- a. Roku 1973 provedl Drahomír Koutecký výzkum na místě zrušeného vodovodu po levé straně lomského potoka, při kterém zjistil několik sídlištních objektů v podobě jam a zahloubených chat náležících převážně době římské. Ze získaných keramických střepů pochází několik z pozdně hradištních nádob.⁷³ Několik dalších hradištních keramických střepů bylo získáno sběrem jižně od vsi, který roku 1975 provedli pánové Sobota a Pávek.⁷⁴
- b. Na okraji dolu Maxim Gorkij (dnes důl Bílina) byl v roce 1977 Tomášem Velímským a později Josefem Bubeníkem prozkoumán zahloubený objekt, v němž byly nalezeny keramické střepy, zlomky železných předmětů a velká bronzová esovitá záušnice z tenkého drátu datovaná do 13. století (*Budinský 2012*, 95).⁷⁵

---

⁷⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1988/37.

⁷¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4203/46.

⁷² Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 409/52.

⁷³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6973/76.

⁷⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5340/77.

⁷⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3683/82.

- c. V Müllerově pískovně byly roku 1898 A. H. Fasslem získány keramické střepy a další materiál ze zahlobeného sídlištního objektu. Nálezy pochází z doby hradištní (*Budinský 2012*, 92).

4. Břežánky (okr. Teplice)

- a. Z polohy „Pod lipami“ jižně od obce jsou známé nálezy časně slovanské až starohradištní keramiky (*Váňa 1977*, 398, 420). Záchranný výzkum zde provedli v letech 1972–1973 D. Koutecký a J. Bubeník.⁷⁶ Z odkryté části polykulturního sídliště příslušelo 51 sídlištních objektů a 9 kůlových jam době předhradištní, starší, střední a mladší době hradištní (*Bubeník 1975*, 642–650). V tomtéž roce zde provedl povrchové sběry J. Waldhauser, čímž mimo jiné získal keramické střepy z časně slovanského období a střední až mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 116). Následně roku 1974 zachytil N. Vršek v jižní části naleziště zásobní jámu a keramické zlomky z časně slovanského období (*Budinský 2012*, 123).
- b. Z prostoru bývalého dolu Emmeran pochází zlomek mladohradištní nádoby získaný roku 1897 (*Váňa 1977*, 420), následně zde roku 1900 byly nalezeny kostrové hroby s bronzovými esovitými záušnicemi (*Váňa 1977*, 397).⁷⁷
- c. Pozdně hradištní střepy byly získány při stavbě školy roku 1919 (*Váňa 1977*, 420), a sběrem roku 1976.⁷⁸ Také u staré školy byly v letech 1907–1908 nalézány střepy keramických nádob a další materiál sídlištního charakteru z mladší až pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 110–111).
- d. Z prostoru Panského dvora či z jeho okolí pochází nálezy sídlištního charakteru z doby hradištní a zlomky keramických nádob ze střední doby hradištní (*Budinský 2012*, 108).
- e. V poloze Pahorek (Hügel) byly mimo jiné nalezeny zlomky keramických nádob z doby hradištní (*Budinský 2012*, 112). V letech 1900 a 1904 zde provedli R. Weinzierl a A. Pobel výzkum, kdy zachytili několik sídlištních situací, z nichž pocházely vedle keramických střepů také nálezy kovových předmětů včetně tří esovitých záušnic, vše datované do mladší až pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 113–115).

⁷⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6537/71, 4227/74 a 6974/76.

⁷⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7049/50 a 5245/52.

⁷⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6975/76.

- f. Zlomky keramických nádob datované do mladší až pozdní doby hradištní pocházejí ze sběru v roce 1905 v blíže neurčené poloze (*Budinský 2012*, 128).

5. Duchcov (okr. Teplice)

- a. Středohradištní keramické střepy pochází z bývalého dolu Walpurgis a nálezy keramiky ze střední až mladší doby hradištní byly učiněny v prostoru bývalého dolu Sylvestr (*Váňa 1977*, 399, 420).⁷⁹ Mladohradištní keramické střepy byly nalezené u rybníka Barbora (*Váňa 1977*, 406, 421).⁸⁰ Z okolí tohoto rybníka pochází nález keramického střepu ze starší doby hradištní (*Wolf et al. 2013*, 47). Dále jsou z Duchcova známy dvě mladohradištní nádoby bez bližšího určení místa nálezů (*Váňa 1977*, 421).
- b. Z výzkumu A. Rusó provedeného v letech 1986–1991 jižně od zdi zámku a zámeckého kostela pochází mimo jiné nálezy sídlištních vrstev a objektů ze střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 157–171). Odpadní vrstva obsahovala keramické střepy zřejmě již ze starší doby hradištní (*Wolf et al. 2013*, 47). Další takové doklady osídlení zjistila roku 1991 A. Rusó i v prostoru zámeckého nádvoří.⁸¹ Sídlištní objekty z přelomu pozdní doby hradištní a vrcholného středověku byly výzkumem A. Rusó roku 1992 zachyceny v jižní terase zámku (*Budinský 2012*, 171).⁸²
- c. Pozdně hradištní keramické střepy byly vybrány roku 2000 z hlíny výkopu inženýrských sítí v Husově ulici u domu č. 41 a 42, v tomtéž roce byla také zjištěna pozdně hradištní sídlištní vrstva při výkopech v Bílinské ulici u domu č. 56/135 (*Budinský 2012*, 175).⁸³ Šířeji byly zastoupené nálezy v ulici Míru při pokládce elektrického kabelu, kde byly zjištěny kulturní vrstvy ze střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 176). Naopak jen obecně do doby hradištní jsou zařazeny nálezy z Riegrovy ulice mezi čp. 9 a 13 (*Budinský 2012*, 176).
- d. Z polohy Březová (u býv. Mostecké ul.) pochází nálezy starohradištních keramických střepů (*Budinský 2012*, 157).

⁷⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3597/50.

⁸⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3610/50.

⁸¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 193/90, 2281/90, 4229/90, 105/92 a 179/92.

⁸² Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 117/93.

⁸³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 9634/00, 9636/00 a 9639/00.

- e. Jižně od města v areálu dolu Jan byly nalezeny předměty a části keramických nádob z mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 177–178).
- f. Z blíže neurčených poloh pochází nálezy zlomků keramických nádob a přeslenů ze střední až mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 185).

6. Hostomice (okr. Teplice)

- a. Nálezy starohradištní až středohradištní keramiky pochází z bývalé Fiedlerovy cihelny a z prostoru školní tělocvičny (*Váňa 1977*, 398, 421). Středohradištní kostrové pohřebiště s nádobami bylo zjištěno na ppč. 85 a sídliště v prostoru školní tělocvičny a bývalé Fiedlerovy a Pikartovy cihelny (*Váňa 1977*, 400, 421; *Budinský 2012*, 228–229). Z prostoru bývalé Pikartovy cihelny pochází mladohradištní střepy nalezené roku 1897 a ze sběrů, které zde provedl v letech 1899, 1900 a 1902 A. Pobel jsou známy nálezy střepů keramických nádob ze střední až mladší doby hradištní. Následně zde v letech 1901 a 1907 získal do své sbírky obdobně datovaný materiál A. H. Fassel (*Budinský 2012*, 190–192). Roku 1897 byly nalezené dvě mladohradištní keramické nádoby při stavbě školy (*Váňa 1977*, 406; *Budinský 2012*, 228).
- b. Z cihelny P. Haasové získal A. Pobel roku 1903 zlomek keramické nádoby ze střední až mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 198).
- c. V letech 1967–1968 byl při výzkumu laténského sídliště a pohřebiště P. Budinským v sektoru I2 nalezen také kostrový hrob I/67 z 9. století⁸⁴ a hroby VIII/68, IX/68, X/68 z téhož sektoru pocházející z mladší doby hradištní. Na sousední parcele č. 78 byl již roku 1941 při budování plynovodu zachycen kostrový hrob se dvěma pohřby z mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 218).
- d. Keramické střepy ze starší, střední, mladší a pozdní doby hradištní a zvířecí kosti byly roku 1999 získány sběrem při stavbě přípojky nízkého napětí v poloze „Ptačí údolí“ na ppč. 110/1 (*Budinský 2012*, 227).⁸⁵

⁸⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5505/72.

⁸⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7712/90.

- e. Z blíže neurčené cihelny získal sběrem A. Pobel část keramické nádoby ze střední až mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 223).
- f. Předměty bez známých nálezových okolností pochází z období střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 230–234).

7. Hrdlovka (okr. Teplice)

- a. Roku 1869 byl nedaleko Nového Dvora objeven depot čítající asi 300 denárů Boleslava I. a II., bavorského vévody Jindřicha I. nebo II. a biskupa Ulricha von Dillingen z let 974 – 980 (*Váňa 1977*, 400, 421).⁸⁶ Východně od vodárny uskutečnil v roce 1987 J. Muška záchranný výzkum polykulturího sídliště, kde zachytil také objekty z doby hradištní. V poloze směrem k Novému Dvoru byly roku 1992 M. Dobešem zjištěny situace z pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 258).
- b. V ohybu trati jižně od dolu Alexandr (dříve Kl. Gottwald) byl roku 1986 povrchovými sběry soubor keramických střepů mimo jiné z období starší, střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2012*, 256–257).⁸⁷ Poblíž dolu Alexandr byl roku 1991 získán P. Medunou keramický materiál z doby hradištní. Později roku 1994 zde provedl sběry pan Plachý a následně výzkum M. Dobeš, čímž byly zjištěny také nálezy z doby hradištní (*Budinský 2012*, 256).
- c. Raně středověké sídliště bylo na katastru obce v poloze Malý Fírek zkoumáno v letech 1989–1994. Výsledky výzkumu později zpracoval Petr Meduna. Z nich vyplývá, že zde sídliště přetrvávalo od časně slovanského období až do poloviny 13. století. Odkryv provedený formou dvanácti nepravidelných sektorů umožnil průzkum řádově několika stovek zahluobených i nadzemních objektů. Celkově bylo získáno značné množství keramických střepů a dalších zejména kostěných a kovových předmětů (*Meduna 2011*).

8. Chotějovice (okr. Teplice)

---

⁸⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2195/52.

⁸⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1695/91, 571/90 a 4271/90.

- a. Keramické střepy doby hradištní byly nalezené při zbourání místní kaple (*Váňa 1977*, 421).⁸⁸
- b. Mladohradištní hrob v kamenném obložení se zlomkem železného předmětu u nohou jedince byl zjištěn v průkopu pro elektrický kabel. Výzkum provedl roku 1968 L. Košnar (*tyž 1969*, 47; *Váňa 1977*, 406, 421).
- c. Z neznámé polohy pochází nález bronzových esovitých záušnic z mladší doby hradištní (*Budinský 2012*, 278).

9. Chudeřice (okr. Teplice)

- a. Roku 1901 byly při výzkumu R. Weinzierla a A. Pobela v Pohlově pískovně nalezeny středohradištní kostrové hroby s částečným kamenným obložení a se zbytky vědra datovaného do 9. – 10. století (*Váňa 1977*, 395; *Budinský 2012*, 292).
- b. V poloze u svazarmovského hřiště byl roku 1978 při výzkumu J. Mušky získán zlomek keramické nádoby ze střední doby hradištní (*Budinský 2012*, 295).
- c. Roku 1982 při průzkumu vsi J. Březákem, E. Černou a J. Klápštěm byly ve stěnách základových výkopů zjištěny čtyři zahlobené objekty s keramickými střepy z mladší a pozdní doby hradištní (*Klápště 1985*, 50; *Budinský 2012*, 296).⁸⁹

10. Jeníšov Újezd (okr. Teplice)

- a. Ve zprávě z roku 1931 G. Laube uvádí bez dalších podrobností stopy slovanského osídlení v blízkosti kostela.⁹⁰
- b. V poloze na ppč. 178 byl A. H. Fasslem roku 1899 zachycen sídlištní objekt se zlomky keramických nádob a dalších předmětů z doby hradištní (*Budinský 2013*, 31).
- c. Z prostoru Hofmannovy (Haberovy) cihelny na ppč. 649 jsou z výzkumu A. Pobela v roce 1903 známy keramické střepy a další materiál sídlištního charakteru z doby hradištní (*Budinský 2013*, 18).
- d. Z blíže neurčeného prostoru vsi pochází nález časně středověkých střepů, mazanice a strusky (*Váňa 1977*, 422).

⁸⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4272/46.

⁸⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4652/82 a 4463/91.

⁹⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4198/46.

- e. Roku 1940 byly v údolí Lomského potoka na ppč. 335 při překládce silnice do Libkovic nalezeny střepy nádob z období starší až střední a mladší doby hradištní (*Váňa 1977*, 396).⁹¹
- f. Hradištní keramické střepy byly získány sběrem na poli západně od obce, který provedli J. Waldhauser a P. Holodňák roku 1972.⁹² Z této polohy byly mladohradištní střepy získány ještě roku 1977 sběrem D. Kouteckého.⁹³ V tomtéž roce D. Koutecký a J. Bubeník zjistili severně od východního pole (poloha 13) zbytek kulturní vrstvy, z níž vybrali sáček pozdně hradištních střepů. Dále u křižovatky na severozápadním okraji obce (polohy 14, 14A, 14B a 15) byl získán soubor keramických střepů z období starší a mladší až pozdní doby hradištní.⁹⁴ Později roku 1977 provedli J. Bubeník a J. Klápště průzkum v poloze 13, kdy odkryli zbytky spodních částí objektů zničených mladšími zásahy a od dalšího výzkumu upustili (*Bubeník 1981*, 52).⁹⁵ Během pokračujícího průzkumu J. Bubeníka a J. Kouteckého v okolí Jenišova Újezdu byla roku 1978 další plocha s nálezy pozdně hradištních keramických střepů zjištěna na jihozápadním okraji obce (poloha 17).⁹⁶ V poloze 14B byl v letech 1978–1981 a 1983 uskutečněn plošný výzkum vedený J. Bubeníkem, během něhož bylo prozkoumáno několik desítek sídlištních objektů a rozsáhlejší komplex se stopami zpracování železa z mladší a pozdní doby hradištní až počátku vrcholného středověku, dále několik objektů časně slovanských a z přelomu starší a střední doby hradištní.⁹⁷ V letech 1980–1982 byl proveden v poloze 14 výzkum vedený T. Velímským, I. Radou a Z. Smržem. Prozkoumány byly zhruba tři desítky objektů ze starší, střední, mladší a pozdní doby hradištní.⁹⁸ Jihozápadně a jižně od kostela nedaleko polohy 13 bylo roku 1985 E. Černou a J. Benešem

---

⁹¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2242/48.

⁹² Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7877/75.

⁹³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 3535/77.

⁹⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5332/77 a 5785/77.

⁹⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5724/77.

⁹⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1599/78.

⁹⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6281/78, 6716/78, 7334/78, 4307/79, 4902/79, 6186/79, 6885/79, 8325/79, 6293/80, 4091/81, 2701/83 a 1502/85.

⁹⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5311/80, 4026/81, 3427/82 a 4035/82.

prozkoumáno na tři desítky pozdně hradištních sídlištních objektů.⁹⁹ V návaznosti na výzkum v poloze 14 byl roku 1986 proveden J. Benešem západně od bývalé vsi předstihový výzkum. Zjištěny byly čtyři raně středověké objekty.¹⁰⁰ Severně od dlouhodobě zkoumané polohy 14B byl P. Medunou roku 1986 uskutečněn navazující výzkum, kterým bylo prozkoumáno 36 objektů (vč. 14 železářských pecí) ze střední a mladší doby hradištní (*Meduna 1989*, 68–69; souhrnně *Budinský 2013*, 39–55).¹⁰¹ V letech 1996–1997 proběhl výzkum P. Meduny a J. Gaži západně od vsi v prostoru ZSV Hrnčíře, kde vedle vrcholně středověkých nálezů získaly sídlištní nálezy z časně slovanského období a z mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2013*, 55–63).

- g. Výzkumem J. Mušky v roce 1979 byly severozápadně od obce zjištěny dva sídlištní objekty a keramické střepy ze střední doby hradištní (*Budinský 2013*, 37).
- h. Východně od obce byl v roce 1984 proveden D. Kouteckým a J. Blažkem průzkum, při kterém ze zbytku objektu 3/86 získali keramické střepy a zlomek železného předmětu (*Budinský 2013*, 3–4).
- i. V intravilánu obce provedl J. Beneš v roce 1990 záchranný výzkum, ze kterého pochází nálezy hradištních předmětů (*Budinský 2013*, 30).

11. Lahošť (okr. Teplice)

- a. V kamenolomu a na poli severně od obce byly roku 1970 získány sběrem časně středověké střepy (*Váňa 1977*, 422; *Budinský 2013*, 98–99).¹⁰²
- b. Výzkumem J. Hudce roku 2009 v intravilánu obce byly zjištěny sídlištní situace z doby hradištní (*Budinský 2013*, 114–116).

12. Ledvice (okr. Teplice)

- a. V prostoru bývalého dolu Frauenlob byly nalezeny kostrové hroby s keramikou bez bližšího popisu (*Váňa 1977*, 422).¹⁰³

⁹⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1431/85, 2417/85, 3706/85 a 3763/85.

¹⁰⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2489/86.

¹⁰¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2697/86.

¹⁰² Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5769/70 a 435/72.

¹⁰³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2218/52.

- b. Roku 1901 byl v bývalém dole Eleonora nalezen časně slovanský kostrový hrob s náhrdelníkem ze skleněných a jantarových perel a s bronzovou rolničkou (*Váňa 1977, 422*).¹⁰⁴
- c. Keramická nádoba ze střední až mladší doby hradištní pochází z bývalého dolu Hartmann (*Váňa 1977, 399, 422; Budinský 2013, 127–128*).
- d. Z katastru Ledvic pochází středohradištní či mladohradištní keramika bez bližší lokalizace (*Váňa 1977, 406*).

13. Libkovice (okr. Most)

- a. V areálu pískovny byly nalezeny dvě malé bronzové esovité záušnice a několik nádobek z hrobů (*Váňa 1977, 399, 422*).
- b. Z katastru obce pochází nálezy středohradištních a mladohradištních keramických nádob bez bližší lokalizace (*Váňa 1977, 406, 422*).¹⁰⁵
- c. V poloze nad cihelnou bylo roku 1970 zjištěno pohřebiště z mladší a pozdní doby hradištní a sídliště z pozdní doby hradištní až vrcholného středověku. Část pohřebiště byla odkryta výzkumem V. Brycha v letech 1984–1988. Znovu zde výzkum probíhá od roku 2011 do současnosti (dále viz kap. 5.3).
- d. Menšími sondážemi byla roku 1991 prozkoumána část jádra obce, čímž byl mimo jiné zjištěn objekt pozdně hradištního stáří.¹⁰⁶

14. Liptice (okr. Teplice)

- a. Mladohradištní a pozdně hradištní keramické střepy byly roku 1901 nalezeny v areálu hřbitova (*Váňa 1977, 406, 422; Budinský 2013, 142*).
- b. Keramika ze střední a mladší doby hradištní byla získána roku 1966 sběrem K. Kolářové v dole Pokrok (*Váňa 1977, 399, 422; Budinský 2013, 141*).
- c. Sběrem M. Soboty a P. Pávka někdy v letech 1976–1978 ve vzdálenosti asi 40 m od kostela byl získán materiál z doby hradištní (*Budinský 2013, 143*).
- d. Východně od bývalého rybníka při okraji dolu Pokrok byl roku 1976 záchranným výzkumem, který vedl D. Koutecký ve spolupráci s P. Pávkem a M. Sobotou, prozkoumán časně slovanský sídlištní objekt (*Budinský 2013, 133*).¹⁰⁷ Dále byl v této poloze sběrem roku 1977 získán soubor

¹⁰⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2219/52.

¹⁰⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1443/50.

¹⁰⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4569/91.

¹⁰⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5282/77.

středohradištní a mladohradištní keramiky pocházející ze dvou objektů. Následně zde J. Muška provedl výzkum trvající v letech 1979–1980, při kterém odkryl další sídlištní objekty shodného stáří (*Budinský 2013*, 138–140).¹⁰⁸

- e. Roku 1977 byla na poli v těsné blízkosti Nového Dvora D. Kouteckým a J. Bubeníkem získána sběrem mladohradištní keramiky.¹⁰⁹
- f. V poloze u silnice do Ledvic provedli roku 1978 J. Sobota a N. Vršek sběr keramických střepů ze střední až mladší doby hradištní pocházející ze sídlištních objektů (*Budinský 2013*, 153).
- g. Na břehu Loučenského potoka severně od obce byla sběrem, který zde uskutečnili J. Sobota a N. Vršek v roce 1979, získány keramické střepy a železný předmět z mladší doby hradištní (*Budinský 2013*, 138).
- h. Z objektu severozápadně od kostela získal v letech 1980–1981 M. Sobota soubor mladohradištních či pozdně hradištních nálezů.¹¹⁰
- i. V obci východně od kostela byly roku 1982 J. Muškou zjištěny mladohradištní či pozdně hradištní keramické střepy (*Budinský 2013*, 152).¹¹¹
- j. Ve vsi u kostela prováděl povrchové sběry roku 1974 P. Braun, kdy získal sídlištní materiál a keramické střepy z doby hradištní (*Budinský 2013*, 143). Později roku 1982 poblíž kostela J. Klápště a M. Sobota povrchovými sběry získali keramické střepy z mladší až pozdní doby hradištní (*Budinský 2013*, 143–144).
- k. Roku 1989 bylo výzkumem J. Beneše prozkoumáno v poloze Malý Fírek několik sídlištních objektů ze starší doby hradištní.¹¹²

15. Mariánské Radčice (okr. Most)

- a. Na poli jižně od obce byly sběrem J. Waldhausera a P. Holodňáka získány roku 1972 keramické střepy z doby hradištní.¹¹³

---

¹⁰⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6996/94 a 6997/94.

¹⁰⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5333/77.

¹¹⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 223/83.

¹¹¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 894/91.

¹¹² Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 4052/89.

¹¹³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7899/75.

- b. U obce byla roku 1990 M. Dobešem zjištěna oválná jáma z první poloviny 13. století.¹¹⁴

16. Osek u Duchcova (okr. Teplice)

- a. Hradištní keramika byla nalezena v prostoru rovinného hradiště elipsovitého tvaru, které obepíná val o výšce asi 150–200 cm. Střední část hradiště přetínají koleje železniční stanice Osek – dolní nádraží.¹¹⁵ Roku 1973 zde byl A. Benešem, M. Kutáčkovou a T. Durdíkem proveden povrchový průzkum, kterým se podařilo získat šest střepů datovaných do doby hradištní.¹¹⁶ Následně zde byl roku 1975 uskutečněn zjišťovací průzkum, který vedl J. Klápště. Byl proveden řez valem v jihovýchodní části lokality, kterým nebyly zachyceny žádné objekty. Nalezená keramika ve většině náleží 13. století (*Budinský 2013*, 185).¹¹⁷ Povrchový průzkum zde roku 1986 provedla také A. Rusó, kdy sběrem získala střep ze střední doby hradištní (*Rusó 1989*, 127).¹¹⁸
- b. Jižně ve vzdálenosti asi 500 m od hradiště byly nalezeny drobné stříbrem plátované esovité záušnice, včetně záušnic s dvojitou kličkou pocházející asi z druhé poloviny 10. století (*Váňa 1977*, 399–400, 424). Dále byly roku 1962 sběrem na ploše poblíž severního valu u dolního nádraží získány časně středověké střepy (*Váňa 1977*, 424).¹¹⁹
- c. Povrchový sběr na poli severozápadně od hradiště provedla v letech 1980 a 1987 A. Rusó, kdy mimo jiné získala keramické střepy ze starší, střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2013*, 185).¹²⁰
- d. Na poli u dolního nádraží byla P. Plachým v letech 1986 a 1993 nalezena blíže neurčená hradištní keramika (*Budinský 2013*, 185).¹²¹

17. Světec (okr. Teplice)

---

¹¹⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2465/90.

¹¹⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6972/72.

¹¹⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 8568/74.

¹¹⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6122/75.

¹¹⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 574/90.

¹¹⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5672/62.

¹²⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 71/02.

¹²¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2391/94.

- a. Při silnicích do starých Chotějovic a do Kostomlat pod Milešovkou byly získány časně středověké střepy bez bližších údajů (*Váňa 1977*, 425; *Budinský 2014*, 152–153).
- b. Sběrem na poli ze severovýchodu přiléhající k obci byly roku 1981 získány mimo jiné dva hradištní střepy. Sběr provedl Z. Zoula a nálezy později zpracoval J. Muška.¹²²
- c. Z blíže neurčeného místa v dolech společnosti Florentini pochází keramické střepy a předměty sídlištního charakteru z pozdní doby hradištní nalezené pravděpodobně v letech 1910–1913 (*Budinský 2014*, 146).
- d. Na pozemcích E. Preisse byly nalezeny zlomky keramických nádob z mladší až pozdní doby hradištní (*Budinský 2014*, 151).

18. Zabrušany (okr. Teplice)

- a. Ze sběrů a průzkumů uskutečněných na hradišti „Švédské šance“ v letech 1893, 1897–1898,¹²³ 1900–1905, 1907, 1909, 1932,¹²⁴ 1934,¹²⁵ 1940¹²⁶ a 1946¹²⁷ pochází nálezy keramiky ze střední, mladší a pozdní doby hradištní a další železné a kostěné předměty (*Váňa 1977*, 426; *Budinský 2014*, 215–218). Na jižním svahu hradiště prováděl v letech 1903 a 1907 výkopy A. H. Fassel, ze kterých mimo jiné získal keramické střepy a další předměty ze střední, mladší a pozdní doby hradištní (*Budinský 2014*, 215). V letech 1950–1951 byl Z. Váňou proveden výzkum vnitřního a středního valu a části ve svahu hradiště odkud byl získán početný soubor keramických střepů a dalších předmětů datovaných do starší, střední a mladší doby hradištní (*Váňa 1951*, 58–60; *týž 1952*, 294–297; *Budinský 2014*, 213).¹²⁸ Také z prostoru před vnějším valem hradiště pochází sídlištní nálezy a střepy ze střední a mladší doby hradištní (*Váňa 1977*, 426).¹²⁹ Výzkum zaměřený na opevnění provedl roku 2001 M. Lutovský. Užívání hradiště je kladeno do období od poloviny 9. do 12. století (*Tomková – Hlava - Soukup 2013*, 200).

¹²² Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 84/85.

¹²³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1984/37.

¹²⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2408/32, 539/37, 7484/50 a 7485/50.

¹²⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1983/37.

¹²⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7442/47.

¹²⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7858/47.

¹²⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6277/50.

¹²⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1335/49.

- b. Roku 1937 byl pod svahem hradiště nalezen kostrový hrob s nádobou ze střední až mladší doby hradištní (*Váňa 1977, 426; Tomková – Hlava – Soukup 2013, 199*).
- c. V hospodě U Tří lip byl roku 1907 nalezen kostrový hrob se stříbrnou hrozníčkovou náušnicí (*Váňa 1977, 426; Tomková – Hlava – Soukup 2013, 198*).¹³⁰
- d. V letech 1908 a 1911 byly v areálu bývalého dolu Herrmann učiněny nálezy středohradištních, mladohradištních a pozdně hradištních nádob, střepů, kostěných a železných předmětů sídlištního charakteru a také kostrových hrobů s esovitými záušnicemi (*Váňa 1977, 426; Budinský 2014, 227–229*).¹³¹ Nález jedné zlaté pletené esovité záušnice či snad celého páru byl zde uskutečněn zřejmě roku 1905 (*Tomková – Hlava – Soukup 2013, 185–205*). Z rozrušeného hrobu pochází také nález stříbrné hrozníčkovité náušnice ze střední doby hradištní získaný roku 1907 (*Budinský 2014, 226–227*).
- e. Středohradištní a mladohradištní až pozdně hradištní střepy a další kostěné a železné předměty pochází ze sídlištní vrstvy z let 1899–1907 zjištěné u bývalé fořtovny (*Váňa 1977, 426; Budinský 2014, 223–226*). Další sídlištní vrstva s nálezy středohradištních a mladohradištních či pozdně hradištních střepů a dalších kostěných a kovových předmětů byla zjištěna v poloze Hügel (*Váňa 1977, 426; Budinský 2014, 222–223*).
- f. Sběrem na poli u obce byly roku 1898 získány středohradištní a mladohradištní střepy či pozdně hradištní střepy (*Váňa 1977, 426; Budinský 2014, 226*).
- g. Mladohradištní střep zabrušanského typu byl nalezen v prostoru bývalé Wiedermannovy zahrady, na tomtéž místě byly v letech 1890 a 1907 objeveny kostrové hroby s nádobami ze střední až mladší doby hradištní (*Váňa 1977, 426; Budinský 2014, 230*).
- h. Mladohradištní či pozdně hradištní střepy ze sídlištní vrstvy byly získány roku 1961 při výkopu na zahradě školy (*Váňa 1977, 426; Budinský 2014, 231*).¹³² V poloze „Červená cesta“, která se nalézala nedaleko školy,

¹³⁰ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 224/48.

¹³¹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 227/48.

¹³² Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 6460/61.

provedla roku 1984 výzkum A. Rusó. Nálezy převážně ze střední doby hradištní pocházely z rozrušených sídlištních vrstev a objektů (*Budinský 2014*, 219–222).¹³³

- i. Další známé hrobové i sídlištní nálezy ze střední, mladší a pozdní doby hradištní pochází z blíže neurčených míst (*Váňa 1977*, 426; *Budinský 2014*, 217–218, 228, 232–235).¹³⁴

19. Želénky (okr. Teplice)

- a. Roku 1850 byla v poloze Fuchshübel prokopána K. Frostem mohyla kněžny, jejíž výbavu tvořily velkomoravské šperky a další předměty datované do druhé poloviny 9. století (*Váňa 1977*, 426; *Tomková – Hlava – Soukup 2013*, 196)¹³⁵ Mohyla se nacházela západně od obce po levé straně cesty vedoucí do Ledvic.¹³⁶ Dodatečně byla na poli poblíž mohyly nalezena zlatá záušnice (*Váňa 1977*, 427). Ve vzdálenosti asi 180 m severně od polohy Fuchshübel směrem k Želénkám byla zachycena část kostrového řadového pohřebiště. Nalezené hroby byly bez milodarů s kamennými úpravami (*Tomková – Hlava – Soukup 2013*, 198).
- b. Středohradištní a mladohradištní keramické střepy byly roku 1905 nalezeny za hostincem Wiedermannovým (*Váňa 1977*, 427; *Budinský 2014*, 257).
- c. Na ppč. 86/1 ležící naproti budovy školy byly roku 1944 nalezeny časně středověké střepy (*Váňa 1977*, 427).¹³⁷
- d. Jižně od obce v blízkosti silnice vedoucí k dolu Julius Fučík v poloze „u trianglu“ byly sběrem v roce 1965 získány střepy z mladší doby hradištní (*Váňa 1977*, 427).¹³⁸
- e. Jihovýchodně od obce v areálu dolu Concordia II byly roku 1940 při výzkumu H. Davidové Mayové zjištěny dva sídlištní objekty z mladší až pozdní doby hradištní (*Budinský 2014*, 255).
- f. V dole Důvěra v Boha byl roku 1895 nalezen zlomek keramické nádoby z doby hradištní (*Budinský 2014*, 256).

¹³³ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 1497/89.

¹³⁴ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 223/48, 226/48 a 229/48.

¹³⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7426/47 a 6225/94.

¹³⁶ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7859/47.

¹³⁷ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 7435/47.

¹³⁸ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 2435/65.

- g. Bez bližších údajů byly v katastru obce nalezeny tři nádoby ze střední až mladší doby hradištní bez bližšího určení místa nálezu (*Váňa 1977, 427*) a další středohradištní sídlištní a hrobové nálezy (*Váňa 1977, 399; Budinský 2014, 265–266*).¹³⁹

4.1.2 Pohřebiště v mladší a pozdní době hradištní

Na vymezeném území byla pohřebiště či jednotlivé hroby zachyceny celkem na 9 katastrálních územích (Bílina, Břežánky, Hostomice, Chotějovice, Chudeřice, Ledvice, Libkovice, Zabrušany, Želénky). S přihlédnutím k datování se ukazuje výrazný nepoměr v návaznosti na osídlení. Přestože bylo na 9 k. ú. (Bílina, Braňany, Břežánky, Duchcov, Hostomice, Hrdlovka, Jenišův Újezd, Liptice, Osek) zachyceno osídlení také z časně slovanského období či z období starší doby hradištní, stejně staré hroby však nebyly zachyceny žádné. Patrně je to dáno charakterem samotných hrobů, kdy starší žárové hroby mohly být v průběhu let zničeny bez vzbuzení větší pozornosti, než jak tomu bylo u mladších hrobů kostrových. Nejstarší zachycené hroby bylo možné datovat do střední doby hradištní (k. ú.: Hostomice, Chudeřice, Ledvice, Zabrušany, Želénky), přičemž nejvíce jich pochází až z období mladší a pozdní doby hradištní (k. ú.: Bílina (polohy: Hradiště, Chlum, důl Rudiay I, Břežánecká ul., Mírové nám., u kostela sv. Petra a Pavla), Břežánky (důl Emmeran), Hostomice (Severočeské cihelny), Chotějovice, Ledvice (důl Frauenlob (?)), Libkovice (Nesvětice), Zabrušany (svah pod hradištěm, důl Herrmann, býv. Wiedermannova zahrada), Želénky (Fuchshübel a jeho okolí)).

Z uvedeného vyplývá, že se tato pohřebiště koncentrují podél toku řeky Bíliny a jeho levobřežního přítoku Bouřlivce, tedy zhruba podél spojnice mezi bílinským hradištěm s hradištěm v Zabrušanech. Jediné výrazně oddělené pohřebiště je na lokalitě Nesvětice (k. ú. Libkovice), které tak mohlo být určeno k pohřbívání ze širokého okolí. Tomuto předpokladu by mohla nasvědčovat také předpokládaná značná velikost pohřebního areálu.

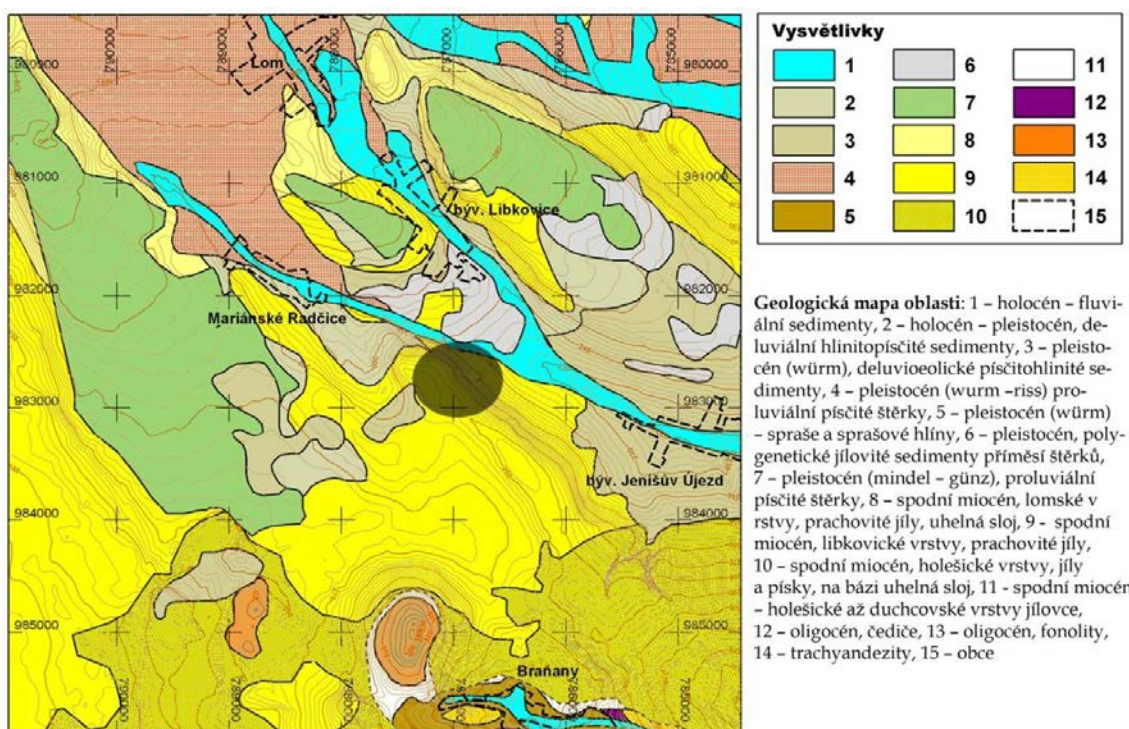
---

¹³⁹ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 228/48 a 5052/50.

5. Nesvětica

5.1 Přírodní podmínky

Lokalita Nesvětica leží při západním okraji Duchcovské pánve, pro kterou jsou charakteristické denudační plošiny, rozvodné hřbety, odlehlíky a široká údolí levostranných přítoků řeky Bíliny. Georeliéf je tvořen převážně středpleistocenními, méně staropleistocenními fluvialně proluviálními náplavovými kužely a sprašovými pokryvy. Nejvyšším bodem je Salesiova výšina s maximální výškou 421,9 m. n. m. (Demek – Mackovčín (edd.) 2006, 130–131).

Obrázek 4: Mapa geologického podloží, která odpovídá stavu před zásahem důlní činnosti v oblasti Lomského a Radčického potoka; tmavý ovál značí rozsah lokality Nesvětica (Mach 2012). Z mapky jednoznačně vyplývá, že pískovec a znělec, z nichž jsou zhotoveny náhrobníky, byl na lokalitu přinesen druhotně.

5.2 Historie ZSV Nesvětica

Nesvětica (dříve také jako Nespěšice) je lokalita ležící na katastrálním území, dnes již zaniklé, obce Libkovic na okrese Most. Pojmenování této lokality se odvíjí od názvu vrcholně středověké vsi, která se na tomto místě nacházela. Ves byla vybudována v sousedství, tehdy již dosluhujícího pohřebiště, zřejmě někdy v závěru 12. století. Písemnými prameny jsou Nesvětica poprvé uváděny v roce 1238, kdy je připomínán *Ludvík, syn Ludvíka z Nesvětic* (CDB III-1, č. 181 na s. 227; Profous 1951,

214). Přítomnost tohoto predikátu dovoluje předpokládat možnou existenci feudálního sídla. Poté jsou Nesvětice znovu zmiňovány až téměř o sto let později, v souvislosti s existencí farního kostela sv. Kateřiny¹⁴⁰ (*Tomek 1873, 967*). Roku 1357 je do farního kostela v Nesveticích (*Nespaticz*) jmenován oseckým opatem Frenclinem kněz Mikuláš z Mostu, poté co předchozí kněz Jan rezignoval. Do úřadu uvedl Mikuláše nejmenovaný kněz z Mariánských Radčic (*LC I/1, 53*). Roku 1363 je farář z Nesvetic (*Nyespeticz*) uveden jako vykonavatel v souvislosti se jmenováním nového faráře k farnímu kostelu v Jenišově Újezdě (*LC I/2, 23*). V roce 1370 proběhla výměna dvou farářů. Jan, působící dříve v Nesveticích (*Nespeticz*) po své rezignaci odchází do Želče, odkud naopak přichází do Nesvetic (*Nesbeticz*) Jindřich, kterého jmenoval osecký opat (*LC II, 30–31*). K roku 1395 je farář z Nesvetic (*Nispoticz*) uveden jako vykonavatel při jmenování nového faráře v Radčicích (*LC V, 227*). Po smrti faráře Petra byl v roce 1416 novým farářem v Nesveticích (*Neswieticz*) jmenován rovněž Petr. Vykonavatelem byl farář z Libkovic (*LC VII, 212*). V letech 1352–1405 jsou v soupisu papežských desátků Nesvětice uvedeny s pravidelným poplatkem ve výši 6 grošů, jedinou výjimkou, společnou také pro většinu ostatních kostelů v diecézi, je rok 1399, kdy byl poplatek dvojnásobný, tedy 12 grošů (*RDP, 78*). Roku 1400 měl Dytrich z Nesvetic (*Nispeticz*) přenechat své majetky v Nesveticích Martinu písaři z Duchcova, jak je uvedeno v záznamu č. 349 v městské knize duchcovské (*Kochmann ed. 1941*). V souvislosti s odvody za dýmné je fara v Nesveticích (*Neswieticz*) uvedená v urbáři břevnovského kláštera (*Emler ed. 1881, 173*), sepsaného pravděpodobně roku 1406 (*Emler ed. 1881, IX*). V roce 1409 byl v Nesveticích (*Nesvieticz*) oseckým opatem založen nový rybník (*Profous 1951, 214*). K roku 1412 se váže patrně poslední zmínka z dob existence Nesvetic. V listu k obdarování teplického kláštera je zmiňována „Markéta, řečená Nespětická“ (*Margarethe, dicte Nespeticzka*). Snad jedna ze sester pocházející z rodu nesveticických vladyků, ti však již Nesvětice nevlastnili (*Müller ed. 1929, 92*). Vlastnický vývoj vsi velmi dobře vystihl A. Sedláček, který uvádí Nesvětice od počátku jako sídlo vladyků, které později, snad před rokem 1341 (*RBM IV, 351*), odkázali klášteru v Oseku. Klášter je vlastnil až do období husitských válek, kdy byly Nesvětice vypáleny a odcizeny. Posledními vlastníky se stali Konobržští, kteří měli klášteru platit do té doby,

---

¹⁴⁰ Zasvěcení kostela sv. Kateřiny není ničím podložené, nelze tak s jistotou tvrdit, že tomu tak skutečně bylo.

než se roku 1576 Jan Langenau z Panzu vyplatil. V té době jsou však již Nesvětice zaniklé (*Profous 1951*, 214; *Sedláček 1998*, 643). Samotný zánik Nesvětic je hypoteticky kladen do 15. století, tedy do období husitských válek, jež postihly také území pod správou cisterciáckého kláštera v Oseku, jemuž Nesvětice náležely (*Brych 1989*). Určitou předzvěstí může být zpráva z roku 1426, která mimo jiné hovoří o jmenování nového faráře do kostela v Libkovicích. Současně ale upozorňuje na to, že přístup k libkovickému kostelu není bezpečný, podobně nemusel být bezpečný ani přístup k nesvětickému kostelu, který byl na dohled od libkovického (*LC VIII-X*, 117). V roce 1430 už patrně nebezpečí v oblasti pominulo, vzhledem k tomu, že byl již bezproblémově jmenován nový farář ke kostelu v Mariánských Radčicích, které leží v blízkosti bývalých Libkovic i Nesvětic (*LC VIII-X*, 156). Po zániku Nesvětic již k pozdějšímu obnovení nedošlo. Plocha středověkého sídliště částečně překrývala starší pohřebiště datované původně výzkumem Vladimíra Brycha (1984–1988) do 12. až 13. století (*Klápště 1994*, 172). Novější výsledky výzkumu Petra Čecha a Michala Soukupa (2011–dodnes) však ukazují, že počátek existence pohřebiště lze spatřovat už v první polovině 11. století a pohřbívání zde kontinuálně pokračovalo až do období vrcholného středověku. V souvislosti s tím, je nutné zmínit také to, že se raně středověká část pohřebiště zřejmě prostorově vylučuje s tou vrcholně středověkou.¹⁴¹

5.3 Archeologický výzkum na lokalitě Nesvětice

Předstihové archeologické akce byly doposud zaměřeny zejména na areál pohřebiště a relikty staveb v jeho rámci. Ten se nacházel na hraně vyvýšené terasy nad údolím Radčického a Lomského potoka, šlo o výraznou avšak v této oblasti netypickou polohu. Středověké sídliště se podařilo částečně zachytit v poloze východně od pohřebiště.

5.3.1 Výzkum z let 1968-1971

Počátky archeologického zkoumání této lokality náleží do počátku 70. let 20. století. Konkrétně už roku 1968 zde byly nacházeny vyorané střepy nádob, lidské kosti, železná struska a spečené úlomky hlíny. Na okraji pole bylo již v tomto roce registrováno několik neuspořádaně shromážděných kamenných desek z opuky a

---

¹⁴¹ Za vstřícné poskytnutí dalších informací děkuji Mgr. P. Čechovi a Mgr. M. Soukupovi ze žateckého pracoviště ArÚ v Praze.

pískovce, které nesly stopy opracování. Ty sem byly přemístěny při úpravách pole a některé již byly částečně poškozené. V průběhu následujících dvou let byla plocha zkoumána pouze malými sondami provedenými amatérskými pracovníky ČSSA p. Pávkem a p. Sobotou z Lomu u Mostu.¹⁴² Jejich nálezy s dokumentací převzal již roku 1970 Josef Bubeník z expozitury v Mostě, který následně roku 1971 na lokalitě provedl povrchové sběry a dokumentaci nálezů. Sběrem byly vedle zlomků keramických střepů získány také zlomky lidských a zvířecích kostí a část pískovcové desky. Na základě svých zjištění J. Bubeník upozornil na potřebu provést alespoň zjišťovací sondáž na lokalitě.¹⁴³

Potřeba alespoň základního archeologického výzkumu, na niž upozornil J. Bubeník, neplynula pouze z aktuálního stavu narušení lokality zemědělskou činností ale z dlouhodobějšího hlediska také postupující těžbou nedalekého povrchového uhelného dolu Bílina, jehož rypadla dříve nebo později beze zbytku tuto lokalitu odtěží.

5.3.2 Výzkum z let 1982-1983

Předstihovému záchrannému výzkumu předcházela výzkum pomocí povrchových sběrů. K jejich uskutečnění došlo během let 1982 a 1983, na ploše 60 × 170 m rozdělené čtverci o rozměrech 10 × 10 m. Fixace sběru byla provedena geodeticky a spolu s tím došlo také ke zdokumentování polohy všech tehdy registrovaných náhrobních kamenů. Povrchový sběr, dokumentaci a následné vyhodnocení výsledků z těchto dvou let uskutečnili Jan Klápště, Eva Černá a Tomáš Velímský (*Klápště – Černá - Velímský 1985*, 87). Grafické znázornění sítě těchto sběrů spolu s příslušným závěrem publikoval J. Klápště (*Klápště 1994*, 133).

Vlastní záchranný výzkum části pohřebiště uskutečnil V. Brych ve spolupráci s AÚ ČSAV, expoziturou v Mostě a oddělením starších dějin a antropologie Národního muzea v Praze během čtyř sezón v letech 1984 až 1988.

5.3.3 Výzkum z let 1984-1988

5.3.3.1 Sezóna 1984

---

¹⁴² Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 679/70 a 701/70.

¹⁴³ Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 871/71 a 889/71.

První sezóna výzkumu byla zahájena 7. 5. a s menšími přestávkami ukončena 17. 9. roku 1984. Některé práce však byly definitivně ukončeny až v průběhu září a počátku října téhož roku.

Během této sezóny byl odkryt pás vymezený sondou *a/84* v délce téměř 69 m a šířce až 3 m. Orientace sondy byla ve směru S-J, přičemž odkryv postupoval směrem od jihu k severu. Sondou bylo zachyceno celkem 9 objektů. Na čtrnáctém metru sondy *a/84* byl v šikmém řezu zachycen mělký žlabovitý objekt (č. 1) obsahující zlomky pozdně hradištní keramiky. V severním sousedství tohoto objektu byly při západním profilu sondy *a/84* odkryty další tři objekty. Jednalo se o jámu (objekt č. 2) a další dvě jamky (objekt č. 3 a objekt č. 4). Objekt č. 5 představoval jámu obsahující lidské kosti uložené v neanatomické poloze. Tento objekt na základě údajů v kresebné dokumentaci náležel hřbitovnímu horizontu. Při pracích byly částečně odkryty půdorysy kamenných podezdívek dvou staveb nacházející se v těsném sousedství (objekt č. 6 a objekt č. 7). Tyto dva objekty byly shodně orientovány svou podélnou osou ve směru V-Z. Objekt č. 6 s rozměry stran 14,5 a 10 m měl pravoúhlý půdorys s náznakem vnitřního členění. Severněji od něj se nacházel objekt č. 7 interpretovaný jako sakrální stavba. Ta se skládala ze dvou částí – širší západní část (loď) a užší část východní (presbyterium), oddělených od sebe příčkou. Celková délka objektu č. 7 dosahovala 12,5 m. Poslední dva ze zachycených objektů, objekty č. 8 a č. 9 se nacházely shodně ve východním sektoru (sektor A) sondy *a/84* zhruba v metrové vzdálenosti od sebe při severním okraji objektu č. 1. Jednalo se o shluk kamenů v případě objektu č. 8 a o obložení kúlové jamky v případě druhém (objekt č. 9).¹⁴⁴

Dále bylo výzkumem zjištěno cca 70 kostrových hrobů a 9 náhrobních kamenů. Hroby překryté náhrobníky nebyly do celkového počtu zahrnuty. Tvar hrobových jam, pokud byl zachycen, byl obdélného tvaru a od úrovně současného terénu byly hroby zapuštěny maximálně 80–90 cm, pouze v jednom případě ležely ostatky zemřelého 32 cm pod povrchem. V některých případech bylo k úpravě hrobových jam využito kamenů. Kameny uložené za hlavou mrtvého se nacházely v hrobech č. 5, 11 a 29, kameny umístěné po straně byly v hrobech č. 2 a 12. Hrob č. 20 byl lemován po celém obvodu souvislou řadou tvořenou kameny a hrob č. 40 byl zakryt kamenným závalem.

---

¹⁴⁴ nepublikováno – Brych 1984 kresebná dokumentace; Brych 1984–1988 deník výzkumu.

Dále v souvislosti s úpravou hrobu byly zachyceny zbytky dřev a železných hřebů. Zemřelí byli pohřbíváni v rámci křesťanského ritu, tedy v natažené poloze, zpravidla ve směru Z-V, kdy hlava míří k západu. Ruce většinou spočívaly volně podél těla, případně byla některá z rukou uložena v oblasti klína (souhrnně např. *Krumphanzlová 1966; Unger – Malina 2006*).

K dalším nálezům patří bronzové záušnice, jež byly jako osobní šperk nalezeny výlučně v dětských hrobech. Konkrétně v hrobě č. 1 celkem dvě jednoduché záušnice s průměrem menším než 2,5 cm a průměrem drátu 0,2 cm, nalezené po obou stranách lebky. Hrob č. 19 obsahoval dvě esovité záušnice o průměru 3,5 cm z velmi tenkého drátu, jehož průměr byl v rozmezí 0,1–0,2 cm. Stejný typ záušnice byl nalezen také v hrobě č. 64. Pozůstatky dvou blíže neurčených bronzových šperků obsahoval také hrob č. 47. Další nálezy kovových předmětů nepochází z hrobových celků ale z plochy pohřebiště. K těm se řadí dvě poškozené esovité záušnice, dva bronzové kroužky a amorfní slitky. A konečně v zásypu hrobu č. 41 byl nalezen fragment železného nože.¹⁴⁵

5.3.3.2 Stav během roku 1985

V průběhu roku 1985 výzkum nepokračoval, došlo jen na obhlídku lokality, kterou uskutečnili na podzim toho roku T. Velímský, J. Beneš a P. Břicháček.¹⁴⁶

5.3.3.3 Sezóna 1986

Druhá sezóna započala 4. 8. a skončila 24. 8. 1986. Těžiště této sezóny výzkumu spočívalo v průzkumu objektu č. 7, interpretovaného jako sakrální stavba. Z toho důvodu byla položena sonda o rozměrech 7,5 × 2,5 m v prostoru východního závěru stavby. Okrytá podezdívka v podobě na sucho kladených kamenů, nálezy hřebů v jejím průběhu a absence destruovaného zdiva v jejím okolí naznačuje existenci dřevěné, respektive roubené konstrukce stavby.

Další významnější událostí byl nález hrobu č. 79 se třemi kusy záušnic, dva z nich připadaly běžným typům, třetí byl ale do té doby na lokalitě neznámý. Jednalo se o exemplář většího průměru (cca 7 cm), vytvořený ze dvou svinutých bronzových drátů, jeden zakončen kličkou a druhý na konci svinut v očko.

---

¹⁴⁵ Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 1007/84.

¹⁴⁶ Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 958/85.

Chronologická posloupnost hrobů se záušnicemi nebyla v této fázi výzkumu bezpečně prokázána, uvažovalo se, že by představovaly starší vývoj pohřbívání oproti mladším hrobům bez záušnic.¹⁴⁷

5.3.3.4 Sezóna 1987

Cílem, v pořadí již třetí sezóny, bylo uzavřít sondáž objektu č. 7 (kostela) a hrobů pod náhrobními kameny v jeho okolí. Výzkum v trvání od 7. 7. do 31. 7. 1987¹⁴⁸ stihl naplnit bohužel jen první z vytyčených cílů.

Výzkum v prostoru lodi domnělého kostela byl veden v síti čtverců se stranou 4 m. Provedením celkové fotogrammetrické dokumentace objektu č. 7 došlo k ukončení jeho výzkumu. Novým zjištěním bylo odkrytí krátkého úseku základové podezdívky v délce 120 cm směřující od západní zdi souběžně s podélnou osou ve směru V-Z do vnitřního prostoru lodi kostela. Výzkumem zachycený kompletní půdorys tohoto objektu umožnil získat informace o jeho rozměrech. V ose V-Z činila délka 13 m, v ose S-J to bylo 7,50–7,60 m, rozměr vnitřního prostoru lodi dosahoval na kratších stranách 4,90 a 5 m, na delších 5,40 a 5,50 m. Vnitřní strana presbytáře měla jednotnou hodnotu 3,50 m. Šířka podezdívky lodi a presbytáře byla 1–1,2 m, příčka oddělující tyto dva prostory měla šířku 0,6–0,7 m. Hloubka podezdívky od dochované koruny zdiva se různila, dosahovala maximálních hodnot 30–35 cm.

Jak už bylo naznačeno výše, hroby uložené pod náhrobními kameny nebyly během této sezóny zkoumány, registrováno bylo v té době 21 náhrobníků. Ze všech náhrobních desek a z kamenů tvořící základovou podezdívku byly odebrány vzorky pro potřeby petrografického rozboru.¹⁴⁹

5.3.3.5 Sezóna 1988

Pokračujícímu výzkumu pohřebiště předcházela akce s cílem zachytit předpokládaný sídlištní areál, kterou provedl Petr Meduna 10. a 13. 6. 1988. Během ní byly mechanicky skryty a začištěny dva pruhy v délce cca 60 a 120 m v prostoru zakládané deponie ornice. Zachyceno bylo celkem 21 objektů, žádný z nich však nebylo

¹⁴⁷ Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 1005/86.

¹⁴⁸ Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 1110/87; poslední záznam v deníku výzkumu je však ke dni 16. 7.

¹⁴⁹ Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 1110/87.

možné prokazatelně přiřadit k období raného či vrcholného středověku. Jednak se jednalo o objekty bez nálezů, blíže neurčitelné, jednak o objekty pravěké.¹⁵⁰

Na delší dobu poslední výzkumná sezóna byla na této lokalitě uskutečněna roku 1988, kdy zde výzkum probíhal od 2. 7. do 28. 7. Pozornost byla věnována především objektu č. 6, jenž se nacházel v jižním sousedství objektu č. 7.

V prostoru objektu č. 6 byla vytyčena ve směru S-J 12 m dlouhá sonda označená jako *b/88*. Vedle toho byl tímto objektem proveden podélný řez ve směru V-Z, který byl zároveň hlavní osou nově vzniklé čtvercové sítě. Došlo také k pokračování výzkumu objektu č. 7, kdy byla zkoumána jeho vnitřní plocha podél západní a severní zdi. Při SZ nároží tohoto objektu byla sonda rozšířena v pásu pokračujícím od základového zdiva dále západním směrem. V deníku z výzkumu je toto rozšíření označené jen jako *západní řez*.

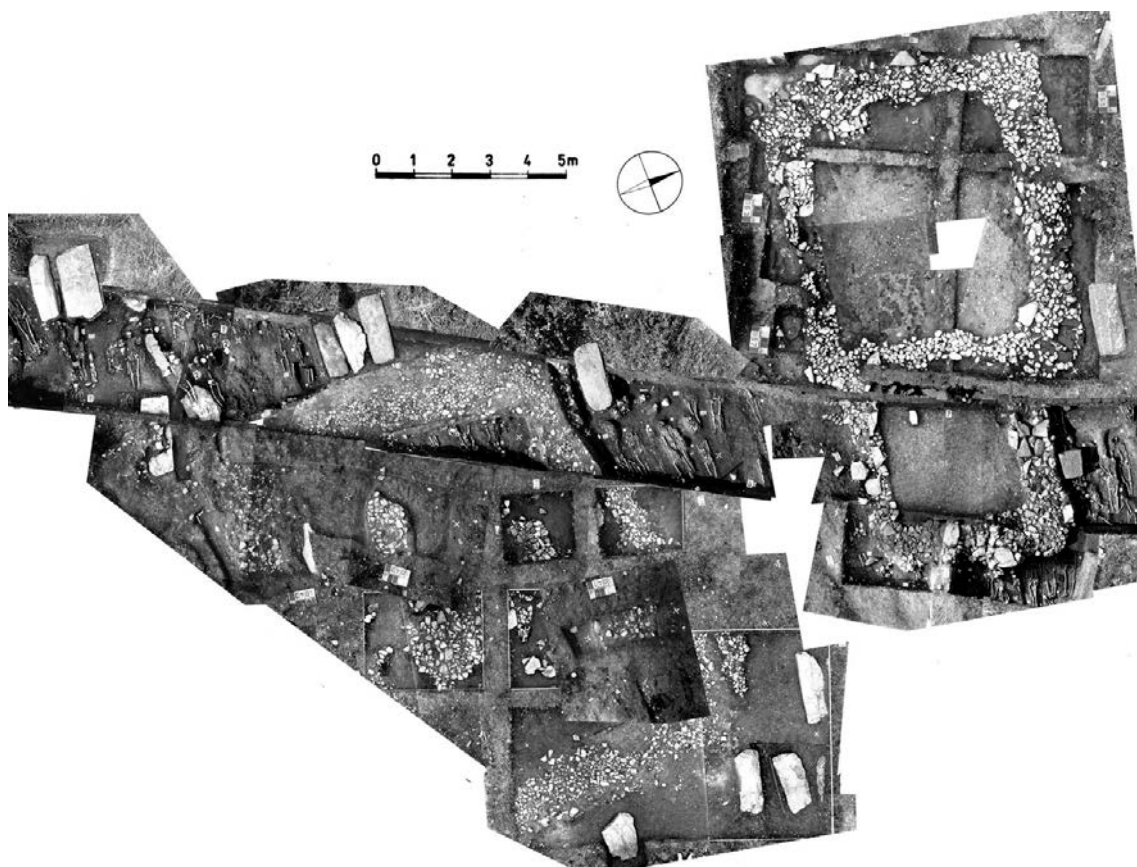
Již během června téhož roku byla na lokalitu deponována ornice, čímž došlo k zasypání náhrobníků č. 1 až 5 v jižní části sondy *a/84* bez toho aniž by byly odkryty a prozkoumány hroby pod nimi. Zbylé hroby kryté náhrobními kameny v této sondě byly odkryty a zdokumentovány. Konkrétně šlo o trojici náhrobníků č. 6, 7 a 8, ležící v těsné blízkosti vedle sebe a náhrobní kameny č. 9 a č. 10. Náhrobník č. 9 se nacházel v jižním sousedství a č. 10 v severním sousedství objektu č. 7. Také v rámci objektu č. 6 nebo v jeho bezprostřední blízkosti výzkum registroval hroby pod náhrobními kameny. V prostoru objektu č. 6 byly výzkumem zjištěny náhrobníky č. 12, 22 a 23z nichž byl blíže prozkoumán a posléze odkryt jen hrob pod náhrobním kamenem č. 12. Dále v blízkosti vnější strany základového zdiva objektu č. 6 došlo k odkryvu náhrobního kamene č. 13. Konečně skupina pěti náhrobníků č. 14, 15, 16, 24 a 25, tvořící dvě rovnoběžné řady, byla odkryta v těsné blízkosti SV nároží podezdívky objektu č. 6.

V průběhu této sezóny nezůstalo jen u výzkumu pohřebiště, ale byl také proveden zjišťovací povrchový sběr následovaný dvěma bodovými sondami I/88 a II/88 v ploše předpokládaného středověkého osídlení východně od zkoumaného pohřebiště.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 3102/88.

¹⁵¹ nepublikováno – Brych 1984–1988 deník výzkumu.

Obrázek 5: Nesvětice. Větší část plochy prozkoumané V. Brychem v letech 1984–1988.

5.3.4 Výzkum v současné době (2011–dodnes)

Plocha ZSV Nesvětice spolu s přilehlým pohřebištěm se znovu stala objektem zájmu během let 2011 a 2012, kdy v rámci identifikace archeologických lokalit z raného a vrcholného středověku ležící v širším území současného předpolí dolu Bílina, bylo rozhodnuto o provedení předstihového záchranného výzkumu, který navázal na výzkum z 80. let a částečně také zrevidoval jím zjištěné skutečnosti. Zahájení záchranných prací bylo naplánováno s určitým časovým předstihem, tak aby se minimalizoval možný výskyt komplikací v souvislosti s postupující skrývkou dolu. Průzkum realizovali pracovníci ArÚ AV ČR v Praze – Petr Čech, Roman Křivánek a Michal Soukup ve spolupráci se Severočeskými doly (Čech – Křivánek – Soukup 2014, 29–30).

5.3.4.1 Sezóna 2013

Samotnému plošnému odkrytí předcházela v květnu roku 2013 zjišťovací průzkum pomocí několika sond, každá s rozměry 1 × 1 m. Ty byly zakládány v místech magnetometrických anomálií zachycených geofyzikálním měřením. S ohledem na

předchozí zjištění byla geodeticky vytyčena plocha pro archeologický výzkum, který zde proběhl v období od 1. 7. 2013 do 31. 8. 2013. Průběh výzkumu byl rozdělen na dvě etapy. Během první etapy byl terén rozčleněn čtvercovou sítí, přičemž rozměr jednotlivých čtverců činil 2×2 m, a posléze snižován šachovnicovým způsobem. To umožnilo sledovat přirozené terénní vrstvy v profilu, z nichž byly průběžně odebírány jednak vzorky na proplavení a zjištění organických materiálů, jednak kameny a kaménky uložené v jednotlivých vrstvách, což vedlo k zachycení jejich výrazné koncentrace ve střední části zkoumané plochy. Postup snižování terénu byl zdokumentován fotograficky, kresebně a geodeticky. Ke druhé etapě se přistoupilo poté, co byly sondami zachyceny kostrové hroby, od té chvíle se terén souměrně snižoval tak, aby byly hrobové celky odkryty v úplnosti. Způsob dokumentace hrobů byl obdobný jako v případě jednotlivých vrstev. Na jižním a západním okraji zkoumané plochy byly ponechány kontrolní profily, jejichž dokumentace proběhla až v samém závěru výzkumu, kdy byl terén v celé ploše snížen až na úroveň jílového podloží. Celkově byl touto sezónou odkryt severní okraj pohřebiště, kde výzkum zachytil 68 pohřbů orientovaných ve směru Z-V. Jednotlivé hroby byly uspořádány do vzájemně se respektujících řad, položených i v několika etážích nad sebou. V důsledku toho se v některých případech kosterní pozůstatky dříve pohřbených jedinců nalézaly druhotně v zásypu mladších hrobových jam. Z dochovaných hrobových milodarů pochází celkem sedm¹⁵² bronzových esovitých záušnic menšího průměru, z nichž byla většina plátovaná stříbrem. Neobvyklým nálezem je soubor osmi skleněných korálek uložených v hrobě dítěte ve věku 3–5 let. V tomto roce bylo na zkoumané ploše zdokumentováno 13 znelcových a pískovcových náhrobních kamenů, z nichž se ale jen u 3 uvažovalo uložení v původní poloze a zbylých 10 kusů bylo viditelně druhotně přemístěných.¹⁵³ Během této sezóny se také podařilo zachytit vrcholně středověké sídlištní objekty pomocí geofyzikálního měření a drobnými sondami východně od odkryté části pohřebiště. Na základě dosud zjištěných poznatků lze založení středověkých Nesvětic klášter do období 13. století. Datování odkryté části pohřebiště je na základě nálezů

---

¹⁵² Sedmá záušnice byla dodatečně zjištěna při laboratorním zpracování nálezů. Za tuto informaci děkuji Mgr. M. Soukupovi.

¹⁵³ Po vyhodnocení dat z geodetického měření vyšlo najevo, že se všechny kameny nalézaly v druhotném uložení či je nelze jednoznačně spojit s hrobovými celky.

kladeno do 11. – 12. století (Čech – Soukup 2013; Čech – Křivánek – Soukup 2014, 29–31).

5.3.4.2 Sezóna 2014

Na ploše výzkumu proběhly během června 2014 přípravné práce v podobě odklizení části navezené deponie ornice a geodetického vytyčení, které zajistili pracovníci Severočeských dolů, a. s. Archeologický výzkum poté započal 1. 7. 2014 a skončil 4. 9. 2014. Celá vymezená plocha byla rozdělená na dvě části, jednak část z východní strany navazující bezprostředně na část pohřebiště zkoumanou v předešlé sezóně, jednak část, kde podařilo znovu odkrýt základové zdivo presbyteria domnělé stavby kostela spolu s přilehlým pohřebištěm. Metoda výzkumu použitá v celé odkryté ploše byla totožná s tou ze sezóny 2013. K rozdělení plochy se přistoupilo poté, co byl zjištěn výrazný posun terénu v délce až 10,5 m v důsledku důlní činnosti, ke kterému došlo v průběhu uplynulých 25 let. Tento jev zapříčinil značné zneřehlednění situace, a to především v severní části odkryvu, kde byl terén převrstven více než 1 m silnou masou zeminy. Ta s sebou nesla hroby s více či méně zdeformovanými skelety pohřbených jedinců a také základové zdivo odkryté části kostela, jehož dispozice byla také výrazně pozměněna v porovnání se stavem z roku 1988. Celkově se v rámci obou zkoumaných ploch podařilo zachytit 179 hrobů v anatomické poloze, přičemž byl také dokončen výzkum 4 hrobů z předchozí sezóny. Množství dalších kostí pocházelo z rozrušených starších hrobů. Orientace všech hrobů byla shodně v ose Z-V. Milodary tvořilo celkem 72 bronzových esovitých záušnic (včetně mnoha postříbřených), 2 korále z karneolu, 3 bronzové prsteny, 1 kovovou záponu a 1 tzv. prubířský kámen. V úpravě hrobových jam bylo v několika případech zaznamenáno použití dřeva. Náhrobní kameny zdokumentované v této sezóně pocházejí všechny z druhotných poloh, zlomky některých náhrobníků byly prokazatelně druhotně využity v základovém zdivu stavby kostela. Počet náhrobních kamenů a jejich zlomků, spolu s těmi z minulé sezóny, vzrostl zhruba na 30 kusů. Z dosavadních poznatků vyplývá to, že na starší severní část pohřebiště datovanou do 11. – 12. století bez výraznějšího překrytí navazuje jižní mladší část z druhé poloviny 12. či již počátku 13. století. V souvislosti s odkrytou částí základového zdiva stavby kostela bylo zjištěno, že se v jeho interiéru nenalézají žádné

hroby, ojedinělé pohřby byly zachyceny pod základovým žlabem. Samotné zdivo se skládalo z nasucho položených kamenů bez použití pojiva.¹⁵⁴

5.4 Hroby pod náhrobními kameny

5.4.1 Výzkum roku 1970

Roku 1970 byl amatérskými pracovníky Pávkem a Sobotou proveden výzkum kostrového hrobu krytého náhrobní deskou, tedy již také byla registrována koncentrace opukových a pískovcových náhrobních kamenů druhotně přenesených na okraj pole. Nově zjištěná pískovcová náhrobní deska s rozměry 178 × 73 × 15 cm ležela v ose Z-V značně nakloněná na bok, jižní strana se tak nalézala v hloubce 45 cm a severní 60 cm pod úrovní povrchu. Po vyzvednutí náhrobní desky, v hloubce 130 cm pod povrchem ležela v hrobové jámě s rozměry 220 × 130 cm kostra dospělého jedince v natažené poloze na zádech, s rukama podél těla, přičemž levá mírně zasahovala pod pánevní kost. Hrob byl bez milodarů. V prokopaných vrstvách byly zachyceny kosti z jiných porušených hrobů.¹⁵⁵ Dokumentace uvádí, že náhrobní deska byla fotografována, fotografii se však bohužel nalézt nepodařilo.

5.4.2 Výzkumné sezóny z let 1984–1988

Z výzkumných sezón V. Brycha v letech 1984–1988 bylo k roku 1988 evidováno celkem 28 náhrobních kamenů (náhr. č. 1–28), z nichž mnohé mohou být totožné s těmi, zjištěnými v roce 1970. K průzkumu hrobů pod náhrobníky došlo však jen ve 13 případech (náhr. č. 3, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 24, 25), z kterých pochází 14 pohřebních jedinců (hr. č. 29, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111). Velikosti náhrobních kamenů byly změřeny u osmi kusů (náhr. č. 1–3, 6–10). Tehdy zjištěné náhrobní kameny se patrně všechny měly nalézat v úrovni původního povrchu. Všechny také byly stejně orientovány, zhruba v ose Z-V. Následující informace pochází z deníku výzkumu, deníku hrobů a nepublikovaného antropologického posudku, který vypracovala H. Hanáková.

- I. Prvé dva znělcové náhrobníky, úzký náhrobní kámen č. 1 s rozměry 180 × 60 × 40 cm a náhrobní kámen č. 2, obdélného tvaru s rozměry 197 × 96 × 17

¹⁵⁴ Petr Čech – Michal Soukup, Nesvětica (k. ú. Libkovic u Mostu) – rkp. nepublikované závěrečné zprávy za rok 2014; uloženo na archeologickém pracovišti ArÚ v Žatci.

¹⁵⁵ Zpráva v archivu ArÚ, č. j. 5704/70.

cm, ležely vedle sebe ve východní části sondy *a/84* při jejím západním okraji. Oba zahrnuty ornici před provedením průzkumu hrobů pod nimi.

- II. Znělcový náhrobní kámen č. 3 s rozměry $122 \times 29 \times 10$ cm ležel zhruba vprostřed sondy *a/84* na jejím východním okraji, východně od něj ležely náhrobníky č. 4 a 5. Pod náhrobníkem č. 3 byl odkryt hrob č. 29, kostra se údajně nezachovala, zároveň se však k tomuto hrobu vztahuje informace o řadě tvořené šesti kameny o celkové délce 50 cm, které se měly nalézat za hlavou kostry.
- III. Znělcové náhrobní kameny č. 4 a 5 ležely vedle sebe ve východní části sondy *a/84*, oba však byly zasypány ornici před provedením bližšího průzkumu.
- IV. Pískovcový náhrobní kámen č. 6 s rozměry $154 \times 60 \times 15$ cm v sondě *a/84* severně od objektu č. 6 překrýval hrob č. 101. Kostra muže ve věku 40–60 let ležela s rukama podél těla, chodidly zasahoval do exploatačního vkopu západní zdi objektu č. 6, lebka se nedochovala.
- V. Znělcový náhrobní kámen č. 7 s rozměry $167 \times 69 \times 18$ cm v sondě *a/84* severně od objektu č. 6 zakrýval dva jedince v hrobech č. 102 a 103. Kostra v hrobu č. 102 patřila muži (?) ve věku 17–18 let uloženému na levém boku s pravou rukou za zády. Kostra v hrobu č. 103 náležela dítěti ve věku 14–15 let s levou rukou položenou podél těla a pravou rukou v klíně.
- VI. Pískovcový náhrobní kámen č. 8 s rozměry $191 \times 70 \times 17$ cm v sondě *a/84* severně od objektu č. 6 překrýval hrob č. 104. Ten patřil muži ve věku 30–40 let uloženému s rukama podél těla. Náhrobní kameny č. 6, 7, 8 spolu vzájemně sousedily, čímž tvořily souvislou řadu v ose J-S.
- VII. Pískovcový náhrobní kámen č. 9 s rozměry $183 \times 70 \times 17$ cm v sondě *a/84* severně od základů objektu č. 6 překrýval hrob č. 99 s kosterními pozůstatky muže (?) ve věku 40–50 let.
- VIII. Pískovcový náhrobní kámen č. 10 s rozměry $185 \times 79 \times 19$ cm v sondě *a/84* severně od základů objektu č. 7 překrýval hrob č. 100 s kosterními pozůstatky ženy ve věku 30–40 let.
- IX. Pískovcový náhrobní kámen č. 11 severně od základů objektu č. 7 nebyl blíže zkoumán.

- X. Znělcový náhrobní kámen č. 12 v sondě *b/88* překrýval snad hrob č. 105, kostra staršího dospělého jedince byla vůči náhrobnímu kameni posunuta, z toho důvodu je vzájemná příslušnost nejistá, z kostry se zachovaly jen silně poškozené kosti horní poloviny těla.
- XI. Znělcový náhrobní kámen č. 13 východně u základů objektu č. 6 překrýval hrob č. 106. Kostra muže (?) v pokročilém věku zasahovala nohama do východního profilu.
- XII. Znělcový náhrobní kámen č. 14 východně od objektu č. 6 a severně od náhrobníku č. 13 překrýval kostru muže ve věku 30–40 let s rukama položenými podél těla.
- XIII. Znělcový náhrobní kámen č. 15 v severním sousedství náhrobníku č. 14 a východně od základů objektu č. 6 překrýval hrob č. 108. Kostra muže ve věku 40–50 let s levou rukou patrně uloženou v klíně a pravou porušenou se levým bokem dotýká kostry z hrobu č. 109 pod náhrobním kamenem č. 25.
- XIV. Znělcový náhrobní kámen č. 16 severně od základů objektu č. 6 a západně od náhrobníku č. 15 překrýval hrob č. 110. Kostra muže (?) ve věku 40–50 let uloženého s rukama podél těla. Hrob č. 110 patřil do skupiny spolu s hrobem č. 111 taktéž pod náhrobním kamenem č. 24.
- XV. Náhrobní kameny č. 17–21 se nalézaly severně od objektu č. 7, nebyly blíže prozkoumány. Náhrobní kameny č. 22–23 ležely uvnitř objektu č. 6, nebyly blíže zkoumány. Náhrobník č. 22 byl vyhotoven zřejmě ze znělce a č. 23 z pískovce.
- XVI. Znělcový náhrobní kámen č. 24 západně od náhrobníku č. 16, se kterým tvořil skupinu, překrýval hrob č. 111. Kostra ženy ve věku 30 – 40 let, pravá ruka ležela podél těla, levá ruka položená v klíně.
- XVII. Znělcový náhrobní kámen č. 25 západně od náhrobníku č. 15, se kterým tvořil skupinu, překrýval hrob č. 109. Kostra patřila muži ve věku 30–40 let s rukama položenými podél těla.
- XVIII. Náhrobní kameny č. 26 a 27 severně od objektu č. 7 nebyly blíže zkoumány.
- XIX. Náhrobní kámen č. 28 při severním okraji sondy *a/84* nebyl blíže zkoumán.

5.4.3 Výzkumné sezóny v letech 2013 a 2014

Ačkoli byly 3 náhrobní kameny nalezeny v ploše zkoumané části pohřebiště, po vyhodnocení geodeticky zaměřených bodů se navzdory původním předpokladům ukázalo, že ani tyto kameny nelze bezpečně spojit s hroby. V průběhu sezón 2013 a 2014 tedy nedošlo k nálezů náhrobního kamene v původním uložení. Jedinou výjimkou by mohl být nález náhrobního kamene č. 31, k jehož posunutí došlo až v průběhu výzkumu, nicméně byl v původní poloze geodeticky zaměřen. Prozatím nebyl terén pod ním zkoumán, a proto ukáže až výzkum v následujících sezónách, zda se skutečně jednalo o náhrobní kámen v původní poloze. Celkově bylo během sezóny 2013 zdokumentováno 13 náhrobních kamenů a jejich fragmentů, z nichž 10 bylo ze žnělce a zbylé 3 z pískovce. V průběhu sezóny 2014 bylo zdokumentováno dalších 12 kusů, z nichž bylo 7 žnělcových a 5 pískovcových.

- I. Pískovcový náhrobník č. 1/13 s rozměry 157–158 × 56–57 × 22–23 cm.
- II. Žnělcový náhrobník č. 2/13 s rozměry 202–203 × 91–92 × 24–25 cm.
- III. Žnělcový náhrobník č. 3/13 s rozměry 168 × 70 – 71 × 19 – 20 cm.
- IV. Žnělcový náhrobník č. 4/13 s rozměry 138 × 75–76 × 10–26 cm.
- V. Fragment žnělcového náhrobního kamene č. 5/13 s rozměry 77–78 × 68–69 × 8–14 cm.
- VI. Fragment žnělcového náhrobního kamene č. 6/13 s rozměry 58–59 × 44 × 9–11 cm.
- VII. Pískovcový náhrobník č. 7/13 s rozměry 211–212 × 58–59 × 13–14 cm.
- VIII. Žnělcový náhrobník č. 8/13 s rozměry 171 × 103 × 25–28 cm.
- IX. Zlomek žnělcového náhrobního kamene č. 9/13 s rozměry 45 × 41–42 × 7–10 cm.
- X. Fragment pískovcového náhrobního kamene č. 10/13 s rozměry 46–48 × 40–41 × 9–10 cm.
- XI. Zlomek žnělcového náhrobního kamene č. 11/13 s rozměry 52–53 × 33 × 8–11 cm.
- XII. Zřejmě fragment žnělcového náhrobního kamene č. 12/13 s rozměry 94–104 × 68 × 16–23 cm.
- XIII. Možný fragment žnělcového náhrobního kamene č. 13/13 s rozměry 96–104 × 52–56 × 7–13 cm.
- XIV. Žnělcový náhrobní kámen č. 20/14 s rozměry 138 × 89 × 30–31 cm.

- XV. Pískovcový náhrobník č. 21/14 s rozměry 183–184 × 85–86 × 29–30 cm.
- XVI. Znělcový náhrobník č. 22/14 s rozměry 151–152 × 60–61 × 30–31 cm.
- XVII. Znělcový náhrobník č. 23/14 s rozměry 140 × 64 × 14–20 cm.
- XVIII. Možný fragment pískovcového náhrobního kamene č. 24/14 s rozměry 125 × 67 × 18 cm.
- XIX. Znělcový náhrobník č. 25/14 s rozměry 183–184 × 78–79 × 19–25 cm.
- XX. Znělcový náhrobník č. 26/14 s rozměry 176–177 × 87 × 21–22 cm.
- XXI. Fragment pískovcového náhrobního kamene č. 27/14 s rozměry 94–95 × 57–58 × 15–16 cm.
- XXII. Znělcový náhrobní kámen č. 28/14 s rozměry 152–153 × 96 × 17–18 cm.
- XXIII. Fragment pískovcového náhrobního kamene č. 29/14 s rozměry 60–90 × 44–45 × 20–24 cm.
- XXIV. Pískovcový náhrobník č. 30/14 s rozměry 124–125 × 53–54 × 22–23 cm.
- XXV. Znělcový náhrobní kámen č. 31/14 s rozměry 172–173 × 81–82 × 21–22 cm ležel v ose Z-V snad v primární poloze.

5.4.4 Vyhodnocení náhrobních kamenů z Nesvětic

Celkový počet zjištěných náhrobních kamenů je nutné prozatím vnímat jako orientační. Situaci totiž komplikuje stav dokumentace z výzkumných sezón v letech 1984–1988, kdy přestože bylo napočítáno 28 jednotlivých náhrobních kamenů, ne všechny byly zachyceny fotografickou dokumentací, a ještě méně jich bylo změřeno. Z těchto důvodů nelze vyloučit, že je v tomto počtu zahrnut také náhrobník zjištěný odkrytý výzkumem v roce 1970. Komplikace nastávají také v průběhu současného výzkumu (2013–dosud), kdy některé ze zjištěných náhrobníků v druhotných polohách mohly být registrovány již výzkumem v letech 1984–1988. K vyjasnění situace dojde patrně až po úplném dokončení probíhajícího výzkumu. Pomineme-li prozatím možnost opakovaného započítání některých kusů, získáme v celkovém součtu 54 náhrobních kamenů, z nichž 31 bylo znělcových, 15 pískovcových a zbylých 8 neurčeno. Převaha znělcových náhrobních kamenů může být dána menší vzdáleností pohřebiště od výchozů této horniny a nižšími nároky na povrchové opracování. Povrchová úprava znělcových náhrobníků nebyla zjištěna, předpokládá se tedy jen hrubé osekání vylámaných desek do obdélného tvaru. Oproti tomu pískovcové kameny nesou zpravidla stopy po pracovních nástrojích, kdy byly obdélné bloky pečlivěji otesány a

vyhlazeny. Výrazné rozdíly lze sledovat ve váze zdokumentovaných náhrobních kamenů v závislosti na použité hornině. V zásadě platí, že znělcové náhrobníky mají výrazně vyšší váhu než ty pískovcové. V případě největších kusů se tedy váha znělcových náhrobníků pohybuje zhruba v rozmezí 1000–1200 kg, největší pískovcové náhrobníky naproti tomu váží jen zhruba 300–450 kg. Petroglyfy nebyly na žádném z dosud objevených náhrobníků zjištěny. Přestože je v severozápadních Čechách zachycen výrazný výskyt náhrobních kamenů, představují náhrobníky z Nesvetic zdaleka nejpočetnější soubor, to ale může být do jisté míry dáno současným stavem poznání. V kontextu Čech je srovnatelný počet známý jen z Radomyšle v jižních Čechách.

Datování nesvetických náhrobních kamenů nelze doposud blíže určit. Je to dáno zejména tím, že prozkoumané hroby s náhrobníky byly bez milodarů. Pouze na základě stratigrafických vztahů za současného stavu poznání lze soudit, že se náhrobní kameny v menší míře využívaly již v průběhu starší fáze pohřbívání na nesvetické nekropoli, tedy v 11. století. Jejich největší rozšíření lze však prozatím spatřovat ve 12. století.

5.5 Doklady druhotného využití náhrobních kamenů

V závěrečné fázi výzkumu sezóny 2014 bylo rozebráno základové zdivo odkryté části objektu č. 7 (kostel). Zejména se jednalo o zdivo ze severní, východní a částečně také jižní části závěru domnělého kostela. V průběhu prací se přicházelo na zlomky a fragmenty viditelně opracovaných pískovcových kamenů pocházející s největší pravděpodobností z rozbitých náhrobních desek. Je také velmi pravděpodobné, že byly do základů použity rozbité znělcové náhrobníky. Vzhledem však k tomu, že na znělcových náhrobních kamenech nejsou stopy umělého opracování na pohled patrné, nebylo možné je vyčlenit tak, jak tomu bylo u pískovců. Vybírány byly tedy jen znělece nápadně velké. Celkově bylo tímto způsobem vybráno 16 větších zlomků, z toho 11 pískovcových a 5 znělcových. Průměrné rozměry pískovcových kamenů jsou 51,5 × 54,5 × 19,5 cm, u znělcových pak 48,5 × 64,5 × 8,5 cm. U dalších 7 menších pískovcových fragmentů byla změřena jen výška, která dosahovala průměrně 16 cm.

Otázkou zůstává, jakým způsobem byly tyto kameny získány. Zda se již tehdy jednalo o náhrobní kameny nebo jejich zlomky pocházející ze starších porušených hrobů, či snad záměrně vybrali několik starších náhrobníků dosud ještě patrných v úrovni tehdejšího terénu. Doposud se podařilo zachytit jen ojedinělé případy pohřbů

porušených základovým žlabem stavby kostela, což svědčí o tom, že se v této části pohřebiště začalo pohrbívat až po jejím vystavění. Prozatím se tedy zdá jako nepravděpodobná úvaha, že by rozbité náhrobní kameny pocházely z hrobů zničených při stavbě kostela, jako tomu bylo zřejmě v případě Kouřimi U sv. Vojtěcha. Využívání náhrobních kamenů jako snadno dostupného stavebního materiálu nebylo patrně ničím až tak výjimečným, jak o tom svědčí některé doklady ještě z relativně nedávné minulosti (např. Libice n. Cidlinou, Písek).

Obrázek 6: Opracované pískovcové fragmenty náhrobních kamenů druhotně použitých v základovém zdivu kostela (obj. č. 7).

5.6 Výchozy zdrojů surovin

Použitý pískovec byl dvou druhů, jednak jemnozrný křemitý pískovec, jednak hrubozrný křemitý pískovec. Výchozem obou druhů pískovců je oblast Salesiovy výšiny nedaleko Oseka u Duchcova. Vzdálenost od pohřebiště činí cca 5,1 km vzdušnou čarou, dopravní vzdálenost mohla být až cca 6 km. Přírozené výchozy znělců se nalézají na Červeném vrchu ve vzdálenosti cca 2,3 km vzdušnou čarou od pohřebiště na lokalitě Nesvětice. Skutečná vzdálenost dopravy kamenů mohla být až o 400 m větší (Radoň 2013; Čech – Soukup 2014). Zajímavé zjištění přinesl také povrchový průzkum na Červeném vrchu, kde se vedle množství těžebních jam neurčeného stáří podařilo objevit znělcové bloky různých velikostí. Byly mezi nimi také kameny, které velikostí zhruba odpovídají znělcovým náhrobním kamenům z nesvětického pohřebiště.

V případě znělců nepravidelného tvaru a bez viditelných stop po opracování nelze tvrdit, že se jedná o kusy sebrané z přirozených výchozů. Dle sdělení geologa Miroslava Radoně z Regionálního muzea v Teplicích je u nich proces zvětrání příliš rychlý, než aby bylo možné takový předpoklad uvažovat. Velmi pravděpodobně tak byly znělcové kameny získány vylámaním a posléze jen hrubě opracovány.¹⁵⁶

Obrázek 7: Červený vrch - některé ze zjištěných znělcových kamenů.

---

¹⁵⁶ Za informaci děkuji Mgr. M. Soukupovi.

6. Závěr

Přestože hlavní náplň předložené práce měla spočívat ve zpracování náhrobních kamenů z Nesvetic bylo nejdříve nutné poznat aktuální stav nálezové základny, které se doposud mnoho pozornosti nevěnovalo. Poslední, a tedy také nejaktuálnější, souhrnnou prací byla práce Milana Hanuliaka z roku 1979, ve které se mimo jiné spíše okrajově dotýká území Čech a Moravy. Tato práce vznikla zřejmě nezávisle na informacích uvedených ve starší práci Zdeňky Krumphanzlové z roku 1966, kde je uvedeno několik lokalit s nálezy náhrobních kamenů, které však později M. Hanuliak již neuvádí. Nicméně v obou případech se jednalo víceméně pouze o výčet lokalit bez uvedení podrobnějších skutečností. Vznikla tak nutnost uvedené lokality ověřit a tyto skutečnosti získat, což se nakonec také alespoň částečně podařilo. Vedle toho jsem dosavadní obecné poznání rozšířil také o informace pramenící ze starších i mladších zdrojů. Zaměřil jsem se však jen na území Čech, nálezy z Moravy jsem do tohoto soupisu nezahrnul. Výsledný počet lokalit s podrobně popsány nálezy raně středověkých náhrobních kamenů tak narostl na zhruba šest desítek. Bližší informace vztahující se k téměř třem stům náhrobním kamenům již umožnily sledovat určité tendence v jejich podobě či výskytu napříč vývojem. Za poměrně důležité zjištění lze považovat užívání náhrobních kamenů snad již v 10. století oproti obecně zavedeným předpokladům, kdy bývá jejich počátek kladen spíše do 11. století (např. *Lutovský 2001*). Přesto však nelze považovat uvedený soupis za úplný. Předpokládám, že množství dalších informací zůstává dosud skryto v nepublikovaných nálezových zprávách a další dokumentaci, a to jen tehdy byla-li náhrobním kamenům vůbec věnována při výzkumu pozornost. Uvedený soupis tedy představuje omezenou sondu, která může být dále využita jako součást nálezové základny při posuzování Čech v širších souvislostech v rámci středoevropského kontextu.

Bližší srovnání Nesvetic s dalšími stejně datovanými pohřebišti bylo provedeno jen v kontextu vymezené oblasti Bílinska. Nápadný rozdíl tvoří právě nálezy náhrobních kamenů, které se dosud podařilo nalézt jen v Nesveticích a na pohřebišti v areálu bílinského hradiště. Náhrobní kameny z ostatních pohřebišť známy nejsou, to ale může být dáno jak stavem poznání, tak možnostmi dochování. Právě značné množství náhrobníků z Nesvetic se mohlo dochovat také díky tomu, že zde osídlení trvalo jen do vrcholného středověku a později už obnoveno nebylo. Areál pohřebiště tak

nebyl nijak výrazně poškozován pozdějšími stavebními či těžebními zásahy ale jen zemědělskou činností. Podobný osud postihlo také pohřebiště v prostoru bílinského hradiště, s tím rozdílem, že zde na místo zemědělské činnosti probíhaly parkové úpravy.

Na tomto místě považuji za nutné upozornit také na problém spojený s vlastním rozpoznáním náhrobního kamene a možnostmi jeho dochování. Jak už bylo předesláno výše (kap. 3.1.2.1), hroby s náhrobními kameny se ničím neodlišují od ostatních hrobů, jedinou odlišností je tedy samotný náhrobní kámen. Obtížné, ne-li zcela nemožné, je pak prokázání druhotného použití náhrobníku jeho prostým přesunutím nad jiný hrob (srv. *Hanuliak 1978*). Přestože by k takovému činu bylo potřeba vynaložit značných sil, nezůstaly by po něm zřejmě jakékoliv stopy. Náhrobní kámen poskytoval hrobu, který překrýval také určitou ochranu před druhotnými zásahy, zvláště pak na dlouhodobě využívaných etážových pohřebištích. Ani zde si však nemůžeme takový hrob představovat jako izolovaný ostrov viditelně oddělený od ostatních více či méně porušených hrobů v okolí, jelikož jsou doložené snahy umisťovat některé mladší pohřby do bezprostřední blízkosti hrobu s náhrobníkem. Pokud byl navíc náhrobní kámen rozbit či přesunut ještě v průběhu užívání pohřebiště, zvýšila se tím pravděpodobnost porušení původně překrytého hrobu a tím také smazáním postřehnutelných stratigrafických rozdílů. V pozdějším období přispěla k druhotným posunům zejména zemědělská a stavební činnost. Zatímco v prvním případě poměrně mělce uložené náhrobní kameny překážely v orbě, načež docházelo k jejich rozbití či vytržení a odklizení mimo obdělávanou plochu, v případě druhém jim v hustěji zastavěné oblasti nemusela být ani věnována větší pozornost. Zvláště pak, pokud byla k hloubení výkopů použita těžká technika. Svou roli hrají také rozdílné přírodní podmínky, kdy se například pískovcové náhrobníky dlouhodobě vystavené vlhkosti rozpadají tak, že při výzkumu mohou připomínat kamenný zával či se dochovají jen ve fragmentární podobě, jako tomu bylo v Praze 5 – Motole (*Kovářík 1991*). Je potřeba zmínit také to, že k určitému druhotnému posunu mohlo dojít nedlouho po pohřbu vlivem propadu vnitřního prostoru hrobu tvořený rakví a tlejícím tělem (*Tomková 2005*, 160). Samostatnou kapitolu (viz kap. 5.5) pak představuje využívání náhrobních kamenů jako snadno dostupného zdroje suroviny a to zřejmě již v průběhu běžného užívání pohřebiště v raném středověku.

Výzkum na lokalitě Nesvětica dosud poskytl druhý nejpočetnější soubor náhrobních kamenů raně středověkého stáří v Čechách. Bohužel se však značný počet nalézal již v druhotných polohách bez vazby k hrobovým celkům, o to důsledněji je nutné provést dokumentaci dochovaných hrobů s náhrobními kameny, které na své prozkoumání teprve čekají. Výše předložený přehled (zejména kap. 5.2 a 5.3) názorně dokládá, jak se v čase mění názory na interpretaci jedné lokality. S postupujícím výzkumem přicházejí nové informace, které jsou nezdědky v rozporu s předchozími závěry, i z toho důvodu představují Nesvětica unikátní šanci pro řešení zcela zásadních otázek týkající se raně středověkého pohřbívání.

Vyčlenění analogických pohřebišť naráží na problém v podobě značně rozdílné dokumentace jednotlivých lokalit. Společné znaky s pohřebištem v Nesvěticích sdílí pohřební areál ve Zdechovicích. Také na lokalitě Zdechovice je počátek pohřbívání kladen do 11. století, shodně se jedná o 3–4 fázové etážové pohřebišť, přičemž náhrobní kameny byly taktéž zachyceny jen nad nejmladšími hroby.

V souvislosti s fenoménem náhrobních kamenů doposud zůstává otevřeno množství otázek. Přestože tato práce umožňuje stanovit některé základní charakteristiky či tendence ve vývoji, výskytu a vzhledu náhrobních kamenů, které se budoucími výzkumy podaří rozšířit a zpřesnit, je potřeba rozvíjet dosud ne zcela zavedené metody. Těmi jsou například petrografické analýzy, sledování vazeb na další úpravy hrobových jam a stratigrafických vztahů na etážových pohřebišťích, ale také důkladná fotografická dokumentace. S postupným rozvojem poznání se nabízí některé další dosud neřešené otázky, jako je například možná symbolika různě barevných druhů hornin používaných v rámci jedné nekropole.

7. Seznam zdrojů

7.1 Literatura

Beneš, A. – Břicháček, P. 1977: Volyně, okr. Strakonice. Výzkumy v Čechách 1974, 245–248.

Beneš, F. 1859: Náhrobník pána Zbislava v Čáslavi z první polovice 13. století, Památky archeologické 3, 329–330.

Beneš, F. 1865: Skalsko a Sudoměř v kraji Boleslavském, Památky archeologické 6, 168–179.

Beneš, F. J. 1865: Arciděkanský chrám sv. Jakuba na Horách Kutnách, Památky archeologické 6, 208.

Beneš, J. – Hrubý, P. 2001: Archeologický výzkum hradiště Na Jánu v Netolicích, okres Prachatice: 1. etapa v roce 2000. In: J. Beneš (ed.), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14, České Budějovice, 243–258.

Beneš, J. – Parkman, M. – Pták, M. – Šálková, T. 2010: Archeologický výzkum raně středověkého hradiště Na Jánu v Netolicích a objev zaniklé církevní architektury. In: O. Chvojka (ed.), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 23, České Budějovice, 191–204.

Beran-Cimbůrková, P. 2011: Pohřebiště v Mladé Boleslavi v kontextu pohřebního ritu 10. – 12. století. (Nepubl. rkp. dipl. práce.) Přírodovědná fakulta MU, Brno.

Blajerová, M. – Nechvátal, B. 1990: Demografie mladohradištního pohřebiště v Radomyšli u Strakonice a některé poznatky z antropologického výzkumu, Archaeologia historica, 457–473.

Boháčová, I. (ed.) 2003: Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku. – Stará Boleslav. Přemyslid Stronghold in the early Middle Ages. Mediaevalia archaeologica 5. Praha.

Boháčová, I. – Blažková, G. 2011: Pohřebiště na Loretánském náměstí v Praze – Hradčanech. Archeologický výzkum Ivana Borkovského a jeho výsledky. In: J. Maříková-Kubková (ed.), Castrum Pragense 11. Díl I.

Borkovský, I. 1950: Objev nového kostela na pražském hradě, Archeologické rozhledy 2, 188–199.

Borkovský, I. 1951: Hrobka v nejstarším kostele na pražském hradě, Archeologické rozhledy 3, 3–6.

Borkovský, I. 1953: Kostel Panny Marie na Pražském hradě, Památky archeologické 44, 129–200.

Borkovský, I. 1961: Hrobka Boleslava II. v basilice sv. Jiří na Pražském hradě (Předběžná zpráva), Památky archeologické 52, 532–543.

Bravermanová, M. 2005: Hroby významných představitelů duchovního stavu na Pražském hradě. In: K. Tomková (ed.), Castrum Pragense 7 – Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích. Díl I.1, 119–140.

Brych, V. 1989: Nesvětice, zaniklá středověká ves na Mostecku. Současný stav a perspektivy výzkumu, Archaeologia historica 14, 311–318.

- Břicháček, P. 1995:* Volyně, okr. Strakonice. Výzkumy v Čechách 1990–1992, 386.
- Bubeník, J. 1975:* Slovanské sídliště u Břežánek, okr. Teplice, Archeologické rozhledy 27, 642–650.
- Bubeník, J. 1981:* Jenišův Újezd, okr. Teplice. Výzkumy v Čechách 1976–1977, 52.
- Bubeník, J. 1988:* Slovanské osídlení středního Poohří. Praha.
- Čech, P. – Soukup, M. B. 2012:* Bílina – záchranný výzkum při stavbě tepelného napáječe (2011–2012). In: K. Sklenář (ed.), Zprávy české archeologické společnosti. Archeologické výzkumy v Čechách 2011. Sborník referátů z informačního kolokvia. Supplément 85, Praha, 38–39.
- Čech, P. – Křivánek, R. – Soukup, M. 2014:* Interdisciplinární výzkum raněstředověkého pohřebiště v Nesveticích (k. ú. Libkovice u Mostu, okr. Most). In: K. Sklenář (ed.), Zprávy české archeologické společnosti. Archeologické výzkumy v Čechách 2013. Sborník referátů z informačního kolokvia. Supplément 93, Praha, 29–31.
- Černá, E. – Klápště, J. – Velímský, T. 1985:* Libkovice, okr. Most. Výzkumy v Čechách 1982–1983, 87.
- Černý, V. J. 1878:* O starožitnostech z Libáňska, Památky archeologické 10, 822–823.
- Černý, V. J. 1879:* O Starožitnostech z doby předhistorické na Libáňsku, Památky archeologické 11, 127–132.
- Demek, J. – Mackovčín, P. (edd.) 2006:* Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Brno.
- Dvořák, F. 1936:* Pravěk Kolínska. Kolín.
- Felcman, J. 1904:* Archaeologický výzkum v roku 1902. a 1903., předsevzatý nákladem J. Felcmana, em. řiditele cukrovaru, Památky archeologické 21, 131–138.
- Frolík, J. 2005a:* Archeologický výzkum na klášteřišti u kostela sv. Markéty v Podlažicích. Muzejní a vlastivědná práce 43, sv. 4, 238–239.
- Frolík, J. 2005b:* Hroby přemyslovských knížat na Pražském hradě. In: K. Tomková (ed.), Castrum Pragense 7 – Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích. Díl I.1, 25–46.
- Frolíková-Kaliszová, D. 2000:* Pokus o analýzu slovanského pohřebiště v Praze-Motole, Památky archeologické 91, 201–249.
- Fröhlich, J. 1997:* Písecko v zrcadle archeologie. Písek.
- Hanuliak, M. 1978:* Problematika hrobů pod náhrobními kameňmi v 11. – 14. storočí, Archaeologia historica 3, 67–74.
- Hanuliak, M. 1979:* Hroby pod náhrobními kameňmi v 11. – 14. storočí. In: Slovenská archeológia: časopis Archeologického ústavu SAV v Nitře, 27, 1, 167–183.
- Hanuliak, M. 1990:* K změnám náboženských predstáv v 9. – 12. storočí, Archaeologia historica 15, 323–332.

- Hejna, A. 1967:* Archeologický výzkum a počátky sídlištního vývoje Chebu a Chebska, *Památky archeologické* 58, 169–271.
- Hejna, A. 1971:* Archeologický výzkum a počátky sídlištního vývoje Chebu a Chebska II, *Památky archeologické* 62, 488–550.
- Hejna, A. 1975:* Týnec nad Sázavou, okr. Benešov u Prahy. *Výzkumy v Čechách* 1973, 171.
- Hejna, A. 1978:* Volyně, okr. Strakonice. *Výzkumy v Čechách* 1975, 101.
- Horák, B. 1907:* Hradiště Plzeňské, *Památky archeologické* 22, 437–448.
- Horáková-Jansová, L. 1933:* Prehistorické nálezy v roce 1932, *Památky archeologické* 39, 87–90.
- Kamarýt, J. 1981:* Kolínské náhrobky a nápisné texty. In: *Středočeský sborník historický* 16. Praha.
- Košnar, L. 1969:* Chotějovice, k. o. Světec, o. Teplice. *Bulletin záchranného oddělení* 6, 1968, 47.
- Kovářík, J. 1991:* Slovanské kostrové pohřebiště v Praze 5 – Motole. Praha.
- Klápště, J. 1985:* *Výzkumy v Čechách* 1982–1983, 50.
- Klápště, J. 1994:* Paměť krajiny středověkého Mostecka. Most.
- Kretší, J. 1925:* Historické objevy ve volyňské tvrzi, *Památky archeologické* 34, 486–490.
- Krumphanzlová, Z. 1961:* K otázce vampyrismu na slovanských pohřebištích, *Památky archeologické* 52, 544–549.
- Krumphanzlová, Z. 1966:* Der Ritus der slawischen Skelettfriedhöfe der mittleren und jüngeren Burgwallzeit in Böhmen, *Památky archeologické* 57, 277–327.
- Krumphanzlová, Z. 1974:* Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9. – 11. věku v Čechách, *Památky archeologické* 65, 34–110.
- Lüssner, M. 1864:* Zpráva o starožitnostech nalezených v Chrudimi r. 1861 a 1863, *Památky archeologické* 6, 115–116.
- Lüssner, M. 1887:* Sarkofág sv. Longina v kol. chrámu ss. Petra a Pavla na Vyšehradě, *Památky archeologické* 14, 1–4.
- Lüssner, M. 1887:* Dodatek ke zprávě o sarkofágu sv. Longina, *Památky archeologické* 14, 166.
- Lutovský, M. 2001:* Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Mařík, J. 2005:* Topografie pohřebišť v aglomeraci hradiště v Libici nad Cidlinou, *Archeologické rozhledy* 57, 333.
- Mařík, J. 2007:* Zázemí raně středověkého hradiště v Libici nad Cidlinou. (Nepubl. rkp. dipl. práce.) Filozofická fakulta UK, Praha.

Mařík, J. – Roháček, J. 2013: Ještě jednou a jistě ne naposledy k tzv. libickým stélám, *Epigraphica & sepulcralia* 4, 315–330.

Meduna, P. 1989: Jenišův Újezd, okr. Teplice. *Výzkumy v Čechách 1986–1987*, 68–69.

Meduna, P. 2011: Raně středověké sídliště v Hrdlovce. (Nepubl. rkp. dipl. práce.) Filozofická fakulta UK, Praha.

Nechvátal, B. 1975: Archeologický výzkum Vyšehradu v letech 1971–1973, *Archeologické rozhledy* 27, 159–177, 234–237.

Nechvátal, B. 1982: Praha 2 – Vyšehrad. *Výzkumy v Čechách 1978–1979*, 100–102.

Nechvátal, B. 1995: Praha – Vyšehrad, obv. Praha 2. *Výzkumy v Čechách 1990–1992*, 294–295.

Nechvátal, B. 1996: Další záchranná akce v Radomyšli. In: *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích* 33, č. 3, 225–227.

Nechvátal, B. 1999: Radomyšl. Raně středověké pohřebiště. Praha.

Nechvátal, B. 2010: Záchraný výzkum v poloze tzv. „Tomanovny“ na raně středověkém pohřebišti v Radomyšli u Strakoníc, *Archaeologia historica* 35, 121–134.

Nechvátal, B. – Stránská, P. – Světlík, I. 2012: Radiouhlíkové datování raně středověkého pohřebiště v Radomyšli u Strakoníc, *Archaeologia historica* 37, 497–505.

Petera, F. 1860: Zpráva o starém pohřebišti v Ječovicích, *Památky archeologické* 4, 94–95.

Píč, J. L. 1873: Příspěvky archeologické, *Památky archeologické* 9, 451–456.

Píč, J. L. 1888: Mužský a jeho okolí v ohledu archeologickém, *Památky archeologické* 14, 329–362.

Píč, J. L. 1889: Mužský a jeho okolí v ohledu archeologickém, *Památky archeologické* 14, 605–606.

Píč, J. L. 1891: Archeologický výzkum ve středních Čechách, *Památky archeologické* 15, 689–728.

Píč, J. L. 1893: Archeologický výzkum ve středních Čechách. Praha.

Píč, J. L. 1896: Archeologický výzkum ve středních Čechách, *Památky archeologické* 17, 684.

Píč, J. L. 1909: Starožitnosti země české. Čechy za doby knížecí, Část archeologická. Díl III., sv. I., Praha.

Profous, A. 1951: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původ, význam a změny. Díl III, M-Ř. Praha.

Pudil, J. 1876: Bílina, bývalý hrad a kostel sv. Petra v městě, *Památky archeologické* 10, 435–450.

Rusó, A. 1989: Osek, okr. Teplice. *Výzkumy v Čechách 1986–1987*, 127.

- Sedláček, A. 1868:* O domnělém památníku „Zbislavově“ v Čáslavi, *Památky archeologické* 7, 310–311.
- Sedláček, A. 1998:* Místopisný slovník historický Království českého. Praha.
- Schejbalová, Z. 2011:* Raně středověká řadová pohřebiště v Plzeňském kraji. Plzeň.
- Schmidt, V. 1893:* Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí, *Památky archeologické* 16, 361–386.
- Sklenář, K. 1992:* Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Praha.
- Skružný, L. 1980:* K Některým zvláštnostem pohřebního ritu na slovanském pohřebišti v obci Bášť (o. Praha-východ). In: *Slované 6. – 10. století*. Brno, s. 211–220.
- Sláma, J. 1977:* Mittelböhmen im frühen Mittelalter. I. Katalog der Grabfunde. Praha.
- Smolík, J. 1883:* Archeologický sbor Musea král. Českého, *Památky archeologické* 12, 229–234.
- Sommer, P. 1978:* Archeologický výzkum budečského hradiště v letech 1929 a 1931, *Archeologické rozhledy* 30, 172–185.
- Stloukal, M. – Szilvássy, J. – Šebesta, P. 1988:* Die slawische Gräberstätte auf der Kaiserburg in Cheb (Eger), *Památky archeologické* 79, 390–423.
- Soukup, M. B. 2009:* K počátkům kláštera v Teplicích. In: M. Mašek, P. Sommer, J. Žemlička a kol.: Vladislav II. : druhý král z Přemyslova rodu : k 850. výročí jeho korunovace. Praha, 83–90.
- Šolle, M. 1969:* Kouřim v mladší a pozdní době hradištní, *Památky archeologické* 60, 1–124.
- Šolle, M. 1977:* Hradsko u Mšena. Část I. Od pravěku do doby slovanské a otázka Canburgu franckých letopisů, *Památky archeologické* 68, 323–393.
- Šolle, M. 1978:* Hradsko u Mšena. Část II. Osídlení v časném středověku 11. – 13. století, *Památky archeologické* 69, 344–395.
- Šolle, M. 1991:* Kostel P. Marie na Budči (okr. Kladno). Podle archeologického výzkumu v letech 1975–1980, *Památky archeologické* 82, 231–265.
- Štefan, I. 2010:* Příspěvek k chronologii a výpovědním možnostem esovitých záušnic. In: J. Klápště, J. Sláma (eds.): *Studia Mediaevalia Pragensia* 9, 171–205.
- Toman, H. 1857:* Vysoký Újezd na Opočensku, *Památky archeologické* 2, 285–286.
- Tomek, V. V. 1873:* Registra desátků papežských, *Památky archeologické* 9, 967.
- Tomková, K. 2005:* Pohřební ritus na Pražském hradě a jeho předpolích ve středověku a novověku – charakteristika a vývoj. In: K. Tomková (ed.), *Castrum Pragense 7 – Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích*. Díl I.1, 159–196.
- Tomková, K. 2006:* Raně středověká pohřebiště na předpolí Pražského hradu I. In: K. Tomková (ed.), *Castrum Pragense 7/2 – Pohřbívání na Pražském hradě a jeho předpolích*. Díl I.2, 5–128.

- Tomková, K. – Hlava, M. – Soukup, M. B. 2013:* Dva žalovské omyly aneb ještě jednou o dvou zlatých špercích z Jírovy sbírky. In: M. Lutovský (ed.): *Archeologie ve středních Čechách 17/1*, 185–205.
- Turek, R. 1946:* Prachovské skály na úsvitě dějin: výzkum hradiště a pohřebišť z VI. - X. věku. Praha.
- Turek, R. 1950:* K počátkům Prahy, *Památky archeologické* 43, 80-81.
- Turek, R. 1951:* Výzkum libického hradiště v roce 1950, *Archeologické rozhledy* 3, 201.
- Turek, R. 1952:* Výzkum libického hradiště v roce 1951, *Archeologické rozhledy* 4, 490–496.
- Turek, R. 1954:* Výzkum v Libici nad Cidlinou v r. 1953, *Archeologické rozhledy* 6, 797–804.
- Turek, R. 1963:* Čechy na úsvitě dějin. Praha.
- Unger, J. - Malina, J. 2006:* Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: modulové učební texty pro studenty antropologie a "příbuzných" oborů. V Brně: Nadace Universitas Masarykiana.
- Váňa, Z. 1951:* Slovanské hradiště u Zabušan, *Archeologické rozhledy* 3, 58–60.
- Váňa, Z. 1952:* Další výzkum na slovanském hradišti u Zabušan, *Archeologické rozhledy* 4, 294–297.
- Váňa, Z. 1965:* Bílina, o. Teplice. Výzkumy v Čechách 1964, 52.
- Váňa, Z. 1976:* Bílina. Výzkum centra přemyslovské hradské správy v severozápadních Čechách v letech 1952, 1961–64 a 1966, *Památky archeologické* 67, 393–478.
- Váňa, Z. 1977:* Bílina a Staré Bělsko, *Památky archeologické* 68, 393–478.
- Váňová, L. 1993:* Archeologický výzkum v Benešově 1989–1990. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 33, 193–202.
- Velímský, F. 2014:* Kostel sv. Jana Křtitele v Malíně (okr. Kutná Hora) ve světle dosavadního archeologického výzkumu. In: J. K. Kroupa, L. Polanský, J. Sláma, V. Vaněček (eds.): *Po stopách svatého Vojtěcha, Antiqua Cuthna* 3, 2007, 175–198.
- Velímský, T. 1991:* Město na louce. Archeologický výzkum na Mariánské louce v Děčíně 1984–1989. Děčín.
- Vlačíha, K. 1910:* Výsledky bádání na Královském Vyšehradě od roku 1888 až do nynější doby, *Památky archeologické* 24, 149–160.
- Vlček, P. – Foltýn, D. – Sommer, P. 1997:* *Encyklopedie českých klášterů*. Praha.
- Wolf, J. et al. 2013:* *Duchcov*. Praha.
- Zápotocký, M. 1965:* Slovanské osídlení na Litoměřicku, *Památky archeologické* 56, 205–391.
- Želízko, J. V. 1914:* Kostrové hroby z první doby křesťanské ve Volyni, *Památky archeologické* 26, 28–30.

7.2 Internetové zdroje

Šebesta, P. 2000: Archeologie, Encyklopedické informace [online]. Dostupné z: http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/archeologie#enc_info – 23. 1. 2015.

Budinský, P. 2012: Přehled archeologické sbírky regionálního muzea v Teplicích k 31. 8. 2008. Okres Teplice 1 (B-CH) [online]. Dostupné z: <http://www.muzeum-teplice.cz/archeologicka-sbirka/> - 8. 4. 2015.

Budinský, P. 2013: Přehled archeologické sbírky regionálního muzea v Teplicích k 31. 8. 2008. Okres Teplice 2 (J-O) [online]. Dostupné z: <http://www.muzeum-teplice.cz/archeologicka-sbirka/> - 10. 4. 2015.

Budinský, P. 2014: Přehled archeologické sbírky regionálního muzea v Teplicích k 31. 8. 2008. Okres Teplice 3 (P-Ž) [online]. Dostupné z: <http://www.muzeum-teplice.cz/archeologicka-sbirka/> - 10. 4. 2015.

7.3 Prameny

Brych, V. 1984–1988: Deník výzkumu. Nepubl. rkp. uloř. na archeologickém pracovišti ArÚ v Žatci.

Brych, V. 1984–1988: Deník hrobů. Nepubl. rkp. uloř. na archeologickém pracovišti ArÚ v Žatci.

Brych, V. 1984: Kresebná dokumentace výzkumu. Nepubl. rkp. uloř. na archeologickém pracovišti ArÚ v Žatci.

CDB III-1: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III-1. (Ed. G. Friedrich), Pragae 1942.

Čech, P. – Soukup, M. 2013: Archeologický výzkum raně středověkého pohřebiště z 11. – počátku 13. století v předpolí Lomu Bílina. Nepubl. rkp. závěrečné zprávy za rok 2013 uloř. na archeologickém pracovišti ArÚ v Žatci.

Čech, P. – Soukup, M. 2014: Archeologický výzkum raně středověkého pohřebiště v předpolí Lomu Bílina. Nepubl. rkp. závěrečné zprávy za rok 2014 (II. sezóna) uloř. na archeologickém pracovišti ArÚ v Žatci.

Emler, J. ed. 1881: Decem registra censuum bohemia compilata aetate bellum husiticum praecedente, Praha.

Kochmann ed. 1941: Das Stadtbuch von Dux.

LC: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim I-X. (Ed. F. A. Tingl – J. Emler), Pragae 1865–1889.

Mach, K. 2012: Vývoj geologické stavby a terénu v širokém okolí bývalé obce Libkovice a Mariánských Radčic na konci terciéru a v kvartéru. Nepubl. rkp. uloř. na archeologickém pracovišti ArÚ v Žatci.

Müller, A. ed. 1929: Quellen und Urkundenbuch des Bezirkes Teplitz-Schönau bis zum Jahre 1500, Praha.

Radoň, M. 2013: Odborné posouzení horninových vzorků z archeologického výzkumu na lokalitě Nesvětice. Nepubl. rkp. uloř. na archeologickém pracovišti ArÚ v Žatci.

RBM IV: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. (Ed. J. Emler), Pragae 1892.

RDP: Registra decimarum papalium. (Ed. V. V. Tomek), Praha 1873.

Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2087/77 – složka Benešov.

Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4164/46 – složka Bílina (okr. Teplice).

Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5274/51 – složka Bílina (okr. Teplice).

Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5374/51 – složka Bílina (okr. Teplice).

Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5375/51 – složka Bílina (okr. Teplice).

Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2718/60 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2115/68 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3263/68 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1229/76 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 398/88 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 976/88 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1500/89 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3932/90 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3935/90 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 901/91 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 618/94 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 120/96 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1988/37 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5342/51 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3796/46 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5299/51 – složka Bílina (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4203/46 – složka Braňany (okr. Most).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 409/52 – složka Braňany (okr. Most).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6973/76 – složka Břeštiny (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5340/77 – složka Břeštiny (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3683/82 – složka Břeštiny (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7049/50 – složka Břežánky (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5245/52 – složka Břežánky (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6537/71 – složka Břežánky (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4227/74 – složka Břežánky (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6974/76 – složka Břežánky (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6975/76 – složka Břežánky (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1197/69 – složka Bystřice u Kadaně (okr. Chomutov).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 617/36 – složka Dobroměřice (okr. Louny).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5744/73 – složka Dolany (okr. Chomutov).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3597/50 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3610/50 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 193/90 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2281/90 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4229/90 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 105/92 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 179/92 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 117/93 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 9634/00 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 9639/00 – složka Duchcov (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5505/72 – složka Hostomice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7712/90 – složka Hostomice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2195/52 – složka Hrdlovka (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1695/91 – složka Hrdlovka (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 571/90 – složka Hrdlovka (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4271/90 – složka Hrdlovka (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4639/69 – složka Cheb.
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4272/46 – složka Chotějovice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4652/82 – složka Chudeřice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4463/91 – složka Chudeřice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2602/53 – složka Jablonec u Libčevsi (okr. Louny).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2603/53 – složka Jablonec u Libčevsi (okr. Louny).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5614/51 – složka Jablonec u Libčevsi (okr. Louny).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4198/46 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2242/48 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).

Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7877/75 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3535/77 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5332/77 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5724/77 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5785/77 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1599/78 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6281/78 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6716/78 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7334/78 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4307/79 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4902/79 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6186/79 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6885/79 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 8325/79 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5311/80 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6293/80 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4026/81 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4091/81 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3427/82 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4035/82 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2701/83 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1431/85 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1502/85 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2417/85 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3706/85 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3763/85 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2489/86 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2697/86 – složka Jenišův Újezd (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2173/75 – složka Kozojedy (okr. Rakovník).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6757/71 – složka Kozojedy (okr. Rakovník).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 8083/75 – složka Kozojedy (okr. Rakovník).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5521/94 – složka Krasavce (okr. Plzeň-jih).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1897/58 – složka Kystra (okr. Louny).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1486/73 – složka Kystra (okr. Louny).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 103/92 – složka Kystra (okr. Louny).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 621/94 – složka Kystra (okr. Louny).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5769/70 – složka Lahošť (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 435/72 – složka Lahošť (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2218/52 – složka Ledvice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2219/52 – složka Ledvice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1443/50 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4569/91 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 679/70 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 701/70 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 871/71 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 889/71 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 1007/84 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 958/85 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 1005/86 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ÚAPP Most, č. j. 1110/87 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3102/88 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5704/70 – složka Libkovice u Mostu (okr. Most).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 894/91 – složka Liptice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6996/94 – složka Liptice (okr. Teplice).
Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6997/94 – složka Liptice (okr. Teplice).

Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5282/77 – složka Liptice (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5333/77 – složka Liptice (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 223/83 – složka Liptice (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4052/89 – složka Liptice (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1892/45 – složka Litoměřice.
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4136/46 – složka Litoměřice.
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5390/73 – složka Malé Březno (okr. Most).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7899/75 – složka Mariánské Radčice (okr. Most).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2465/90 – složka Mariánské Radčice (okr. Most).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5672/62 – složka Osek u Duchcova (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6972/72 – složka Osek u Duchcova (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 8568/74 – složka Osek u Duchcova (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6122/75 – složka Osek u Duchcova (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 574/90 – složka Osek u Duchcova (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2391/94 – složka Osek u Duchcova (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 71/02 – složka Osek u Duchcova (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4362/57 – složka Počepice (okr. Příbram).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1742/59 – složka Počepice (okr. Příbram).
 Fotografická dokumentace v archivu ArÚ v Praze, složka Praha Hradčany – Loretánské náměstí (m. č. Praha 1).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 167/33 – složka Praha-Řáblice (m. č. Praha 8).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6829/47 – složka Praha-Řáblice (m. č. Praha 8).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3744/92 – složka Stará Boleslav (okr. Praha-východ).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5247/95 – složka Stará Boleslav (okr. Praha-východ).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3428/76 – složka Strakonice.
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 197/76 – složka Strakonice.
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 84/85 – složka Světec (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 196/76 – složka Volyně (okr. Strakonice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 4500/75 – složka Volyně (okr. Strakonice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2548/90 – složka Volyně (okr. Strakonice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 3527/90 – složka Volyně (okr. Strakonice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1984/37 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2408/32 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 539/37 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7484/50 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7485/50 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1983/37 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7442/47 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7858/47 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1335/49 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 224/48 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 227/48 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6460/61 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 1497/89 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 223/48 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 226/48 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 229/48 – složka Zabušany (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2259/50 – složka Želenice u mostu (okr. Most).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7426/47 – složka Želénky (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7435/47 – složka Želénky (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 7859/47 – složka Želénky (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 228/48 – složka Želénky (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 5052/50 – složka Želénky (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 2435/65 – složka Želénky (okr. Teplice).
 Zpráva v archivu ArÚ v Praze, č. j. 6225/94 – složka Želénky (okr. Teplice).

8. Seznam obrázků v textu

Obrázek 1: Raně středověká pohřebiště s hroby pod náhrobními kameny.....	70
Obrázek 2: Grafické znázornění absolutního datování náhrobních kamenů.....	74
Obrázek 3: Mapa vymezeného regionu se schematicky vyznačeným raně středověkým osídlením.....	76
Obrázek 4: Mapa geologického podloží, která odpovídá stavu před zásahem důlní činnosti v oblasti Lomského a Radčického potoka.	98
Obrázek 5: Nesvětice. Plocha prozkoumaná v letech 1984 - 1988.....	106
Obrázek 6: Opracované pískovcové fragmenty náhrobních kamenů druhotně použitých v základovém zdivu kostela (obj. č. 7).....	115
Obrázek 7: Červený vrch - některé ze zjištěných znělcových kamenů.....	116

9. Tabulky

pořadové číslo	lokality	číslo hrobu (náhrobku)	poloha	orientace	rozměry náhrobku v cm (d/š/v)	petroglýf	hornina	počet náhrobků
1	Bašť (PH)	12/76	sekundární	x	17/30/5-8	kříž	pískovec	1
2	Bašť (PH)	27/76	sekundární	x	50/18-29/10	kříž	opuka	1
3	Benešov	x	primární	z-v	x	x	x	1
4	Benešov	x	primární	z-v	x	x	x	1
5	Běstřina (CR)	x	primární	x	x	x	x	1
6	Bílina (TP)	x	primární	z-v	x/x/14	x	pískovec	1
7	Bílina (TP)	x	primární (?)	z-v	150/x/70	x	x	1 (?)
8	Bílina (TP)	x	sekundární	x	150/54/x	x	x	1
9	Bílina (TP)	x	sekundární	x	134/50/x	x	x	1
10	Bílina (TP)	12/64	primární	z-v	200/150/x	x	rula	1
11	Bříza (LT)	x	sekundární	x	34/40/15	kříž	x	1
12	Bříza (LT)	x	sekundární	x	55/31/12	kříž	x	1
13	Budeč (KL)	x	primární	x	176/57/28	x	pískovec	1
14	Budeč (KL)	20/13	primární	sz-jv	200/x/x	x	pískovec	1
15	Budeč (KL)	29/21	primární	szz-jvv	179/69/x	x	x	1
16	Budeč (KL)	30/22	primární	sz-jv	233/63/11	x	x	1
17	Budeč (KL)	66/55	primární	szz-jvv	180/57/x	x	břidlice	1
18	Budeč (KL)	68/57	primární	jzz-svv	177/70/25	linie	pískovec	1
19	Budeč (KL)	69/58	primární	jzz-svv	132/72/21	x	x	1
20	Budeč (KL)	70/62	primární	jzz-svv	111/55/22	x	x	1
21	Budeč (KL)	71/63	primární	jzz-svv	130/54/30	x	x	1
22	Budeč (KL)	A52	primární	x	x	x	x	1
23	Budeč (KL)	204	primární	jzz-svv	x	x	x	1
24	Budeč (KL)	208	primární	jzz-svv	x	x	x	1
25	Budeč (KL)	217	primární	jzz-svv	x	x	x	1
26	Budeč (KL)	244	primární	jzz-svv	x	x	x	1
27	Bystřice (JC)	x	primární	x	x	x	pískovec	cca 10
28	Bystřice (JC)	x	sekundární	x	x	kříž	x	1
29	Bystřice (CV)	x	primární	z-v	200/60-75/35	x	křemenec	1
30	Bystřice (CV)	x	primární	z-v	90/55/15	x	rula	1
31	Bystřice (CV)	x	primární	z-v	162/62/38	x	křemenec	1
32	Bystřice (CV)	x	primární	z-v	x	x	křemenec	1
33	Bystřice (CV)	x	primární	z-v	x	x	křemenec	1
34	Cítoliby (LN)	f	primární	z-v	50/30/x	trojúhelník y	pískovec	1
35	Dobroměřice (LN)	x	sekundární	x	45,5/37/9	kříže	opuka	1
36	Dolany (CV)	x	primární	x	x	x	x	několik

37	Dřevíč (RA)	x	primární	x	x	1x kříž	x	několik
38	Dřevíč (RA)	x	x	x	160/60/20	x	pískovec	1
39	Dřevíč (RA)	x	sekundární	x	207/95/26-32	x	opuka	1
40	Dřevíč (RA)	x	primární	x	116/55/16	x	opuka	1
41	Hradsko (ME)	x	primární	x	x	x	x	1
42	Hradsko (ME)	x	primární	x	x	x	pískovec	1
43	Hradsko (ME)	x	primární	x	x	x	pískovec	1
44	Hradsko (ME)	x	primární	x	x/60/x	x	x	1
45	Cheb	x	primární	z-v	x	x	fylit	1
46	Cheb	x	primární (?)	x	x	x	žula	1
47	Cheb	x	primární	x	x	x	x	5 (?)
48	Cheb	52	primární	x	x	kříž	x	1
49	Cheb	x	primární	z-v	x	kříž	žula	1
50	Cheb	x	primární	z-v	180/60/24	kříž	žula	1
51	Cheb	x	primární	x	x	x	mramor	1
52	Cheb	x	sekundární	x	x	x	x	1
53	Cheb	x	primární (?)	x	x	x	x	1
54	Cheb	x	primární (?)	x	x	x	x	1
55	Chrudim	x	primární	x	x	x	x	několik
56	Jablonec (LN)	x	primární	ju-sz	x	x	křemenec	1
57	Jablonec (LN)	x	primární	z-v	x	x	křemenec	1
58	Ječovice (LT)	x	primární (?)	z-v (?)	x	x	x	5
59	Klavary (KO)	x	primární	x	x	x	x	několik
60	Kolín - lom	x	primární	x	x	x	žula	1
61	Kopisty (MO)	x	sekundární	x	x	x	červený pískovec, břidlice	3 (?)
62	Kouřim (KO)	x	primární	x	x	x	břidlice	8
63	Kouřim (KO)	x	primární	z-v	x	x	pískovec	1
64	Kouřim (KO)	x	primární	x	x	x	břidlice	1
65	Kouřim (KO)	x	primární	x	x	x	břidlice	1
66	Kouřim (KO)	x	primární	z-v	x	x	břidlice	několik
67	Kouřim (KO)	83	sekundární (?)	z-v	x	x	rula	1
68	Kouřim (KO)	x	primární (?)	z-v	x	x	rula	2
69	Kouřim (KO)	99	primární	z-v	140/80/x	x	rula	1
70	Kouřim (KO)	100	primární	z-v	x	x	rula	1
71	Kouřim (KO)	101	primární	z-v	x	x	rula	1
72	Kralovice (PS)	x	x	x	x	x	x	9 (?)
73	Krasavce (PJ)	x	primární	z-v	x	x	x	několik
74	Kystrá (LN)	x	x	x	x	x	x	několik
75	Libice n. C. (NB)	27	primární	s-j	x	x	opuka	1
76	Libice n. C. (NB)	36	primární	s-j	x	x	černý kámen (?)	1
77	Libice n. C. (NB)	72	primární	sz-jv	x	x	opuka	1
78	Libice n. C. (NB)	x	primární	z-v (?)	x	x	x	2
79	Libice n. C. (NB)	x	primární	x	až 150/x/x	x	x	několik

80	Libice n. C. (NB)	73	primární	x	x	kříž	svor	1
81	Libice n. C. (NB)	x	sekundární	x	117/46/x	nápis	pískovec	1
82	Libice n. C. (NB)	x	sekundární	x	x	nápis	pískovec	1
83	Litoměřice	1	primární	s-j	80/60/17	x	x	1
84	Litoměřice	2	primární	s-j	50/38/x	x	x	1
85	Litoměřice	4	primární	s-j	50/45/18	x	x	1
86	Lovosice (LT)	x	primární	x	x	x	x	několik
87	Lovosice (LT)	x	primární	z-v	x	x	vápenec	několik
88	Malé Březno (MO)	x	primární	x	x	x	x	2
89	Malín (KH)	x	primární	x	x	x	x	několik
90	Malín (KH)	1/53	sekundární	z-v	140/70/15	x	x	1
91	Malín (KH)	2/53	sekundární	z-v	140/70/10	x	x	1
92	Malín (KH)	3/53	sekundární	x	x	x	x	1
93	Malín (KH)	4/53	sekundární	x	230/70/x	x	x	1
94	Mladá Boleslav	11	primární	jjz-ssv	x	x	x	1
95	Mladá Boleslav	12	primární	jjz-ssv	x	x	x	1
96	Nesvětice (MO)	x	primární	z-v	178/73/15	x	pískovec	1
97	Nesvětice (MO)	(1)	primární	z-v	180/60/40	x	znělec	1
98	Nesvětice (MO)	(2)	primární	z-v	197/96/17	x	znělec	1
99	Nesvětice (MO)	29 (3)	primární	z-v	122/29/10	x	znělec	1
100	Nesvětice (MO)	(4)	primární	z-v	x	x	znělec	1
101	Nesvětice (MO)	(5)	primární	z-v	x	x	znělec	1
102	Nesvětice (MO)	101 (6)	primární	z-v	154/60/15	x	pískovec	1
103	Nesvětice (MO)	102, 103 (7)	primární	z-v	167/69/18	x	znělec	1
104	Nesvětice (MO)	104 (8)	primární	z-v	191/70/17	x	pískovec	1
105	Nesvětice (MO)	99 (9)	primární	z-v	183/70/17	x	pískovec	1
106	Nesvětice (MO)	100 (10)	primární	z-v	185/79/19	x	pískovec	1
107	Nesvětice (MO)	(11)	primární (?)	z-v	x	x	pískovec	1
108	Nesvětice (MO)	105 (12)	primární (?)	z-v	x	x	znělec	1
109	Nesvětice (MO)	106 (13)	primární	z-v	x	x	znělec	1
110	Nesvětice (MO)	(14)	primární	z-v	x	x	znělec	1
111	Nesvětice (MO)	108 (15)	primární	z-v	x	x	znělec	1
112	Nesvětice (MO)	110 (16)	primární	z-v	x	x	znělec	1
113	Nesvětice (MO)	(17)	x	x	x	x	x	1
114	Nesvětice (MO)	(18)	x	x	x	x	x	1
115	Nesvětice (MO)	(19)	x	x	x	x	x	1
116	Nesvětice (MO)	(20)	x	x	x	x	x	1
117	Nesvětice (MO)	(21)	x	x	x	x	x	1
118	Nesvětice (MO)	(22)	x	x	x	x	znělec (?)	1
119	Nesvětice (MO)	(23)	x	x	x	x	pískovec (?)	1
120	Nesvětice (MO)	111 (24)	primární	z-v	x	x	znělec	1
121	Nesvětice (MO)	109 (25)	primární	z-v	x	x	znělec	1
122	Nesvětice (MO)	(26)	x	x	x	x	x	1
123	Nesvětice (MO)	(27)	x	x	x	x	x	1

124	Nesvěstice (MO)	(28)	x	x	x	x	x	1
125	Nesvěstice (MO)	(1/13)	sekundární	x	157-158/56-57/22-23	x	pískovec	1
126	Nesvěstice (MO)	(2/13)	sekundární	x	202-203/91-92/24-25	x	znělec	1
127	Nesvěstice (MO)	(3/13)	sekundární	x	168/70-71/19-20	x	znělec	1
128	Nesvěstice (MO)	(4/13)	sekundární	x	138/75-76/10-26	x	znělec	1
129	Nesvěstice (MO)	(5/13)	sekundární	x	77-78/68-69/8-14	x	znělec	1
130	Nesvěstice (MO)	(6/13)	sekundární	x	58-59/44/9-11	x	znělec	1
131	Nesvěstice (MO)	(7/13)	sekundární	x	211-212/58-59/13-14	x	pískovec	1
132	Nesvěstice (MO)	(8/13)	sekundární	x	171/103/25-28	x	znělec	1
133	Nesvěstice (MO)	(9/13)	sekundární	x	45/41-42/7-10	x	znělec	1
134	Nesvěstice (MO)	(10/13)	sekundární	x	46-48/40-41/9-10	x	pískovec	1
135	Nesvěstice (MO)	(11/13)	sekundární	x	52-53/33/8-11	x	znělec	1
136	Nesvěstice (MO)	(12/13)	sekundární	x	94-104/68/16-23	x	znělec	1
137	Nesvěstice (MO)	(13/13)	sekundární	x	96-104/52-56/7-13	x	znělec	1
138	Nesvěstice (MO)	(20/14)	sekundární	x	138/89/30-31	x	znělec	1
139	Nesvěstice (MO)	(21/14)	sekundární	x	183-184/85-86/29-30	x	pískovec	1
140	Nesvěstice (MO)	(22/14)	sekundární	x	151-152/60-61/30-31	x	znělec	1
141	Nesvěstice (MO)	(23/14)	sekundární	x	140/64/14-20	x	znělec	1
142	Nesvěstice (MO)	(24/14)	sekundární	x	125/67/18	x	pískovec	1
143	Nesvěstice (MO)	(25/14)	sekundární	x	183-184/78-79/19-25	x	znělec	1
144	Nesvěstice (MO)	(26/14)	sekundární	x	176-177/87/21-22	x	znělec	1
145	Nesvěstice (MO)	(27/14)	sekundární	x	94-95/57-58/15-16	x	pískovec	1
146	Nesvěstice (MO)	(28/14)	sekundární	x	152-153/96/17-18	x	znělec	1
147	Nesvěstice (MO)	(29/14)	sekundární	x	60-90/44-45/20-24	x	pískovec	1
148	Nesvěstice (MO)	(30/14)	sekundární	x	124-125/53-54/22-23	x	pískovec	1
149	Nesvěstice (MO)	(31/14)	primární (?)	z-v	172-173/81-82/21-22	x	znělec	1
150	Netolice (PT)	11/00	primární	jjz-ssv	175/80/x	x	x	1
151	Netolice (PT)	21/09	primární	z-v	x	x	x	1
152	Netolice (PT)	22/09	primární	z-v	x	x	x	1
153	Počepice (Příbram)	x	primární	x	x	x	x	1
154	Počepice (Příbram)	x	primární	z-v	150/x/x	x	x	1
155	Počepice (Příbram)	x	primární	x	x	x	x	několik
156	Podlažice (CR)	H03	primární	x	x	x	x	1
157	Podlažice (CR)	H04	primární	x	x	x	x	1
158	Postoloprty (LN)	x	primární	z-v (?)	x	x	x	několik
159	Praha 1 - Loret. nám.	H20, H1020	primární	z-v	64/75/x	x	pískovec	1
160	Praha 1 - Loret. nám.	H26	primární	z-v	115/67/15	x	červený nebo černý pískovec	1
161	Praha 1 - Loret. nám.	H102	sekundární (?)	z-v	x/x/15-17	x	opuka	1

162	Praha 1 - Loret. nám.	H156	primární	z-v	179/71/15	x	světle hnědý pískovec	1
163	Praha 1 - Loret. nám.	H162	primární (?)	z-v	103/66/22-24		pískovec	1
164	Praha 1 - Loret. nám.	H164	primární	z-v	209/90/30	x	červený pískovec	1
165	Praha 1 - Loret. nám.	H182	primární	z-v	180(?)/x/x	x	bílý pískovec	1
166	Praha 1 - Loret. nám.	H202	sekundární	z-v	x	x	červený pískovec	1
167	Praha 1 - Loret. nám.	H218	primární	z-v	x	kříž	bílý pískovec	1
168	Praha 1 - Loret. nám.	H225	sekundární (?)	z-v	x	x	pískovec	1
169	Praha 1 - Loret. nám.	H236	sekundární (?)	s-z	x	x	bílý pískovec	1
170	Praha 1 - Loret. nám.	H237	sekundární (?)	z-v	x	x	světle hnědý pískovec	1
171	Praha 1 - Loret. nám.	H320	primární	z-v	131/39-66/24-29	x	bílý pískovec	1
172	Praha 1 - Loret. nám.	H323	primární	z-v	x	kříž	pískovec	1
173	Praha 1 - Loret. nám.	H427	primární (?)	z-v	x	x	bílý pískovec	1
174	Praha 1 - Loret. nám.	H439	primární	z-v	98/21-47/11	x	červený pískovec	1
175	Praha 1 - Loret. nám.	H440	sekundární	x	50/64/18	x	bílý pískovec	1
176	Praha 1 - Loret. nám.	H460	primární	z-v	118/71/26	x	bílý pískovec	1
177	Praha 1 - Loret. nám.	H473	primární	z-v	x	x	bílý pískovec	1
178	Praha 1 - Loret. nám.	H534	sekundární (?)	z-v	x/68/33	x	pískovec	1
179	Praha 2 - Vyšehrad	x	primární	z-v	x	kříž (?)	x	1
180	Praha 2 - Vyšehrad	x	primární	x	x	x	x	1
181	Praha 2 - Vyšehrad	x	sekundární	x	212/73/60	kříže	pískovec	1
182	Praha 2 - Vyšehrad	x	primární	x	240/87/12-15	x	červený pískovec	1
183	Praha 2 - Vyšehrad	x	primární	x	198/66/13-18	kříž	žlutý pískovec	1
184	Praha 2 - Vyšehrad	x	sekundární	x	180/80/20	x	žlutookrový pískovec	1
185	Praha 2 - Vyšehrad	x	primární	z-v	x	kříž	červený pískovec	1
186	Praha 2 - Vyšehrad	x	primární (?)	x	x	x	červený pískovec	1
187	Praha 5 - Motol	x	primární	z-v (?)	x	x	pískovec	1
188	Praha 5 - Motol	35	primární	jzz-svv	90/60/17	x	pískovec	1
189	Praha 5 - Motol	60	primární	jz-sv	158/75/25-33	x	pískovec	1
190	Praha 5 - Motol	99	primární	jzz-svv	85/58/25	x	pískovec	1
191	Praha 5 - Motol	79	primární	jz-sv	x	x	pískovec	1
192	Praha 5 - Motol	100	primární	jz-sv	65/30-45/x	x	pískovec	1
193	Praha 5 - Motol	x	sekundární	x	25/22/11	kříž	pískovec	1
194	Praha 5 - Motol	182	sekundární (?)	jzz-svv	25/22/12	kříž	pískovec	1
195	Praha-Řáblice	x	primární	x	x	ryba; mitra	pískovec	1

196	Praha-Ďáblice	x	sekundární	x	x	x	pískovec	několik
197	Praha-Ďáblice	x	sekundární (?)	x	24/27/6	kříž	vápenec	1
198	Pražský hrad	x	primární	x	210/x/x	x	opuka	1
199	Pražský hrad	x	primární	x	x	x	červený pískovec	1
200	Pražský hrad	x	primární	x	x	x	opuka, pískovec	několik
201	Pražský hrad	93/1951	primární	z-v	x	x	opuka	1
202	Pražský hrad	JK-98	primární	z-v	140/70/20	x	rezavý pískovec	1
203	Pražský hrad	JK-102	primární	z-v	x	x	x	1
204	Pražský hrad	JK-110	primární	x	x	kříž	opuka	1
205	Přebozy (KO)	x	primární	x	x	x	x	4
206	Putim (PI)	x	sekundární	x	x	x	x	3
207	Putim (PI)	x	primární	x	x	x	x	8
208	Radomyšl (ST)	x	sekundární	x	x	4x značka	x	21
209	Radomyšl (ST)	x	sekundární	x	128/48/18	x	žula	1
210	Radomyšl (ST)	x	sekundární	x	x	x	žula	7
211	Radomyšl (ST)	194	primární	x	130/70/x	x	x	1
212	Radomyšl (ST)	197	primární	z-v	88/69/x	x	x	1
213	Radomyšl (ST)	210, 211, 212, 231, 276	primární	z-v	x	x	x	1
214	Radomyšl (ST)	213	primární	z-v	170/75/x	x	x	1
215	Radomyšl (ST)	224	primární	z-v	237/95/18-25	kříž	mramor	1
216	Radomyšl (ST)	323	primární	z-v	137/74/17	x	x	1
217	Radomyšl (ST)	339	primární	x	65/70/x	x	x	1
218	Radomyšl (ST)	367	primární	z-v	52/47/x	x	x	1
219	Radomyšl (ST)	401	primární	z-v	266/48/27-30	x	x	1
220	Radomyšl (ST)	404	primární	z-v	146/84/35-40	luk a šíp	žula	1
221	Radomyšl (ST)	405	primární	z-v	174/61/x	x	x	1
222	Radomyšl (ST)	406	primární	z-v	165/84/35-40	x	x	1
223	Radomyšl (ST)	407	primární	z-v	174/71/x	šipka	pararula	1
224	Radomyšl (ST)	408	primární	z-v	158/72/25-30	x	x	1
225	Radomyšl (ST)	409	primární	z-v	124/56/25	x	x	1
226	Radomyšl (ST)	12/68	primární	z-v	x	x	x	1
227	Radomyšl (ST)	87/68, 16/68	primární	z-v	160/82/30-40	x	x	1
228	Radomyšl (ST)	81/68	primární	z-v	92/61/10-15	x	x	1
229	Radomyšl (ST)	82/68	primární	z-v	162/54/10-15	x	x	1
230	Radomyšl (ST)	83/68	primární	z-v	122/45/20-25	x	x	1
231	Radomyšl (ST)	85/68	primární	z-v	178/82/35	x	x	1
232	Radomyšl (ST)	86/68	primární	z-v	192/71/20-35	x	x	1

233	Radomyšl (ST)	Ao 5987/č. 1	sekundární (?)	x	x	x	x	1
234	Rožďalovice (NB)	x	primární	x	x	x	pískovec	1
235	Skalsko (MB)	x	primární	x	pr. cca 190/63-95/16-21	x	x	22
236	Stará Boleslav (PH)	I/92	primární	x	x	x	bílý pískovec	1
237	Stará Boleslav (PH)	II/95	primární	x	x	linie	rezavě hnědý pískovec	1
238	Stará Boleslav (PH)	III/95	primární	x	x	x	hnědočervený pískovec	1
239	Stará Boleslav (PH)	IV/98	primární (?)	x	x	x	světle šedý pískovec	1
240	Starý hrádek (JC)	x	primární (?)	x	x	x	x	1
241	Starý hrádek (JC)	x	primární	z-v	170/60/30	linie	pískovec	1
242	Starý hrádek (JC)	x	primární	z-v	x	kříž	x	1
243	Starý hrádek (JC)	x	sekundární (?)	x	x	kříž	x	několik
244	Starý hrádek (JC)	x	primární	z-v	x	x	x	1
245	Starý Plzenec (PM)	x	primární	z-v	160/58-53/18	x	pískovec	1
246	Starý Plzenec (PM)	x	primární	x	190/60-62/20	x	pískovec	1
247	Starý Plzenec (PM)	x	primární	x	x	x	x	1
248	Strakonice	x	primární	x	x	x	žula	1
249	Strakonice	19/2006	primární	x	x	x	x	1
250	Strakonice	23/2006	primární	x	x	x	x	1
251	Teplice	x	primární	z-v	150/63/x	kříž	x	1
252	Tetín (BE)	x	primární	x	x	x	x	1
253	Tetín (BE)	x	primární	x	x	x	x	několik
254	Tetín (BE)	x	primární	x	x	x	x	několik
255	Tursko (PZ)	x	primární	z-v	155/57/23	x	pískovec	1
256	Týnec n.S. (BN)	x	primární	z-v	x	x	žula	několik
257	Volyně (ST)	x	primární	x	x	x	x	několik
258	Volyně (ST)	x	primární	x	150/80/x	x	žula	1
259	Volyně (ST)	11, 12	primární	z-v	obě cca 160/60/15	x	x	2
260	Volyně (ST)	x	primární (?)	x	140/55/15	x	x	1
261	Volyně (ST)	x	primární	x	x	x	žula	několik
262	Volyně (ST)	x	sekundární	x	x	x	x	2
263	Vrbčany (KO)	x	primární	x	x	x	x	1
264	Vrbno (ME)	x	primární	x	x	x	x	2
265	Zdechovice (PU)	30	primární	z-v	114/68/15 a 92/61/11	x	žula	1
266	Zdechovice (PU)	x	sekundární	x	153/55/21	x	žula	1
267	Zdechovice (PU)	9	primární	z-v	175/68/13-40	x	žula	1
268	Zdechovice (PU)	93, 95	primární	x	157/82/28	x	žula	1
269	Zdechovice (PU)	x	x	x	x	x	žula	1
270	Žatec (LN)	4	primární	ssz-jjv	x	x	žlutý pískovec	1
271	Žatec (LN)	x	sekundární (?)	x	80/21/x	x	červený pískovec	1
272	Žatec (LN)	16	primární	ssz-jjv	180/58-60/21-25	x	červený pískovec	1
273	Žatec (LN)	19	primární	ssz-jjv	x	x	opuka	1

274	Žatec (LN)	15B	primární	ssz-jjv	130/56/30-32	x	bílý pískovec	1
275	Žatec (LN)	12 (?)	primární (?)	ssz-jjv	200-210/63-68/12-19	x	pískovec	1
276	Žatec (LN)	18	primární	ssz-jjv	160-165/67-68/26-30	x	šedý pískovec	1
277	Žatec (LN)	1	primární	ssz-jjv	x	x	hnědočervený pískovec	1
278	Žatec (LN)	6	primární	x	x	x	opuka	1
279	Žatec (LN)	x	primární	x	118/45/24	x	basalt (?)	1
280	Želenice (MO)	x	primární	x	x	x	znělec	několik

pořadové číslo	počet jedinců	pohlaví jedince	věk jedince	poloha rukou jedince	poloha nohou jedince	mlodary/nálezy
1	x	x	x	x	x	x
2	x	x	x	x	x	x
3	1	x	x	x	x	žádné
4	1	x	x	x	x	žádné
5	x	x	x	x	x	x
6	x	x	x	x	x	x
7	x	x	x	x	x	x
8	x	x	x	x	x	x
9	x	x	x	x	x	x
10	1	x	x	x	x	x
11	x	x	x	x	x	x
12	x	x	x	x	x	x
13	několik	x	x	x	x	žádné
14	1	muž	dospělý	podél	natažené	žádné
15	1	muž	dospělý	podél	natažené	žádné
16	1	neurčeno	dospělý	podél	natažené	žádné
17	1	muž	dospělý	v pánvi	natažené	žádné
18	1	žena	dospělý	podél	natažené	prsten (p. ruka); záušnice (l. lebka)
19	1	žena (?)	dospělý	podél	natažené	žádné
20	1	x	x	podél	natažené	žádné
21	1	žena (?)	dospělý	v pánvi	natažené	růženec
22	1	žena	dospělý	v pánvi	natažené	záušnice
23	1	x	x	x	x	žádné
24	1	žena	dospělý	podél	natažené	záušnice
25	1	x	x	podél	natažené	žádné
26	1	x	x	podél	natažené	žádné
27	cca 10	x	x	x	x	záušnice
28	x	x	x	x	x	x
29	1 (?)	x	x	x	x	záušnice
30	x	x	x	x	x	x
31	1 (?)	x	x	x	x	x
32	x	x	x	x	x	x
33	x	x	x	x	x	x
34	1	muž	dospělý	x	x	x
35	x	x	x	x	x	x
36	x	x	x	x	x	x

37	x	x	x	x	x	záušnice
38	x	x	x	x	x	x
39	x	x	x	x	x	x
40	1	x	nedospělý	x	x	x
41	1	x	x	x	x	x
42	1	x	x	x	x	x
43	1	x	x	x	x	x
44	1	x	x	x	x	žádné
45	1	x	x	x	x	x
46	x	x	x	x	x	x
47	x	x	x	podél	x	záušnice
48	1	x	x	x	x	x
49	1	x	x	x	natažené	záušnice
50	1	x	x	x	natažené	prsten (?)
51	1	x	dítě	x	x	x
52	x	x	x	x	x	x
53	x	x	x	x	x	x
54	x	x	x	x	x	x
55	x	x	x	x	x	x
56	1	x	dospělý	x	x	nádoba
57	1	x	dospělý	x	natažené	nádoba
58	x	x	x	x	x	záušnice (?)
59	x	x	x	x	x	x
60	1	x	x	x	x	masivní Fe závěsek
61	x	x	x	x	x	x
62	8	x	x	x	natažené, skrčené	x
63	1	x	x	x	natažené	žádné
64	1	x	dítě	x	x	x
65	1	x	dospělý	x	x	x
66	x	x	x	x	x	x
67	1	x	x	x	x	x
68	x	x	x	x	x	x
69	1	x	x	x	x	x
70	1	x	x	x	x	x
71	1	x	x	x	x	x
72	x	x	x	x	x	x
73	x	x	x	x	x	nádoba, záušnice, vědro
74	x	x	x	x	x	x
75	1	x	dítě	x	x	x
76	1	x	dospělý	x	x	x
77	1	x	x	x	skrčené	x
78	2	x	x	x	x	Fe a Br. předměty
79	x	x	x	x	x	záušnice (?)

80		x	dítě, nedospělý, dospělý	x	x	Ag kování
	3					
81	x	x	x	x	x	x
82	x	x	x	x	x	x
83	x	x	x	x	natažené	x
84	1	x	nedospělý	x	natažené	x
85	1	x	nedospělý	x	natažené	x
86	x	x	x	x	x	záušnice
87	x	x	x	x	x	x
88	2	x	x	x	x	nádoby (?)
89	x	x	x	x	x	záušnice (?)
90	x	x	x	x	x	x
91	x	x	x	x	x	x
92	x	x	x	x	x	x
93	x	x	x	x	x	x
94	1	muž	40-60	podél	natažené	žádné
95	1	žena	18-22	podél	natažené	žádné
96	1	x	dospělý	podél	natažené	žádné
97	x	x	x	x	x	x
98	x	x	x	x	x	x
99	1	x	x	x	x	x
100	x	x	x	x	x	x
101	x	x	x	x	x	x
102	1	muž	40-60	podél	x	x
103		muž (102); neurčeno (103)	17-18 (102); 14-15 (103)	p. za zády (102); p. v klíně, l. podél (103)	x	x
	2					
104	1	muž	30-40	podél	x	x
105	1	muž (?)	40-50	x	x	x
106	1	žena	30-40	x	x	x
107	x	x	x	x	x	x
108	1	x	x	x	x	x
109	1	muž (?)	x	x	x	x
110	1	muž	30-40	podél	x	x
111	1	muž	40-50	l. v klíně	x	x
112	1	muž (?)	40-50	podél	x	x
113	x	x	x	x	x	x
114	x	x	x	x	x	x
115	x	x	x	x	x	x
116	x	x	x	x	x	x
117	x	x	x	x	x	x
118	x	x	x	x	x	x
119	x	x	x	x	x	x
120		žena	30-40	p. podél, l. v klíně	x	x
	1					
121	1	muž	30-40	podél	x	x
122	x	x	x	x	x	x
123	x	x	x	x	x	x

124	x	x	x	x	x	x
125	x	x	x	x	x	x
126	x	x	x	x	x	x
127	x	x	x	x	x	x
128	x	x	x	x	x	x
129	x	x	x	x	x	x
130	x	x	x	x	x	x
131	x	x	x	x	x	x
132	x	x	x	x	x	x
133	x	x	x	x	x	x
134	x	x	x	x	x	x
135	x	x	x	x	x	x
136	x	x	x	x	x	x
137	x	x	x	x	x	x
138	x	x	x	x	x	x
139	x	x	x	x	x	x
140	x	x	x	x	x	x
141	x	x	x	x	x	x
142	x	x	x	x	x	x
143	x	x	x	x	x	x
144	x	x	x	x	x	x
145	x	x	x	x	x	x
146	x	x	x	x	x	x
147	x	x	x	x	x	x
148	x	x	x	x	x	x
149	x	x	x	x	x	x
150	1	x	nedospělý	x	x	záušnice
151	1	x	x	x	natažené	žádné
152	1	x	dospělý	x	x	pružinové nůžky
153	x	x	x	x	x	x
154	1	x	x	x	natažené	mince
155	x	x	x	x	x	x
156	x	x	x	x	x	x
157	x	x	x	x	x	x
158	x	x	x	x	x	nádoby (?), Br. předměty, záušnice (?)
159	2	x	dítě (H20); dospělý (H1020)	x	x	x
160	1	x	dospělý	x	x	x
161	1	x	dítě	x	x	záušnice

162	1	žena	dospělý	x	x	záušnice
163	1	žena	dospělý	x	x	br. Háček a očko
164	1	muž (?)	dospělý	x	x	x
165	1	žena (?)	dospělý	x	x	x
166	1	žena	dospělý	x	natažené	x
167	1	muž	dospělý	x	natažené	x
168	1	muž	dospělý	x	natažené	x
169	1	žena	dospělý	x	x	x
170	1	x	10	podél	natažené	záušnice
171	1	x	x	x	x	x
172	1	žena (?)	dospělý	x	x	x
173	1	x	x	x	x	x
174	1	x	dítě	x	x	x
175	1	muž	dospělý	podél	natažené	x
176	1	žena	dospělý	podél	natažené	x
177	1	x	x	x	x	x
178	1	x	dítě	x	x	x
179	1	x	x	x	x	x
180	1	x	x	x	skrčené	x
181	x	x	x	x	x	x
182	1	x	x	x	x	x
183	1	x	x	x	x	x
184	x	x	x	x	x	x
185	x	x	x	x	x	x
186	x	x	x	x	x	x
187	1	x	x	l. příčně přes tělo	x	žádné
188	1	muž	50-60	podél	natažené	žádné
189	1	x	13-14	v klíně	natažené	žádné
190	1	muž	50-60	podél	natažené	nádoba, Fe kování
191	1	žena (?)	50-60	x	natažené	vědro
192	1	x	4-5	p. podél; l. na boku	skrčené	žádné
193	x	x	x	x	x	x
194	1	žena	19-30	podél	natažené	žádné
195	1	x	x	x	x	nádoby (?), Ag předměty

196	x	x	x	x	x	x
197	x	x	x	x	x	x
198	2	muž, žena	40-50 (m), více než 40 (ž)	x	x	Ag náušnice; záušnice
199	1	x	dítě	x	x	záušnice
200	x	x	x	x	x	x
201	1	x	dítě	x	x	x
202	1	muž	dospělý	podél	natažené	x
203	1	žena	16-18	x	natažené	x
204	1	žena	dospělý	na prsou	natažené	x
205	4	x	x	x	x	žádné
206	x	x	x	x	x	x
207	x	x	x	x	x	x
208	x	x	x	x	x	x
209	x	x	x	x	x	x
210	x	x	x	x	x	x
211	3	muž; žena; neurčeno	dospělý (m+ž), 15-20	x	x	x
212	1	muž	50-60	x	x	Br. předmět
213	5	muž; 4 neurčeno	50-60 (m); 0,5-1; 2,5; 2,5; cca 2	podél	x	x
214	1	muž	30-40	x	x	záušnice
215	1	muž	20-21	podél	natažené	x
216	1	žena	50-60	podél	x	x
217	1	x	4-5	podél	x	x
218	1	muž	30-40	podél	x	x
219	1	žena	20-30	podél	x	x
220	1	muž	50-60	podél	natažené	x
221	1	x	11	podél	rozevřené	x
222	1	muž	více než 60	podél	x	x
223	1	muž	20-30	podél	x	x
224	2	žena; neurčeno	40-50 (ž); více než 1 rok (dítě)	podél (ž); v klíně (d)	x	skl. prsten a skl. náhrdelník (d)
225	1	žena	50-60	podél	x	Br. prsten (p. ruka)
226	1	muž	50-60	x	x	x
227	2	muž; žena	40-60 (m); 40-50 (ž)	podél (ž)	natažené (ž)	prsten (ž)
228	1	žena	40-50	podél	natažené	záušnice
229	1	muž	40-60	podél	natažené	x
230	1	žena	20-30	podél	natažené	záušnice
231	1	muž	40-50	p. podél; l. v klíně	nažazené	x
232	1	muž	50-60	l. podél; p. v klíně	natažené	x

233		x	6 nedospělý; 9 dospělý	x	x	x
	15					
234	1	x	x	x	x	nádoba
235	x	x	x	x	x	záušnice (?)
236	x	x	x	x	x	x
237	x	x	x	x	x	x
238	x	x	x	x	x	x
239	x	x	x	x	x	x
240	x	x	x	x	x	x
241	1	x	x	x	x	záušnice
242	1	x	x	x	x	x
243	x	x	x	x	x	x
244	1	x	x	x	x	Br. jehlice
245	2	x	x	x	x	žádné
246	x	x	x	x	x	x
247	3	x	x	x	x	žádné
248	1	x	x	x	x	žádné
249	1	x	x	x	x	x
250	1	x	x	x	x	x
251	1	žena	dospělý	x	x	x
252	1	muž (?)	x	x	x	x
253	x	x	x	x	x	záušnice (?)
254	x	x	x	x	x	záušnice (?)
255	1	x	x	x	x	žádné
256	x	x	x	x	x	záušnice (?)
257	x	x	x	x	x	záušnice (?)
258	x	x	x	x	x	záušnice (?)
259	2	x	x		x	x
260	x	x	x	x	x	nádoba (?), nůž (?)
261	x	x	x	x	x	x
262	x	x	x	x	x	x
263	1	x	x	x	x	x
264	2	muž (?)	x	x	x	žádné
265	1	x	x	x	x	x
266	x	x	x	x	x	x
267	1	muž	x	x	x	žádné
268	2	x	x	x	x	x
269	x	x	x	x	x	x
270	1	x	x	x	x	žádné
271	x	x	x	x	x	x
272	1	x	dospělý	x	x	x
273	1	x	dítě	x	x	záušnice

274	1	x	x	x	x	x
275	1 (?)	x	x	x	x	x
276	1	x	dospělý	x	x	x
277	1	x	dospělý	l. na krku	x	x
278	1	x	x	x	x	x
279	1	x	dítě	x	x	x
280	x	x	x	x	x	x

Tab. 1: Raněstředověké lokality s nálezy hrobů pod náhrobními kameny.

10. Katalog náhrobních kamenů z Nesvetic

1. Náhrobník č. 01 (TAB. 1, A)

Hrob č.: nezkoumáno

Sezóna:

- 1984–1988

Rozměry:

- délka: 180 cm
- šířka: 60 cm
- výška: 40 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- primární

2. Náhrobník č. 02 (TAB. 1, B)

Hrob č.: nezkoumáno

Sezóna:

- 1984–1988

Rozměry:

- délka: 197 cm
- šířka: 96 cm
- výška: 17 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- primární

3. Náhrobník č. 03 (TAB. 2, A)

Hrob č.: 29

Sezóna:

- 1984–1988

Rozměry:

- délka: 122 cm
- šířka: 29 cm
- výška: 10 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- primární

4. Náhrobník č. 06 (TAB. 2, B)

Hrob č.: 101

Sezóna:

- 1984–1988

Rozměry:

- délka: 154 cm
- šířka: 60 cm
- výška: 15 cm

Hornina:

- pískovec

Poloha:

- primární

5. Náhrobník č. 07 (TAB. 3, A)

Hrob č.: 102, 103

Sezóna:

- 1984–1988

Rozměry:

- délka: 167 cm
- šířka: 69 cm
- výška: 18 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- primární

6. Náhrobník č. 08 (TAB. 3, B)

Hrob č.: 104

Sezóna:

- 1984–1988

Rozměry:

- délka: 191 cm
- šířka: 70 cm
- výška: 17 cm

Hornina:

- pískovec

Poloha:

- primární

7. Náhrobník č. 09 (TAB. 4, A)

Hrob č.: 99

Sezóna:

- 1984–1988

Rozměry:

- délka: 183 cm
- šířka: 70 cm
- výška: 17 cm

Hornina:

- pískovec

Poloha:

- primární

8. Náhrobník č. 10 (TAB. 4, B)

Hrob č.: 100

Sezóna:

- 1984–1988

Rozměry:

- délka: 185 cm
- šířka: 79 cm
- výška: 19 cm

Hornina:

- pískovec

Poloha:

- primární

9. Náhrobník č. 01/13 (TAB. 5, A)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 157–158 cm
- šířka: 56–57 cm
- výška: 22–23 cm

Hornina:

- pískovec

Poloha:

- sekundární

10. Náhrobník č. 02/13 (TAB. 5, B)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 202–203 cm
- šířka: 91–92 cm
- výška: 24–25 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

11. Náhrobník č. 03/13 (TAB. 6, A)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 168 cm
- šířka: 70–71 cm
- výška: 19–20 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

12. Náhrobník č. 04/13 (TAB. 6, B)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 138 cm
- šířka: 75–76 cm
- výška: 10–26 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

13. Náhrobník č. 05/13 (TAB. 7, A)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 77–78 cm
- šířka: 68–69 cm
- výška: 8–14 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

14. Náhrobník č. 06/13 (TAB. 7, B)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 58–59 cm
- šířka: 44 cm
- výška: 9–11 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

15. Náhrobník č. 07/13 (TAB. 8, A)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 211–212 cm
- šířka: 58–59 cm

- výška: 13–14 cm
- Hornina:
- pískovec
- Poloha:
- sekundární

16. Náhrobník č. 08/13 (TAB. 8, B)

- Hrob č.: neurčeno
- Sezóna:
- 2013
- Rozměry:
- délka: 171 cm
  - šířka: 103 cm
  - výška: 25–28 cm
- Hornina:
- znělec
- Poloha:
- sekundární

17. Náhrobník č. 09/13 (TAB. 9, A)

- Hrob č.: neurčeno
- Sezóna:
- 2013
- Rozměry:
- délka: 45 cm
  - šířka: 41–42 cm
  - výška: 7–10 cm
- Hornina:
- znělec
- Poloha:
- sekundární

18. Náhrobník č. 10/13 (TAB. 9, B)

- Hrob č.: neurčeno
- Sezóna:
- 2013
- Rozměry:
- délka: 46–48 cm
  - šířka: 40–41 cm
  - výška: 9–10 cm
- Hornina:
- pískovec
- Poloha:
- sekundární

19. Náhrobník č. 11/13 (TAB. 10, A)

- Hrob č.: neurčeno
- Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 52–53 cm
- šířka: 33 cm
- výška: 8–11 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

20. Náhrobník č. 12/13 (TAB. 10, B)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 94–104 cm
- šířka: 68 cm
- výška: 16–23 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

21. Náhrobník č. 13/13 (TAB. 11, A)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2013

Rozměry:

- délka: 96–104 cm
- šířka: 52–56 cm
- výška: 7–13 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

22. Náhrobník č. 20/14 (TAB. 11, B)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2014

Rozměry:

- délka: 138 cm
- šířka: 89 cm
- výška: 30–31 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

23. Náhrobník č. 21/14 (TAB. 12, A)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2014

Rozměry:

- délka: 183–184 cm
- šířka: 85–86 cm
- výška: 29–30 cm

Hornina:

- pískovec

Poloha:

- sekundární

24. Náhrobník č. 22/14 (TAB. 12, B)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2014

Rozměry:

- délka: 151–152 cm
- šířka: 60–61 cm
- výška: 30–31 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

25. Náhrobník č. 23/14 (TAB. 13, A)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2014

Rozměry:

- délka: 140 cm
- šířka: 64 cm
- výška: 14–20 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

26. Náhrobník č. 24/14 (TAB. 13, B)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2014

Rozměry:

- délka: 125 cm
- šířka: 67 cm
- výška: 18 cm

Hornina:

- pískovec
- Poloha:
- sekundární

27. Náhrobník č. 25/14 (TAB. 14, A)

- Hrob č.: neurčeno
- Sezóna:
- 2014
- Rozměry:
- délka: 183–184 cm
  - šířka: 78–79 cm
  - výška: 19–25 cm
- Hornina:
- znělec
- Poloha:
- sekundární

28. Náhrobník č. 26/14 (TAB. 14, B)

- Hrob č.: neurčeno
- Sezóna:
- 2014
- Rozměry:
- délka: 176–177 cm
  - šířka: 87 cm
  - výška: 21–22 cm
- Hornina:
- znělec
- Poloha:
- sekundární

29. Náhrobník č. 27/14 (TAB. 15, A)

- Hrob č.: neurčeno
- Sezóna:
- 2014
- Rozměry:
- délka: 94–95
  - šířka: 57–58 cm
  - výška: 15–16 cm
- Hornina:
- pískovec
- Poloha:
- sekundární

30. Náhrobník č. 28/14 (TAB. 15, B)

- Hrob č.: neurčeno
- Sezóna:
- 2014
- Rozměry:

- délka: 152–153 cm
- šířka: 96 cm
- výška: 17–18 cm

Hornina:

- znělec

Poloha:

- sekundární

31. Náhrobník č. 29/14 (TAB. 16, A)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2014

Rozměry:

- délka: 60–90 cm
- šířka: 44–45 cm
- výška: 20–24 cm

Hornina:

- pískovec

Poloha:

- sekundární

32. Náhrobník č. 30/14 (TAB. 16, B)

Hrob č.: neurčeno

Sezóna:

- 2014

Rozměry:

- délka: 124–125 cm
- šířka: 53–54 cm
- výška: 22–23 cm

Hornina:

- pískovec

Poloha:

- sekundární

33. Náhrobník č. 31/14 (TAB. 17, A)

Hrob č.: nezkoumáno

Sezóna:

- 2014

Rozměry:

- délka: 172–173 cm
- šířka: 81–82 cm
- výška: 21–22 cm

Hornina:

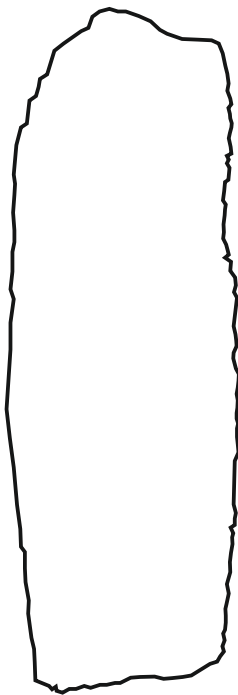
- znělec

Poloha:

- primární (?)

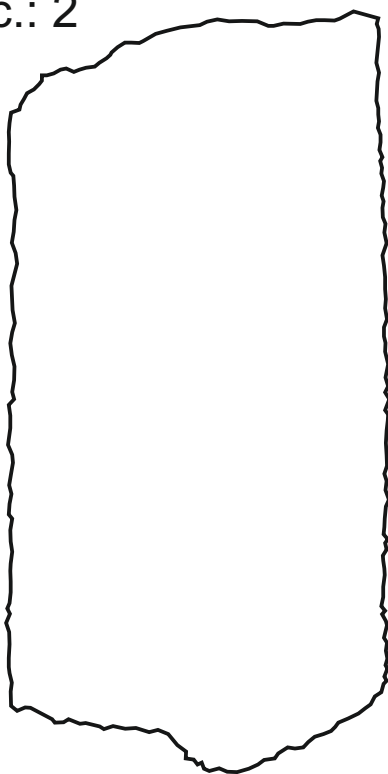
Kat. č.: 1

A

Kat. č.: 2

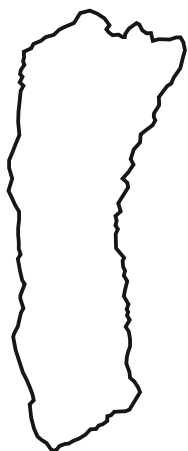
B

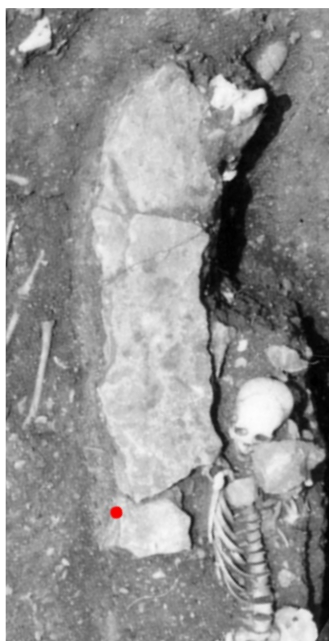
TAB. 1

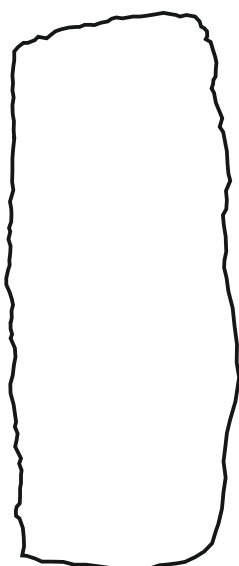
Kat. č.: 3

A

Kat. č.: 4

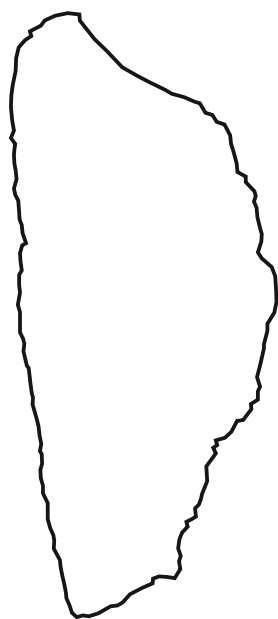
B

TAB. 2

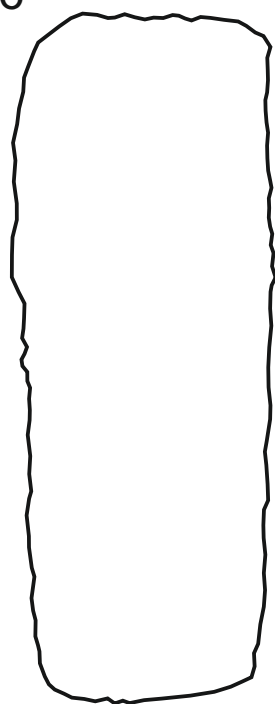
Kat. č.: 5

A

Kat. č.: 6

B

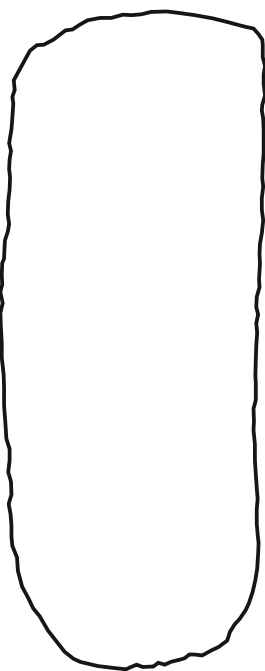

TAB. 3

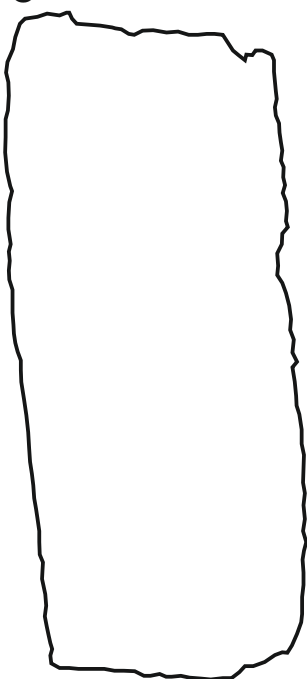
Kat. č.: 7

A

Kat. č.: 8

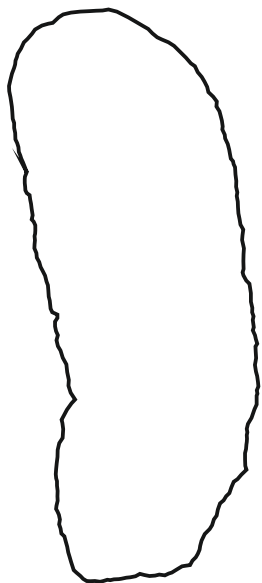
B

TAB. 4

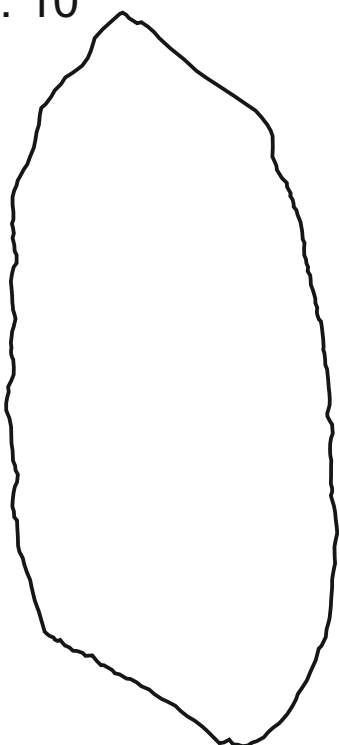

Kat. č.: 9

A

Kat. č.: 10

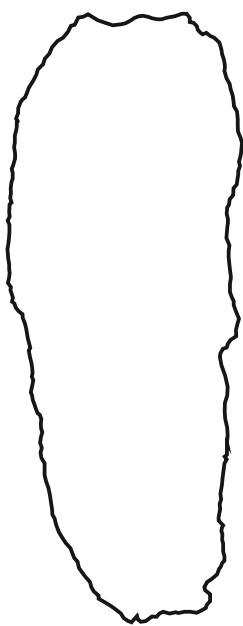

B

TAB. 5

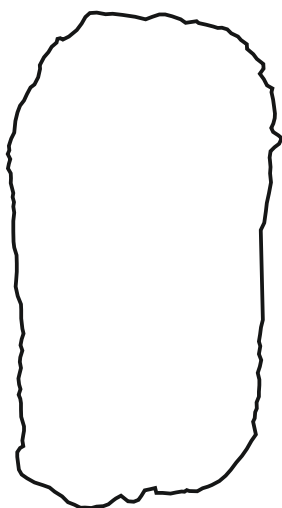
Kat. č.: 11

A

Kat. č.: 12

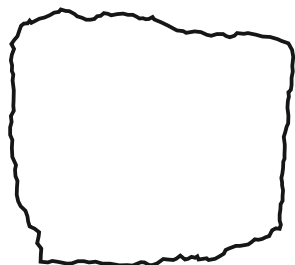
B

TAB. 6

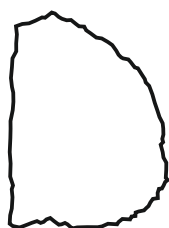

Kat. č.: 13

A

Kat. č.: 14

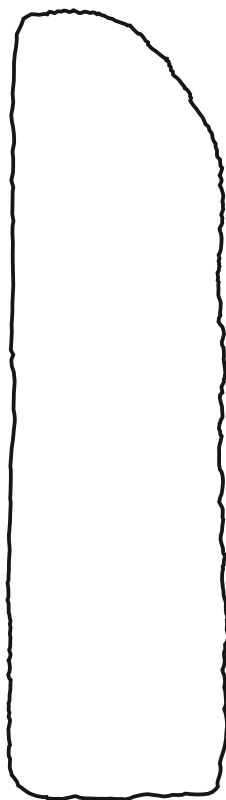

B

TAB. 7

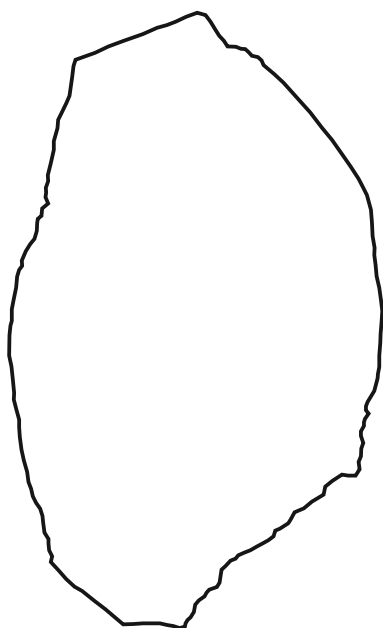

Kat. č.: 15

A

Kat. č.: 16

B

TAB. 8

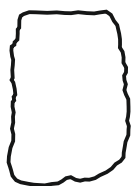

Kat. č.: 17

A

Kat. č.: 18

B

TAB. 9

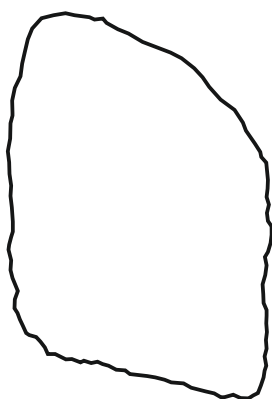

Kat. č.: 19

A

Kat. č.: 20

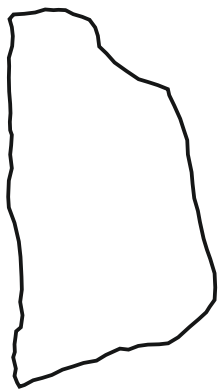

B

TAB. 10

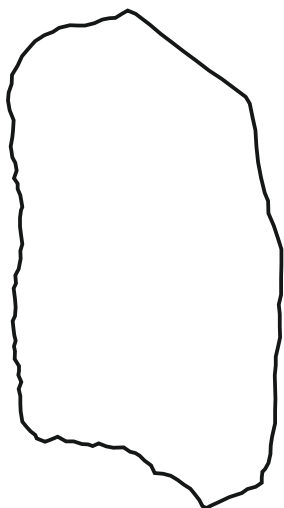

Kat. č.: 21

A

Kat. č.: 22

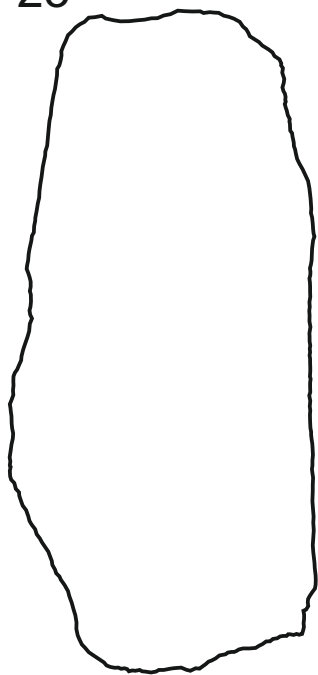

B

TAB. 11

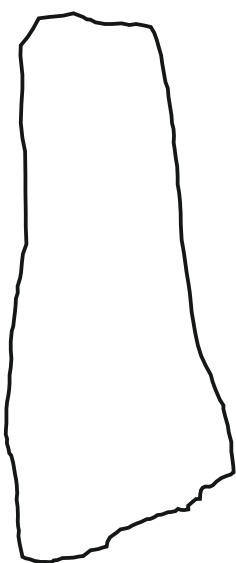
Kat. č.: 23

A

Kat. č.: 24

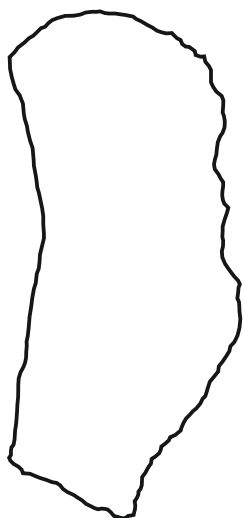
B

TAB. 12

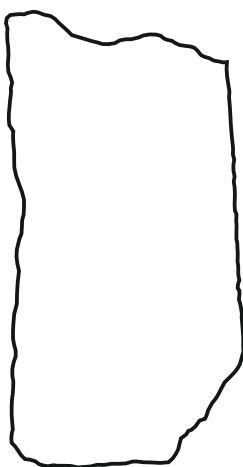

Kat. č.: 25

A

Kat. č.: 26

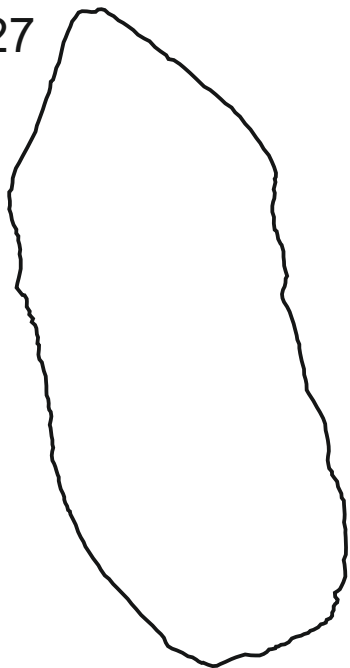

B

TAB. 13

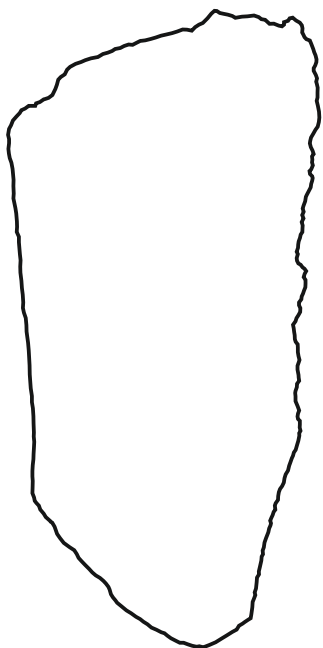
Kat. č.: 27

A

Kat. č.: 28

B

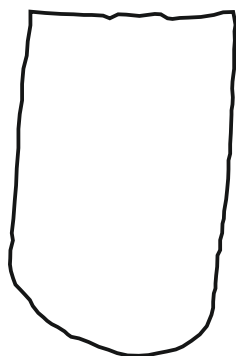

TAB. 14

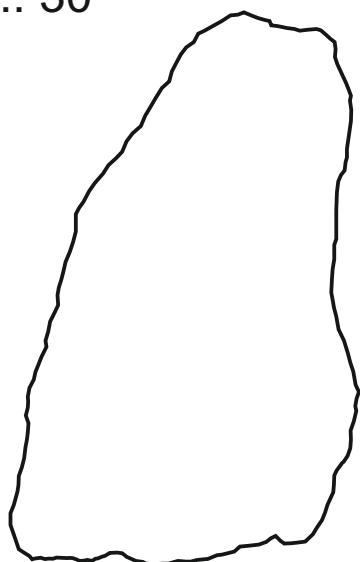

Kat. č.: 29

A

Kat. č.: 30

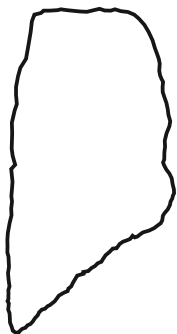

B

TAB. 15

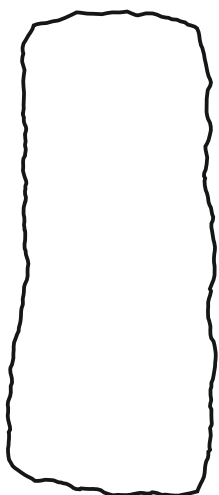

Kat. č.: 31

A

Kat. č.: 32

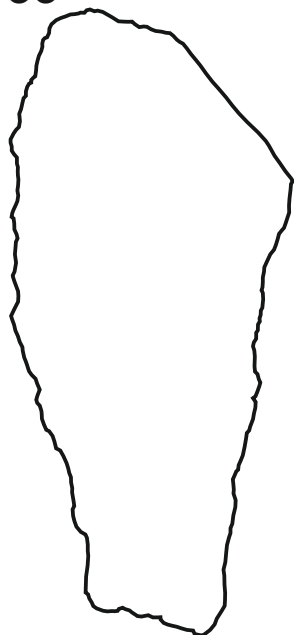
B

TAB. 16

Kat. č.: 33

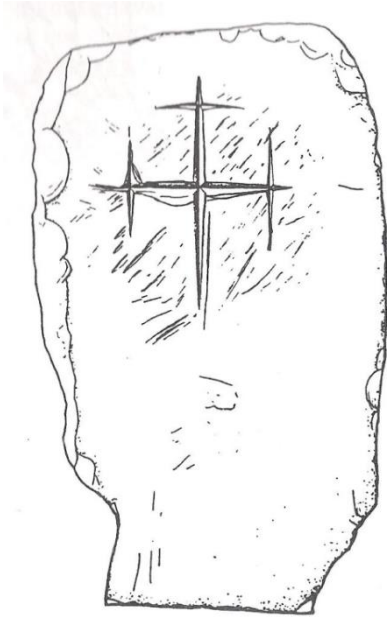

A

TAB. 17

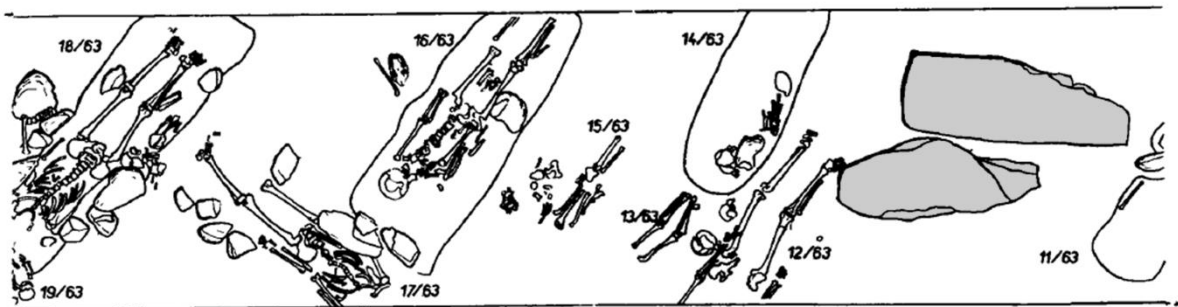
11. Obrazová příloha

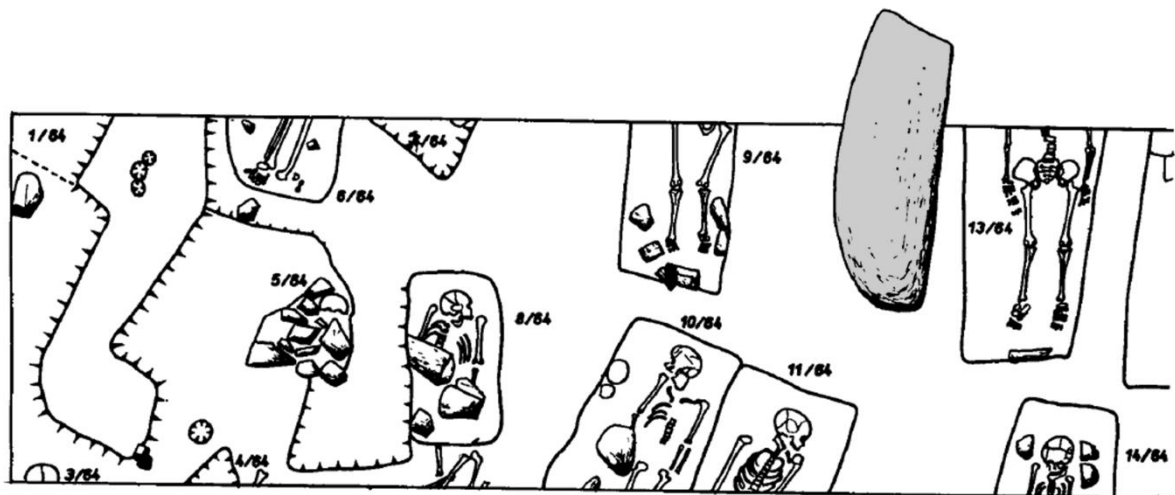
Obrázek 1: Bašť. Náhrobní kámen zdobený křížem, (Lutovský 2001).

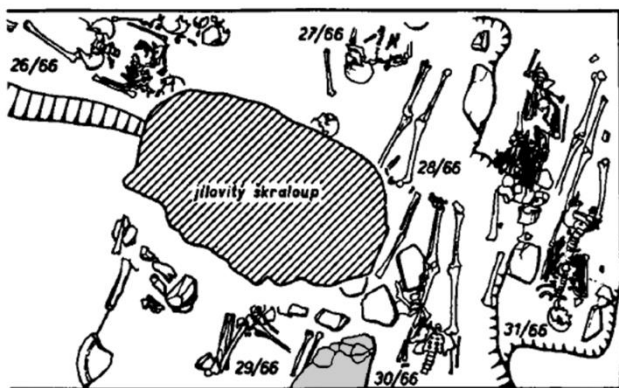
Obrázek 2: Běstvína. Patrně náhrobní kámen v sondě u kostela sv. Jana Křtitele (foto J. Frolík)

Dva náhrobní kameny mezi hroby č. 11 a 12

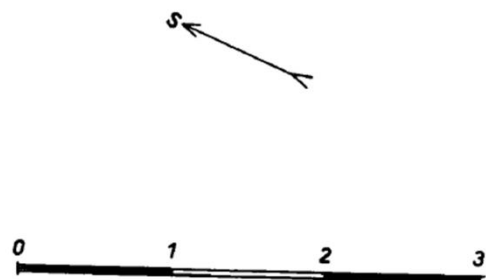

Náhrobní kámen nad hrobem č. 12, sonda I/64

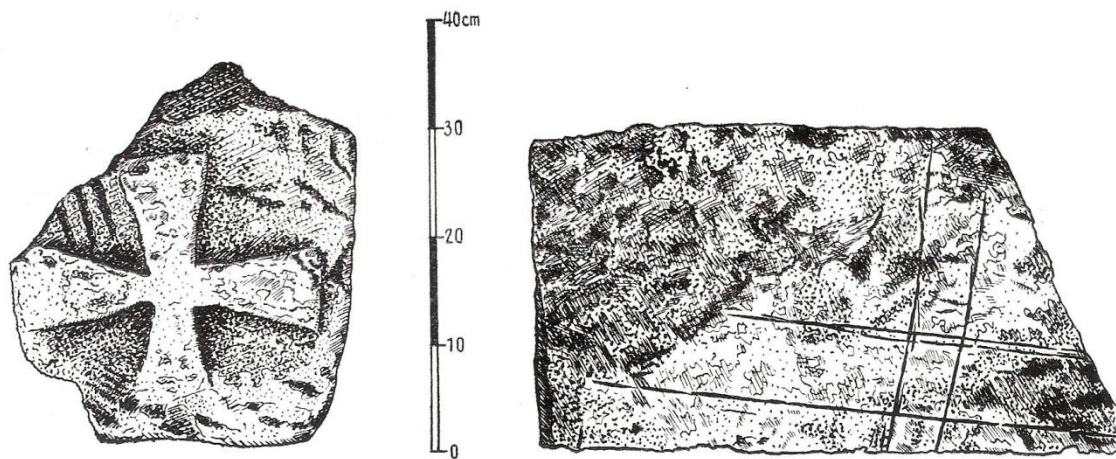

Možný náhrobní kámen ve stěně hrobu č. 29/66

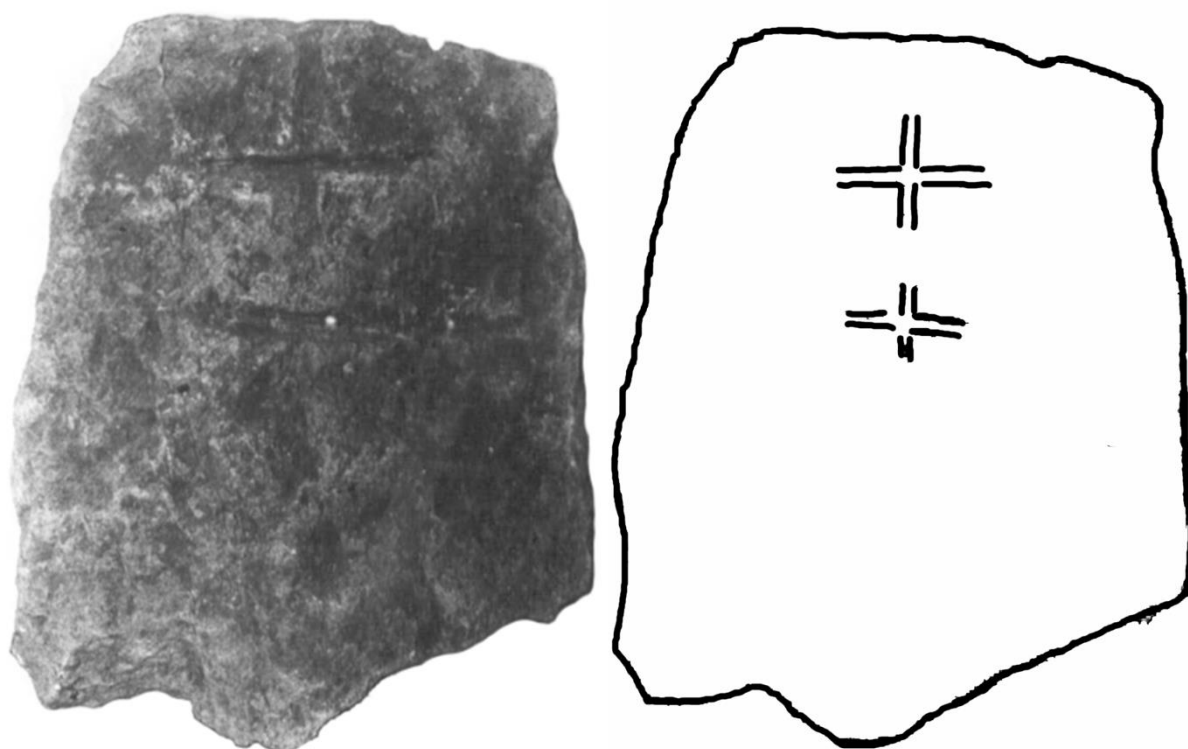
Sonda I

Obrázek 3: Bílina - hradiště. Náhrobní kameny zachycené výzkumem Z. Váni z let 1961-64 a 1966, (Váňa 1976) - upraveno.

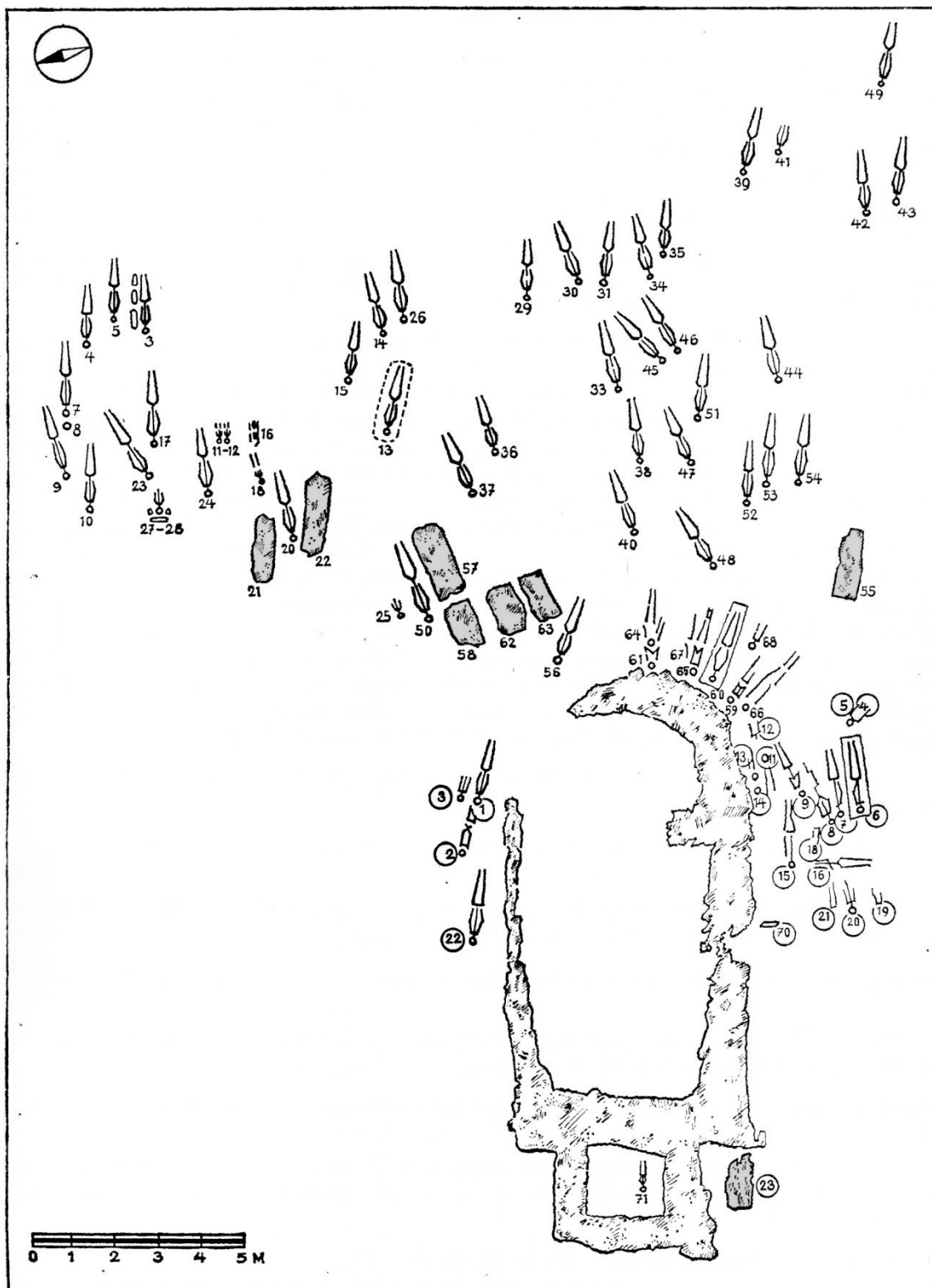

Obrázek 4: Bříza. Fragmety náhrobních kamenů, (Sláma 1977).

Obrázek 5: Dobroměřice. Fragment náhrobního kamene zdobený křížem, (Zpráva č. j. 617/36) - upraveno.

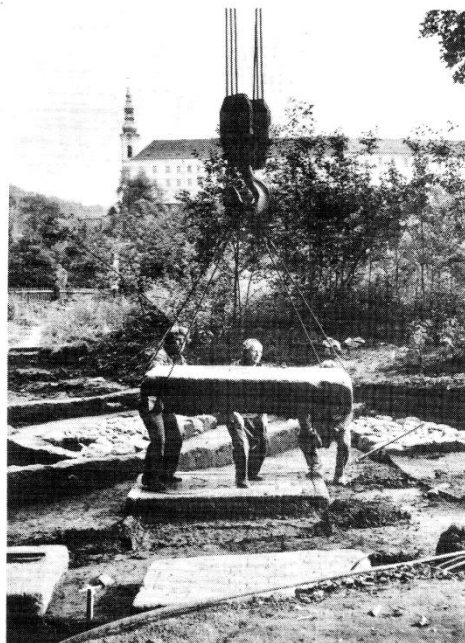
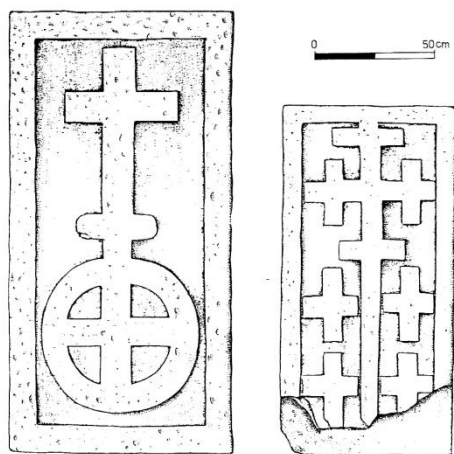
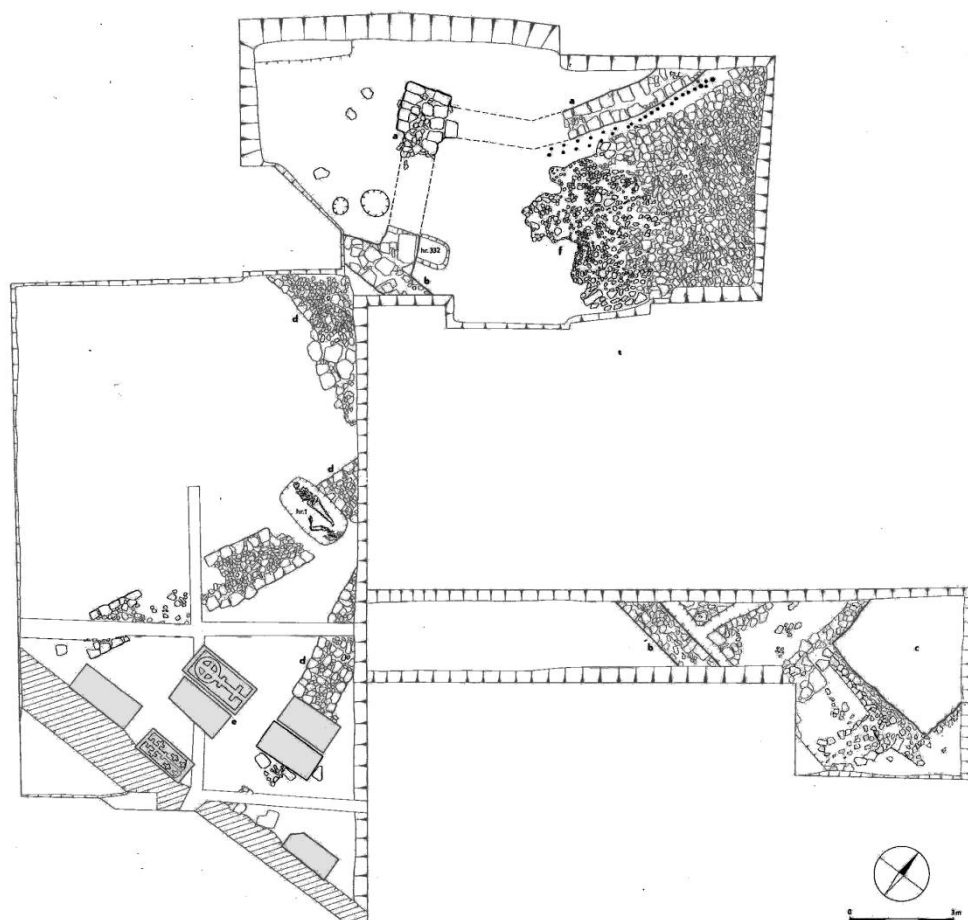
Obrázek 6: Budeč. Hroby s náhrobníky na plánu z výzkumu v letech 1929 a 1931, (Sláma 1977) - upraveno.

Obrázek 7: Čáslav. Náhrobník Jistislava či Zbislava ze 13./14. století, (Beneš 1859) - upraveno.

Obrázek 8: Havlíčkův Brod. Náhrobní deska přibližně ze 2. poloviny 13. století objevená roku 2000 v dlažbě kostela sv. Vojtěcha (foto L. Macek).

Obrázek 9: Děčín. Náhrobní kameny ze závěru 13. století nalezené při výzkumu T. Velímského v roce 1985, (Velímský 1991) - upraveno.

Obrázek 10: Dřevíč. Náhrobníky odkryté J. Bubeníkem roku 1972, (Bubeník 1975 - zpráva č. j. 8083/75) - upraveno.

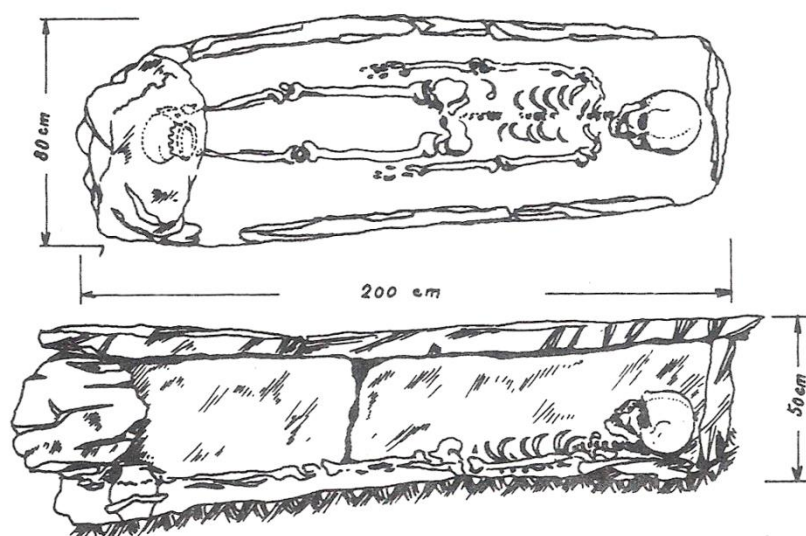

Náhrobní kameny z výzkumu A. Jonase v roce 1911

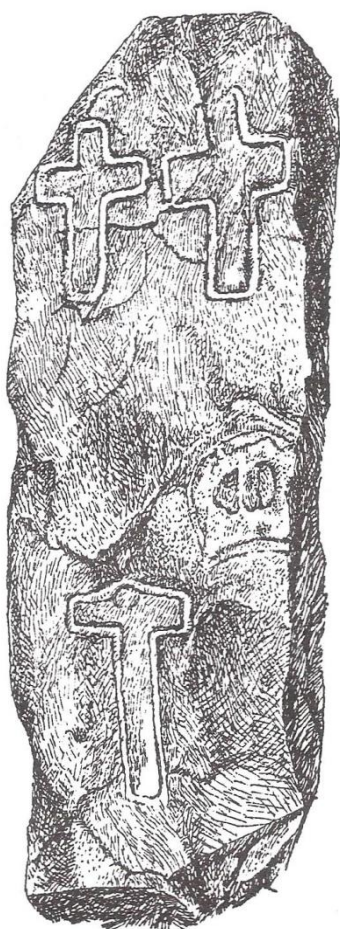

Dva náhrobní kameny z výzkumu O. Pospíchalové v roce 1968.

Obrázek 11: Cheb. Náhrobní kameny nalezené v areálu chebského hradu, (Stloukal - Szilvássy - Šebesta 1988; Šebesta 2000).

Obrázek 12: Jablonec u Libčevsi. Hrob obložený kameny a překrytý kamennou náhrobní deskou z výzkumu G. Laubeho v roce 1930, (Bubeník 1988).

Obrázek 13: Písek. Náhrobní kámen z druhé poloviny 13. století, (Fröhlich 1997).

Náhrobník s motivem spleteného kříže.

Fragmenty náhrobního kamene s křížem a nápisovou páskou po obvodu.

Náhrobník s jednoduchým křížem a plastickým obvodovým rámem.

Ruthardovský náhrobní kámen s nápisovou páskou a dvěma postavami.

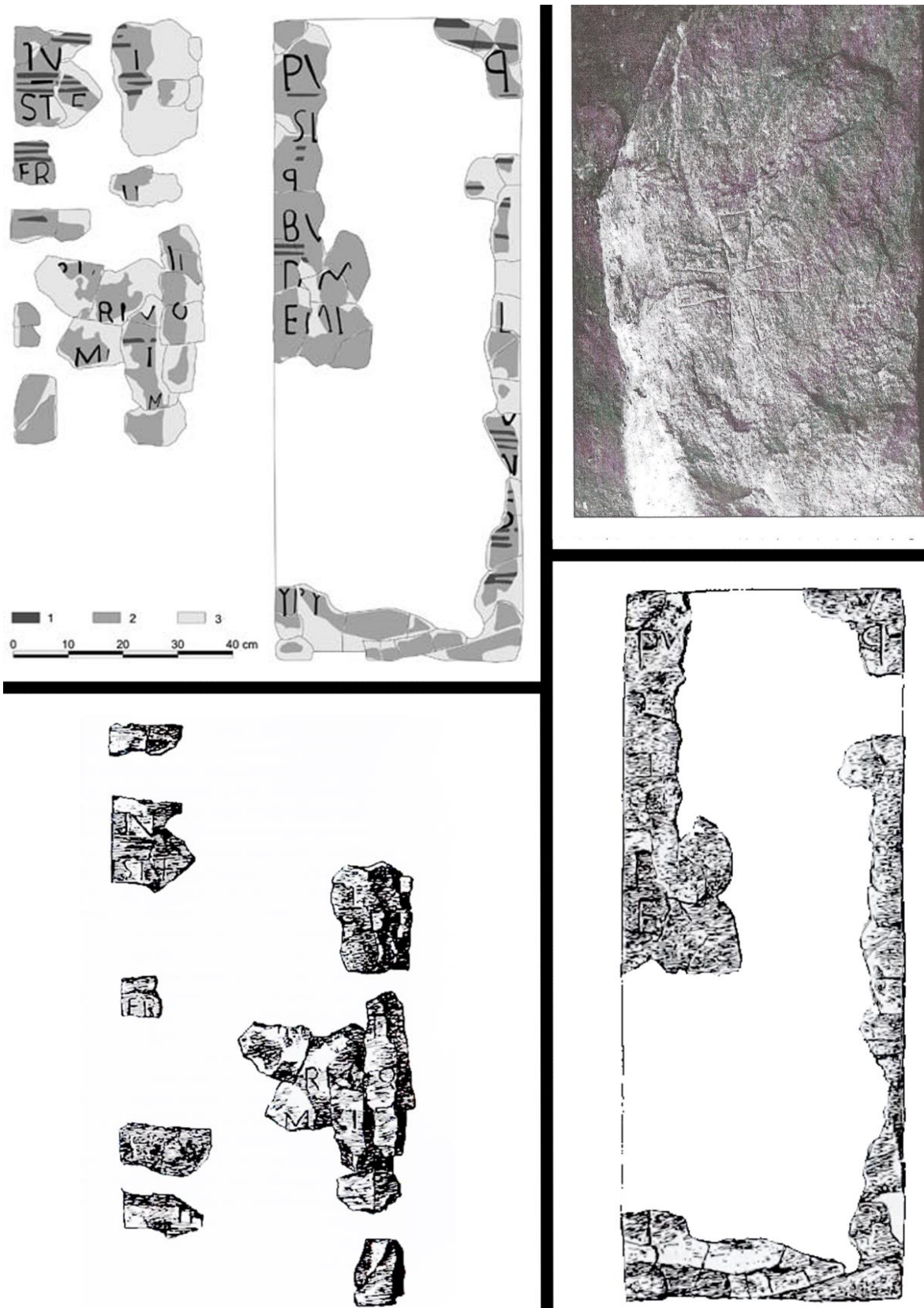
Obrázek 14: Kolín. Náhrobní kameny spíše již vrcholně středověkého stáří uložené v chrámu sv. Bartoloměje, (Kamarýt 1981) - upraveno.

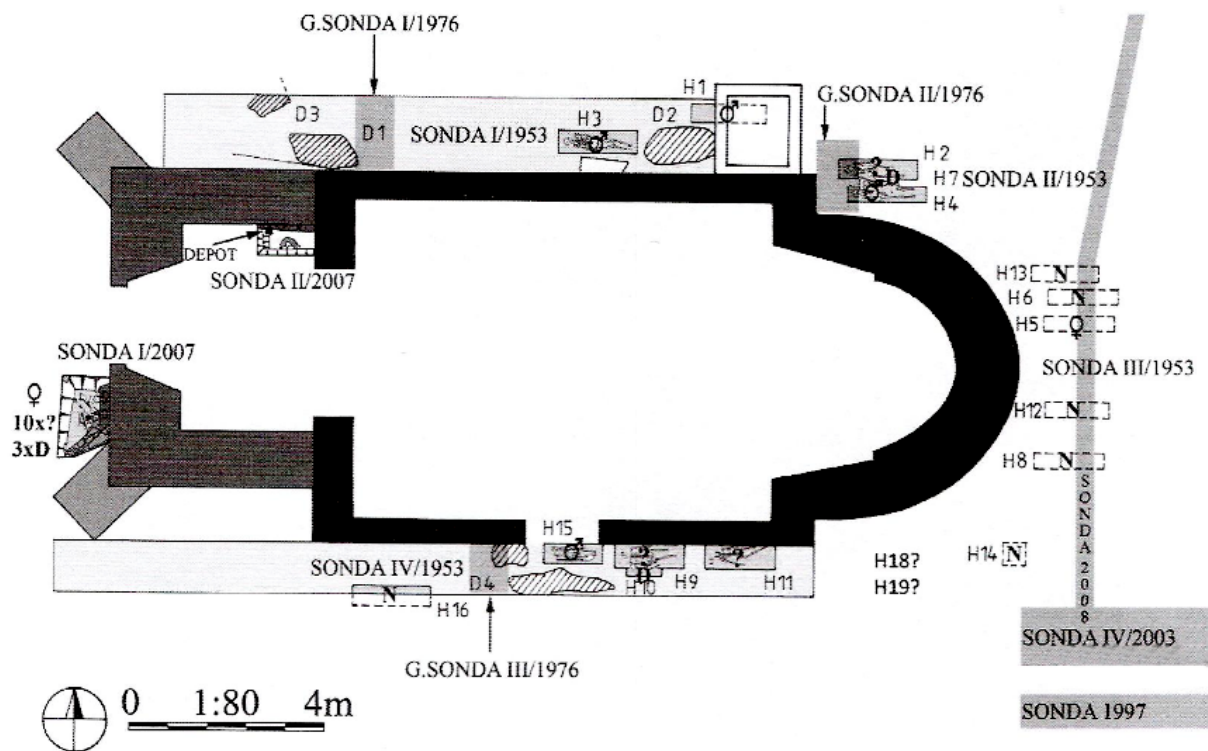

Obrázek 15: Kralovice. Patrně náhrobní kameny a jejich fragmenty nalezené při výzkumu u kostela sv. Petra a Pavla v roce 2008 (foto D. Stráník).

Obrázek 16: Libice nad Cidlinou. Fragменты нáгробнých kamenů nalezené roku 1953 na akropoli libického hradiště, (Turek 1954; týž 1963; Lutovský 2001; Mařík – Roháček 2013) - upraveno.

Obrázek 17: Malín. Náhrobní kameny nalezené u kostela při výzkumu v roce 1953 - šrafované, (Velímský 2014) - upraveno.

Obrázek 18: Mladá Boleslav. Náhrobní kámen nad hrobem č. 12 zachycený při výzkumu v roce 2010, (Beran-Cimbůrková 2011).

Obrázek 19: Počepice. Náhrobní kámen odkrytý při výzkumu v roce 1957, (Soudská 1959 - zpráva č. j. 1742/59).

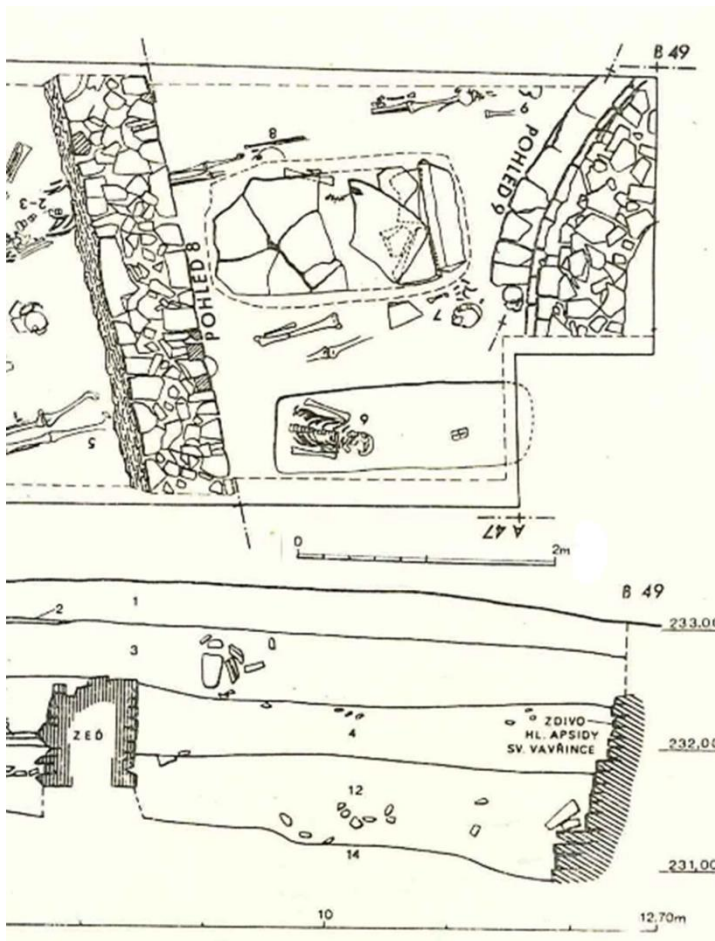
Obrázek 20: Vysoký Újezd. Nápisové náhrobní stély uložené ve zdi kostela sv. Jakuba Staršího, (Toman 1857).

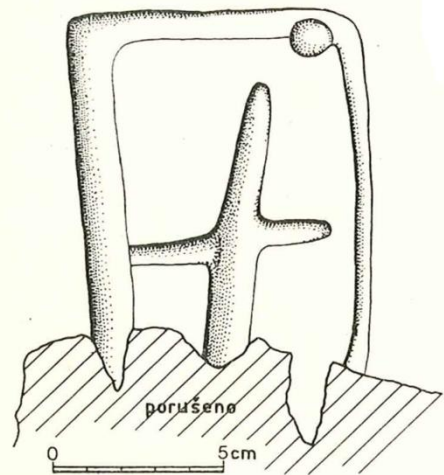

Obrázek 21: Podlažice. Dvojice náhrobních kamenů zachycených výzkumem u kostela sv. Markéty, (foto J. Frolík).

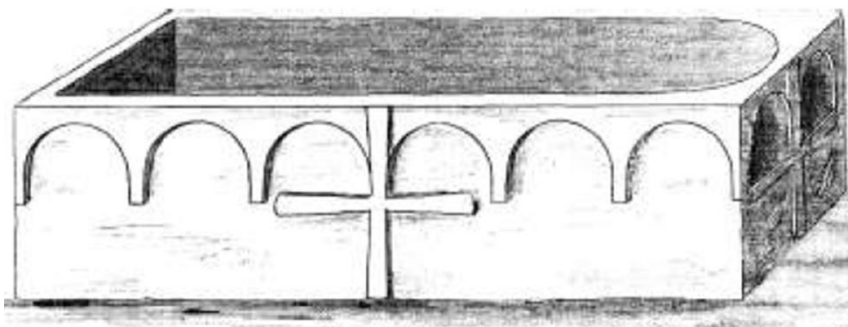

Náhrobní kameny nalezené při výzkumu v letech 1971-1973 v sondě S-131.

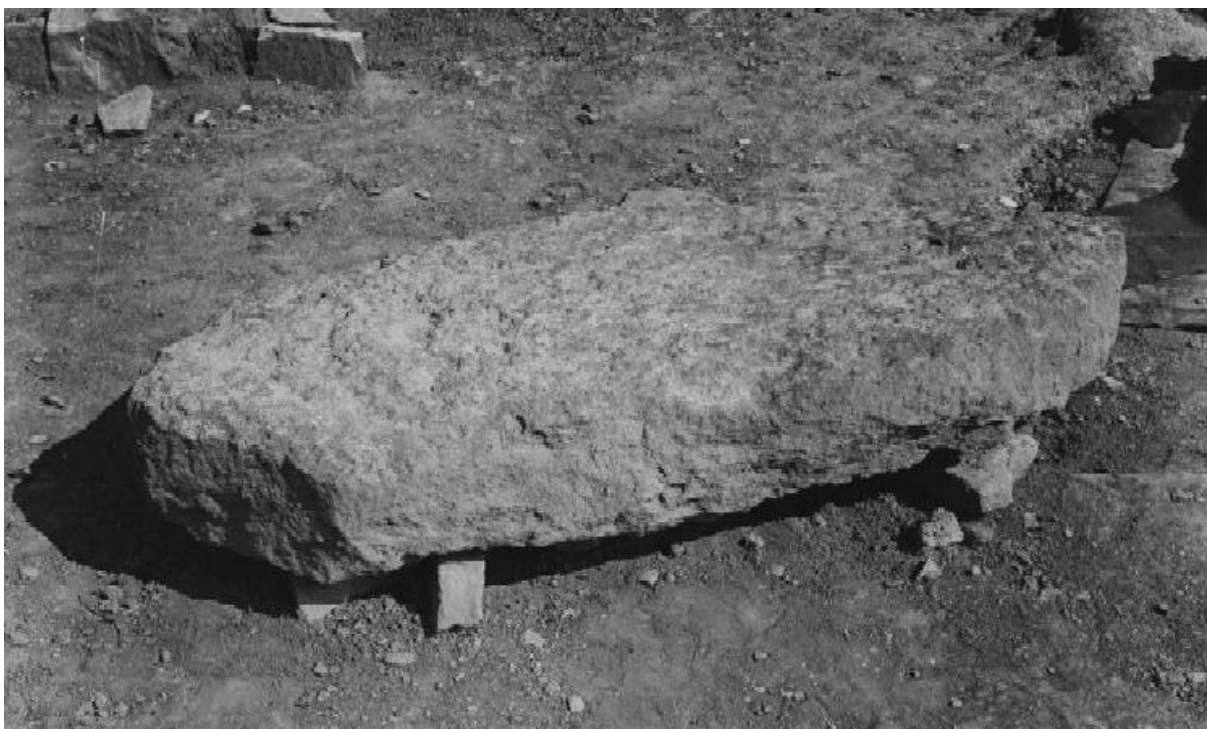

Symbol kříže na náhrobním kameni pod hrobem č. 6 v sondě S-131.

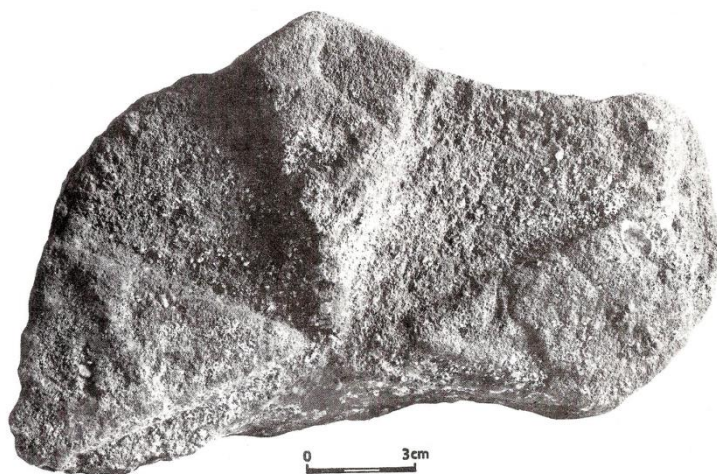

Sarkofág sv. Longina.

Obrázek 22: Praha 2 - Vyšehrad. Náhrobní kameny z výzkumu B. Nechvátala u apsidy baziliky sv. Vavřince, (Nechvátal 1975) – upraveno; sarkofág sv. Longina (Lüssner 1887).

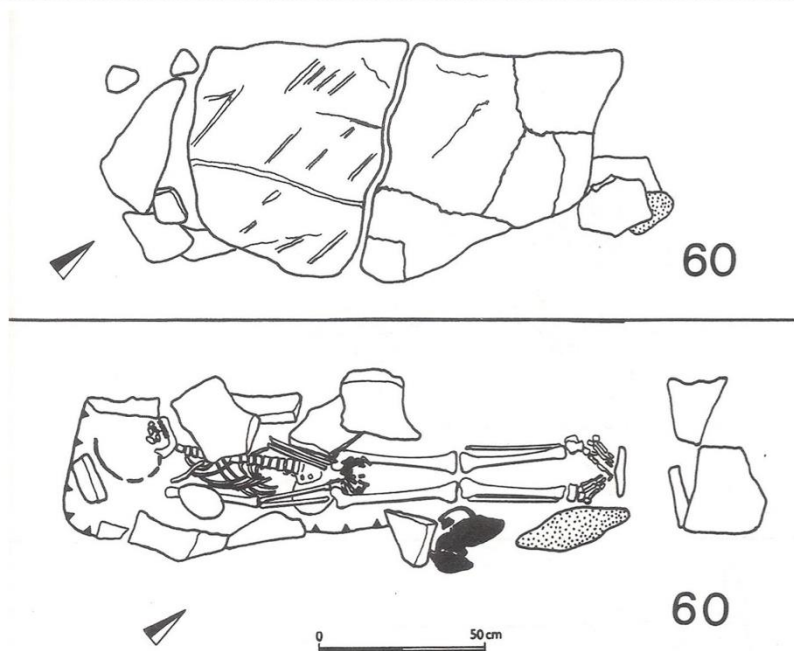
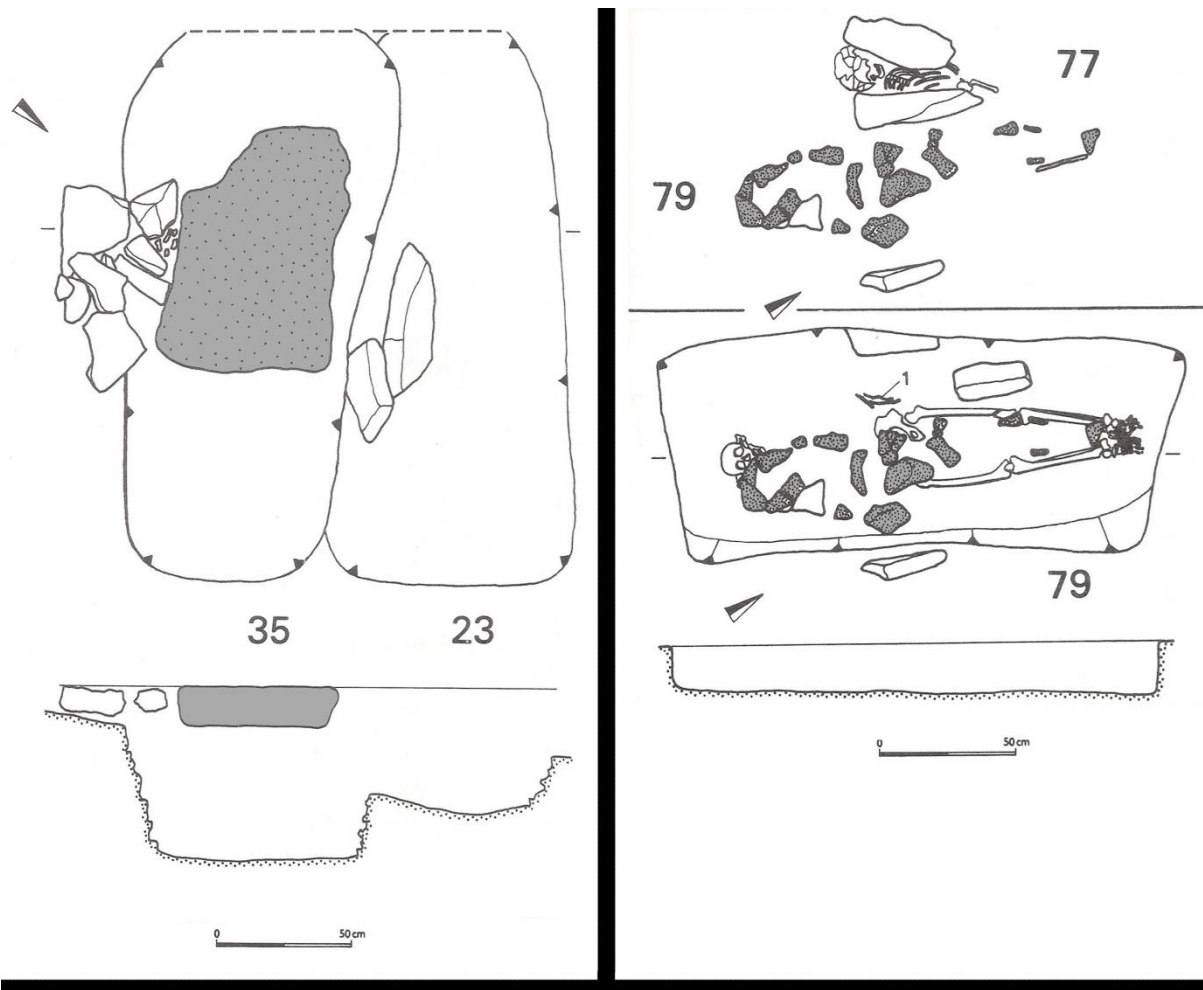
Obrázek 23: Praha 1 - Loretánské nám. Náhrobní kámen vyzvednutý při výzkumu I. Borkovského v roce 1935, (Archiv ArÚ Praha).

Obr. 5. Reliéf kříže na pískovci. Foto F. Čáp.

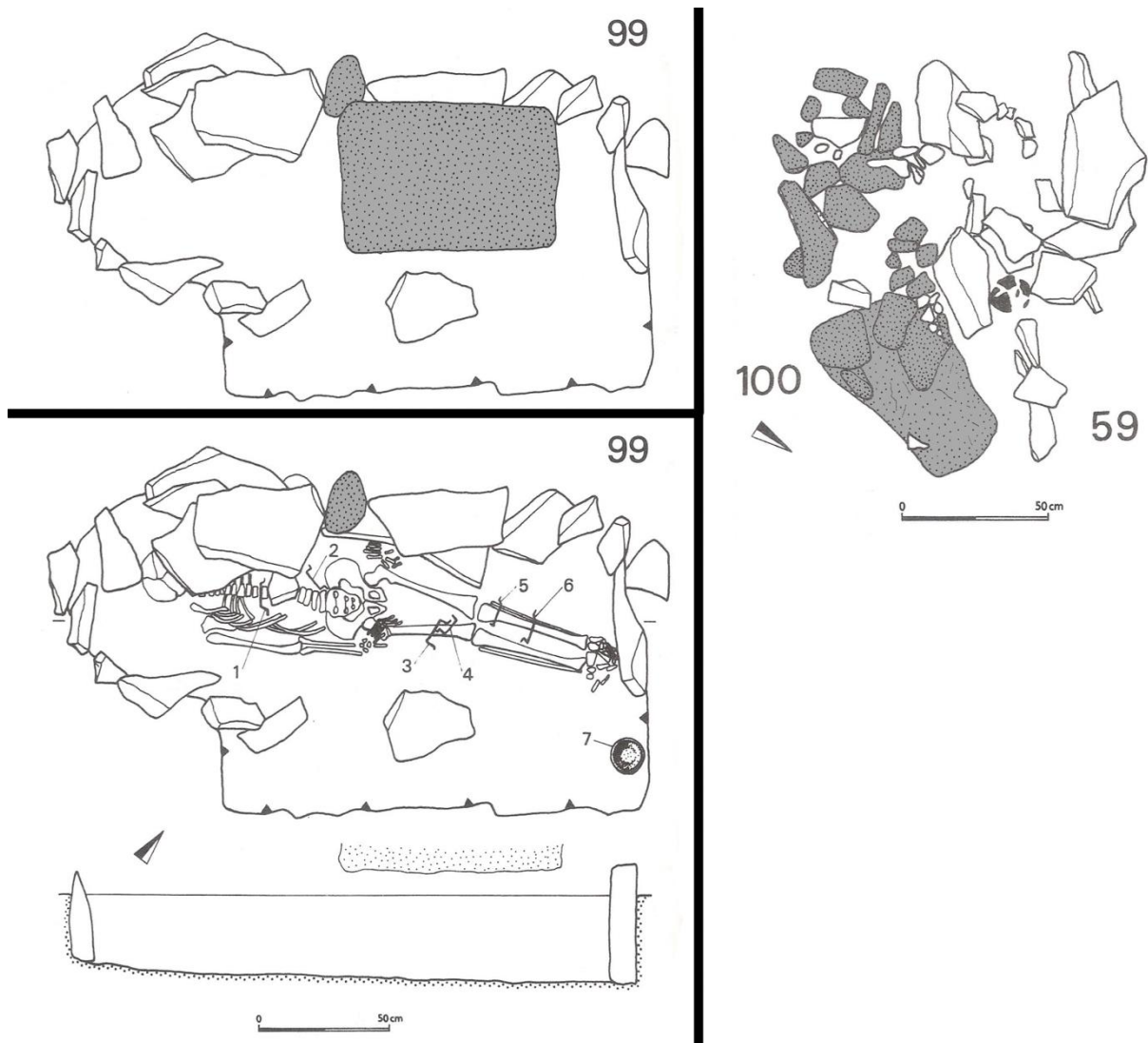

Obrázek 24: Praha 5 - Motol. Fragменты пískовcových kamenů se symboly křížů, (Kovářík 1991).

Obrázek 25: Praha 5 - Motol. Náhrobní kameny nad hroby 35, 60 a 99, (Kovářík 1991) - upraveno.

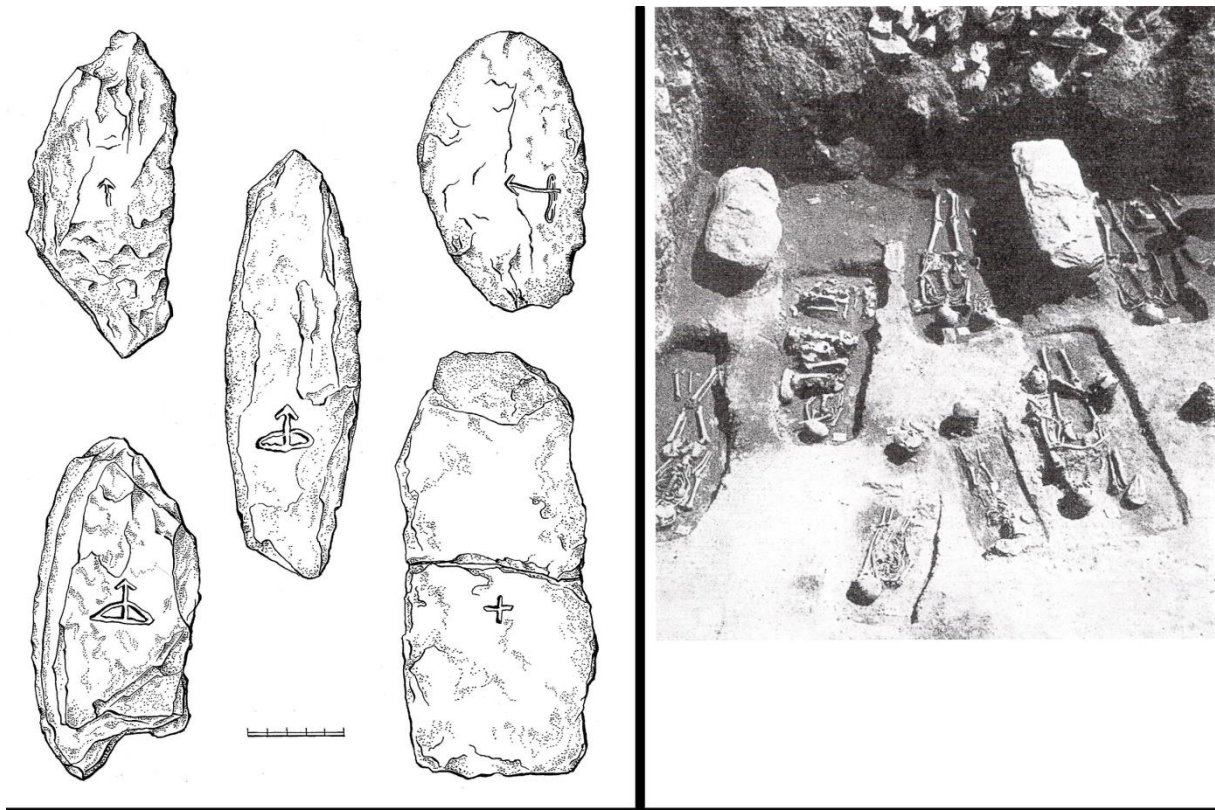

Obrázek 26: Praha 5 - Motol. Náhrobní kameny nad hroby 99 a 100, (Kovářík 1991) - upraveno.

Obrázek 27: Vrbno. Náhrobní kámen z výzkumu I. Štefana a L. Varadzina v roce 2005, (ArÚ, [online]. Dostupné z <http://www.arup.cas.cz/?p=3311> – 3. 4. 2015) – upraveno.

Obrázek 28: Radomyšl. Zdobené náhrobní kameny z výzkumu B. Nechvátala a pláněk pohřebiště v Radomyšli, (Nechvátal 1999) - upraveno.

Náhrobní kámen nalezený v areálu pohřebiště porušeném průkopy VII a VIII.

Náhrobní kámen zdobený dvojitou rytou linií po obvodu nalezený v sondě XIV.

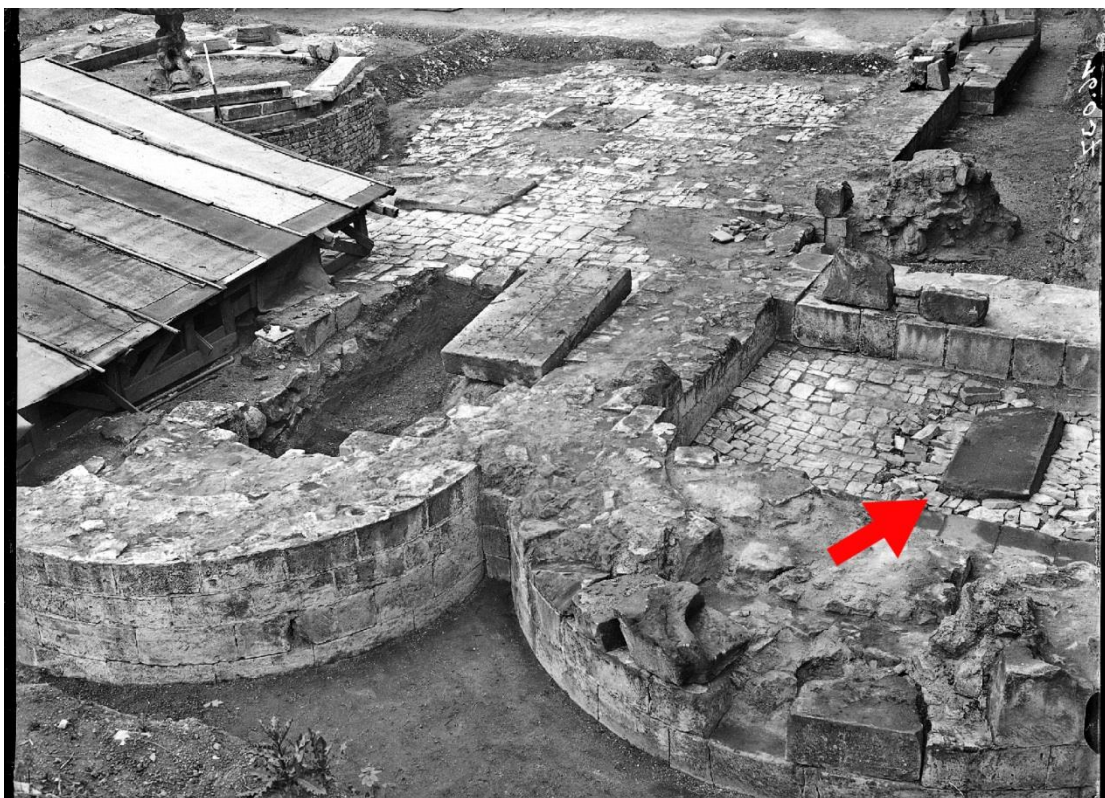
Obrázek 29: Stará Boleslav. Náhrobní kameny z výzkumu I. Boháčové, (Zpráva č. j. 916/96, archiv ArÚ) - upraveno.

Obrázek 30: Stará Boleslav. Náhrobní kameny z výzkumu I. Boháčové v letech 1992–1998, (Boháčová 2003).

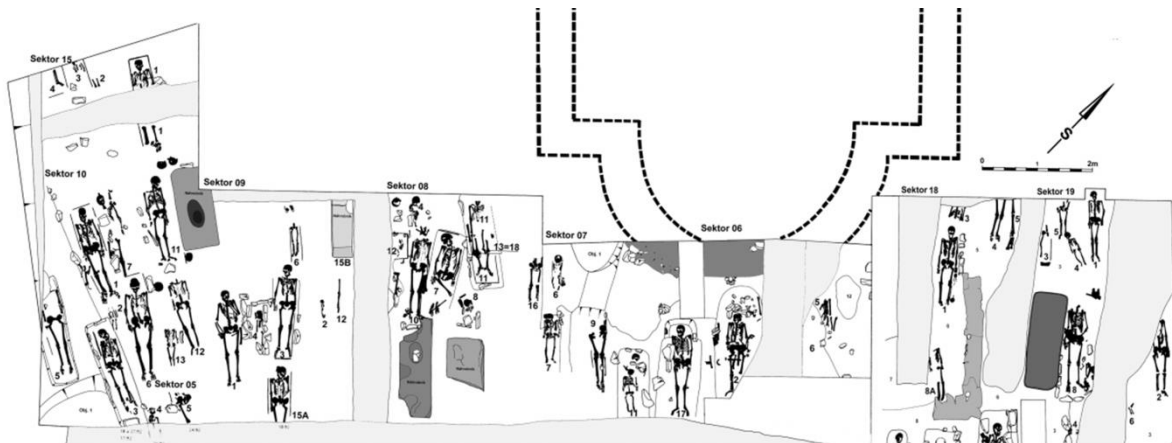
Obrázek 31: Teplice. Náhrobní kámen zdobený symbolem tzv. latinského kříže nalezený v severní kapli baziliky při výzkumu A. Hejny v roce 1954, (archiv ArÚ) - upraveno.

Obrázek 32: Zdechovice. Náhrobní kameny nalezené při výzkumu v areálu nádvoří zámku v roce 2013, (R. Bláha - P. Horník).

Obrázek 33: Žatec. Náhrobní kameny z výzkumu na Chelčického náměstí v letech 1997-1998, (P. Čech) - upraveno.

Obrázek 34: Žatec. Současný stav náhrobních kamenů z výzkumu na Chelčického náměstí uložených na dvoře žateckého muzea spolu s dalšími kamennými památkami, (foto J. Podhorský).